



รายงาน
วิจัยชุมชน

การศึกษา
ความเหลื่อมล้ำ
ในการเข้าถึง
ผ้าอนามัย
ของกลุ่มสตรี

ศึกษาระดับนักเรียนหญิงในจังหวัดเชียงใหม่



• พศ.ดร.ปวีตพร อยู่ยืนยง • พศ.ดร.วรรณภา สิริศิริ
• พศ.ดร.วราพงศ์ ตรีการศิรินันท์ • นางสาวอรพิน สร้อยฉายา • นายกีนกฤต นุตวณิช

รายงานวิจัยชุมชนเรื่อง
“การศึกษาความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงผ้าอนามัยของกลุ่มสตรี
ศึกษากรณีนักเรียนหญิงในจังหวัดเชียงใหม่”

ผศ.ดร.ปิติเทพ อยู่ยืนยง

ผศ.ดร.วรรณภา สิริศิริ

ผศ.ดร.วรวงศ์ ตระการศิรินนท์

อรพิน สร้อยญาณะ

ทินกฤต นุตวงษ์

รายงานวิจัยชุมชนเรื่อง	“การศึกษาความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงผ้าอนามัยของกลุ่มสตรี ศึกษากรณีนักเรียนหญิงในจังหวัดเชียงใหม่”
ดำเนินการวิจัยโดย	ผศ.ดร.ปิติเทพ อยู่ยืนยง ผศ.ดร.วรรณภา ลีระศิริ ผศ.ดร.วรวงศ์ ตระการศิรินนท์ อรพิน สร้อยญาณะ ทินกฤต นุตวงษ์
สนับสนุนโดย	สถาบันพระปกเกล้า ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา อาคารรัฐประศาสนภักดี (อาคารบี) ชั้น 5 ฟั๊งทึคไต้ เลขที่ 120 หมู่ 3 ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร 10210 โทรศัพท์ 02-1419600 โทรสาร 02-1438181 http://www.kpi.ac.th
จัดรูปเล่มและประสานงาน	นางสาววิติยา ลินธพงศ์, นางดนยา พลไพธรรพ์ สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า โทรศัพท์ 02-1419598
ออกแบบปก	นายรัชชต์ลธ รัตนวิเชียร
เผยแพร่	ธันวาคม 2564

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร (Executive Summary)

เด็กผู้หญิงและสตรีจะต้องมีประจำเดือนตามธรรมชาติ (menstruation) ซึ่งตามธรรมชาติของเด็กผู้หญิงและสตรีจะมีเลือดและเยื่อเมือกไหลออกมาในทุกรอบเดือน (menstrual cycle) รวมทั้งเด็กผู้หญิงและสตรีอาจมีอาการต่าง ๆ ร่วมกับการมีประจำเดือนตามธรรมชาติ ด้วยเหตุนี้เองในหลายประเทศจึงได้พยายามพัฒนานโยบายและมาตรการทางกฎหมายเพื่อกำหนดแนวทางและสร้างกลไกส่งเสริมสนับสนุนการจัดการสุขอนามัยประจำเดือน (Menstrual Hygiene Management หรือ MHM) ของเด็กผู้หญิงและสตรี พร้อมกับขจัดอุปสรรคในการดำรงศักดิ์ศรีความเป็นสตรีเพศของเด็กผู้หญิงและสตรี (dignity of girls and women) ในขณะที่กำลังมีประจำเดือน กล่าวอีกนัยหนึ่งคือรัฐหรือหน่วยงานของรัฐในบางประเทศกำหนดมาตรการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิส่วนตัวของเด็กผู้หญิงและสตรีทุกคนที่จะต้องมีการมีประจำเดือนตามธรรมชาติ พร้อมกับสงวนรักษาสิทธิดังกล่าวเอาไว้มิให้บุคคลอื่นอ้างภาวะในการมีประจำเดือนตามธรรมชาติหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการมีประจำเดือนมาเป็นข้ออ้างในการล่วงละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นสตรีเพศของเด็กผู้หญิงและสตรี

ศักดิ์ศรีในความเป็นสตรีเพศในขณะที่เด็กผู้หญิงและสตรีกำลังมีประจำเดือนตามธรรมชาติย่อมเป็นสิ่งที่ต้องได้รับการคุ้มครองไม่ให้ใครมาข่มขู่ ในทำนองเดียวกันรัฐหรือหน่วยงานรัฐก็พึงต้องส่งเสริมสนับสนุนการจัดการสุขอนามัยประจำเดือนอย่างเหมาะสม เพื่อไม่ให้เด็กผู้หญิงและสตรีเผชิญกับความอับอายจากการข่มขู่ของประจำเดือน (period stigma) การส่งเสริมสนับสนุนการจัดการสุขอนามัยประจำเดือนที่สำคัญประการหนึ่งที่ได้รับการยอมรับในระดับสากลและหลายประเทศได้พยายามผลักดันเพื่อให้เด็กผู้หญิงและสตรีทุกคนที่มีประจำเดือนตามธรรมชาติสามารถจัดการสุขอนามัยประจำเดือนได้อย่างเหมาะสมและถูกสุขลักษณะ นั่นก็คือ การกำหนดนโยบายและมาตรการส่งเสริมสนับสนุนให้เด็กผู้หญิงและสตรีมีโอกาสเข้าถึงผลิตภัณฑ์ประจำเดือนได้สะดวกและถูกสุขลักษณะ

อุปสรรคประการสำคัญในการส่งเสริมการจัดการสุขอนามัยประจำเดือนและสนับสนุนการดำรงศักดิ์ศรีความเป็นสตรีเพศของเด็กผู้หญิงและสตรีนั้น ก็คือความยากจนของครัวเรือนหรือการขาดแคลนทุนทรัพย์ที่จะนำไปจัดหาผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือน สำหรับใช้ในการจัดการสุขอนามัยประจำเดือน (sanitary products) สภาพเช่นนี้ถูกเรียกว่าความยากจนในช่วงเวลาที่มีประจำเดือน (period poverty) ความยากจนในช่วงเวลาที่มีประจำเดือน หมายถึง สภาพที่เด็กผู้หญิงและสตรี

ขาดแคลนผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนอันถือเป็นทรัพยากรที่จำเป็นในการจัดการสุขอนามัยประจำเดือนได้อย่างปลอดภัยหรือสอดคล้องกับสุขอนามัย ซึ่งทรัพยากรดังกล่าวสามารถตอบสนองต่อความต้องการขั้นพื้นฐานสำหรับการจัดการสุขอนามัยประจำเดือนได้อย่างเหมาะสมและถูกสุขลักษณะ เช่น ผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนแบบใช้แล้วทิ้ง (disposable menstrual hygiene products) (อาทิ ผ้าอนามัยแบบแผ่นที่ใช้แล้วทิ้ง (sanitary pads) ผ้าอนามัยแบบสอด (tampons) ถ้วยประจำเดือน (menstrual cups)) และผลิตภัณฑ์รักษาสุขอนามัยประจำเดือนแบบใช้ซ้ำได้ (reusable menstrual hygiene products) อาทิ ผ้าอนามัยแบบแผ่นที่ใช้ซ้ำได้ (reusable sanitary pads) เมื่อทรัพยากรเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมสิทธิในการจัดการสุขอนามัยประจำเดือนได้อย่างถูกสุขลักษณะและดำรงศักดิ์ศรีในความเป็นสตรีเพศในขณะที่เด็กผู้หญิงและสตรีกำลังมีประจำเดือนตามธรรมชาติ รัฐบาลหลายประเทศจึงได้กำหนดนโยบายหรือออกมาตรการส่งเสริมให้เด็กผู้หญิงและสตรีสามารถมีผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนสำหรับใช้สอยในขณะที่มีประจำเดือนได้อย่างเหมาะสมและถูกสุขลักษณะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐหรือหน่วยงานของรัฐต้องจัดให้กลุ่มเด็กผู้หญิงและสตรีสามารถเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนแบบให้เปล่า (free menstrual products) ได้ในชีวิตประจำวัน นั้นหมายความว่ารัฐหรือหน่วยงานของรัฐที่เป็นเจ้าของหรือครอบครองสถานที่ที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับเด็กผู้หญิงและสตรีจะต้องมีหน้าที่จัดหาผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนแบบให้เปล่าเพื่อแจกให้เด็กผู้หญิงและสตรีแล้วการแจกดังกล่าวเป็นการแจกแบบให้เปล่าโดยที่ไม่มีข้อจำกัดหรือข้อผูกมัดใด ๆ อีกทั้งบางประเทศได้ยกเลิกการจัดเก็บภาษีผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือน โดยมุ่งหวังให้ผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนเป็นสินค้าที่มีอัตราภาษีเป็นศูนย์ (zero-rated items) นั้นหมายความว่าทำให้ราคาสินค้าผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนในท้องตลาดถูกลง ด้วยการให้ใช้หรือกำหนดอัตราภาษีร้อยละศูนย์ในการคำนวณภาษีมูลค่าเพิ่มสำหรับผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือน (zero rate of value-added tax on menstrual products หรือ rate of 0% Value Added Tax (VAT))

อย่างไรก็ตาม หากรัฐไม่ได้กำหนดนโยบายและมาตรการเพื่อขจัดความยากจนในช่วงเวลาที่มีประจำเดือนอย่างเหมาะสมแล้ว เด็กผู้หญิงและสตรีก็อาจขาดโอกาสในการเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนในชีวิตประจำวันได้ เหตุนี้เองผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงผ้าอนามัยของกลุ่มสตรี ศึกษากรณีนักเรียนหญิงในจังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยสำคัญ 3 ประการด้วยกัน คือ การทบทวนนโยบายและมาตรการทางกฎหมายเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนของกลุ่มเด็กผู้หญิงและสตรีในต่างประเทศ การพิจารณาความเหลื่อมล้ำในการ

เข้าถึงผ้าอนามัยของกลุ่มเด็กผู้หญิงและสตรีผ่านการศึกษาความยากจนในช่วงเวลาที่มีประจำเดือนของกลุ่มนักเรียนหญิงในจังหวัดเชียงใหม่ และแนวทางการจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายและข้อเสนอทางกฎหมายเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงผ้าอนามัยของกลุ่มเด็กผู้หญิงและสตรีที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทยต่อไปในอนาคต

จากการทบทวนวรรณกรรมเพื่อศึกษากรอบแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนของกลุ่มเด็กผู้หญิงและสตรี แนวคิดทฤษฎีที่ผู้วิจัยใช้ศึกษาประกอบด้วยทฤษฎีว่าด้วยสิทธิสตรี แนวคิดว่าด้วยความเหลื่อมล้ำ และแนวคิดว่าการเข้าถึงสิทธิสุขอนามัยของสตรี พร้อมกับศึกษาวิเคราะห์แนวโน้มนโยบายและกฎหมายเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงผ้าอนามัยของต่างประเทศและประเทศไทย ผลการศึกษาเอกสารและวิเคราะห์แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในขั้นตอนนี้ พบว่าการส่งเสริมสิทธิในการจัดการสุขอนามัยประจำเดือนได้อย่างถูกสุขลักษณะและดำรงศักดิ์ศรีในความเป็นสตรีเพศในขณะที่เด็กผู้หญิงและสตรีกำลังมีประจำเดือนตามธรรมชาติผ่านการสร้างความตระหนักให้ผู้คนในสังคมได้รับทราบถึงปัญหาความยากจนในช่วงเวลาที่มีประจำเดือนและรับทราบถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของเด็กผู้หญิงและสตรีที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนที่ปลอดภัยและถูกสุขอนามัยย่อมเป็นจุดหมายสำคัญที่จะทำให้รัฐบาลหลายประเทศรับทราบถึงปัญหาดังกล่าว จนนำไปสู่การผลักดันในเชิงนโยบายและขับเคลื่อนให้เกิดมาตรการที่จำเป็นเพื่อสนับสนุนให้กลุ่มเด็กผู้หญิงและสตรีสามารถเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนได้โดยปราศจากการกีดกันหรืออุปสรรคที่มาขัดขวางการเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผ้าอนามัย (sanitary pads) ที่เป็นผลิตภัณฑ์สำหรับจัดการสุขอนามัยประจำเดือนได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายและมีวางจำหน่ายในท้องตลาดของประเทศต่าง ๆ

จากการศึกษาพบว่า การบัญญัติกฎหมายเพื่อกำหนดมาตรการส่งเสริมสนับสนุนให้สถานที่ที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำบริการสาธารณะด้านการศึกษาและสถานที่ทำงานของแรงงานสตรี เช่น สถานับการศึกษาและสถานที่ทำงานของนายจ้าง ต้องให้บริการผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนแบบให้เปล่าแก่กลุ่มเด็กผู้หญิงที่กำลังศึกษาอยู่ในสถาบันการศึกษาของรัฐหรือกลุ่มสตรีที่กำลังทำงานในสถานที่ของนายจ้าง พร้อมกับยกเลิกการจัดเก็บภาษีผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือน เพื่อมุ่งหวังให้ผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนเป็นสินค้าที่มีอัตราภาษีเป็นศูนย์ โดยมุ่งหวังให้ราคาสินค้าผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนในท้องตลาดถูกลง ด้วยการให้ใช้หรือกำหนดอัตราภาษีร้อยละศูนย์ในการคำนวณภาษีมูลค่าเพิ่มสำหรับผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือน

ในขั้นตอนต่อมาคือการวิจัยด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth interview) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ คุณครู โรงเรียนละ 1 คน เด็กนักเรียนหญิงโรงเรียนละ 5 คน และ ผู้ปกครองของนักเรียนหญิงโรงเรียนละ 5 คน จากการศึกษาวิจัยพบประเด็นปัญหาอันเป็นอุปสรรคในการเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือน 2 ประการสำคัญด้วยกัน ได้แก่ นักเรียนหญิงที่ศึกษาอยู่ในอำเภอห่างไกลพบปัญหาในเรื่องของความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ผ้าอนามัยที่วางจำหน่ายในตลาดท้องถิ่น ทำให้ไม่สามารถเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ดังกล่าวให้ตรงกับความต้องการใช้งานที่แท้จริงได้ และครัวเรือนยังต้องรับผิดชอบรายจ่ายในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ประจำเดือนของนักเรียนหญิงที่เป็นสมาชิกอาศัยอยู่ในครัวเรือน หากนักเรียนหญิงยังไม่มีรายได้เป็นของตนเอง

จากการศึกษาด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพทั้งในส่วนของการวิจัยเอกสารและการวิจัยด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่า ประเทศไทยยังไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์และมาตรฐานที่ส่งเสริมสนับสนุนให้กลุ่มเด็กและเยาวชนผู้หญิงในประเทศไทยสามารถเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนอย่างทั่วถึง โดยปราศจากอุปสรรคเรื่องของฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมอันเป็นรากเหง้าปัญหาความยากจนในช่วงเวลาที่มีประจำเดือน อีกทั้งกฎหมายว่าด้วยการจัดเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มที่ผู้ขายผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนจำพวกผ้าอนามัยแบบใช้แล้วทิ้งได้ผลักภาระไปให้กับกลุ่มเด็กและเยาวชนผู้หญิงที่เป็นผู้ซื้อผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนจำพวกผ้าอนามัยแบบใช้แล้วทิ้งเป็นผู้ชำระแทนโดยการผนวกภาษีมูลค่าเพิ่มเอาไว้ในราคาสินค้า เช่นนี้ผู้วิจัยจึงเสนอว่ารัฐ หน่วยงานของรัฐ และท้องถิ่นในประเทศไทยจึงต้องพยายามที่จะวางนโยบายและกำหนดมาตรการเพื่อจะส่งเสริมสนับสนุนและช่วยเหลือให้กลุ่มนักเรียนหญิงที่กำลังศึกษาอยู่ในสถานศึกษาเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนที่เหมาะสมกับการรักษาสุขภาพอนามัยหรือสอดคล้องกับลักษณะทางกายภาพและสรีระของตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มนักเรียนหญิงที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะยากจนหรือขาดแคลนทุนทรัพย์



บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาความขาดแคลนผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนและบริบทสำคัญที่เกี่ยวข้อง (2) เพื่อศึกษานโยบายและกฎหมายสำหรับแก้ปัญหาความขาดแคลนผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือน และ (3) เพื่อศึกษาความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงผ้าอนามัยของกลุ่มนักเรียนหญิงในจังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มตัวอย่างของการวิจัยมาจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้ที่ได้รับผลกระทบทั้งทางตรงทางอ้อมเกี่ยวกับกลุ่มนักเรียนหญิงที่มีประจำเดือนในจังหวัดเชียงใหม่ โดยงานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์กลุ่มเด็กผู้หญิงและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากแปดโรงเรียนที่อยู่ในเขตพื้นที่ในเมือง ชานเมือง และชนบท ได้แก่ โรงเรียนดาราวิทยาลัย โรงเรียนพระหฤทัยเชียงใหม่ โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย โรงเรียนแมริมวิทวิทยาควม โรงเรียนหางดงรัฐราษฎร์อุปถัมภ์ โรงเรียนสะเมิงพิทยาคม โรงเรียนยางครก และโรงเรียนยางเปียง แล้วใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน โดยศึกษาวิเคราะห์เอกสารทางวิชาการที่ได้ทำการรวบรวม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสัมภาษณ์กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในโรงเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยทั้งแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ การศึกษาวิจัยได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ความขาดแคลนผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือน พร้อมวิเคราะห์ด้วยวิธีวิจัยเพื่อหาเหตุผลหลักของการเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนในกลุ่มเด็กนักเรียนหญิงในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งนำไปสู่การทราบการดำรงอยู่ของปัญหาดังกล่าวในจังหวัดเชียงใหม่ งานวิจัยฉบับนี้ได้ทบทวนความสัมพันธ์ระหว่างสิทธิสตรีในการเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือน แนวคิดความเหลื่อมล้ำด้านเศรษฐกิจสังคมว่าด้วยการจัดการสุขอนามัยประจำเดือนและวรรณกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง งานวิจัยฉบับนี้ยังพบว่ากฎหมายสาธารณสุขและนโยบายภาษีในหลายประเทศมีบทบาทสำคัญที่ช่วยขจัดความขาดแคลนผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนได้ ทั้งยังหยิบยกนโยบายและกฎหมายต่างประเทศมาวิเคราะห์ พร้อมกับนำกรณีศึกษาจากต่างประเทศมาศึกษาทบทวนเพื่อชี้ให้เห็นว่าการทำงานที่สอดรับกันทั้งเครื่องมือทางนโยบายและกฎหมายเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยขจัดความขาดแคลนผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือน ผลการวิจัยพบว่าข้อจำกัดด้านเศรษฐกิจสังคมเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการจัดการผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนและขาดการเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนของกลุ่มนักเรียนหญิงในจังหวัดเชียงใหม่อย่างพอเพียง ข้อจำกัดดังกล่าวเกิดจากทั้งความขาดแคลนของครัวเรือนและท้องถิ่น ซึ่งเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนของกลุ่มนักเรียนหญิงในจังหวัดเชียงใหม่

คำสำคัญ : ความเหลื่อมล้ำ ความขาดแคลนผ้าอนามัย การจัดการสุขอนามัยประจำเดือน
ผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือน จังหวัดเชียงใหม่

Abstract

The purpose of this research is to (1) study the period poverty and all main relevant contexts, (2) study legal and policy frameworks for tackling period poverty, and (3) study teenage female student inequalities in access to menstrual hygiene products in Chiang Mai. The research sample was made up of all relevant stakeholders in the study areas who have direct and indirect links with school teenage female student in Chiang Mai experienced period poverty. Female youth, children and all relevant stakeholders took part in group interviews in eight schools –urban, suburban and rural – across Chiang Mai, such as Dara Academy, Sacred Heart College, Yupparaj Wittayalai School, Maerim Wittayakom School, Hamgdongrathupathum School, Samoengpittayakhom School, Yangkrok School and Yangpiang School. This paper provides mixed methods research evidence of the inequality in MHM in Chiang Mai using concentration indices and decomposition methods through the analysis of a collection of documents, in-depth interview and focus group discussion with key school stakeholders and other relevant lead local school stakeholders in Chiang Mai. The research instruments consisted of interview forms and questionnaires. The research studies tend to analyse period poverty in relation to shortage of period products, examined methodically key reasons of female students lacking access to sanitary products in Chiang Mai, with the result that the analysis is relatively light on research of the existence of period poverty in Chiang Mai. This research reviewed a wide range of literature about the relationship between women’s right of access menstrual hygiene products, concepts of socio-economic inequalities in menstrual hygiene management and other relevant literatures. This paper also explore the role of health law and tax policy in determining the main elements of MHM, in particular, the ability of to tackle period poverty. It analyses the evidence from the example of foreign jurisdictions and underpin this paper with case studies to gain insights on the interplay between regulatory and economic instruments. Cost of teenage female student in the household who menstruates and lack of menstrual hygiene products variety in Chiang Mai’s local areas are two of the largest barriers to access to affordable menstrual hygiene products in Chiang Mai, and the unequal distribution of affordable menstrual hygiene products contributes to disparities in MHM. There is consistent evidence of socio-economic inequality in the conditions of MHM gaps as well as lack of access of female students to affordable menstrual hygiene products in Chiang Mai. Socio-economic constraints of the household and locality are major contributors to these inequalities.

Keywords : Inequality, Period Poverty, Menstrual Hygiene Management, Feminine Hygiene Products, Chiang Mai

สารบัญ

	หน้า
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	3
บทคัดย่อ	7
Abstract	8
สารบัญ	9
บทที่ 1 บทนำ	11
1.1 ที่มา และความสำคัญของงานวิจัย	11
1.2 คำถามการวิจัย	16
1.3 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย	17
1.4 ประโยชน์ที่ได้รับ	17
1.5 ระเบียบวิธีวิจัย	17
บทที่ 2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	23
2.1 ทฤษฎีว่าด้วยสิทธิสตรี	23
2.2 แนวคิดที่ว่าด้วยความเหลื่อมล้ำ	30
2.3 แนวคิดที่ว่าด้วยการเข้าถึงสิทธิสุขอนามัยของสตรี	38
2.4 ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	45
บทที่ 3 แนวนโยบายและกฎหมายเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ ในการเข้าถึงผ้าอนามัยของ ต่างประเทศและประเทศไทย	53
3.1 ประเทศสกอตแลนด์	53
3.2 ประเทศนิวซีแลนด์	58
3.3 ประเทศแคนาดา	62
3.4 ประเทศอินเดีย	67
3.5 ประเทศไทย	68

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการศึกษา กรณีศึกษาโรงเรียนในจังหวัดเชียงใหม่	73
4.1 ข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียน	74
4.2 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์	85
4.3 สรุป	97
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	101
5.1 อภิปรายผลการศึกษา	101
5.2 บทสรุป	104
5.3 ข้อเสนอแนะ	109
บรรณานุกรม	113
ภาคผนวก	125
Period Products (Free Provision) (Scotland) Act 2021	127



บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของงานวิจัย

นับตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา ประเทศต่าง ๆ ต่างพยายามในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างเต็มที่ แต่อย่างไรก็ตามมีเพียงไม่กี่ประเทศเท่านั้นที่ประสบความสำเร็จบนเส้นทางแห่งการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยและเป็นประเทศพัฒนาแล้ว ในทางตรงกันข้ามสมาชิกส่วนใหญ่ของประชาคมโลกยังคงต้องเผชิญหน้ากับปัญหาที่ท้าทายหลากหลายประการ ในการนี้องค์การสหประชาชาติในฐานะองค์กรระหว่างประเทศที่มีสมาชิกเป็นจำนวนมากที่สุดและเป็นองค์กรที่มีภารกิจในการส่งเสริมการพัฒนาของประเทศต่าง ๆ ได้มีความพยายามอย่างสูงในการที่จะส่งเสริมและยกระดับความกินดีอยู่ดีของประชาชนในประเทศต่าง ๆ จึงได้มีการกำหนดเป้าหมายสำคัญที่รัฐสมาชิกจำเป็นต้องเร่งพัฒนาเพื่อขจัดความยากจน ลดความเหลื่อมล้ำ และยกระดับความอยู่ดีกินดีของประชาชน ดังนั้น ในเดือนกันยายน ค.ศ. 2000 สมาชิกขององค์การสหประชาชาติได้ลงนามรับรองเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goals: MDGs) จำนวน 8 เป้าหมายที่ต้องมีการดำเนินการอย่างเร่งด่วน เช่น การขจัดความยากจนและความหิวโหย ส่งเสริมให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาอย่างน้อยในระดับประถมศึกษา ส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศและบทบาทของผู้หญิง การลดอัตราการตายของเด็ก การพัฒนาสุขภาพของสตรี มีครรภ์ รวมถึงการต่อสู้กับโรคร้ายแรงต่าง ๆ เช่น เอชไอวี และมาลาเรีย และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน เป็นต้น เป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษนี้มีระยะเวลาในการดำเนินการ 15 ปี (พ.ศ. 2543 - 2558) (United Nations, n.d.)

อย่างไรก็ดี แม้ว่าประเทศต่าง ๆ จะสามารถดำเนินการตามเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษไปได้บางส่วน แต่ปัญหาความเหลื่อมล้ำในมิติต่าง ๆ ที่ยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างสมบูรณ์ ก็ยังคงปรากฏอยู่ทั่วไป ดังนั้น สมาชิกขององค์การสหประชาชาติจึงได้ทำการตกลงและให้การรับรองแผนการพัฒนาระดับถัดมาเรียกว่า เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development Goals) เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2558 ที่ผ่านมาโดยกำหนดให้มีระยะเวลาดำเนินการให้บรรลุผลภายใน 15 ปี (พ.ศ. 2573) ประกอบไปด้วย 17 เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน ได้แก่ 1) การขจัดความยากจน 2) การขจัดความอดอยากและสร้างความมั่นคงทางอาหาร 3) การส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีของทุกคน 4) การส่งเสริมโอกาสในการเรียนรู้

5) การสร้างความเท่าเทียมทางเพศสตรีและเด็กหญิงทุกคน 6) จัดการน้ำอย่างยั่งยืนและพร้อมใช้สำหรับทุกคน 7) การเข้าถึงพลังงานที่ยั่งยืน 8) ส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืน 9) ส่งเสริมอุตสาหกรรมที่ยั่งยืนและนวัตกรรม 10) ลดความเหลื่อมล้ำทั้งภายในและระหว่างประเทศ 11) สร้างเมืองและการตั้งถิ่นฐานที่ปลอดภัย 12) สร้างรูปแบบการผลิตและการบริโภคอย่างยั่งยืน 13) การแก้ปัญหาโลกร้อนโดยเร่งด่วน 14) การอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางทะเลอย่างยั่งยืน 15) ส่งเสริมการใช้ประโยชน์ที่ยั่งยืนของระบบนิเวศบนบก 16) ส่งเสริมสันติภาพและการเข้าถึงระบบยุติธรรมอย่างเท่าเทียมและสุดท้าย เป้าหมายที่ 17) ได้แก่ การสร้างความร่วมมือในระดับสากลเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (สำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ม.ป.ป.)

จากที่กล่าวมาจะพบว่ามีประเด็นที่น่าสนใจอย่างน้อย 3 ประเด็น กล่าวคือ 1) เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้นเป็นการสานต่อและขยายความจากเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษในหลายประเด็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องของการลดความยากจน ความหิวโหย ส่งเสริมความเท่าเทียมในประชากรกลุ่มต่าง ๆ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า และการอนุรักษ์ ไปจนถึงการส่งเสริมนวัตกรรมเพื่อส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาอย่างเท่าเทียมและไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง และ 2) เป้าหมายต่างๆ ของ MDGs และ SDGs ล้วนแล้วแต่เป็นประเด็นที่สอดคล้องและส่งเสริมกันอย่างแยกไม่ออก กล่าวคือ การบรรลุเป้าหมายหนึ่งจะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายอื่น ๆ ได้ เช่น การส่งเสริมการศึกษาขั้นพื้นฐานของเด็กทำให้เด็กได้รับโอกาสในชีวิตมากขึ้น นำไปสู่การประกอบสัมมาอาชีพและส่งผลโดยตรงต่อการขจัดความยากจน ลดความหิวโหย และลดความเหลื่อมล้ำในที่สุด และ 3) จะเห็นได้ว่าปัญหาความเหลื่อมล้ำและความไม่เท่าเทียมทางเพศเป็นประเด็นสำคัญอันเป็นรากฐานของการทำให้การพัฒนาและการบรรลุตามเป้าหมายของการพัฒนาทั้งสองฉบับนี้ไม่บรรลุผลสำเร็จ

ความเท่าเทียมทางเพศเป็นปัญหาสำคัญที่ฝังรากลึกในสังคมไทยซึ่งเรียกได้ว่าเป็นสังคมชายเป็นใหญ่ (patriarchal society) ที่ให้ความสำคัญและยอมรับบทบาทนำของเพศชายมากกว่าเพศหญิง ทำให้ผู้หญิงและเด็กหญิง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบทจำนวนมากไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรและการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นการศึกษา การเข้าถึงทรัพยากรในการประกอบอาชีพ การเข้าถึงบริการด้านสุขอนามัย ไปจนถึงบทบาทของผู้หญิงในฐานะนักบริหารในภาครัฐและเอกชน ผู้กำหนดนโยบาย จำนวนผู้แทนในสภา เป็นต้น (วารุณี ภูริสินสิทธิ์, 2545; อรจิรา อัจฉริยไพบุลย์, 2560; Adisa, Abdulraheem, & Isiaka, 2019; Jayachandran, 2015; UN Women Asia and the Pacific, 2021)

ความไม่เท่าเทียมระหว่างเพศเกิดขึ้นและเห็นได้อย่างชัดเจนด้วยสาเหตุหลัก ๆ คือ โอกาสและการเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ ของผู้หญิงและเด็กผู้หญิงมีน้อยกว่าผู้ชายและเด็กผู้ชาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้หญิงที่ถูกสังคมกีดกันเบียดขับออกไปในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นเพราะความยากจน ความพิการ ภาวะด้อยโอกาสทางสังคม และความเป็นอื่นทางวัฒนธรรม เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ เป็นต้น จึงทำให้กลุ่มผู้หญิงที่ยากจน หรือกลุ่มผู้หญิงชาติพันธุ์ มีโอกาสและการเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ รวมถึงรายได้ที่น้อยลงไปกว่าชายมาก ในขณะที่หญิงชายมีความแตกต่างทางเพศสรีระเป็นพื้นฐานและการมีเพศสรีระไม่เหมือนกันนี้ส่งผลต่อสถานะทางสุขภาพของหญิงและชายแตกต่างกันมหาศาล ดังเช่น ผู้ชายเท่านั้นที่มีโอกาสป่วยเป็นมะเร็งต่อมลูกหมาก ขณะที่ผู้หญิงเท่านั้นที่เสี่ยงต่อการเกิดมะเร็งเต้านม รังไข่ ปากมดลูก และความพิเศษของร่างกายผู้หญิงที่สามารถผลิตลูกได้ ทำให้ร่างกายผู้หญิงยังต้องการความดูแลเอาใจใส่เกี่ยวกับสุขภาพอนามัยเจริญพันธุ์ของตนเองมากเป็นพิเศษกว่าผู้ชาย (กฤตยา อาชวนิจกุล และกุลภา วจนสาระ, 2558) จึงทำให้ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพอนามัยของผู้หญิงมีมากกว่าชายตามไปด้วย ดังนั้น ผู้หญิงเองจึงมีความจำเป็นในการมีรายได้มากขึ้น

1.1.1 ปัญหาความเหลื่อมล้ำและความไม่เท่าเทียมทางเพศ

ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมยังคงเป็นปัญหาใหญ่ของประเทศไทยที่นอกจากการเป็นปัญหาในตัวเองแล้ว ความเหลื่อมล้ำยังมีความเชื่อมโยงหรือเป็นสาเหตุของอีกหลายปัญหาของประเทศด้วย ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งในสังคม ปัญหาการเมือง การกระทำผิดกฎหมายในรูปแบบต่าง ๆ จนกระทั่งกลายเป็นวังวนระหว่างปัญหาความเหลื่อมล้ำและปัญหาเชิงโครงสร้าง และปัญหาเชิงสถาบันอื่น ๆ ของไทย (สมชัย จิตสุชน, 2558) นอกจากนี้ ยังปรากฏด้วยว่าภายใต้ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมดังกล่าวยังมีความเกี่ยวข้องและนำมาซึ่งประเด็นปัญหาความเหลื่อมล้ำในด้านต่าง ๆ เช่น ความเหลื่อมล้ำทางเพศ และความเหลื่อมล้ำทางรายได้ ทำให้ปัญหาความเหลื่อมล้ำนั้นมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น

ในเรื่องความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ พบว่า ปัญหาการกระจายรายได้ของไทยอยู่ในระดับสูง แต่ยังไม่ถึงระดับที่รุนแรง โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาคด้านรายได้เท่ากับ 0.453 ในปี พ.ศ. 2560 เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2558 ที่ 0.445 สะท้อนให้เห็นว่าประเทศไทยยังคงมีปัญหาการกระจายรายได้ ที่ยังคงกระจุกตัวอยู่ในกลุ่มคนรวยที่สุดร้อยละ 10 ซึ่งถือครองรายได้รวมประมาณร้อยละ 35.29 ของรายได้ทั้งหมดของประเทศ ขณะที่กลุ่มคนที่มีรายได้ต่ำสุดร้อยละ 10 ถือครองรายได้เพียงร้อยละ 1.83 ของรายได้ทั้งหมดเท่านั้น ส่งผลให้ความแตกต่างของรายได้ระหว่างกลุ่มคนรวยที่สุดกับกลุ่มคนจนที่สุดแตกต่างกัน 19.29 เท่า (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561) นอกจากนี้ ความยากจน

ยังคงกระจุกตัวหนาแน่นอยู่ในภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือ และอยู่ในเขตชนบทมากกว่าเขตเมือง โดยในปี พ.ศ. 2560 มีสัดส่วนคนจนร้อยละ 11.84 ร้อยละ 11.42 และร้อยละ 9.82 และเมื่อพิจารณาแยกพื้นที่เมืองและชนบท พบว่า คนจนในเมืองและชนบท คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 6.05 และร้อยละ 9.82 ตามลำดับ ปัญหาความยากจนในภูมิภาค ส่วนหนึ่งเป็นผลจากสภาพภูมิประเทศที่ไม่เอื้ออำนวยต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดรายได้สูง ซึ่งส่งผลกระทบต่อการทำงาน การมีรายได้ รวมถึงการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ รวมทั้งปัญหาการเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานการศึกษา ที่ส่งผลกระทบต่อความยากจนของตนในพื้นที่ หากเปรียบเทียบระหว่างเขตเมืองและชนบท พบว่าเขตเมืองมีความเหลื่อมล้ำสูงกว่าเขตชนบทมาโดยตลอด ส่วนหนึ่งเกิดจากความหลากหลายในอาชีพและรายได้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561)

อีกทั้งในปี พ.ศ. 2561 ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ สํารวจปริมาณคนจนแบบครบวงจร โดยประเทศไทยใช้เส้นความยากจนที่เป็นทางการคือ ผู้ที่มีรายได้ไม่เกิน 2,667 บาทต่อคนต่อเดือน ทีมนักวิจัยศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ ลงพื้นที่จริงสำรวจข้อมูลสัมภาษณ์ และใช้ข้อมูลการสำรวจความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) กรมพัฒนาชุมชน ที่สำรวจมาจากทั่วประเทศ ยกเว้นกรุงเทพมหานคร จำนวน 36,647,817 คน และจากการลงทะเบียนคนจน กระทรวงการคลัง 11 ล้านคน นำทั้งหมดมาหาค่าผู้ที่ยากจนจากการวัดผล ใน 5 มิติ คือ รายได้ การศึกษา สุขภาพ ความเป็นอยู่ และการเข้าถึงบริการทางภาครัฐ พบว่า มีคนจนใน 5 มิติ ทั่วประเทศ 1,032,987 คน พบว่า จังหวัดที่มีคนจนมากที่สุดคือ จังหวัดเชียงใหม่ พบคนจน 18,255 คน หากคิดเป็นสัดส่วนจะพบว่าจังหวัดที่มีสัดส่วนคนจนมากที่สุดคือ จังหวัดแม่ฮ่องสอน (มติชนออนไลน์, ออนไลน์, 2561)

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่ารายได้ส่วนใหญ่ของประเทศกระจุกตัวอยู่ในกลุ่มคนจำนวนน้อยในเมือง ในขณะที่ประชาชนส่วนใหญ่อาศัยอยู่นอกเขตเมืองกลับมีรายได้น้อยกว่าอย่างเห็นได้ชัด และหากมองลึกลงไป โดยใช้มิติทางเพศจะพบความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ระหว่างผู้ชายและผู้หญิง กล่าวคือจากการศึกษาของ กฤตยา อาชวนิจกุล และกุลภา วจนสาระ ในปีพ.ศ.2558 พบว่าประเทศไทยมีประชากร 33.466 ล้านคน ในจำนวนนี้ถือเป็นผู้ที่อยู่ในวัยเจริญพันธุ์ คือมีอายุระหว่าง 15-49 ปีกว่า 17.123 ล้านคน ผู้หญิงในช่วงวัย 15-59 ปี มีงานทำน้อยกว่าผู้ชาย คือ ร้อยละ 65.8 และร้อยละ 78.9 ตามลำดับ และยังพบอีกด้วยว่า ผู้หญิงมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนน้อยกว่าผู้ชาย รวมถึงผู้หญิงมีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจนในอัตราที่สูงกว่าผู้ชาย โดยในกรณีผู้หญิงที่อาศัยนอกเขตเทศบาลมีรายได้ต่ำกว่าเส้นยากจนร้อยละ 15.4 ขณะที่ผู้ชายมีร้อยละ 10.4 (กฤตยา อาชวนิจกุล และกุลภา วจนสาระ, 2558)

ปัญหาความเหลื่อมล้ำและความไม่เท่าเทียมทางเพศส่งผลอย่างสำคัญต่อความเป็นอยู่ของผู้หญิง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการศึกษา สุขภาพ การจ้างงาน และรายได้ การที่ผู้หญิงขาดโอกาสในการศึกษาย่อมทำให้โอกาสในการมีงานรายได้สูงนั้นเป็นไปได้ยากกว่าผู้ชาย นอกจากนี้ การขาดโอกาสทางการศึกษายังทำให้ผู้หญิงต้องกลายเป็นแรงงานทักษะน้อย หรือไม่สามารเข้าสู่ตลาดแรงงานอย่างเป็นทางการได้ นอกจากนี้ ความไม่เท่าเทียมทางเพศยังส่งผลโดยตรงต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนาประเทศอีกด้วย (Hill & King 1995; Galor & Weil, 1996; Dollar & Gatti, 1999; Frobos, 2000; Knowles, Lorgelly, & Owen 2002; Klasen, 2002; Lagerlöf, 2003; Yamarik & Ghosh, 2003; Abu-Ghaida & Klasen 2004; Klasen & Lamanna, 2009)

1.1.2 ความไม่เท่าเทียมทางเพศในด้านการศึกษาและปัญหาในการเข้าถึงผ้าอนามัย

งานวิจัยฉบับนี้มุ่งศึกษาเรื่องความเหลื่อมล้ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นเรื่องการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาของเด็กหญิง การได้รับการศึกษาจะส่งเสริมให้ผู้หญิงมีโอกาสในภาคเศรษฐกิจและสังคมมากขึ้น รวมทั้งสามารถเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ อย่างไรก็ตามพบว่าเด็กหญิงต้องประสบกับข้อจำกัดหลายประการในการเข้าถึงการศึกษา หนึ่งในอุปสรรคดังกล่าว ได้แก่ การมีประจำเดือน (Montgomery et. al., 2016; Miir, 2018)

ค่าใช้จ่ายในการซื้อผ้าอนามัยมาใช้่นั้นเป็นค่าใช้จ่ายที่ค่อนข้างสูงทำให้ผู้หญิงที่มีรายได้ต่ำไม่สามารถที่จะเข้าถึงผ้าอนามัยได้ กล่าวคือ โดยปกติแล้วผู้หญิงจะเริ่มมีประจำเดือนตั้งแต่อายุ 12 ปี และหมดประจำเดือนในวัย 60 ปี โดยจะมีประจำเดือนประมาณเดือนละ 5-7 วัน หรือโดยเฉลี่ย 60-84 วันต่อปี ประกอบกับตามหลักสุขอนามัยแล้วควรเปลี่ยนผ้าอนามัยทุก ๆ 2-4 ชั่วโมง ดังนั้นในหนึ่งวันผู้หญิงต้องใช้ผ้าอนามัยอย่างน้อย 6 แผ่น คิดเป็นเดือนหนึ่งประมาณ 30-42 แผ่น ปีหนึ่งประมาณ 360-504 แผ่น (ซึ่งอาจจะมากกว่านี้กรณีที่มีปริมาณเลือดออกมาก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสรีระของแต่ละบุคคลซึ่งมีผลต่อปริมาณประจำเดือนที่มาก-น้อยไม่เท่ากัน) สมมติว่าผ้าอนามัยราคาแผ่นละ 2.5 บาท เท่ากับมีค่าใช้จ่ายอยู่ที่ประมาณวันละ 15 บาท เดือนละประมาณ 75-105 บาท ปีละ 900-1,260 บาท ส่วนผ้าอนามัยสำหรับใช้กลางคืนจะตกอยู่ที่ราคาประมาณแผ่นละ 5-10 บาท หากใช้วันละ 2 ชิ้นจะตกอยู่ที่ประมาณเดือนละ 50-140 บาท นอกจากนี้อาจจะยังมีค่าใช้จ่ายอื่น ๆ เช่น ยาแก้ปวดหรือแผ่นอนามัยสำหรับช่วงที่มีตกขาว ก็จะทำให้ค่าใช้จ่ายสูงขึ้นไปอีก โดยสรุปแล้วผู้หญิงจะมีค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ประมาณเดือนละ 400 บาท หากในครอบครัวมีผู้หญิง 3 คน (แม่และลูกสาว 2 คน) ค่าใช้จ่ายจะอยู่ที่เดือนละประมาณ 1,200 บาท สมมติว่าแม่ทำงานได้ค่าแรงขั้นต่ำวันละ 300 บาท ทำงานเดือนละ 25 วันมีรายได้เดือนละ 7,500 บาท เท่ากับว่า

ค่าใช้จ่ายสำหรับการมีประจำเดือนคิดเป็นร้อยละ 16 ของรายได้ จึงไม่น่าแปลกใจว่าในปัจจุบันยังคงมีเด็กผู้หญิงจำนวนมากที่ไม่สามารถไปโรงเรียนในวันที่มีประจำเดือนได้เพราะขาดความสามารถที่จะจ่ายเงินซื้อผ้าอนามัยได้ (The MATTER, 2562ก, 2562ข)

งานวิจัยฉบับนี้เชื่อว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มีความสำคัญอย่างมากในการพัฒนาประเทศ แต่กลับพบว่าประชากรผู้หญิงซึ่งถือเป็นประชากรกึ่งหนึ่งของประเทศกลับไม่ได้รับโอกาสที่เท่าเทียมกับผู้ชาย รวมถึงต้องเผชิญหน้ากับข้อจำกัดหลายประการในการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเข้าถึงผ้าอนามัยซึ่งถือว่ามีผลอย่างสำคัญยิ่งสำหรับเด็กผู้หญิงในวัยเจริญพันธุ์ทำให้การเข้าใกล้เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นไปได้ยาก กล่าวคือ การได้รับโอกาสในการศึกษาอย่างเท่าเทียมกันระหว่างเด็กหญิงและเด็กชาย (เป้าหมายที่ 4) เป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งในการลดข้อจำกัดและลดความเหลื่อมล้ำระหว่างเพศ ดังนั้น การได้รับการศึกษาและการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเด็กผู้หญิง (เป้าหมายที่ 5) จะส่งผลอย่างสำคัญที่จะนำไปสู่การขจัดความยากจน (เป้าหมายที่ 1) การลดความอดอยากและสร้างความมั่นคงทางอาหาร (เป้าหมายที่ 2) รวมถึงการส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีของทุกคน (เป้าหมายที่ 3) อีกด้วย

ดังนั้น จากปัญหาดังที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงผ้าอนามัยของกลุ่มสตรี ศึกษากรณีนักเรียนหญิงในจังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยสำคัญ 3 เรื่อง คือ เรื่องนโยบายและออกกฎหมายเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงผ้าอนามัยของกลุ่มสตรีของต่างประเทศ เรื่องความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงผ้าอนามัยของกลุ่มสตรี ศึกษากรณีนักเรียนหญิงในจังหวัดเชียงใหม่และจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายและออกกฎหมายเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงผ้าอนามัยของกลุ่มสตรีที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทยต่อไป

1.2 คำถามการวิจัย

ปัญหาความเหลื่อมล้ำ¹ ในการเข้าถึงผ้าอนามัยของกลุ่มนักเรียนหญิงในจังหวัดเชียงใหม่เป็นเช่นไร ในต่างประเทศมีแนวทางด้านนโยบายหรือกฎหมายในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างไร การแก้ไขปัญหาดังกล่าวของประเทศไทยควรออกแบบนโยบายและกฎหมายที่เหมาะสมอย่างไร

¹ “ความเหลื่อมล้ำ” หมายถึง ความแตกต่างและความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายทรัพยากรและฐานะความเป็นอยู่ของประชากรในประเทศหรือสถานการณ์ที่บุคคลหนึ่งได้รับบางอย่างที่คนอื่นไม่ได้รับ

1.3 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1.3.1 เพื่อศึกษานโยบายและกฎหมายเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงผ้าอนามัยของกลุ่มสตรีของต่างประเทศ

1.3.2 เพื่อศึกษาความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงผ้าอนามัยของกลุ่มสตรี ศึกษากรณีนักเรียนหญิงในจังหวัดเชียงใหม่

1.3.3 เพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายและออกกฎหมายเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงผ้าอนามัยของกลุ่มสตรีที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย

1.4 ประโยชน์ที่ได้รับ

1.4.1 ผู้กำหนดนโยบายสามารถนำผลการวิจัย ตลอดจนนโยบายและกฎหมายเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงผ้าอนามัยของกลุ่มสตรีและความเสมอภาคระหว่างเพศของต่างประเทศไปใช้เป็นต้นแบบหรือแนวทางที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย

1.4.2 ผู้กำหนดนโยบายสามารถนำผลการวิจัยและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงศึกษาธิการ ศึกษาธิการจังหวัด ผู้บริหารโรงเรียนได้ทราบถึงความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงผ้าอนามัยและความเสมอภาคระหว่างเพศ และสามารถนำข้อมูลของไทยดังกล่าวมาวิเคราะห์กับนโยบายหรือกฎหมายของต่างประเทศ เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการเข้าถึงผ้าอนามัยของผู้หญิงโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มเด็กหญิงในวัยเรียน

1.4.3 ภาครัฐที่เกี่ยวข้องได้รับข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและกฎหมายด้านการลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงผ้าอนามัยและความเสมอภาคระหว่างเพศที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย

1.5 ระเบียบวิธีวิจัย

1.5.1 วิธีวิจัย

ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นแนวทางในการทำวิจัย โดยแบ่งวิธีวิจัยออกเป็นสองวิธี คือ การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยภาคสนาม (Field Research)

1) วิจัยเอกสาร (Documentary Research)

งานวิจัยชิ้นนี้ใช้วิธีการวิจัยเอกสารเป็นวิธีการหลักในการเข้าถึงข้อมูลและความรู้ โดยพิจารณาจากสภาพของคำถามและข้อมูลที่ต้องการ อันประกอบด้วย รัฐธรรมนูญ กฎหมาย และนโยบายด้านการเข้าถึงผ้าอนามัยในต่างประเทศ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้เป็นข้อมูลที่สามารถศึกษาค้นคว้าได้จากเอกสารทั้งนี้ โดยศึกษาเอกสารทุกประเภท เช่น ตำรา หนังสือ บทความวารสาร บทความหนังสือพิมพ์ บทความออนไลน์ ฯลฯ รวมถึงสื่ออื่น ๆ ที่ศึกษาได้ในลักษณะเดียวกับการศึกษาเอกสาร เช่น สารคดี วิดีทัศน์ ฯลฯ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยให้ความสำคัญกับการเลือกแหล่งที่มาของข้อมูล เพราะในงานวิจัยเอกสารนั้นผู้วิจัยไม่มีโอกาสได้สัมผัสกับปัญหาและข้อมูลโดยตรง แต่ศึกษาเพื่อตอบคำถามวิจัยผ่านเอกสารที่มีการจัดบันทึกเป็นหลักและสอดคล้องกับสภาพของข้อมูลที่เป็นข้อมูลเกี่ยวกับกฎหมาย จึงสามารถหาเอกสารที่เป็นทางการและเชื่อถือได้มากพอสมควร ดังนั้น การเลือกใช้เอกสารผู้วิจัยเลือกใช้เฉพาะเอกสารที่สามารถระบุแหล่งผู้ให้ข้อมูลได้ เว้นแต่งานที่ไม่ปรากฏผู้ให้ข้อมูลนั้น จะมีอิทธิพลสำคัญในทางวิชาการอย่างยิ่ง หลักในการเลือกใช้เอกสารอีกประการคือ ผู้วิจัยเลือกใช้เอกสารชั้นต้น หรือเอกสารในชั้นปฐมภูมิเป็นอันดับแรกในแต่ละประเด็นที่ศึกษา เว้นแต่ไม่สามารถหาเอกสารชั้นต้นหรือเอกสารชั้นนั้นถูกเขียนในภาษาที่ผู้วิจัยไม่สามารถอ่านได้

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษานโยบายและมาตรการทางกฎหมายเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนของกลุ่มเด็กผู้หญิงและสตรีในต่างประเทศ โดยหยิบยกนโยบายและกฎหมายต่างประเทศมาทำการศึกษาทบทวน เพื่อค้นหาความเหมือนและความแตกต่างระหว่างนโยบายและกฎหมายต่างประเทศที่ส่งเสริมสนับสนุนให้เด็กผู้หญิงและสตรีมีโอกาสเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนได้สะดวกและถูกสุขลักษณะ

สำหรับตัวอย่างของนโยบายและกฎหมายบางประเทศที่นำมาศึกษาเป็นประเทศที่มีการจัดทำเอกสารภาษาอังกฤษเกี่ยวกับนโยบายและกฎหมายเพื่อส่งเสริมให้เด็กผู้หญิงและสตรีมีโอกาสเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนสำหรับใช้สอยในขณะที่มีประจำเดือนได้อย่างเหมาะสมและถูกสุขลักษณะ ในขณะเดียวกันประเทศที่ถูกหยิบยกมาเป็นตัวอย่างในการศึกษา เป็นประเทศที่มีตัวอย่างที่ดีในการสร้างความตระหนักถึงสิทธิในการจัดการสุขอนามัยประจำเดือน และมีการปลูกฝังแนวคิดในการอ้างศักดิ์ศรีความเป็นสตรีเพศของเด็กผู้หญิงและสตรีในสังคม อันเป็นพื้นฐานที่นำไปสู่การกำหนดนโยบายและการสร้างมาตรการทางกฎหมาย ส่งเสริมโอกาสในการเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือน ในทำนองเดียวกันประเทศที่ถูกหยิบยกมาเป็นตัวอย่างในการศึกษาเป็นประเทศที่มีการกำหนดมาตรการอันเป็น

วิธีการเฉพาะเพื่อขจัดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนของกลุ่มเด็กผู้หญิงและสตรีเอาไว้อย่างชัดเจน เช่น มาตรการจัดหาผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนแบบให้เปล่าเพื่อแจกให้เด็กผู้หญิงและสตรี มาตรการยกเลิกการจัดเก็บภาษีผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนและมาตรการอื่น ๆ เพื่อสนับสนุนให้เด็กผู้หญิงและสตรีสามารถจัดการสุขอนามัยประจำเดือนได้อย่างเหมาะสมและถูกสุขลักษณะ เป็นต้น โดยมีเป้าหมายสำคัญของการวิจัยเพื่อปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความเหลื่อมล้ำระหว่างเพศ และเพื่อมีข้อเสนอแนะทางด้านกฎหมายที่ชัดเจน

2) การวิจัยภาคสนาม (Field Research)

โดยศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ (interview method) โดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) และมีการบันทึกคำสัมภาษณ์อย่างละเอียดเพื่อป้องกันการแปลความหมายผิดและสามารถตรวจสอบความเที่ยงตรงของข้อมูลได้ โดยทำการสัมภาษณ์เกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการเข้าถึงผ้าอนามัยของนักเรียนและผู้ปกครอง แนวทางการจัดการและการส่งเสริมการเข้าถึงผ้าอนามัยของสถานศึกษา โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

2.1) โรงเรียนในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ 3 โรงเรียน คือ โรงเรียนดาราวិทยาลัย โรงเรียนพระหฤทัยเชียงใหม่ และโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย

2.2) โรงเรียนในเขตอำเภอใกล้เคียง 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนแม่ริมวิทยาคม และโรงเรียนทางดงรัฐราษฎร์อุปถัมภ์

2.3) โรงเรียนในเขตอำเภอห่างไกล 3 โรงเรียน คือ โรงเรียนสะเมิงพิทยาคม โรงเรียนยางครก และโรงเรียนยางเปียง

โดยโรงเรียน 8 แห่งดังกล่าว มีการสัมภาษณ์เก็บข้อมูลทั้งหมด 88 คน แบ่งเป็น (1) กลุ่มบุคลากรในสถาบันการศึกษา เช่น ผู้บริหารโรงเรียน ครู อาจารย์ โรงเรียนละ 1 คน รวมเป็น 8 คน (2) กลุ่มนักเรียนหญิงในจังหวัดเชียงใหม่ โรงเรียนละ 5 คน รวมเป็น 40 คน (3) กลุ่มผู้ปกครองนักเรียนหญิงในจังหวัดเชียงใหม่ โรงเรียนละ 5 คน รวมเป็น 40 คน

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้เก็บข้อมูล

ชื่อโรงเรียน	กลุ่มบุคลากร ในสถาบันการศึกษา	กลุ่มนักเรียนหญิง ในจังหวัดเชียงใหม่	กลุ่มผู้ปกครองนักเรียน หญิงในจังหวัดเชียงใหม่
โรงเรียนดาราวิทยาลัย	1 คน	5 คน	5 คน
โรงเรียนพระหฤทัยเชียงใหม่	1 คน	5 คน	5 คน
โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย	1 คน	5 คน	5 คน
โรงเรียนแมริมิวิทยาลัย	1 คน	5 คน	5 คน
โรงเรียนทางดงรัฐราษฎร์อุปถัมภ์	1 คน	5 คน	5 คน
โรงเรียนสะเมิงพิทยาคม	1 คน	5 คน	5 คน
โรงเรียนยางครก	1 คน	5 คน	5 คน
โรงเรียนยางเปียง	1 คน	5 คน	5 คน
รวม (88 คน)	8 คน	40 คน	40 คน

1.5.2 จริยธรรมการวิจัยในคน

1) การพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่าง/ผู้เข้าร่วมการวิจัย

หากอาสาสมัครรู้สึกไม่สบายใจหรืออึดอัดที่จะต้องตอบคำถามบางข้อ อาสาสมัครสามารถที่จะปฏิเสธที่จะตอบ หรือขอข้ามคำถามข้อนั้น

หากอาสาสมัครรู้สึกเครียด หรือวิตกกังวลต่อผลกระทบต่อชีวิตประจำวัน/หน้าที่การงาน อาสาสมัครสามารถที่จะขอถอนตัวและถอนข้อมูลจากโครงการวิจัยได้ทุกเมื่อ

2) กระบวนการเชิญชวนกลุ่มตัวอย่าง

การเชิญชวนให้เข้าร่วมด้วยความสมัครใจอย่างแท้จริง ปราศจากการถูกบังคับทั้งทางตรงและทางอ้อม การกดดัน การจู่ใจ การใช้ภาษาและคำพูดที่ทำให้เกียรติแก่ผู้เข้าร่วมการวิจัย ถ้อยคำที่ใช้ต้องเป็นที่เข้าใจและเหมาะสมกับผู้เข้าร่วมการวิจัย

นอกจากนี้ ในการเข้าถึงกลุ่มตัวอย่างหรือเชิญชวนให้ผู้ใช้ให้ข้อมูลได้แลกเปลี่ยนกับโครงการวิจัย ทางผู้วิจัยได้ดำเนินการดังต่อไปนี้

2.1) ติดต่อประสานกับสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อชี้แจงเกี่ยวกับการดำเนินโครงการวิจัยให้รับทราบวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการดำเนินโครงการวิจัย เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันและด้วยความสมัครใจ

2.2) ทางคณะผู้วิจัยขอความอนุเคราะห์จากผู้บริหารสถานศึกษาแจ้งแก่คณะครู อาจารย์ และนักเรียน เพื่อให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ในการดำเนินโครงการ

2.3) ขอความอนุเคราะห์จากนักเรียนและผู้ปกครองในแต่ละชั้นปี ผู้ที่มีความสนใจจะให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัยในการดำเนินโครงการ ณ สถานศึกษานั้น ๆ ช่วงระหว่างพักหรือหลังเลิกเรียน

3) ความเสี่ยงที่อาจเกิดจากการวิจัย และแนวทางป้องกันความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้น

ความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการให้สัมภาษณ์คือ ผู้ให้สัมภาษณ์อาจรู้สึกเบื่อหน่าย หรือ รู้สึกไม่สบายใจ หรือไม่ปลอดภัยที่จะตอบคำถามการสัมภาษณ์ในบางข้อ ในการนี้ผู้ให้สัมภาษณ์สามารถ ปฏิเสธที่จะตอบคำถามในข้อที่ผู้ให้สัมภาษณ์ไม่ต้องการตอบ หรือสามารถขอให้ผู้วิจัยยุติการสัมภาษณ์ ได้ทุกขณะ

4) มาตรการในการรักษาความลับของข้อมูล (เช่น กรณีมีการบันทึกเสียง บันทึกภาพ และVDO)

ข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์ได้ถูกเก็บรักษาไว้ โดยไม่เปิดเผยต่อสาธารณะเป็น รายบุคคล และรายงานผลการวิจัยเป็นข้อมูลภาพรวม เพื่อป้องกันไม่ให้ข้อมูลของผู้ร่วมการวิจัยเป็น รายบุคคลซึ่งอาจมีคณะบุคคลบางกลุ่มเข้ามาตรวจสอบได้

ทีมวิจัยได้บันทึกข้อมูลและเก็บข้อมูลในคอมพิวเตอร์ที่ต้องใช้รหัส (Password) และจำกัด ผู้เข้าถึงข้อมูล อีกทั้งมีการจำกัดข้อมูลที่สามารถระบุตัวบุคคล (Identifier) การใช้รหัสแทนชื่อและข้อมูล ส่วนตัวของผู้เข้าร่วมการวิจัยในการบันทึกข้อมูลในแบบเก็บข้อมูล ทั้งนี้ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการประชุมกลุ่มย่อยได้ถูกเก็บรักษาไว้ ไม่เปิดเผยต่อสาธารณะเป็นรายบุคคล แต่รายงานผลการวิจัยใน ภาพรวมเท่านั้น และดำเนินการทำลายข้อมูลที่เกี่ยวข้องภายหลังเสร็จสิ้นการวิจัย

1.5.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลของงานวิจัยนี้ ใช้การจำแนกหมวดหมู่ของข้อมูลให้เป็นระบบเพื่อทำให้เกิด ความเข้าใจในความหลากหลาย ความหมายและความสัมพันธ์ของข้อมูลในบริบททางสังคม และวัฒนธรรม ทางการเมือง และใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลขณะที่เก็บในพื้นที่ ซึ่งการที่นักวิจัยต้องวิเคราะห์ข้อมูลในพื้นที่ ก็เพราะต้องการตรวจสอบว่า ข้อมูลที่มีการเก็บรวบรวมมาถูกต้องหรือไม่ อย่างไร และข้อมูลที่เก็บรวบรวม มาสอดคล้องกับกรอบแนวคิดที่กำหนดหรือที่ตั้งไว้หรือไม่ อย่างไร



“การศึกษาความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงผ้าอนามัยของกลุ่มสตรี ศึกษากรณีนักเรียนหญิงในจังหวัดเชียงใหม่”
โดย ผศ.ดร.ปิติเทพ อยู่ยี่นยง และคณะ

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยฉบับนี้ ได้ใช้แนวคิดทฤษฎี 3 ประการในการศึกษา คือ 1) ทฤษฎีว่าด้วยสิทธิสตรี 2) แนวคิดที่ว่าด้วยความเหลื่อมล้ำ 3) แนวคิดที่ว่าด้วยการเข้าถึงสิทธิสุขอนามัยของสตรี โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 ทฤษฎีว่าด้วยสิทธิสตรี

ด้วยทฤษฎีสตรีนิยมสายสังคมนิยม (Socialist Feminism) ตามที่ Barbara Enrenreich ได้กล่าวเกี่ยวกับต้นเหตุแห่งความไม่เท่าเทียมกันในสังคมระหว่างเพศหญิงกับเพศชายไว้ว่า เมื่อมองผ่านประวัติศาสตร์อันยาวนานจนถึงปัจจุบัน ไม่ว่าจะที่ไหนก็ตามบนโลก มนุษย์ในสังคมนั้นล้วนแล้วแต่ถูกวางบทบาทโดยการกดขี่เพศหญิงให้อยู่ภายใต้อำนาจของเพศชายหรือสังคมชายเป็นใหญ่ ไม่ว่าจะในพื้นที่ระดับย่อยอย่างครอบครัวหรือแม้แต่ชุมชน โดยส่วนมากผู้หญิงนั้นมักถูกกำหนดบทบาทจากธรรมชาติของผู้หญิงในเชิงชีวภาพ เช่น ลักษณะทางกายภาพที่ไม่เหมือนกับผู้ชาย มีความเป็นแม่มากกว่า และมักจะอ่อนแอกว่า โดยการทำงานของผู้หญิงในบ้านซึ่งถูกกำหนดบทบาทบนพื้นฐานความคิดของผู้ชาย มักถูกมองว่าเป็นเรื่องส่วนตัวอยู่เสมอ ทฤษฎีดังกล่าวจึงมุ่งให้ผู้หญิงออกมาทำให้เรื่องส่วนตัวกลายเป็นเรื่องสาธารณะ และเข้าสู่สาธารณะ เช่น การเข้าสู่ระบบการผลิต เป็นต้น (Enrenreich, 1976)

ภายใต้โครงสร้างสังคมแบบปิตาธิปไตย หรือสังคมชายเป็นใหญ่ (Patriarchy) ซึ่งเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียม จากการก่อสร้างอำนาจในสังคมโดยเพศชาย และการครอบครองอำนาจนั้นโดยเพศชาย ก่อให้เกิดพื้นฐานของโครงสร้างทางสังคมที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศชายและเพศหญิง อีกทั้งยังเป็นพื้นฐานในการประกอบสร้างชุดความคิดในเชิงกดขี่ผู้หญิง ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันอีกด้วย โดยจะเห็นได้ว่าการแบ่งแยกบทบาทหน้าที่ระหว่างชายและหญิง เช่น ผู้ชายมีหน้าที่ทำงานหาเลี้ยงครอบครัว ส่วนผู้หญิงมีหน้าที่ทำงานบ้านและเลี้ยงดูลูก ซึ่งสังคมมักมองว่าผู้หญิงตั้งครร์ภ ค่ลอดลูก ก็ต้องมีหน้าที่เลี้ยงลูก ซึ่งงานดังกล่าวมักเป็นงานที่ถูกมองว่าไม่ก่อให้เกิดรายได้เมื่อเปรียบเทียบกับงานที่ผู้ชายทำนอกรบ้าน ทำให้ผู้หญิงนอกจากจะต้องเผชิญกับการรอคอยพึ่งพาสามีหรือผู้ชายในบ้านทางด้านเศรษฐกิจแล้ว ทำให้ท้ายที่สุดแล้วการมีปฏิสัมพันธ์ในลักษณะดังกล่าวกลายเป็นการสร้างอำนาจต่อรองให้กับผู้ชายเพื่อมีอำนาจในการตัดสินใจมากกว่าผู้หญิงในการดำเนินชีวิต มีอำนาจในการครอบครองทรัพย์สินและแจกจ่ายให้

สมาชิกในครอบครัว ผู้หญิงจึงตกอยู่ในสถานะของผู้ที่ต้องได้รับการดูแล (ไพลิน ภูจินาพันธุ์, 2560) กลายเป็นการสร้างความเข้าใจบนพื้นฐานความคิดที่ว่าเพศชายต้องมีอำนาจมากกว่าเพศหญิง ซึ่งเป็นรากฐานของความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันจวบจนถึงปัจจุบัน

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเพศชายและเพศหญิงในลักษณะนี้ต่อมาได้กลายเป็นเสมือนชุดความคิด (Idea) ที่มนุษย์ทุกคนในสังคมนั้น ๆ นำไปปฏิบัติตามในวงกว้าง จนกระทั่งได้รับการยอมรับ เป็นเสมือนความคาดหวังทางสังคมหรือบรรทัดฐาน (Norm) ที่ทุกคนในสังคมต้องปฏิบัติตาม เมื่อผ่านไปเป็นระยะเวลาหนึ่ง ปฏิสัมพันธ์ในลักษณะดังกล่าวก็จะสามารถกลายเป็นโครงสร้างที่เรามองไม่เห็น แต่สามารถส่งผลกระทบต่อคนในสังคมในยุคสมัยต่อมาในด้านความคิด ผ่านการรับรู้และกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ได้อย่างแนบสนิท โดยจะเห็นว่าแม้ผู้หญิงจะสามารถเข้าสู่ตลาดแรงงานได้ในเวลาต่อมา แต่การทำงานของพวกเธอก็มักจะไม่ได้รับความเป็นธรรมนัก ไม่ว่าจะค่าแรง การเลื่อนตำแหน่ง หรือการได้รับเพียงงานที่ไม่พัฒนาทักษะก็ตาม และกลับบ้านก็ยังต้องมีหน้าที่รับผิดชอบการเลี้ยงลูก พร้อมกับการทำงานบ้านอีกด้วย

อย่างไรก็ดีในโครงสร้างสังคมที่กดขี่เพศหญิงนั้นไม่ได้มีเพียงในมิติเศรษฐกิจเท่านั้น พบว่าในอดีตที่ผ่านมา เรามีอาจปฏิเสธได้เลยว่าศาสนาต่าง ๆ ซึ่งเป็นกลุ่มทางสังคมประเภทหนึ่งนั้นถูกประกอบสร้างบนพื้นฐานของสังคมาชายเป็นใหญ่ และมักดำเนินควบคู่ไปกับอุดมการณ์อนุรักษ์นิยม (Conservatism) ซึ่งจะเห็นได้ว่าในมิติด้านศาสนานั้น ผู้หญิงมักถูกกดทับด้วยคำสอนทางศาสนา พิธีกรรม และโครงสร้างของตัวศาสนานบนพื้นฐานความคิดแบบชายเป็นใหญ่อยู่เสมอ จากการนำเสนอหลักคำสอนของพระเจ้าที่มีแต่พระเจ้าที่เป็นผู้ชาย เขียนพระคัมภีร์โดยผู้ชาย และตีความโดยนักบวชผู้ชายทั้งสิ้น (Hall, n.d.) อย่างในหลักคำสอนของพระคัมภีร์คริสต์ ผู้หญิงหรืออีฟ เป็นผู้ที่ไม่เชื่อฟังพระเจ้า และหลอกล่ออดัมจนทำให้เกิดหายนะ หลักคำสอนบางศาสนาสอนผู้หญิงโดยการเหมารวมว่า เกิดมาต้องได้ทำหน้าที่เป็นแม่ หากทำหน้าที่ได้ไม่ดีหรือทำไม่ได้ ถือว่าเป็นการขัดต่อพระประสงค์ของพระเจ้าผู้เป็นเจ้า หรือแม้แต่พิธีกรรมและวัฒนธรรมความเชื่อท้องถิ่นบางอย่างที่มีการจำกัดอิสรภาพของผู้หญิง เช่น ในศาสนาอิสลามมีการห้ามไม่ให้ผู้หญิงที่มีประจำเดือนเข้ามาทำพิธี และมองว่าผู้หญิงที่เป็นประจำเดือนนั้นควรละเว้นการร่วมประเวณี จนกว่าจะหมดประจำเดือนซึ่งพวกเขาเลือกที่จะใช้คำว่า ‘จนกว่าจะสะอาด’ หรือในประเทศญี่ปุ่นก็มีความเชื่อว่าห้ามให้ผู้หญิงปั่นซูชิ หากผู้หญิงปั่นซูชิตอนมีประจำเดือนจะทำให้รสชาติเพี้ยน

ทั้งนี้อิสรภาพ สิทธิ และศักดิ์ศรีของผู้หญิง ที่ถูกความเชื่อ คำสอน และพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนา กดทับอยู่ และควบคู่ไปกับความเป็นอนุรักษ์นิยมของผู้คนในกลุ่มทางสังคมดังกล่าวที่ไม่ค่อยปรับเปลี่ยน

ไปตามพลวัตสังคม จึงก่อให้เกิดมายาคติ (Myth) เกี่ยวกับผู้หญิงที่ถูกทำให้กลายเป็นเรื่องราวในเชิงลบของแทบทุกศาสนาก็คือ มายาคติที่ว่าด้วยประจำเดือนเป็นสิ่งผิดบาปและสกปรก ซึ่งได้ฝังรากลึกในสังคมกว้างขวางและแน่นแฟ้น แม้ว่าในความเป็นจริงการมีประจำเดือนของผู้หญิงเป็นเพียงสัญญาณบ่งบอกถึงภาวะอุดมสมบูรณ์ของร่างกายก็ตาม ดังจะเห็นได้จากการศึกษาของ Mark A. Guterman ที่ได้ศึกษามุมมองและวิถีปฏิบัติของศาสนาต่าง ๆ ต่อการมีประจำเดือนของเพศหญิงไว้ดังนี้

2.1.1 ความเชื่อตามชนเผ่า

ในกรณีนี้ผู้เขียนยกตัวอย่างชนเผ่า Huaulu ของประเทศอินโดนีเซียที่ใช้ชีวิตอยู่ตามธรรมชาติ ซึ่งเมื่อผู้หญิงคนไหนมีประจำเดือนก็จะถูกส่งให้ไปอยู่กระท่อมท้ายหมู่บ้านจนกว่าจะสิ้นสุดช่วงมีประจำเดือน แต่การอยู่ในกระท่อมนั้นก็ไม่ได้เป็นการกักขังแต่อย่างใด พวกเขายังสามารถเข้าป่าหาอาหารได้ตราบดีที่ไม่ข้ามเข้ามาในเขตล่าสัตว์ และยังคงอาบน้ำเฉพาะที่น้ำพุศักดิ์สิทธิ์เท่านั้น ซึ่งพิธีกรรมทั้งหมดเป็นพิธีกรรมที่เชื่อว่าถ้าปฏิบัติแล้ว จะเป็นการปกป้องผู้ชายในหมู่บ้านจากอันตรายทั้งปวงได้อีกด้วย นอกจากนี้เผ่า Doogon ในประเทศมาลี ยังได้มีความเชื่อที่คล้าย ๆ กัน โดยการแยกผู้หญิงออกจากผู้ชายเมื่อเวลาผู้หญิงมีประจำเดือน โดยการให้ไปอยู่กระท่อมหลังอื่นเพราะการทำอาหารและการร่วมประเวณีกับสามีเป็นสิ่งต้องห้าม แต่ถึงกระนั้นก็ต้องออกมาใช้เวลาทั้งวันของช่วงดังกล่าว มาทำงานในไร่ดั้งเดิม และในทำนองเดียวกัน ตามความเชื่อของชนเผ่า Enga Kaulong และ Sengseng ในประเทศปาปัวนิวกินีนั้นการมีเพศสัมพันธ์กับผู้หญิงที่มีประจำเดือนจะเป็นการสูญพลังชีวิตของเพศชาย ทำให้ร่างกายอ่อนแอ

2.1.2 ศาสนายูดาห์

ตามความเชื่อและหลักคำสอนของชาวยิว ได้มีข้อห้ามในการละเว้นการสัมผัสตัวกันระหว่างชายและหญิง ในขณะที่ผู้หญิงเป็นประจำเดือน รวมไปถึงการรับของต่อกัน การนั่งบนโซฟา หรือม้านั่งตัวเดียวกัน การนอนร่วมเตียงทำให้คู่รักบางคู่มิเตียงสองเตียงวางชิดกันในห้องนอนเดียวเพื่อที่เวลาที่มีประจำเดือนจะได้สามารถแยกเตียงออกจากกันได้ นอกจากนี้ยังมีข้อห้ามในการรับประทานอาหารเหลือต่อจากภรรยา ห้ามดมกลิ่นน้ำหอมของภรรยา และห้ามฟังภรรยาร้องเพลงอีกด้วย และต้องปฏิบัติเช่นนี้ในวันที่พวกเขาเรียกว่า ‘วันหลังเลือด’ (Bleeding Day) ไปจนกว่าจะหมดช่วงมีประจำเดือนหรือ ‘วันไร้มลทิน’ (Clean day) และได้ทำการชำระล้างแล้วเท่านั้น

ทั้งนี้ข้อห้ามดังกล่าวถูกตั้งขึ้นมาเพราะเชื่อว่า เลือดประจำเดือนนั้นออกมาจากที่เดียวกันกับ ปัสสาวะซึ่งเป็นของเสีย เพราะฉะนั้นเลือดประจำเดือนจึงไม่สะอาด ไม่บริสุทธิ์ ตามที่ Leviticus 18:19 ได้ระบุเอาไว้ใจความว่า “จงละเว้นการสัมผัสตัว (การร่วมรัก) กับเธอในช่วงที่เธอมีมลทิน” (Bible Gateway, 2019) อย่างไรก็ตาม การใช้ชีวิตของผู้หญิงชาวไทยในระหว่างมีประจำเดือนภายในครอบครัวนั้นว่ายากแล้ว แต่การออกไปใช้ชีวิตข้างนอกนั้น กลับมีอุปสรรคยิ่งกว่า เพราะผู้ชายมักมองว่าพวกเธอเป็นตัวอันตราย หากผลไปเดินระหว่างผู้ชายสองคน ตามความเชื่อก็สามารถทำให้ถึงตายได้เลยทีเดียว

2.1.3 คริสต์ศาสนา

ตามความเชื่อของคริสตศาสนานั้น จะมีความเชื่อเกี่ยวกับการมีประจำเดือนแตกต่างกันไปตาม นิกาย อย่างเช่น นิกายออร์ทอดอกซ์ ในประเทศรัสเซีย ผู้หญิงต้องอยู่ในกระท่อมและห้ามไปปฏิบัติศาสนกิจ ที่โบสถ์ นอกจากนี้ยังมีข้อห้ามในเรื่องของการสัมผัสตัวระหว่างหญิงชาย และห้ามเข้าใกล้อาหารสดทุกชนิด เพราะเชื่อว่าผู้หญิงมีประจำเดือนอาจทำให้อาหารนั้นเน่าเสียเร็วกว่าปกติ เนื่องจากอากาศที่ไหลเวียน รอบตัวของผู้หญิงที่มีประจำเดือนนั้นเปรียบเสมือนมลพิษ เช่นเดียวกันพวกเธอถูกสั่งห้ามไม่ให้เข้าใกล้ นายพรานเวลาล่าสัตว์ เพราะพวกเขามีความเชื่อว่าหากผู้หญิงเหล่านั้นมาอยู่ใกล้ ๆ จะทำให้สัตว์รู้ว่า นายพรานอยู่ที่ไหนและหนีไป ทำให้ล่าสัตว์ไม่ได้ เป็นต้น ในขณะที่บางวัฒนธรรมของคริสตศาสนานั้น เรียกการมีประจำเดือนของเด็กผู้หญิงว่า เป็นคำสาปของพระเจ้า

2.1.4 ศาสนาอิสลาม

ความเชื่อตามศาสนาอิสลามนั้นเชื่อว่าการที่ผู้หญิงมีประจำเดือนเป็นอาการเจ็บป่วย หรือโรค อย่างไม่หนึ่ง เพราะฉะนั้นผู้ชายควรที่จะเลี่ยงการสัมผัสตัวหรือการอยู่ใกล้ชิด รวมไปถึงการมีเพศสัมพันธ์ และการรับประทานอาหารร่วมกับผู้หญิงในช่วงนี้อีกด้วย นอกจากนี้ผู้หญิงอิสลามยังถูกห้ามเข้ามัสยิด ละหมาด หรืออ่านพระคัมภีร์ จนกว่าจะหมดช่วงประจำเดือนและทำพิธีชำระล้างให้เสร็จ

2.1.5 ศาสนาฮินดู

ตามความเชื่อของศาสนาฮินดูนั้นเชื่อว่าการมีประจำเดือนเป็นสิ่งที่ไม่บริสุทธิ์ เป็นสิ่งมีพิษ และเป็นคำสาป และต้องให้ผู้หญิงที่มีประจำเดือนออกไปอยู่ที่กระท่อมนอกหมู่บ้าน ในระหว่างนั้นให้นอนพัก ห้ามทำงาน ห้ามประกอบอาหาร ให้แยกเครื่องใช้ออกจากคนอื่น นอกจากนี้ยังถูกห้ามอาบน้ำในแม่น้ำ อีกด้วย

2.1.6 พุทธศาสนา

ในความเชื่อของพุทธศาสนาแม้จะไม่มีข้อห้ามหรือวิธีปฏิบัติที่ชัดเจน และศาสนาพุทธนั้น มีวิธีการมองประจำเดือนว่าเป็นสิ่งที่เกิดตามธรรมชาติ แต่ธรรมชาติในความหมายของศาสนาพุทธนั้นคือการสอนให้มนุษย์ยอมรับในความไม่สมบูรณ์ของร่างกายของตนเอง เนื่องจากไม่ว่าผู้ชายหรือผู้หญิงก็ต่างต้องขับของเสียออกจากร่างกาย เพราะฉะนั้นการมีประจำเดือนในทัศนะของศาสนาพุทธ คือ สิ่งสกปรก และข้อห้ามที่คล้ายกับศาสนาฮินดูในการเข้าศาสนสถาน หรือการห้ามปฏิบัติศาสนกิจก็ยังมีปรากฏอยู่บ้างในบางวัฒนธรรม (Guterman, 2007)

ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าแต่ละศาสนานั้นมีส่วนในการสร้างมายาคติเกี่ยวกับประจำเดือนในเชิงลบที่เปรียบเสมือนตราบาปฝังรากอยู่ในสังคมอย่างแนบสนิท ควบคู่ไปกับการถูกกดขี่ การถูกจำกัดอิสรภาพ การลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้หญิงให้ดำเนินต่อไปภายใต้หลักธรรมคำสอน และพิธีกรรมทางศาสนา ในขณะที่ผู้หญิงมีประจำเดือนนั้นถูกผลักให้อยู่ห่างจากสังคมและครอบครัวไปพร้อม ๆ กับภาระในการรักษาสุขอนามัยด้วยตนเองเพียงลำพัง เนื่องจากถูกมองว่าเป็นเรื่องส่วนตัว ซึ่งการถูกเพิกเฉยต่อประเด็นดังกล่าว นอกจากจะเป็นการปิดกั้นคนในสังคมต่อการศึกษาเรื่องการมีประจำเดือน และการรักษาสุขอนามัยอย่างถูกวิธีแล้ว การเป็นประจำเดือนสำหรับเพศหญิงยังเปรียบเสมือนตราบาปที่ไม่ควรพูดถึง (Tull, 2019) ไม่ว่าจะประสบปัญหาการขาดแคลนผ้าอนามัย การขาดแคลนน้ำสะอาด หรืออุปกรณ์ทำความสะอาด ผู้หญิงส่วนมากเลือกที่จะไม่พูดถึงมันและยังเป็นการตอกย้ำปัญหาเหล่านี้มากขึ้นเรื่อย ๆ เพราะโลกจะเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีแค่ไหน แต่เพราะปัญหาเหล่านี้ไม่ถูกนำเสนอออกไป การเข้าถึงผ้าอนามัยซึ่งเป็นสิ่งจำเป็น และการมีสิ่งอำนวยความสะดวกเรื่องความสะอาดในที่สาธารณะ จึงเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นยาก (IISD, 2019) ประกอบกับมายาคติเรื่องประจำเดือนภายใต้สังคมชายเป็นใหญ่แล้ว การคาดหวังให้ผู้ชายเข้าใจถึงปัญหานี้จึงเป็นเรื่องยากเช่นเดียวกัน

อีกทั้งยังมีเรื่องของราคาผ้าอนามัย ที่ถูกจัดเก็บภาษีในฐานสินค้าฟุ่มเฟือย โดยการเรียกเก็บภาษีผ้าอนามัยทั่วทั้งโลกสูงสุดอยู่ที่ร้อยละ 27 ในประเทศฮังการี รองลงมาคือ ประเทศสวีเดนที่ร้อยละ 24 ในขณะที่สหรัฐอเมริกา นั้น มีอัตราการจัดเก็บภาษีผ้าอนามัยที่แตกต่างกันในแต่ละรัฐโดยจะอยู่ที่ร้อยละ 4.35 ถึงร้อยละ 10 จากการรวบรวมข้อมูลอัตราภาษีของสินค้าประเภทผ้าอนามัยประจำปี ค.ศ. 2020 โดย Katharina Bucholz (Bucholz, 2020) ยิ่งไปกว่านั้นราคาสินค้าผ้าอนามัยยังมีราคาสูงมากสำหรับประเทศที่มีประชากรมีรายได้ค่อนข้างต่ำไปจนถึงระดับปานกลาง บางครอบครัวมีแหล่งรายได้เพียงแหล่งเดียวแต่กลับต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายของสมาชิกครอบครัวที่เป็นผู้หญิงหลายคน ทำให้บางครอบครัวไม่มี

กำลังเพียงพอในการจัดซื้อผลิตภัณฑ์ดังกล่าวได้ จึงได้มีการให้สมาชิกที่เป็นผู้หญิงที่อยู่ในช่วงวัยเจริญพันธุ์ ได้หยุดอยู่บ้านในช่วงเวลาที่พวกเขาเหล่านั้นมีประจำเดือน หรือใช้วัสดุอื่น ๆ เพื่อใช้แทนผ้าอนามัย อย่างเช่น เศษผ้า กระดาษชำระ เศษที่นอนเก่า และหนังสือพิมพ์ เพื่อเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายในครอบครัว

จะเห็นได้ว่าจากข้อมูลข้างต้นไม่ว่าจะเป็นความเชื่อ วัฒนธรรม หรือธรรมเนียมปฏิบัติต่อการมีประจำเดือนของเพศหญิง และราคาผ้าอนามัยที่มีราคาค่อนข้างสูงสามารถก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคมได้ โดยเฉพาะด้านการศึกษา ซึ่งก่อให้เกิดการขาดโอกาสทางอาชีพการงานเป็นผลพวงตามมา เนื่องจากบางครอบครัวเลือกที่จะให้เด็กผู้หญิงวัยเรียนนั้นหยุดอยู่บ้านเมื่อมีประจำเดือน นอกจากนี้ยังสามารถก่อให้เกิดปัญหาทางด้านสุขอนามัยและอันตรายต่อชีวิตอันเกิดจากการใช้วัสดุอื่นทดแทนผ้าอนามัยในบางครอบครัวที่ไม่สามารถเข้าถึงผ้าอนามัยได้เท่าที่ควร ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการไม่สามารถเข้าถึงผ้าอนามัยของผู้หญิงนั้นสามารถก่อให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาและมีผลพวงอื่นตามมามากมาย นอกจากปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านการเข้าถึงผ้าอนามัยแล้วยังพบว่ามีปัญหาเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกในสถานที่สาธารณะ อย่างเช่น ห้องน้ำสาธารณะ หรือห้องน้ำในโรงเรียน ที่ไม่เหมาะสมสำหรับผู้หญิงในช่วงมีประจำเดือนอีกด้วย

เมื่อมีการนำหลักสิทธิมนุษยชน หรือ Human Rights ซึ่งอ้างอิงจากปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (The Universal Declaration of Human Rights) ปี ค.ศ. 1948 ที่ได้จัดทำขึ้นมาเพื่อคุ้มครองสิทธิของประชาชนทุกคนอย่างเท่าเทียม มาปรับใช้อย่างเป็นสากล จึงทำให้การตระหนักถึงเรื่องสิทธิและความเท่าเทียมนั้นขยายวงกว้างมากขึ้น ถึงแม้ว่าในยุคแรกเริ่มจะมีการใช้ถ้อยคำที่แสดงออกถึงการให้ความสำคัญกับเพศชายมากกว่าเพศหญิงก็ตาม อย่างไรก็ตาม ปฏิญญาดังกล่าว ยังได้ให้ความสำคัญกับความเท่าเทียมทางเพศ ดังที่ได้ระบุไว้ในข้อที่ 1 2 และ 25 วรรค 1 ดังนี้

“ ข้อ 1 มนุษย์ทั้งปวงเกิดมามีอิสระและเสมอภาคกันในศักดิ์ศรีและสิทธิ ต่างในตนมีเหตุผลและมโนธรรม และควรปฏิบัติต่อกันด้วยจิตวิญญูณแห่งภราดรภาพ”

“ข้อ 2 ทุกคนย่อมมีสิทธิและอิสรภาพทั้งปวงตามที่กำหนดไว้ในปฏิญญานี้ โดยปราศจากการแบ่งแยกไม่ว่าชนิดใด อาทิ เชื้อชาติ ผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือทางอื่น พื้นเพทางชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน การเกิด หรือสถานะอื่น นอกเหนือจากนี้ จะไม่มีการแบ่งแยกใดบนพื้นฐานของสถานะทางการเมือง

ทางกฎหมาย หรือทางการระหว่างประเทศของประเทศ หรือดินแดนที่บุคคลสังกัด ไม่ว่าจะ
ดินแดนนี้จะเป็นเอกราช อยู่ในความพิทักษ์ มิได้ปกครองตนเอง หรืออยู่ภายใต้การจำกัด
อธิปไตยอื่นใด”

“ข้อ 25 (1) ทุกคนมีสิทธิในมาตรฐานการครองชีพอันเพียงพอสำหรับสุขภาพ
และความอยู่ดีของตนและของครอบครัว รวมทั้งอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และ
การดูแลสุขภาพทางการแพทย์ และบริการสังคมที่จำเป็น และมีสิทธิในหลักประกัน
ยามว่างงาน เจ็บป่วย พิกัด หมาย ภัย วัยชรา หรือปราศจากการดำรงชีพอื่นในสภาวะ
แวดล้อมนอกเหนือการควบคุมของตน”

ต่อมาจะเห็นได้ว่าการบูรณาการระหว่างหลักสิทธิมนุษยชนและความเท่าเทียมทางเพศ
ผ่านมิติของเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goals) ให้มีความเป็น
รูปธรรมมากขึ้น โดยเป้าหมายแรกนั้นคือ การลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาระหว่างเพศชายและ
เพศหญิง รวมไปถึงบรรจุเรื่องสุขภาพของเด็กและสตรีอยู่ในยุทธศาสตร์ของโลกอีกด้วย ยิ่งไปกว่านั้น
เพื่อให้การแก้ไขปัญหาดังกล่าวมีความเป็นไปได้ และมีวิธีการจัดการกับปัญหาอันเหมาะสมมากยิ่งขึ้น จึงได้
มีการจัดทำอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (Convention on the
Elimination of All Forms of Discrimination Against Women) และมีการระบุสาระสำคัญเพื่อให้รัฐ
หาวิธีที่เหมาะสมในการลดอคติทางเพศในสังคม รวมไปถึงการยกเลิกธรรมเนียมหรือการปฏิบัติใดที่
แสดงออกให้เห็นถึงการกดขี่เพศใดเพศหนึ่ง โดยประเด็นที่เกี่ยวข้องกับด้านสุขภาพและสุขอนามัยนั้น
ได้ระบุไว้ในข้อที่ 12 วรรค 1 ของอนุสัญญาดังกล่าว ว่า

“รัฐภาคีจะใช้มาตรการที่เหมาะสมทุกอย่าง เพื่อขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีใน
ด้านการรักษาสุขภาพ เพื่อประกันการมีโอกาสได้รับการบริการในการรักษาสุขภาพ
รวมทั้งบริการที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนครอบครัว บนพื้นฐานของความเสมอภาคของบุรุษ
และสตรี”

ยิ่งไปกว่านั้น จากบทความ Women’s Right Are Human Rights ซึ่งถูกเผยแพร่โดย
สำนักงานคณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติยังได้แสดงให้เห็นถึงความตระหนักถึงประเด็นปัญหา
ความไม่เท่าเทียมทางเพศในทุกมิติ ไม่ว่าจะเป็นความเหลื่อมล้ำทางสังคม ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ
ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา กฎหมายและประเพณีที่แสดงออกให้เห็นถึงการกดขี่ทางเพศ ปัญหาด้าน

สุขภาพอนามัย และความรุนแรงต่อเพศหญิง ทั้งนี้ในส่วนของสุขภาพ บทความดังกล่าวยังได้แนะนำให้ภาครัฐเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาข้างต้นให้ได้มากที่สุดและด่วนที่สุด โดยเฉพาะในส่วนของสุขภาพอนามัยที่เหมาะสมเนื่องจากในบางวัฒนธรรมนั้นการเป็นประจำเดือนยังถือว่าเป็นเรื่องปกติกติ และถูกมองว่าเป็นปัญหาต่อการดำรงชีวิตของเพศหญิง นอกจากนี้ การไม่สามารถเข้าถึงน้ำสะอาดได้ในบางชุมชน หรือการที่ขาดอุปกรณ์อำนวยความสะดวกเพื่อใช้ในเวลามีประจำเดือนของเพศหญิงในที่สาธารณะ อาจก่อให้เกิดปัญหาทางการศึกษา และปัญหาทางด้านสุขอนามัยโดยตรง และเกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมาอีกก็เป็นได้

จากปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ และส่วนเพิ่มเติมจากรายการออนไลน์ Women’s Right are Human Rights จากคณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติแล้วนั้น จะเห็นได้ว่ามีเนื้อหาที่ค่อนข้างเน้นให้ภาครัฐเร่งแก้ไขปัญหาความไม่เท่าเทียมทางเพศในแทบทุกมิติ โดยเฉพาะสิทธิการเข้าถึงบริการสุขภาพที่มีคุณภาพและถูกสุขลักษณะ ในเมื่อมนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพเท่าเทียมกันโดยไม่แบ่งแยกเพศ ดังนั้นแล้วเพศหญิงจึงควรได้รับสิทธิเท่าเทียมกันกับเพศชายในการดำรงชีวิต และรักษาชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ ภายใต้สภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมในสถานที่สาธารณะเช่นเดียวกันกับเพศชาย

โดยสรุปจะเห็นได้ว่าประเด็นความไม่เท่าเทียมทางเพศในต่างประเทศและองค์การระหว่างประเทศได้ให้ความสำคัญและพัฒนามาตรการต่าง ๆ เพื่อเป็นการบรรเทา เยียวยา แก้ไขประเด็นปัญหาดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งปัญหาของการเข้าถึงผ้าอนามัยก็เป็นปัญหาหนึ่งที่สำคัญในต่างประเทศ ที่ใช้แนวคิดของสิทธิสตรีในการขับเคลื่อนเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว

2.2 แนวคิดว่าด้วยความเหลื่อมล้ำ

ความเหลื่อมล้ำอันเนื่องมาจากความแตกต่างในสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม (social and economic inequality) ที่ส่งผลต่อการเข้าถึงสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตประจำวัน เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค เป็นอีกปัญหาหนึ่งที่ถูกนำเสนอในระดับนานาชาติและถูกหยิบยกขึ้นมาศึกษาเพื่อร่วมกันแสวงหาทางออกอย่างเป็นสากล เนื่องมาจากมนุษย์ทุกคน (Paria, Bhattacharyya, & Das, 2014) ไม่ว่าจะเป็นเพศชายหรือเพศหญิงก็ย่อมต้องการสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตประจำวันสำหรับสุขอนามัย ความปลอดภัยและการดำรงอยู่ต่อไปในสังคม การขาดสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตประจำวัน อาจเป็นผลโดยตรงที่ทำให้คุณภาพชีวิตของผู้คนตกต่ำหรือถดถอยลง ในขณะที่เดียวกันการจัดให้มีสิ่งจำเป็น

ในการดำรงชีวิตประจำวันในปริมาณที่เหมาะสมและได้สัดส่วนกับผู้คนในสังคม ล้วนแล้วแต่สะท้อนถึงการตอบสนองต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม (socio-economic security) (Tull, 2019) ประกอบกับ หากประชาชนที่เป็นสมาชิกในสังคมมีความสามารถในการเข้าถึงสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตประจำวัน ได้อย่างเสมอภาคและเท่าเทียมแล้ว ย่อมสะท้อนว่าสังคมดังกล่าวได้ยอมรับนับถือว่าประชาชนอันมีที่มา หลากหลายเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม (social inclusion) (Plan International, 2020) ไม่ว่าจะสมาชิกใน สังคมดังกล่าวจะมีความหลากหลาย (diversity) และมีความแตกต่างในลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล ที่แตกต่างกันออกไป (characteristics) (Weckesser, Williams, Hewett & Randhawa, 2020) เช่น อายุ (age) การเลือกเพศ (gender reassignment) เพศกำเนิด (sex) สีผิว (race) ศาสนา (religion) ความ เชื่อ (belief) การตั้งครรภ์ (pregnancy) ความเป็นมารดา (maternity) การสมรส (marriage) การจดทะเบียนคู่อภิเษก (civil partnerships) การแสดงออกทางเพศ (sexual orientation) และความพิการ (disability) เป็นต้น

สถานการณ์ที่ผู้คนบางกลุ่มในสังคมไม่สามารถเข้าถึงสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตประจำวันได้หรือผู้คน บางกลุ่มในสังคมไม่อาจเข้าถึงสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานที่รัฐ (หรือท้องถิ่น) ได้จัดเอาไว้ให้บริการแก่ประชาชน ย่อมเป็นสถานการณ์ที่เกิดความไม่เท่าเทียมกันในสังคมหรือเป็นสถานการณ์ที่เกิดความเหลื่อมล้ำในการ เข้าถึงสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตประจำวันหรือการรับบริการสาธารณะจากรัฐ (หรือท้องถิ่น) รวมทั้งความ ไม่เท่าเทียมหรือความเหลื่อมล้ำเช่นว่านี้ อาจส่งผลกระทบต่อสิทธิในการเข้าถึงสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต หรือสิทธิในการเข้าถึงบริการสาธารณะของรัฐอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลที่กฎหมายรับรองและ ค้ำจุน ซึ่งความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตประจำวันอาจเป็นปัญหาที่ทับซ้อนทั้งมิติ ความเหลื่อมล้ำด้านเศรษฐกิจ (economic inequalities) ความเหลื่อมล้ำด้านสังคมการเมือง (social-political inequalities) และ ความเหลื่อมล้ำทางสุขภาพ (health inequalities) (UDC David A. Clarke School of Law, 2018) โดยปัญหาความเหลื่อมล้ำดังกล่าวอาจมีมิติเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันและถูกหยิบยก มาศึกษาร่วมกันเพื่อเป้าหมายในการขจัดอุปสรรคอันเนื่องมาจากความเหลื่อมล้ำ

เมื่อความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตประจำวันได้กลายมาเป็นปรากฏการณ์ ทางสังคมที่มีความซับซ้อนอาจครอบคลุมในหลากหลายมิติ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องเข้าใจถึงนิยาม ความหมายและบริบทของคำว่าความเหลื่อมล้ำ เพราะเมื่อทำความเข้าใจนิยามความหมายและบริบทของ คำว่าความเหลื่อมล้ำด้วยความเข้าใจแล้ว ก็จะทำให้ทราบต่อมาเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำที่ปลดทอนคุณภาพ ชีวิตของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมนุษย์เองไม่สามารถเข้าถึงสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตประจำวัน

บางอย่างได้ ผลที่ตามมาอาจเป็นเรื่องของผลกระทบในด้านความเท่าเทียมกันระหว่างผู้คนในสังคมและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่พึงมีพึงได้สิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตประจำวันเพื่อปกป้องดำรงศักดิ์ศรีของตนให้คงอยู่

ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตประจำวันย่อมเป็นปัญหาสังคมประการหนึ่งซึ่งอาจมีต้นตอมาจากปัญหาด้านเศรษฐกิจ ทั้งที่เป็นปัญหาเศรษฐกิจในครัวเรือนและปัญหาเศรษฐกิจระดับมหภาคหรืออาจมีต้นตอมาจากการขาดนโยบายและกลไกของรัฐมาสนับสนุนให้มีการเข้าถึงสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตประจำวัน หากจะอธิบายปัญหาที่หยิบยกมานี้ได้อย่างชัดเจน ก็ย่อมต้องทบทวนทำความเข้าใจแนวคิดพื้นฐานของความเหลื่อมล้ำเสียก่อน แท้จริงแล้วมุมมองเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตประจำวันอาจมีความแตกต่างกันออกไป ซึ่งอาจแปรผันตามพลวัตและความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองการปกครอง

2.2.1 แนวคิดเสรีนิยม (liberalism)

แนวคิดที่ว่าด้วยความเหลื่อมล้ำที่แพร่หลายไปยังทั่วภูมิภาคของโลกตั้งอยู่บนพื้นฐานและได้รับอิทธิพลมาจากนักคิดสายเสรีนิยม (classical liberalism) และนักคิดสายอิสรภาพนิยม (classical libertarianism) โดยแนวคิดเช่นนี้นี้ปรากฏขึ้นมาภายใต้ฐานความคิดที่มุ่งให้รัฐเล็งเห็นความสำคัญและประโยชน์ของสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนและพลเมืองภายใต้การใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือและกลไกประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนและพลเมือง ในขณะที่เดียวกันรัฐต้องใช้กฎหมายมาเป็นเครื่องมือลดความเหลื่อมล้ำและสนับสนุนความเท่าเทียม โดยไม่เปิดโอกาสให้รัฐหรือใช้อำนาจรัฐใช้อำนาจตามอำเภอใจหรือใช้อำนาจในทำนองที่เลือกปฏิบัติต่อปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มบุคคลหนึ่งบุคคลใด แนวคิดที่ว่าด้วยความเหลื่อมล้ำแบบดั้งเดิมมักให้ความสำคัญกับตลาดเสรี (free market) ที่ปล่อยให้กลไกตลาด (market mechanism) หรือกลไกของอุปสงค์และอุปทานเป็นตัวกำหนดราคาและปริมาณการซื้อขายในท้องตลาด โดยรัฐหรือหน่วยงานของรัฐต้องไม่เข้าไปแทรกแซงเพื่อให้กลไกตลาดดำเนินไปได้อย่างเต็มที่ ในทางตรงกันข้ามแนวคิดที่ว่าด้วยความเหลื่อมล้ำแบบดั้งเดิมเช่นนี้นี้ มักไม่สนใจว่ากลไกตลาดจะจัดสรรทรัพยากรให้ประชาชนสามารถเข้าถึงได้อย่างเท่าเทียมหรือไม่ โดยแนวคิดที่ว่าด้วยความเหลื่อมล้ำแบบดั้งเดิมมักปล่อยให้กลไกตลาดสร้างการแข่งขันทางการค้าอย่างเสรี โดยที่รัฐหรือหน่วยงานของรัฐต้องไม่เข้าไปแทรกแซงกิจกรรมทางเศรษฐกิจ รัฐหรือหน่วยงานของรัฐมีหน้าที่เพียงแค่จัดทำบริการสาธารณะด้านความมั่นคงปลอดภัยของประชาชนเท่านั้น กล่าวอีกนัยหนึ่งกลไกตลาดเช่นนี้นี้มีทั้งผลกระทบในด้านบวกและผลกระทบในด้านลบในตัวของมันเอง เพราะกลไกตลาดจะทำให้ผู้ผลิตพยายามแสวงหาสินค้าและ

ผลิตภัณฑ์ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตประจำวันเพื่อตอบสนองต่อรสนิยม รายได้และความพึงพอใจของประชาชนในฐานะผู้บริโภคสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตประจำวัน ซึ่งผู้ผลิตก็ต้องพยายามแสวงหาวิธีการเพื่อให้ต้นทุนการผลิตต่ำและใช้ทรัพยากรที่ตนเองมีอยู่อย่างจำกัดเพื่อให้สินค้าและผลิตภัณฑ์ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตประจำวันถูกจำหน่ายไปยังประชาชนทั่วไปในฐานะผู้บริโภคได้ แล้วประชาชนทั่วไปในฐานะผู้บริโภคก็ยอมจ่ายเงินหรือชำระราคาเพื่อซื้อสินค้าและผลิตภัณฑ์มาใช้ในชีวิตประจำวัน ในทางกลับกันกลไกตลาดเป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำเพราะแท้ที่จริงแล้วปัจเจกบุคคลย่อมมีความแตกต่างในรายได้หรือมีความสามารถในการแสวงหารายได้ที่ไม่เท่ากัน นั่นหมายความว่าผู้มีรายได้สูงย่อมมีโอกาสเข้าถึงสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตประจำวันได้มากกว่าผู้มีรายได้ปานกลางหรือผู้มีรายได้น้อย อีกทั้งกลไกตลาดอาจก่อให้เกิดการผูกขาดทางการค้า (monopoly) โดยผู้ผลิตสินค้าอาจใช้อำนาจเหนือตลาด (dominant power) กำหนดราคาสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตประจำวันให้ต่ำไปกว่าทุนเพื่อกำจัดคู่แข่งหรือผู้ผลิตสินค้าอาจสมทบรวมตัวกันผูกขาดในตลาด (merger) ทำให้เกิดการลดต้นทุนในการผลิต แต่กลับทำให้เกิดผู้ผลิตสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตประจำวันเพียงน้อยรายเท่านั้น อย่างไรก็ตาม มีนักวิชาการด้านเสรีนิยมบางส่วนมีความคิดโต้แย้งแนวคิดแบบตลาดเสรี พร้อมเสนอแนะบทบาทสำคัญของกฎหมายในการป้องกันและแก้ไขปัญหาอันเนื่องมาจากความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้น (สฤณี อาชวานันทกุล, 2554) อาทิ ศาสตราจารย์ ลุดวิก วอน มิสเซส (Ludwig von Mises) นักเศรษฐศาสตร์เสรีนิยมคลาสิกแห่งมหาวิทยาลัยเวียนนา (University of Vienna) และมหาวิทยาลัยนิวยอร์ก (New York University) ได้นิพนธ์หนังสือที่มีชื่อว่า “The Anti-Capitalistic Mentality” ซึ่งได้นำเสนอแนวคิดโต้แย้งแนวคิดตลาดเสรีที่ว่าแท้จริงแล้วตลาดเสรีและกลไกตลาดเสรีมีข้อจำกัดเนื่องมาจากปัจเจกบุคคลย่อมมีความแตกต่างในรายได้หรือมีความสามารถในการแสวงหารายได้ที่ไม่เท่ากัน เหตุนี้เองการที่กฎหมายบัญญัติเอาไว้ในเรื่องความเท่าเทียมอาจไม่ได้เป็นเครื่องประกันว่าปัจเจกชนจะได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมจากรัฐหรือหน่วยงานของรัฐ กฎหมายจึงต้องถูกใช้นำมาเป็นเครื่องมือในการขจัดความเหลื่อมล้ำหรือส่งเสริมความเท่าเทียม อีกทั้งกฎหมายต้องถูกนำมาเป็นเครื่องประกันสิทธิเสรีภาพของมนุษย์ว่ามนุษย์ไม่ควรถูกเลือกปฏิบัติอย่างเหลื่อมล้ำหรือได้รับโอกาสที่ไม่เท่าเทียมกัน โดยต้องปล่อยให้ประชาชนในฐานะที่เป็นผู้บริโภคหรือผู้เลือกซื้อสินค้าตัดสินใจว่าอำนาจกำหนดกิจกรรมการผลิตควรตกอยู่ในมือของใคร ศาสตราจารย์ โรเบิร์ต โนซิค (Robert Nozick) นักปรัชญาสายอิสราฟานิยมแห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด (Harvard University) ได้นิพนธ์หนังสือที่มีชื่อว่า “State, Anarchy and Utopia” ซึ่งได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับ

สิทธิในทรัพย์สินส่วนบุคคล (Rights of Private Property) ซึ่งรัฐควรให้ปัจเจกบุคคลแสวงหารายได้ตามความสามารถของตนเอง แล้วให้ปัจเจกบุคคลนำรายได้ดังกล่าวมาใช้จ่ายซื้อสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต โดยที่รัฐไม่ควรใช้อำนาจบังคับในทางหนึ่งทางใดเพื่อไปยึดทรัพย์สินของเอกชนและนำทรัพย์สินที่ไปยึดมาได้นั้นมาจัดสรรแบ่งปันให้กับผู้ด้อยโอกาสในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกระจายความมั่งคั่งด้วยการใช้อำนาจรัฐบังคับ (เช่น การจัดเก็บภาษีอัตราก้าวหน้า เป็นต้น) แต่ โรเบิร์ต โนซิค กลับเห็นว่าการกระจายความมั่งคั่งด้วยการใช้อำนาจรัฐบังคับเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสม และการกระจายความมั่งคั่งกลับคืนเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่แท้จริงด้วยอำนาจรัฐเป็นสิ่งที่พึงกระทำ

2.2.2 ความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice)

ความยุติธรรม (justice) เป็นนามธรรมที่ได้ถูกหยิบยกนำไปใช้ในมิติต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีการศึกษาวิเคราะห์นโยบายและกฎหมายว่าด้วยความเหลื่อมล้ำแล้ว ก็มักมีการหยิบยกการกำหนดนิยามความหมายของความยุติธรรมที่กำหนดไว้เป็นลายลักษณ์อักษรโดยนักปราชญ์หรือนักวิชาการมาอ้างอิง โดยมุ่งหมายที่จะสร้างความน่าเชื่อถือและให้สาธารณชนเชื่อมั่นว่านโยบายและกฎหมายจะถูกนำมาเป็นเครื่องมือส่งเสริมสิทธิในปัจจัยพื้นฐาน (rights to basic needs) และเป็นหลักประกันสิทธิในความพึงพอใจในปัจจัยพื้นฐาน (rights to satisfaction of basic needs) อันที่จริงแล้วหากพิจารณาความยุติธรรมขึ้นอยู่กับมุมมองของนักปราชญ์หรือนักวิชาการที่มองความยุติธรรมจากหลากหลายมุมมอง (สฤณี อาชวานันทกุล, 2554) อาทิ ศาสตราจารย์ ฮันส์ เคลเซน (Hans Kelsen) นักนิติปรัชญาผู้มีชื่อเสียงได้นิพนธ์หนังสือเรื่อง “What is Justice? Justice, Law, and Politics in the Mirror of Science; Collected Essays” เอาไว้ โดยกล่าวถึงนิยามความหมายของความยุติธรรม โดยอาจารย์ ดร.ประพิน นุชเปี่ยม (ม.ป.ป.) แห่งสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ได้แปลและถอดความนิยามดังกล่าวเอาไว้ว่า “ความยุติธรรมในลักษณะแรกนั้นเป็นคุณภาพที่เป็นไปได้ (possible) แต่ไม่จำเป็น (unnecessary) ของระเบียบทางสังคม (social order) ที่ควบคุมกำกับความสัมพันธ์ที่มีต่อกันของมนุษย์ ในลักษณะต่อมาเท่านั้นที่ความยุติธรรมเป็นคุณธรรม (virtue) ของมนุษย์ และมนุษย์จะมีความยุติธรรมหากพฤติกรรมของเขาเป็นไปตามปทัสถาน (norms) ของระเบียบทางสังคมที่ถือว่ายุติธรรม” กล่าวอีกนัยหนึ่งความยุติธรรมต้องมีบรรทัดฐานประกันความเสมอภาคของผู้คนในสังคมเอาไว้และรับรองว่าบุคคลจะได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียม โดยความยุติธรรมอาจถูกนำมากล่าวเชื่อมโยงกับความเท่าเทียมเพื่อขจัดอุปสรรคในการเข้าถึงสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะเมื่ออุปสรรคกีดขวางการเข้าถึงสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานในชีวิตประจำวันถูกมองเห็นว่าเป็นความไม่ยุติธรรมที่เกิดขึ้นในสังคม เมื่อรัฐปล่อยให้ประชาชนบางส่วนถูกปิดกั้นโอกาสในการ

เข้าถึงสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตประจำวันเพียงเพราะมีข้อจำกัดในด้านรายได้หรือมีข้อจำกัดในด้านอื่น ๆ ก็ตามที่ ศาสตราจารย์กุสตาฟ รั๊ดบรุค (Gustav Radbruch) นักนิติปรัชญาชาวเยอรมันได้นิพนธ์หนังสือเรื่อง "Rechtsphilosophie" เอาไว้ โดยกล่าวถึงนิยามความหมายของความยุติธรรม โดยเจตน์ สถาวรศิลปิน (2553) แห่งสำนักงานศาลปกครองได้แปลและถอดความนิยามดังกล่าวเอาไว้ว่า “ความคิด (Idea) ที่เป็นรากฐานของกฎหมายนั้นมี 3 ประการด้วยกันคือ (ก) ความยุติธรรม (ข) ความมั่นคงหรือเสถียรภาพทางกฎหมาย และ (ค) ความมีประโยชน์สมประสงค์ และเมื่อใดที่เกิดการขัดแย้งกันของความคิดรากฐานหรือวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ประการ ก็ต้องเลือกความยุติธรรมไว้ก่อนเอาไว้เป็นหลัก” กล่าวในทางเดียวกันนโยบายหรือกฎหมายพื้นฐานของรัฐย่อมต้องให้ความสำคัญหรือใส่ใจต่อการสร้างความยุติธรรมในสังคม หากนโยบายหรือกฎหมายพื้นฐานของรัฐไม่ได้อ้างอิงความยุติธรรมเอาไว้ นโยบายและกฎหมายพื้นฐานก็มักจะประกอบด้วยเนื้อหาไม่ถูกต้องและเนื้อหาดังกล่าวอาจนำไปสู่การปรับใช้ที่สร้างการเลือกปฏิบัติหรือดำรงความเหลื่อมล้ำให้คงอยู่เอาไว้ในสังคม

นอกเหนือจากนิยามความหมายของความยุติธรรมทางกฎหมาย (legal justice) ที่สามารถหยิบยกนำมาเอามาวิเคราะห์บริบทที่เกี่ยวข้องกับสิทธิเสรีภาพในการเข้าถึงสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตประจำวันแล้ว ก็ยังมีความยุติธรรมทางสังคม (social justice) ที่มีความสำคัญไม่แพ้กันและมักถูกหยิบยกมาวิเคราะห์ถึงความยุติธรรมทางสังคมที่รัฐพึงมีหน้าที่ปกป้องคุ้มครองและอำนวยความสะดวกให้เกิดขึ้นในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมนุษย์ต้องการครอบครองและใช้สอยสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ความยุติธรรมในการจัดสรรปันส่วนข้าวของเครื่องใช้ที่จำเป็นในชีวิตประจำวันและในการกระจายผลิตภัณฑ์ที่จำเป็นต่อการดำรงชีพให้เพียงพอต่อความต้องการขั้นพื้นฐานนั้น ย่อมกลายมาเป็นสิ่งที่รัฐพึงรับรองหรือคุ้มครองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานในการเข้าถึงสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตประจำวันเหล่านี้ (สมชัย จิตสุชน, 2558) ความยุติธรรมทางกฎหมายมักถูกมองว่าเป็นบรรทัดฐานสำคัญที่ใช้กำหนดหรือควบคุมความประพฤติของประชาชนในสังคม ซึ่งประชาชนจะต้องปฏิบัติตามหากไม่ปฏิบัติตามก็จะได้รับผลร้ายอย่างหนึ่งอย่างใด ในขณะที่ความยุติธรรมทางสังคมมักถูกมองในแง่ที่เป็นผลของความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (fruits of economic growth) จากการกระจายและจัดสรรปันส่วนทรัพยากรในสังคมให้เกิดประโยชน์ต่อปัจเจกบุคคลและสาธารณชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐจำเป็นต้องจัดทำบริการสาธารณะเพื่อสนับสนุนโอกาส (opportunities) ในการเข้าถึงทรัพยากรที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของผู้คนในสังคม เพราะความเหลื่อมล้ำในด้านรายได้ของครัวเรือนและค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันของปัจเจกบุคคล ส่งผลให้การกระจายของทรัพยากรในการยังชีพและการเข้าถึงสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตประจำวันย่อมมีอย่างจำกัดและกระจุกตัวเฉพาะผู้มี

ศักยภาพด้านรายได้เพียงพอเท่านั้น หากประชาชนได้รับการส่งเสริมจากนโยบายของรัฐและมาตรการทางกฎหมายที่มีส่วนช่วยให้สามารถเข้าถึงสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม และเพียงพอแล้ว ประชาชนก็ย่อมได้รับโอกาสที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีคุณภาพชีวิตที่ดี ได้รับความปลอดภัยในชีวิตร่างกายและมีสุขภาพอนามัยที่แข็งแรงปราศจากโรคภัย เหตุนี้เองนโยบายและกฎหมายสร้างความเท่าเทียม (equalities) ทั้งในแง่ของสิทธิเท่าเทียม (equal rights) โอกาสที่เท่าเทียม (equal opportunity) และการได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียม (equal treatment)

จากที่กล่าวมาในข้างต้นแนวคิดเสรีนิยมและแนวคิดความยุติธรรมทางสังคมสามารถถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตประจำวัน ผ่านการเชื่อมโยงรากฐานแนวคิดเสรีนิยมและแนวคิดความยุติธรรมทางสังคมเข้าไว้ด้วยกัน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาฐานแนวคิดว่าด้วยความเท่าเทียมในโอกาส (equality of opportunity) โดยอาศัยนโยบายของรัฐและกฎหมายเป็นเครื่องมือให้ประชาชนได้มีโอกาสได้รับบริการสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตประจำวันอย่างเท่าเทียมหรือได้รับสวัสดิการเพื่อเข้าถึงสิ่งจำเป็นในการใช้ชีวิตประจำวันอย่างเหมาะสม โดยปราศจากการกีดกันหรือเลือกปฏิบัติเพียงเพราะความแตกต่างในสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิดและหนทางที่เลือกจะเป็นไปในภายหลัง การดำเนินนโยบายและบังคับใช้กฎหมายจึงต้องเป็นไปในแนวทางที่กระจายโอกาสและส่งเสริมสนับสนุนการจัดความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้น

2.2.3 นิยามความหมายและรูปแบบของความเหลื่อมล้ำ

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา ได้ให้นิยามความหมายของ “ความเหลื่อมล้ำ” หมายถึง ความต่างกัน ความไม่เสมอกัน หรือความไม่เท่าเทียมกัน ระหว่างปัจเจกบุคคล ระหว่างกลุ่ม หรือระหว่างประเทศ ความเหลื่อมล้ำอาจมีหลายมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, ออนไลน์, 2561)

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ให้นิยามความหมายของ “ความเหลื่อมล้ำ” ได้แก่ ความแตกต่างและความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายทรัพยากรและฐานะความเป็นอยู่ของประชากรในประเทศหรือสถานการณ์ที่บุคคลหนึ่งได้รับบางอย่างที่คนอื่นไม่ได้รับ โดยความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมมีความเกี่ยวเนื่องครอบคลุมทุกมิติของสังคม ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560)

- 1) ด้านเศรษฐกิจ เป็นการพิจารณาความเหลื่อมล้ำ ความไม่เท่าเทียมของการกระจายความมั่งคั่ง รายได้และทรัพย์สิน การถือครองที่ดิน
- 2) ด้านสังคม มุ่งเน้นพิจารณาความเหลื่อมล้ำทางโอกาสการเข้าถึงบริการสาธารณะ การจัดสรรและกระจายทรัพยากรและบริการของภาครัฐ เช่น การศึกษา สาธารณสุข
- 3) ด้านความยุติธรรม เป็นการพิจารณาความไม่เท่าเทียมกันทางสิทธิและโอกาสการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชน
- 4) ด้านการเมือง เป็นความเหลื่อมล้ำของอำนาจต่อรองทางการเมืองและการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการเมืองและกำหนดนโยบาย

ในส่วนของรูปแบบของความเหลื่อมล้ำนั้น โครงการศึกษาวิจัยประเด็นนโยบายเชิงลึกด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนและสังคมไทยภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงในโลกยุคใหม่หลังวิกฤตเศรษฐกิจ ได้จำแนกความเหลื่อมล้ำออกเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ (สถาบันบัณฑิตบริหารธุรกิจศศินทร์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554)

- 1) ความเหลื่อมล้ำด้านความมั่นคงและรายได้ (Wealth & Income Inequality) ซึ่งเกิดจากการพัฒนาที่มีลักษณะไม่สมดุลหรือกระจุกตัวในพื้นที่หรือบางสาขาการผลิต ส่งผลให้ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนากระจายไปไม่ถึงถึงทั้งในเชิงพื้นที่และกลุ่มบุคคล
- 2) ความเหลื่อมล้ำด้านการกระจายโอกาส (Opportunity Inequality) ในการเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานและบริการสาธารณะที่มีคุณภาพ ทั้งในด้านการศึกษา การเข้าถึงสวัสดิการสังคม และการเข้าถึงแหล่งทุนหรือปัจจัยการผลิต
- 3) ความเหลื่อมล้ำด้านอำนาจ (Power Inequality) ทั้งด้านสิทธิทางการเมือง อำนาจต่อรองในการเข้าถึงทรัพยากร และการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและทิศทางในการพัฒนาทั้งในระดับประเทศและระดับท้องถิ่น ส่งผลให้การจัดสรรทรัพยากรเป็นไปอย่างไม่เท่าเทียม และอาจเกิดการเลือกปฏิบัติ (discriminate) ต่อกลุ่มที่มีอำนาจในสังคมน้อย

โดยสรุป ความเหลื่อมล้ำทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ก็เป็นปัจจัยสำคัญอันเกี่ยวเนื่องกับปัญหาการเข้าถึงผ้าอนามัย โดยหากสามารถลดความเหลื่อมล้ำดังกล่าวได้ ก็สามารถแก้ไขปัญหาการเข้าถึงผ้าอนามัยไปด้วย

2.3 แนวคิดว่าด้วยการเข้าถึงสิทธิสุขอนามัยของสตรี

สุขภาพอนามัยของสตรี (Women's Health) และสิทธิมนุษยชน (Human Rights) เป็นสิ่งที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันนั้น เพราะผู้หญิงย่อมพึงได้รับการรับรองหรือคุ้มครองจากกฎหมายว่าผู้หญิงควรจะมีสภาวะความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย และจิตใจ โดยกฎหมายจะต้องคุ้มครองไม่ให้ผู้หญิงเผชิญกับโรคร้ายไข้เจ็บหรือป้องกันไม่ให้ผู้หญิงต้องตกอยู่ในความพิการทางกายในลักษณะหนึ่งลักษณะใด จนผู้หญิงสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอยู่ได้อย่างปกติสุข (World Health Organization, 2007) อีกทั้งผู้หญิงที่กำเนิดเกิดขึ้นมามีสภาพบุคคลก็ย่อมที่จะมีความเท่าเทียมกันกับผู้ชาย มีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกันกับเพศชาย รัฐเองย่อมต้องยอมรับนับถือในความเสมอภาคระหว่างเพศชายและเพศหญิงและต้องรับรองความเสมอภาคระหว่างเพศชายและเพศหญิงด้วย แม้ว่าเพศชายและเพศหญิงจะมีลักษณะความแตกต่างกันที่สามารถสังเกตได้ทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์และลักษณะนิสัยก็ตามที่ สิทธิสุขอนามัยของสตรี (women's right to health) เป็นประโยชน์หรืออำนาจของผู้หญิงที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองมิให้สุขภาพอนามัยของผู้หญิงได้รับการล่วงละเมิดในทางหนึ่งทางใด (Cook, 1994) รวมทั้งบังคับการให้เป็นไปตามสิทธิของสตรีในการที่จะได้รับการคุ้มครองหรือปฏิบัติให้เป็นไปตามมาตรฐานด้านสุขภาพขั้นสูงสุด (woman's right to the enjoyment of the highest standard of health)

ลักษณะของการเจริญและพัฒนาของระบบสืบพันธุ์ของเพศชายและเพศหญิงที่แตกต่างกัน ทำให้ลักษณะของอวัยวะในระบบสืบพันธุ์ระหว่างเพศชายและเพศหญิงมีความแตกต่างกัน ตลอดทั้งการเปลี่ยนแปลงอีกในลักษณะเฉพาะทางเพศขั้นปฐมภูมิ (primary sexual characteristics) และทุติยภูมิ (secondary sexual characteristics) ก็ย่อมมีความแตกต่างกันไปด้วย (International Planned Parenthood Federation, 2017) ลักษณะเฉพาะของอวัยวะสืบพันธุ์เพศหญิงและกระบวนการทำงานของระบบสืบพันธุ์เพศหญิงล้วนแล้วแต่ทำให้เพศหญิงพึงได้รับการรับรองคุ้มครองสิทธิสุขอนามัยเป็นพิเศษ ในฐานะที่เป็นผู้หญิง (women) ซึ่งผู้หญิงเองอาจถูกจัดเอาไว้ให้เป็นกลุ่มเฉพาะ (specific groups) ที่พึงได้รับการปกป้องคุ้มครองสิทธิสุขภาพอนามัยเป็นพิเศษ พร้อมกับรัฐเองก็พึงออกกฎหมายและนโยบายสาธารณสุขมาส่งเสริมสนับสนุนสิทธิดังกล่าวไม่ให้เกิดการกีดกันหรือเลือกปฏิบัติ (discrimination) ต่อผู้หญิงเพียงเพราะผู้หญิงดังกล่าวเป็นเพศหญิงหรือมีลักษณะทางกายที่แตกต่างไปจากเพศชาย อีกทั้งรัฐเองก็ต้องปฏิเสธการไม่ใส่ใจใยดี (marginalization) ต่อลักษณะเฉพาะของเพศหญิงจนเป็นบ่อเกิดของการกีดกันเพศหญิงให้เป็นคนชายขอบของสังคม (United Nations, 2014)

เหตุนี้เองรัฐจึงต้องให้บริการที่เหมาะสม (appropriate services) ในทำนองที่ส่งเสริมสิทธิสุขภาพอนามัยของสตรี ไม่ว่าจะเป็นบริการดังกล่าวจะเป็นบริการตามสิทธิที่พึงได้รับบริการสาธารณสุข ทั้งการสร้างเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การตรวจวินิจฉัย การรักษาพยาบาล และการฟื้นฟูสมรรถภาพที่จำเป็นต่อสุขภาพ และการดำรงชีวิตของเพศหญิง โดยรัฐมีหน้าที่และภารกิจในการบริหารจัดการการบริการสาธารณสุข เพื่อให้สตรีและเด็กผู้หญิงจะสามารถเข้าถึงบริการสาธารณสุขที่มีมาตรฐานอย่างทั่วถึง ในทำนองเดียวกัน รัฐต้องดำเนินกิจกรรมอย่างหนึ่งอย่างใดในฐานะที่เป็นผู้ดำเนินการจัดให้มีสิ่งจำเป็นต่อการรักษาสุขภาพอนามัยของผู้หญิง (feminine sanitary items) หรือผลิตภัณฑ์สำหรับอนามัยของผู้หญิง (feminine hygiene products) โดยรัฐอาจทำกิจกรรมด้วยตนเองหรือมอบภาระให้เอกชนดำเนินกิจกรรมแทนโดยรัฐอาจมีฐานะเพียงเป็นผู้กำกับให้กิจกรรมดังกล่าวดำเนินต่อไปได้ (Human Rights Watch, 2017) รัฐบาลของหลายประเทศได้ตระหนักในเรื่องสิทธิสุขภาพสตรีและมีการดำเนินการอย่างเป็นทางการเป็นประจำประชาชนที่เป็นเพศหญิงสามารถเข้าถึงสิทธิสุขภาพสตรี (access to the women’s right to health) ดังกล่าวได้มากขึ้น ดังจะเห็นได้จากการปรับปรุงกฎหมายในบางประเทศที่เกี่ยวข้องกับสิทธิสุขภาพสตรีหลายฉบับ โดยเฉพาะกฎหมายที่กำหนดสิทธิให้แก่ผู้หญิงและเด็กหญิงในการเข้าถึงสิ่งจำเป็นต่อการรักษาสุขภาพอนามัยของผู้หญิงหรือผลิตภัณฑ์สำหรับอนามัยของผู้หญิงอย่างเพียงพอต่อการใช้งานในชีวิตประจำวัน รวมถึงกฎหมายที่กำหนดสิทธิดังกล่าวนี้ย่อมส่งผลให้เกิดการยอมรับว่าผู้หญิงทุกคนมีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ (human dignity) โดยเท่าเทียมกันกับผู้ชาย (Geertz, Iyer, Kasen, Mazzola & Peterson, 2016) แนวคิดที่ว่าผู้ชายและผู้หญิงทุกคนมีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์โดยเท่าเทียมกันนี้ย่อมเป็นพื้นฐานทำให้ผู้หญิงได้รับการส่งเสริมสุขภาพทัดเทียมกับผู้ชาย ในขณะที่เดียวกันศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ย่อมทำให้รัฐต้องส่งเสริมให้ผู้หญิงทุกคนสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีศักดิ์ศรี ซึ่งแม้ว่าประเทศต่าง ๆ จะสามารถผลิตสิ่งจำเป็นต่อการรักษาสุขภาพอนามัยของผู้หญิงหรือผลิตภัณฑ์สำหรับอนามัยของผู้หญิงอย่างเพียงพอต่อการใช้งานในชีวิตประจำวันได้เพียงพอต่อความต้องการของผู้หญิงที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจเพียงพอที่จะเลือกซื้อสิ่งจำเป็นต่อการรักษาสุขภาพอนามัยของผู้หญิงหรือผลิตภัณฑ์สำหรับอนามัยของผู้หญิงมาบริโภค แต่ยังมีผู้หญิงบางส่วนที่ไม่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจเพียงพอที่จะจัดหาสิ่งจำเป็นต่อการรักษาสุขภาพอนามัยของผู้หญิงหรือผลิตภัณฑ์สำหรับอนามัยของผู้หญิงในปริมาณที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต แล้วต้องเผชิญกับสภาวะขาดแคลนสิ่งจำเป็นพื้นฐานในปริมาณที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต ซึ่งปัจจัยเช่นนี้ส่งผลให้เกิดการละเมิดสิทธิสุขภาพอนามัยของสตรีและศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ของผู้หญิง เพื่อที่จะให้ผู้หญิงและเด็กผู้หญิงทุกคนสามารถดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี โดยปราศจากความอับอายในกรณีที่ผู้หญิงและเด็กผู้หญิงมีกลไก

ทางธรรมชาติที่เพศหญิงทุกคนต้องเผชิญเป็นประจำกับสภาวะผิดปกติของร่างกายหรือจิตใจอันเนื่องมาจากกลไกทางธรรมชาติที่เพศหญิงทุกคนต้องเผชิญเป็นประจำ

2.3.1 แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิในสุขภาพ

จากที่กล่าวมาในข้างต้นสิทธิสุขภาพของสตรีอาจไม่ได้มีความหมายเพียงเรื่องของการเข้าถึงสิทธิที่จะได้รับการบริการด้านการแพทย์และสาธารณสุข (rights to health care) เท่านั้น แต่ยังรวมถึงสิทธิที่จะเข้าถึงสิ่งจำเป็นต่อการรักษาสุขภาพอนามัยของผู้หญิงหรือผลิตภัณฑ์สำหรับอนามัยของผู้หญิงมาบริโภค (rights of access health products) (United Nations Population Fund, 2020) เช่น ผลิตภัณฑ์ยา ผลิตภัณฑ์เวชสำอาง ผลิตภัณฑ์วิตามินอาหารเสริมและผลิตภัณฑ์ประจำเดือน ซึ่งสิทธิดังกล่าวยังถูกนำมาเชื่อมโยงกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อันถือเป็นสิทธิเฉพาะตัวที่พึงสงวนของผู้หญิงทุกคนและสมควรถูกปกป้องรักษาเอาไว้ไม่ให้ผู้ชายหรือผู้หญิงด้วยกันมาล่วงละเมิดได้ ผู้ชายจะอาศัยเพียงความแตกต่างทางด้านร่างกายหรือกลไกของร่างกายระหว่างผู้ชายและผู้หญิงมาเป็นต้นเหตุของการกีดกันหรือเลือกปฏิบัติ รวมทั้งผู้ชายเองก็ไม่ควรสร้างความอับอายและเจ็บใจเพียงเพราะอาศัยความแตกต่างตามธรรมชาติของร่างกายหรือกลไกของร่างกายมาเป็นเครื่องทำลายเกียรติและศักดิ์ศรีความเป็นผู้หญิง เหตุนี้เองการศึกษาในประเด็นการเข้าถึงผ้าอนามัยของสตรีในบริบทที่ว่าด้วยความเหลื่อมล้ำจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าใจและรับรู้นิยามความหมายของสิทธิสุขภาพ (rights to health) เพื่อเป็นส่วนประกอบสำคัญของการศึกษาและทำความเข้าใจถึงหลักการเพื่อนำไปสู่การลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงผ้าอนามัยของสตรี

องค์การอนามัยโลก (World Health Organization หรือ WHO) ได้กำหนดนิยามสิทธิสุขภาพ หมายถึง สถานะที่สมบูรณ์ของความเป็นอยู่ด้านร่างกาย จิตใจและสังคม (physical, mental and social well-being) โดยปราศจากโรคภัยและความป่วยไข้มาย่างกราย (World Health Organization, 2017)

สำนักงานข้าหลวงใหญ่สิทธิมนุษยชน (Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights หรือ OHCHR) ได้กำหนดนิยามสิทธิสุขภาพ หมายถึง สิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ในการที่จะพึงพอใจในมาตรฐานที่พึงมีพึงได้อย่างสูงสุดเกี่ยวกับสุขภาพกายและสุขภาพใจ (highest attainable standard of physical and mental health) ซึ่งสิทธิขั้นพื้นฐานเช่นนี้มนุษย์ทุกคนพึงได้รับโดยปราศจากการกีดกัน (หรือเลือกปฏิบัติ) เพียงเพราะความแตกต่างระหว่างสีผิว ศาสนา อุดมการณ์ทางการเมือง สถานะทางเศรษฐกิจและสังคม (Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, 2008)

สมาคมการแพทย์โลก (World Medical Association หรือ WMA) ได้กำหนดนิยามสิทธิสุขภาพ หมายถึง สิทธิขั้นพื้นฐานในการที่พึงมีสุขภาพที่มีคุณภาพและได้รับการบริการสาธารณสุขอย่างเหมาะสม ในการพึงมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการทำงานและสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัย ในการพึงมีที่อยู่อาศัยอย่างพอเพียง และในการได้รับอาหารที่มีคุณค่า (World Medical Association, 2020)

จากที่กล่าวมาในนิยามสิทธิสุขภาพในข้างต้น พบว่าการกำหนดนิยามสิทธิสุขภาพขององค์กรสาธารณสุขระหว่างประเทศเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ไม่ว่าจะกลุ่มประชาชนทั่วไปที่เป็นกลุ่มคนที่มีหลักประกันพื้นฐานทางสังคมและได้รับโอกาสให้เข้าถึงบริการสาธารณสุขจากภาครัฐได้ก็ดีหรือกลุ่มประชาชนเปราะบางที่เป็นกลุ่มคนที่ขาดหลักประกันพื้นฐานทางสังคมและอาจเข้าไปถึงบริการสาธารณสุขจากภาครัฐก็ตาม ล้วนแล้วแต่ต้องได้รับการรับรองสิทธิในการเข้าถึงบริการสาธารณสุขขั้นพื้นฐานและผลิตภัณฑ์สุขภาพเท่าที่จำเป็นในการดำรงชีวิต

ดังนั้นการกำหนดนิยามความหมายสิทธิสุขภาพเช่นนี้ถือเป็นการยืนยันว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้านสุขภาพต้องมีส่วนร่วมกันอย่างชัดเจนในการส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนได้รับโอกาสที่จะเข้าถึงบริการสาธารณสุขขั้นพื้นฐานและผลิตภัณฑ์สุขภาพจำเป็น โดยไม่จำกัดคำนึงถึงความแตกต่างในเรื่องเชื้อชาติ สีผิว เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกาย สถานะทางการเงิน สถานะทางสังคม ความเชื่อทางศาสนา ระดับการศึกษาและความเห็นทางการเมือง กล่าวอีกนัยหนึ่งเด็กผู้หญิงและสตรีย่อมมีสิทธิได้รับความคุ้มครองสิทธิสุขภาพจากรัฐหรือหน่วยงานของรัฐโดยปราศจากการกีดกันหรือเลือกปฏิบัติ อีกทั้งเด็กผู้หญิงและสตรีก็พึงได้รับความคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิสุขภาพให้ได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการเข้ารับบริการสาธารณสุขและให้ได้รับการสนับสนุนสิ่งจำเป็นในการดูแลสุขอนามัยของเพศหญิงตามความจำเป็น

เหตุนี้เองสิทธิสุขภาพจึงอาจหมายถึงประโยชน์ทางด้านการเข้าถึงบริการสาธารณสุขอย่างเหมาะสมและประโยชน์ด้านการได้รับสิ่งจำเป็นต่อการรักษาสุขภาพอนามัยขั้นพื้นฐานของบุคคล โดยสิทธิสุขภาพต้องมีกฎหมายรับรองและคุ้มครองว่ารัฐหรือบุคคลหนึ่งบุคคลใดจะล่วงละเมิดสิทธิดังกล่าวมิได้ รวมทั้งบังคับการให้เป็นไปตามสิทธิดังกล่าวในกรณีที่มีการกระทำหรืองดเว้นกระทำอย่างหนึ่งอย่างใด อันเป็นการละเมิดสิทธิสุขภาพด้วย

2.3.2 แนวคิดเกี่ยวกับการเข้าถึงสิทธิในสุขภาพของสตรี

เด็กผู้หญิง เยาวชนผู้หญิงและสตรีถือเป็นประชาชนหรือพลเมืองของรัฐที่เป็นทรัพยากรสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมได้เช่นเดียวกันกับเด็กผู้ชาย เยาวชนผู้ชายและบุรุษ แต่เด็กผู้หญิง เยาวชนผู้หญิงและสตรีมีข้อจำกัดเกี่ยวกับกลไกของร่างกายตามธรรมชาติบางอย่างที่อาจเป็นอุปสรรคในการดำรงชีวิตและต้องพึ่งพาสิ่งจำเป็นในการรักษาสุขอนามัยในช่วงเวลาที่ร่างกายเผชิญกับกลไกตามธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเวลาที่มีประจำเดือนอันเป็นธรรมชาติของสตรีเมื่อเข้าสู่วัยเจริญพันธุ์ เพื่อให้สตรีได้มีโอกาสดำรงชีวิตได้โดยปราศจากอุปสรรคในการดำรงชีวิตและดำรงตนได้อย่างสมศักดิ์ศรี เช่นนี้แล้วรัฐหรือกฎหมายของรัฐควรปกป้องคุ้มครองและส่งเสริมสนับสนุนการเข้าถึงสิทธิในสุขภาพของสตรี ทั้งในด้านการรับบริการสาธารณสุขและการเข้าถึงผลิตภัณฑ์และสุขอนามัยในชีวิตประจำวัน เพื่อดำรงศักดิ์ศรีของสตรีและส่งเสริมให้เกิดความเท่าเทียมด้านสุขภาพระหว่างสตรีและบุรุษ

อย่างไรก็ตาม การเข้าถึงสิทธิในสุขภาพของสตรียังคงมีอุปสรรคหลายประการที่ทำให้เด็กผู้หญิงและสตรีไม่สามารถเข้าถึงบริการสาธารณสุขและเข้าถึงสิ่งจำเป็นต่อการรักษาสุขภาพอนามัยของผู้หญิงในชีวิตประจำวันได้อย่างแท้จริง แม้ว่าจะมีหลายประเทศพยายามสร้างกลไก จัดระบบและจัดหาสิ่งจำเป็นเพื่อให้การช่วยเหลือเด็กผู้หญิงและสตรีให้ได้รับการบริการสาธารณสุขและสร้างโอกาสให้เด็กผู้หญิงและสตรีได้เข้าถึงสิ่งจำเป็นต่อการรักษาสุขภาพอนามัยของผู้หญิงในชีวิตประจำวันได้ แม้ว่าเด็กผู้หญิงและสตรีดังกล่าวจะขาดแคลนทุนทรัพย์หรือมีฐานะยากจนก็ตามที่ สำหรับอุปสรรคของการที่เด็กผู้หญิงและสตรีไม่อาจเข้าถึงสิ่งจำเป็นต่อการรักษาสุขภาพอนามัยของผู้หญิงในชีวิตประจำวันได้นั้นมักเกิดจากความยากจนของครัวเรือนหรือการขาดแคลนทุนทรัพย์ที่จะนำไปจัดหาสิ่งจำเป็นดังกล่าวสำหรับตนเอง นั้นหมายความว่า การเข้าถึงสิทธิเช่นนี้ต้องมีค่าใช้จ่ายที่จะนำไปซื้อหาสิ่งจำเป็น (Cost) และความสะดวกในการเข้าถึงสิ่งจำเป็น (Access) (International Federation of Gynecology and Obstetrics, 2019) การเข้าถึงสิ่งจำเป็นต่อการรักษาสุขภาพอนามัยของผู้หญิงในชีวิตประจำวันที่ดีย่อมต้องมีค่าใช้จ่ายที่สูงเพื่อแลกให้ได้มาซึ่งสิ่งจำเป็นชนิดดังกล่าว ในขณะที่หากเด็กผู้หญิงกับสตรีที่มีฐานะยากจนหรือขาดแคลนทุนทรัพย์ก็ย่อมมีศักยภาพทางเศรษฐกิจส่วนตัวเพียงแค่นี้ให้ได้มาซึ่งสิ่งจำเป็นชนิดปานกลางหรือชนิดเลวเท่านั้น รัฐเองอาจต้องใช้อำนาจมาแทรกแซงหรือรัฐเองอาจต้องกำหนดมาตรการส่งเสริมสนับสนุนให้เด็กผู้หญิงและสตรีเข้าถึงสิ่งจำเป็นต่อการรักษาสุขภาพอนามัยของผู้หญิงในชีวิตประจำวันได้อย่างสะดวก ในขณะที่เดียวกันสิ่งจำเป็นดังกล่าวต้องมีคุณภาพที่เหมาะสมกับสุขอนามัยของสตรีและดำรงศักดิ์ศรีแห่งความเป็นสตรีเพศ

จากที่กล่าวมาข้างต้นสภาพที่เด็กผู้หญิงและสตรีไม่อาจเข้าถึงผลิตภัณฑ์ผ้าอนามัยได้อย่างพอเพียงต่อชีวิตประจำวันหรือจัดการสุขอนามัยของตนเองได้ต่ำไปกว่ามาตรฐานที่เหมาะสม กล่าวคือไม่มีรายได้พอเหมาะหรือเพียงพอที่จะใช้จ่ายในการซื้อผลิตภัณฑ์ผ้าอนามัยหรือผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนอื่น ๆ เพื่อจัดการตนเองในช่วงเวลาที่มีประจำเดือน เช่น ผ้าอนามัยใช้ครั้งเดียวทิ้ง ผ้าอนามัยใช้ซ้ำได้ ผ้าอนามัยแบบสอด และถ้วยอนามัย เช่นว่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นความยากจนในช่วงเวลาที่มีประจำเดือน (Period Poverty) (Children and Young People's Commissioner Scotland, 2017)

ในการศึกษาประเด็นความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงผ้าอนามัยของสตรี จึงมีการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการเข้าถึงสิทธิสุขอนามัยของสตรีในช่วงเวลาที่เด็กผู้หญิงหรือสตรีมีประจำเดือนผ่านการอธิบายความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ระหว่างการจัดการสุขอนามัยประจำเดือน (Menstrual hygiene management หรือ MHM) และสิทธิมนุษยชน (Human Rights) สิทธิสุขอนามัยสตรีตามกฎหมายจึงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างเด็กหญิงและสตรีในฐานะที่เป็นปัจเจกบุคคลกับรัฐและหากเป็นสิทธิที่กฎหมายรับรองหรือคุ้มครองก็ย่อมผูกพันให้รัฐ หน่วยงานของรัฐและท้องถิ่นที่จะต้องให้ความปกป้องและคุ้มครองเพื่อให้มีผลในทางปฏิบัติ เมื่อเวลาเด็กผู้หญิงหรือสตรีมีประจำเดือนย่อมต้องการเข้าถึงบริการสุขภาพของรัฐเพื่อให้รัฐช่วยบรรเทาเยียวยาโรคร้ายหรืออาการข้างเคียงจากการมีประจำเดือนตามธรรมชาติ ในขณะที่เดียวกันเมื่อเวลาเด็กผู้หญิงหรือสตรีมีประจำเดือนก็จำเป็นต้องได้รับโอกาสในการเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือน ไม่ว่าจะเด็กผู้หญิงหรือสตรีที่มีประจำเดือนจะมีฐานะทางการเงินของครอบครัวหรือฐานะทางเศรษฐกิจส่วนตัวมากน้อยเพียงใดก็ตาม เหตุนี้เองรัฐจึงต้องส่งเสริมสิทธิจัดการสุขอนามัยประจำเดือนของเด็กผู้หญิงและสตรีในการเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนเพื่อใช้ดูดซับหรือสะสมเลือดออกมาทางช่องคลอดเป็นประจำทุกเดือน (ประจำเดือน) ตลอดจนรัฐเองต้องพึงจัดสถานที่ที่ถูสุขอนามัย เป็นสัดส่วนและมีความเป็นส่วนตัวเพื่อให้เด็กผู้หญิงและสตรีมีโอกาสเปลี่ยนและทิ้งผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนลงในภาชนะรองรับที่เหมาะสม อีกทั้งรัฐเองต้องพึงส่งเสริมให้มีกระบวนการจัดการผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนภายหลังจากที่เด็กผู้หญิงและสตรีได้ทิ้งผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนลงในถังผ้าอนามัยลงในถังขยะไปแล้ว ความสัมพันธ์ที่ได้กล่าวในตอนต้นย่อมเป็นเหตุที่ก่อให้เกิดสิทธิใหม่ที่จำเป็นสำหรับสุขอนามัยสตรี ได้แก่ สิทธิสุขอนามัยประจำเดือน (Menstrual Hygiene Rights) (World Vision, 2017) ซึ่งได้เริ่มมีการพูดถึงมากขึ้นในฐานะเครื่องมือที่จะช่วยให้เด็กผู้หญิงที่มาจากครอบครัวฐานะยากจนและสตรีที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ ได้มีโอกาสจัดการสุขอนามัยประจำเดือนอย่างเหมาะสมและสมศักดิ์ศรี สิทธิเช่นว่านี้เป็นสิทธิของเด็กผู้หญิงและสตรีในฐานะที่เป็นทั้งผู้หญิงที่มีเพศหญิงโดยกำเนิดที่จะต้องมีการมีประจำเดือนตามธรรมชาติ

และเป็นปัจเจกบุคคล ที่รัฐ หน่วยงานรัฐและท้องถิ่นพึงต้องยอมรับว่าผู้หญิงที่มีเพศหญิงโดยกำเนิด ที่จะต้องมีประจำเดือนตามธรรมชาติและต้องปกป้องคุ้มครองให้เด็กผู้หญิงและสตรีที่มีฐานะยากจนหรือขาดแคลนทุนทรัพย์ได้มีโอกาสการจัดการสุขอนามัยประจำเดือนในชีวิตประจำวันให้ได้อย่างเหมาะสม

สิทธิสุขอนามัยประจำเดือน (Menstrual Hygiene Rights) หมายถึง สิทธิทั้งปวงของเด็กหญิงและสตรีที่เกี่ยวข้องกับสุขอนามัยประจำเดือน ไม่ว่าจะเป็นสิทธิของเด็กหญิงและสตรีที่ไม่ถูกกีดกันเลือกปฏิบัติเพียงเพราะมีประจำเดือน (right to non-discrimination) สิทธิของเด็กหญิงและสตรีที่จะได้รับการศึกษาองค์ความรู้ว่าด้วยระหว่างการจัดการสุขอนามัยประจำเดือนที่จำเป็น (right to education) สิทธิของเด็กหญิงและสตรีในการทำงานหรือประกอบกิจการงานในขณะที่มีประจำเดือน (right to work) สิทธิของเด็กหญิงและสตรีที่จะมีสุขภาพอนามัยและอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีในช่วงเวลาที่มีประจำเดือน (right to health and healthy environment) และสิทธิของเด็กหญิงและสตรีในการใช้น้ำในการทำ ความสะอาดร่างกายหรือสิ่งของในช่วงเวลาที่มีประจำเดือน (right to water) (United Nations Children’s Fund, 2019) โดยรัฐต้องบริหารความเสี่ยงลดโอกาสที่จะเกิดความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย และอนามัยต่อเด็กหญิงและสตรี เพียงเพราะเด็กหญิงและสตรีไม่อาจรักษาสุขภาพอนามัยในขณะที่มีประจำเดือนได้อย่างถูกสุขลักษณะและสุขอนามัยของสตรี

โดยสรุป ดังที่กล่าวไปในข้างต้น การเข้าถึงสิทธิในสุขภาพของสตรีที่เกี่ยวข้องกับการเข้าถึงผ้าอนามัยของกลุ่มสตรีนั้น เป็นสิทธิที่พึงได้รับการรับรองหรือคุ้มครองโดยภาครัฐ อีกทั้งภาครัฐควรรับรองคุ้มครองสิทธิสุขอนามัยประจำเดือนเพื่อนำไปสู่การสร้างมาตรการหรือกลไกส่งเสริมสนับสนุนการจัดการสุขอนามัยประจำเดือนของเด็กหญิงและสตรีให้ถูกสุขลักษณะ ผ่านการแก้ปัญหาความยากจนในครัวเรือน และการส่งเสริมให้เข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนได้อย่างสะดวกและพอเพียงต่อความต้องการใช้งานในชีวิตประจำวัน อีกทั้งภาครัฐอาจต้องพัฒนาหลักเกณฑ์และกลไกส่งเสริมสิทธิดังกล่าวให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ของความยากจนในช่วงเวลาที่มีประจำเดือน ด้วยการกำหนดมาตรการหรือแม้กระทั่งสร้างเครื่องมือใหม่ ๆ มาคุ้มครองเด็กหญิงและสตรีจากความยากจนในช่วงเวลาที่มีประจำเดือน ซึ่งในส่วนต่อไปจะกล่าวถึงมาตรการหรือเครื่องมือทางกฎหมายใหม่ ๆ มาคุ้มครองเด็กหญิงและสตรีจากความยากจนในช่วงเวลาที่มีประจำเดือน ผ่านการศึกษานโยบายและกฎหมายเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงผ้าอนามัยของต่างประเทศ (บทที่ 3)

2.4 ทบขบวนการที่เกี่ยวเนื่อง

ผ้าอนามัย (sanitary napkins) เป็นสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิตของเด็กและเยาวชนหญิงที่มีประจำเดือนอันเป็นกลไกตามธรรมชาติของเพศหญิงเมื่อเข้าสู่วัยเจริญพันธุ์ ประจำเดือน (หรือรอบเดือน) (menstruations) เป็นกระบวนการตามธรรมชาติของร่างกายเพศหญิงที่เกิดขึ้นเมื่อร่างกายมีภาวะที่พร้อมต่อการสืบพันธุ์ ซึ่งโดยธรรมชาติแล้วประจำเดือนมักจะมา 1 ครั้งใน 4 อาทิตย์โดยประมาณ แล้วการเกิดประจำเดือนอาจไม่ตรงเวลาหรือคลาดเคลื่อนจากเวลาที่คาดการณ์ ซึ่งปริมาณของประจำเดือนมากหรือน้อยก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านร่างกายของเด็กและเยาวชนหญิง อีกทั้งผ้าอนามัยที่เป็นสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานสำหรับเด็กและเยาวชนหญิงที่มีประจำเดือนนั้นจำเป็นต้องเป็นผลิตภัณฑ์ปลอดภัย (safe) และถูกสุขลักษณะ (hygienic) ต่อเด็กและเยาวชนหญิงที่นำเอาผ้าอนามัยมาใช้ซับประจำเดือนในชีวิตประจำวัน ซึ่งผ้าอนามัยถือเป็นสินค้าที่วางขายในท้องตลาดและสินค้าที่เด็กและเยาวชนหญิงต้องจ่ายเงินซื้อไปเพื่อนำไปอุปโภคใช้สอยให้เกิดประโยชน์เองหรือครอบครัวซื้อเอาไว้ให้เด็กและเยาวชนใช้ประโยชน์ในเวลาออกไปทำกิจกรรมนอกบ้าน เมื่อผ้าอนามัยถูกใช้จนหมดก็ต้องหาผ้าอนามัยใหม่มาทดแทนเพิ่มเติมตราบเท่าที่ยังต้องใช้สอยผ้าอนามัยให้เกิดประโยชน์ในเวลาที่มีประจำเดือน ผ้าอนามัยจึงไม่ใช่ผลิตภัณฑ์ที่ได้มาโดยได้ปราศจากการชำระราคาหรือไม่ใช่สินค้าให้เปล่า (free product) แต่อย่างไร หากแต่ผู้ปกครอง เด็กผู้หญิงและเยาวชนหญิงต้องจ่ายเงินซื้อหรือชำระราคา (pays) เพื่อให้ได้มาซึ่งผ้าอนามัยมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน เหตุนี้เองผ้าอนามัยเป็นสินค้าและผลิตภัณฑ์มีมูลค่าที่คิดเป็นจำนวนเงิน (price) ที่ใช้ในการแลกเปลี่ยนเพื่อให้ได้มาซึ่งสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ผ้าอนามัย

เมื่อผ้าอนามัยเป็นสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานสำหรับการดำรงชีวิตของเด็กและเยาวชนหญิง เด็กและเยาวชนหญิงก็พึงมีสิทธิขั้นพื้นฐานอันเป็นสิทธิที่เด็กผู้หญิงและเยาวชนหญิง ไม่ว่าจะเด็กหรือเยาวชนสตรีที่มีฐานะทางเศรษฐกิจหรือสถานะทางการเงินที่แตกต่างกัน ก็พึงได้รับการปฏิบัติกันอย่างเท่าเทียมและคำนึงศักดิ์ศรีของความเป็นเพศหญิงโดยกำเนิดเป็นสำคัญ ทั้งสิทธิขั้นพื้นฐานนี้เองยังต้องได้รับการรับรองในฐานะที่เป็นสิทธิธรรมชาติ (natural rights) และสิทธิที่กฎหมายให้การรับรองคุ้มครอง (legal rights) กล่าวอีกนัยหนึ่งเด็กและเยาวชนหญิงพึงมีสิทธิในการจัดการตนเองในเวลาที่มีประจำเดือนได้อย่างมีศักดิ์ศรี (right to manage period with dignity) เด็กและเยาวชนหญิงพึงมีอิสระหรือใช้ความสามารถของตนเองในการจัดการตนเองในเวลาที่มีประจำเดือน เมื่อสิทธิในการจัดการตนเองในเวลาที่มีประจำเดือนได้อย่างมีศักดิ์ศรีเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานแล้ว รัฐและหน่วยงานของรัฐจะต้องรับรองหรือคุ้มครองเด็กและเยาวชนหญิงให้เด็กและเยาวชนหญิงสามารถเข้าถึงผ้าอนามัยได้สะดวกและใช้ประโยชน์จากผ้าอนามัยได้อย่างเหมาะสม ในอีกด้านหนึ่งสิทธิเป็น

ประโยชน์สำคัญของเด็กและเยาวชนหญิงซึ่งรัฐหรือหน่วยงานของรัฐพึงมีบทบาทหน้าที่จัดให้มีหรือสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนหญิงได้รับสิทธิ ทั้งผู้เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนหญิงต่างก็พึงกระทำการหรืองดเว้นกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด เพื่อประกันการเข้าถึงผลิตภัณฑ์ผ้าอนามัย (access to sanitary napkins)

อย่างไรก็ตาม หากเด็กหรือเยาวชนหญิงไม่มีรายได้หรือครอบครัวไม่มีเงินเพียงพอที่จะใช้จ่ายในการซื้อผ้าอนามัยอันเป็นสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิต สภาพเด็กหรือเยาวชนหญิงไม่มีรายได้หรือครอบครัวไม่มีเงินที่จะมีซื้อผ้าอนามัยมาใช้ในชีวิตประจำวันนี้อาจแก้ไขได้ด้วยการขจัดการขาดแคลนผลิตภัณฑ์ผ้าอนามัย (lack of access to sanitary napkins) การขาดแคลนผลิตภัณฑ์ผ้าอนามัยในช่วงที่มีประจำเดือนของเด็กและเยาวชนหญิงนั้นถือเป็นความขาดแคลนผ้าอนามัยช่วงที่มีประจำเดือน (period poverty) กล่าวคือความขาดแคลนดังกล่าวกระทบต่อเด็กและเยาวชนหญิงในการเข้าถึงผลิตภัณฑ์ผ้าอนามัยที่ปลอดภัยและถูกสุขลักษณะต่อสตรีเพศที่มีประจำเดือน โดยเด็กและเยาวชนหญิงย่อมพึงมีสิทธิเสรีภาพในการจัดการตนเองช่วงที่มีประจำเดือนโดยใช้ผ้าอนามัยเป็นเครื่องมือให้หลุดพ้นจากความอับอาย (shame) หรือความต่างพร้อย (stigma) ในการดำรงชีวิตประจำวัน

อีกประการหนึ่ง ความยากจน (poverty) ของครอบครัวเด็กและเยาวชนอันเป็นสภาพซึ่งบิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนหญิงขาดแคลนเงินหรือทรัพย์สินที่ใช้ในชีวิตประจำวัน (มูลนิธิชัยพัฒนาและสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550) กล่าวอีกนัยหนึ่งบิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนหญิงขาดแคลนเงินหรือทรัพย์สินสำหรับใช้ในชีวิตประจำวันย่อมเป็นเหตุปัจจัยที่ทำให้เด็กและเยาวชนหญิงมีความเป็นอยู่ที่ต่ำกว่ามาตรฐาน (วิทยากร เชียงกูล, 2547) เพราะเด็กและเยาวชนหญิงอาจไม่ได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากบิดามารดาหรือผู้ปกครอง ทำให้เด็กและเยาวชนหญิงไม่มีรายได้เพียงพอที่จะใช้จ่ายในการซื้อของใช้และสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตประจำวัน (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2543) เช่น อาหารและเครื่องนุ่งห่ม (รวมทั้งผ้าอนามัยสำหรับใช้ซับเลือดประจำเดือนในช่วงเวลาที่มีรอบเดือน) ในขณะที่เดียวกันความยากจนของครอบครัวเด็กและเยาวชนนำไปสู่การมีความแตกต่างด้านรายได้ระหว่างครอบครัวยากจนกับเด็กและครอบครัวไม่ยากจน (ประเวศ วะสี, 2542) ย่อมมีปัจจัยประการหนึ่งที่เกิดขึ้นมาจากการกระจายรายได้หรือทรัพยากรจำเป็นอื่น ๆ ในการดำรงชีวิตที่อยู่บนฐานของความเหลื่อมล้ำ (inequality) ความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้และการเข้าถึงทรัพยากรที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตนี้ ล้วนแล้วแต่กระทบต่อเด็กและเยาวชนหญิงที่มาจากครอบครัวที่ยากจน (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2562)

การส่งเสริมความเสมอภาค (equality) ย่อมมีส่วนสำคัญในการสนับสนุนทุกคนและทุกครอบครัวในสังคมมีสิทธิเสรีภาพที่จะได้รับโอกาสเข้าถึงรายได้เพียงพอที่จะใช้นำมาใช้จ่ายใช้สอยในชีวิตประจำวัน และโอกาสเลือกซื้อหาสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตประจำวันอย่างพอเพียง ย่อมเป็นแนวทางอันนำไปสู่การขจัดความเหลื่อมล้ำในสังคม (American Civil Liberties Union, 2019) อันเป็นการส่งเสริมโอกาสให้ผู้คนในสังคมที่มาจากครอบครัวที่มีความแตกต่างด้านฐานะหรือปัจเจกบุคคลอันมีความหลากหลาย (diversity) และความแตกต่างในด้านต่าง ๆ (characteristics) อาทิ อายุ ความพิการทางกาย การแปลงเพศ การสมรสระหว่างศึกษา การตั้งครรรภ์ระหว่างศึกษา การเหยียดผิว ศาสนา ความเชื่อ เพศ และรสนิยมทางเพศ

อนึ่ง ความเสมอภาคในการเข้าถึงผลิตภัณฑ์ประจำเดือน (Menstrual Equity หรือ Period Equity) ได้แก่ การที่ภาครัฐหรือหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องต้องปฏิบัติหน้าที่และจัดให้เด็กและเยาวชนหญิงสามารถได้รับโอกาสเข้าถึงผลิตภัณฑ์ผ้าอนามัยและผลิตภัณฑ์ประจำเดือนอื่น ๆ ได้อย่างเป็นธรรม (United Nations Children's Fund, 2019) โดยไม่คำนึงถึงสถานะทางการเงินหรือความแตกต่างด้านรายได้ระหว่างครอบครัวยากจนกับเด็กและครอบครัวไม่ยากจน การส่งเสริมความเสมอภาคในการเข้าถึงผลิตภัณฑ์ประจำเดือนของเด็กและเยาวชนหญิงที่มีที่มาจากครอบครัวที่หลากหลาย ให้เด็กและเยาวชนหญิงไม่ว่าจะมีฐานะทางการเงินที่แตกต่างกัน ย่อมเป็นการส่งเสริมให้เกิดความเสมอภาคในทางเพศ (gender equality) ในทางหนึ่ง

การขาดแคลนผลิตภัณฑ์ผ้าอนามัยในช่วงที่มีประจำเดือนของเด็กและเยาวชนหญิงไม่เพียงสะท้อนถึงปัญหาความยากจนในครัวเรือนเท่านั้น หากแต่ยังสะท้อนความเหลื่อมล้ำระหว่างเด็กและเยาวชนหญิงที่มีสถานะทางเศรษฐกิจเพียงพอที่จะเข้าถึงผลิตภัณฑ์ผ้าอนามัยได้และเด็กและเยาวชนหญิงที่มีสถานะทางเศรษฐกิจไม่เพียงพอที่จะเข้าถึงผลิตภัณฑ์ผ้าอนามัยได้ การขาดแคลนผลิตภัณฑ์ผ้าอนามัยในช่วงที่มีประจำเดือนขัดต่อการหลักการพื้นฐานที่ว่าเด็กและเยาวชนหญิงทุกคนควรมีโอกาสชีวิตที่เท่าเทียมกัน ความเหลื่อมล้ำระหว่างเด็กและเยาวชนหญิงที่มีโอกาสเข้าถึงผลิตภัณฑ์ผ้าอนามัยและเด็กและเยาวชนหญิงที่ขาดโอกาสเข้าถึงผลิตภัณฑ์ผ้าอนามัย ย่อมทำให้เกิดช่องว่างระหว่างเด็กและเยาวชนหญิงที่อยู่ในสังคมเดียวกันหรือศึกษาอยู่ภายในสถานศึกษาเดียวกัน จึงมีคำถามตามมาว่าทำอย่างไรรัฐหรือหน่วยงานของรัฐ (รวมทั้งผู้นำของรัฐหรือหน่วยงานของรัฐ) จะสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของระหว่างเด็กและเยาวชนหญิงที่ต้องใช้ชีวิตอยู่ในสังคมหรือศึกษาอยู่ในสถานศึกษาได้ ในทำนองเดียวกันผู้บริหารหน่วยงานภาครัฐที่เข้าไปเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับเด็กและเยาวชนหญิงโดยตรง จะปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่หรือปฏิบัติการ

ตามตำแหน่งหน้าที่อย่างไร เพื่อลดความเหลื่อมล้ำและส่งเสริมส่งเสริมสิทธิในการเข้าถึงผ้าอนามัยของเด็กและเยาวชนหญิงในชีวิตประจำวันได้

หากเด็กและเยาวชนหญิงกำลังศึกษาในสถานศึกษาของรัฐ (public schools) ซึ่งไม่เพียงเป็นสถานที่ที่หล่อหลอมพฤติกรรมการเรียนรู้และพัฒนาทักษะทางสติปัญญาให้กับเด็กและเยาวชนหญิงแล้ว สถานศึกษาของรัฐยังเป็นสถานที่ที่เด็กและเยาวชนหญิงที่มีประจำเดือนใช้ประโยชน์จากผลิตภัณฑ์ผ้าอนามัย ใช้ซับเลือดประจำเดือนของเด็กและเยาวชนหญิงในระหว่างที่ประกอบกิจกรรมภายในสถานศึกษาอีกด้วย เด็กและเยาวชนหญิงที่ศึกษาอยู่ในสถานศึกษาของรัฐย่อมมาจากครอบครัวที่มีความแตกต่างหลากหลาย โดยเฉพาะความแตกต่างในด้านฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว แม้ว่าเด็กและเยาวชนหญิงที่ศึกษาอยู่ในสถานศึกษาของรัฐแห่งเดียวกัน ก็ย่อมจะมีโอกาสเข้าถึงผลิตภัณฑ์ผ้าอนามัยที่แตกต่างกันออกไปตามปัจจัยสถานะทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกันออกไป

เหตุนี้เองสถานศึกษาของรัฐไม่ว่าจะเป็นสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย โรงเรียน ศูนย์การเรียนรู้ วิทยาลัย สถาบัน มหาวิทยาลัย หน่วยงานการศึกษาหรือหน่วยงานอื่นของรัฐหรือของเอกชน ที่มีอำนาจหน้าที่หรือมีวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาให้กับทุกเพศทั้งเยาวชนที่มีเพศโดยกำเนิดชายและหญิง สถานศึกษาของรัฐจึงต้องเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมให้เยาวชนทั้งชายและหญิงรู้จักรักษาสีผิวของตนเองและส่งเสริมสิทธิขั้นพื้นฐาน ความเสมอภาคและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ นั้นหมายความว่าสถานศึกษาของรัฐต้องส่งเสริมสิทธิในการจัดการตนเองในเวลาที่มีประจำเดือนได้อย่างมีศักดิ์ศรีในฐานะที่เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของเด็กและเยาวชนหญิง พร้อมทั้งต้องเสริมสร้างการเรียนรู้สำหรับส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนชายเคารพศักดิ์ศรีความเป็นเพศกำเนิดหญิงของเด็กและเยาวชนหญิง ในทำนองเดียวกันสถานศึกษาของรัฐในฐานะที่เป็นสถานศึกษาที่จัดการศึกษาของรัฐและผู้เกี่ยวข้องกับสถานศึกษาของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารสถานศึกษา บุคลากรทางการศึกษา คณาจารย์ ครู ผู้ปกครอง และผู้ปฏิบัติงานด้านอื่นๆ ในสถานศึกษาของรัฐ ต่างก็พึงสนับสนุนส่งเสริมสิทธิในการจัดการตนเองในเวลาที่มีประจำเดือนได้อย่างมีศักดิ์ศรีด้วยวิธีการและเครื่องช่วยเหลือนำให้เด็กและเยาวชนหญิงมีผลิตภัณฑ์ผ้าอนามัยในชีวิตประจำวัน เด็กและเยาวชนหญิงจะสามารถจัดการตนเองในเวลาที่มีประจำเดือนได้อย่างปลอดภัยและถูกสุขลักษณะ

ในฐานะประเทศกำลังพัฒนาประเทศไทยได้เผชิญหน้ากับปัญหาความเหลื่อมล้ำมาอย่างยาวนาน ปัญหาความเหลื่อมล้ำนี้เกิดขึ้นในหลายภาคส่วนของประเทศไทยไม่ว่าจะเป็นความเหลื่อมล้ำระหว่างเมืองและชนบท ความเหลื่อมล้ำระหว่างกลุ่มคนที่มีสถานะด้อยกว่าคนอื่น อย่างคนชายขอบ แรงงานต่างด้าว คนยากจน ปัญหาความเหลื่อมล้ำเหล่านี้เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาประเทศและจำเป็นอย่างยิ่งที่

จะต้องมีการจัดการกับปัญหาเหล่านี้อย่างยิ่งยวดเพราะความเหลื่อมล้ำไม่เพียงแต่จะเป็นปัญหาในตัวเอง แต่ยังก่อให้เกิดปัญหาตามมาอย่างมากมาย (สมชัย จิตสุชน, 2563)

หนึ่งในปัญหาความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในสังคมไทยได้แก่ปัญหาความไม่เท่าเทียมทางเพศเนื่องจากประเทศไทยมีโครงสร้างทางสังคมในลักษณะที่เรียกว่าปิตาธิปไตย (patriarchy) หรือสังคมแบบชายเป็นใหญ่ อันเป็นสังคมที่ให้คุณค่าแก่เพศชายมากกว่าเพศหญิงบนความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน (ปฐมภรณ์ บุชปธำรง, 2546) รากฐานวิธีคิดแบบปิตาธิปไตยนี้ทำให้ประเด็นปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นต่อผู้หญิง เช่น ปัญหาการทำแท้ง ปัญหาความรุนแรงบนพื้นฐานแห่งเพศ ปัญหาการเข้าถึงการศึกษาของเยาวชนหญิงถูกละเลยไป รวมถึงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิทธิอนามัยเจริญพันธุ์ เช่น การเข้าถึงผ้าอนามัยอันเป็นประเด็นสำคัญของการศึกษานี้

ประเด็นเรื่องสิทธิในการเข้าถึงผ้าอนามัยของผู้หญิงปัญหาสังคมที่หลายฝ่ายมองข้ามทั้งที่ ปัญหาการขาดแคลนผ้าอนามัยสำหรับผู้หญิงเป็นปัญหาที่มีความสำคัญและเป็นเรื่องจำเป็นเพราะผู้หญิงมีประจำเดือนเป็นประจำทุกเดือน ดังนั้นผ้าอนามัยจึงไม่ใช่สิ่งฟุ่มเฟือยแต่เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นในการดำรงชีวิตของผู้หญิง

การศึกษาพบว่าผู้หญิงจำนวนมากในประเทศต่าง ๆ ไม่สามารถเข้าถึงผ้าอนามัยเหล่านี้ได้จากหลายสาเหตุ ประการแรกได้แก่ความขาดแคลนสินค้าผ้าอนามัยสำหรับผู้หญิง ในกรณีของพื้นที่ยากจนในหลาย ๆ ประเทศ เช่น ของอินเดีย (Balamurugan, Shilpa, & Shaji, 2014) อุกันดา (Hennegan, Dolan, Wu, Scott, & Montgomery, 2016) เคนยา (Jewitt & Ryley, 2014) หรือแม้กระทั่งบางพื้นที่ในประเทศไทยไม่มีสินค้าผลิตภัณฑ์อนามัยสำหรับผู้หญิงจำหน่าย หรือหากมีก็ราคาแพงเกินกว่าที่จะซื้อหามาใช้ได้ เนื่องจากปัญหาความยากจน ยกตัวอย่างกรณีของประเทศไทยที่ค่าแรงขั้นต่ำอยู่ที่วันละ 300 บาท จะเห็นว่าค่าผ้าอนามัยที่ต้องจ่ายเฉลี่ยประมาณ 400 บาทต่อเดือนนับว่าเป็นจำนวนที่มากสำหรับผู้หญิงบางคน และหากในครอบครัวมีผู้หญิงวัยเจริญพันธุ์มากกว่า 1 คนยิ่งทำให้ค่าใช้จ่ายในส่วนนี้มากขึ้นไปอีกหลายเท่า

ความสามารถในการเข้าถึงผ้าอนามัยจึงเป็นตัวชี้วัดหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำในสังคม ในขณะที่บางคนสามารถเลือกซื้อผ้าอนามัยได้ตามความต้องการ แต่ก็มีผู้หญิงอีกกลุ่มหนึ่งที่มีรายได้น้อยจนต้องอดข้าวเพื่อมาซื้อผ้าอนามัย หรือบางคนไม่สามารถที่จะเลือกใช้ผ้าอนามัยได้ตามความเหมาะสมและต้องหันไปใช้อุปกรณ์อย่างอื่นไม่ว่าจะเป็นถุงเท้า กระดาษชำระ เศษผ้า หรือแม้กระทั่งหนังสือพิมพ์มา

ทดแทน ซึ่งอุปกรณ์ทดแทนเหล่านี้ไม่ถูกสุขลักษณะและอาจทำให้เกิดปัญหาทางสุขภาพอื่น ๆ ตามมา ในขณะที่ผู้ชายกลับไม่ประสบกับปัญหาในลักษณะนี้แม้แต่น้อย

เมื่อพิจารณาจากมุมมองเรื่องความเท่าเทียมทางเพศและมุมมองด้านการพัฒนาจะเห็นได้ว่าการเข้าถึงผ้าอนามัยเป็นปัญหาเรื่องความเท่าเทียมทางเพศ (gender equality) อันเป็นเป้าหมายลำดับที่ 5 ในเป้าหมายการพัฒนาแห่งอภังคยั้งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) และยังเกี่ยวเนื่องกับเป้าหมายที่ 3 ว่าด้วยการมีสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี (good health and well-being) และเป้าหมายที่ 10 เรื่องการลดความเหลื่อมล้ำ (reduced inequalities) นอกจากนี้ ยังส่งผลกระทบต่อประเด็นเรื่องการศึกษาค่าเทียบและทั่วถึง (quality education) อันเป็นเป้าหมายลำดับที่ 4 ของเป้าหมายการพัฒนาแห่งอภังคยั้งยืนอีกด้วย ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าปัญหานี้จำเป็นต้องได้รับความสนใจและแก้ไขอย่างเร่งด่วน

งานวิจัยฉบับนี้สนใจศึกษาปัญหาการขาดแคลนผ้าอนามัยสำหรับเยาวชนหญิงในวัยเรียนโดยมุ่งประเด็นไปที่ผลกระทบของการขาดแคลนผ้าอนามัยที่มีต่อการเข้าถึงการศึกษาของเยาวชนหญิง กล่าวคือ ความยากจนและการเข้าไม่ถึงผ้าอนามัยทำให้เยาวชนหญิงจำนวนหนึ่งต้องเสียโอกาสในการศึกษาเนื่องจากเด็กผู้หญิงจะไม่สามารถไปโรงเรียนในช่วงเวลาที่มีประจำเดือนหากไม่มีผ้าอนามัยที่เหมาะสม ปัญหานี้ไม่ได้เป็นปัญหาส่วนบุคคลเท่านั้นแต่ยังส่งผลกระทบต่อการพัฒนาของประเทศอีกด้วย

การที่ผู้หญิงไม่มีความสามารถเข้าถึงผ้าอนามัยหรือผ้าอนามัยทำให้ต้องเสียโอกาสในชีวิตหลายประการโดยเฉพาะอย่างยิ่งโอกาสทางการศึกษา การศึกษาถือเป็นอาวุธสำคัญในการลดความเหลื่อมล้ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้การศึกษาสำหรับเด็กผู้หญิงตามที่นายโคฟี อันนัน อดีตเลขาธิการสหประชาชาติ ได้กล่าวเอาไว้ว่า “ไม่มีเครื่องมือในการพัฒนาใดมีประสิทธิภาพมากไปกว่าการให้การศึกษาแก่เด็กผู้หญิง” (Jewitt & Ryley, 2014) คำกล่าวนี้กระตุ้นเตือนให้เห็นถึงความเป็นจริงที่ว่าหากเด็กผู้หญิงได้รับการศึกษาที่ดีพอจะทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจก้าวหน้าเนื่องจากกำลังในการผลิตจะเพิ่มขึ้น ในขณะที่เดียวกันหากเด็กผู้หญิงอ่านออกเขียนได้ก็จะทำปัญหาสำคัญต่อการพัฒนาลดน้อยลงไม่ว่าจะเป็นอัตราการเสียชีวิตของแม่และเด็ก ปัญหาภาวะทุพโภชนาการหรือภาวะการขาดสารอาหาร การให้การศึกษาแก่เด็กผู้หญิงยังส่งผลให้เกิดผลดีอีกหลายประการไม่ว่าจะเป็นการลดอัตราการตั้งครรภ์ไม่พร้อม รวมถึงการลดปัญหาที่เกิดขึ้นกับสุขอนามัยการเจริญพันธุ์อื่น ๆ เช่น โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรคเอดส์ (Mason et al., 2013)

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าการเข้าถึงผ้าอนามัยเป็นสิทธิที่ผู้หญิงพึงมีทั้งในฐานะสิทธิตามธรรมชาติและสิทธิที่กฎหมายคุ้มครอง ในหลายประเทศได้ดำเนินการแก้ไขในประเด็นนี้ไปแล้วโดยให้สถานศึกษาทำหน้าที่ในการจัดหาผ้าอนามัยที่ถูกลักษณะให้กับนักเรียน เช่น กรณีของประเทศนิวซีแลนด์ สกอตแลนด์ (The 101, 2562) และอังกฤษ (ศูนย์วิชาการคุ้มครองผู้บริโภคด้านสุขภาพ, 2562) เป็นต้น ส่วนประเทศไทยยังไม่ได้มีนโยบายหรือแนวทางในการแก้ไขปัญหานี้อย่างจริงจัง นอกจากนี้ประเทศไทยยังจัดให้ผ้าอนามัยเป็นสินค้าในหมวด “เครื่องสำอาง” ตามพระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ. 2558 ซึ่งต้องเสียภาษีค่อนข้างแพงยิ่งทำให้การเข้าถึงผ้าอนามัยและผ้าอนามัยสำหรับผู้หญิงทั้งหลายมีราคาแพงขึ้นและเข้าถึงยากขึ้นสำหรับผู้หญิงที่มีรายได้น้อย การที่รัฐจัดหาผ้าอนามัยให้กับเยาวชนที่อยู่ในสถานศึกษาจึงเป็นแนวทางหนึ่งในการแก้ปัญหานี้ โดยสถานศึกษาอาจร่วมมือกับหน่วยงานฝ่ายปกครอง เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการให้บริการนี้เนื่องจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่และภารกิจในการสร้างเสริมสุขภาพให้กับประชาชน (ศิริวรรณ พิทยรังสฤษฎ์, จิรบูรณ์ โดสงวน, และหทัยชนก สุมาลี, 2553)



“การศึกษาความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงผ้าอนามัยของกลุ่มสตรี ศึกษากรณีนักเรียนหญิงในจังหวัดเชียงใหม่”
โดย ผศ.ดร.ปิติเทพ อยู่ยี่นยง และคณะ

บทที่ 3

แนวนโยบายและกฎหมายเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ ในการเข้าถึงผ้าอนามัยของต่างประเทศและของไทย

จากการศึกษาแนวนโยบายและกฎหมายเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ ในการเข้าถึงผ้าอนามัยของต่างประเทศและของไทย คือ 1) ประเทศสกอตแลนด์ 2) ประเทศนิวซีแลนด์ 3) ประเทศแคนาดา 4) ประเทศอินเดีย 5) ประเทศไทย โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1 ประเทศสกอตแลนด์

ประเทศสกอตแลนด์เป็นประเทศหนึ่งที่ตระหนักว่าเด็กผู้หญิงและสตรีจะต้องมีประจำเดือนตามธรรมชาติ (menstruation) กล่าวคือตามธรรมชาติของเด็กผู้หญิงและสตรีจะมีเลือดและเยื่อบุโพรงมดลูกหลุดลอกออกมาในทุกรอบเดือนหรือในทุก 28 วัน (menstrual cycle) รวมทั้งเด็กผู้หญิงและสตรีอาจเผชิญกับอาการต่าง ๆ ร่วมกับการมีประจำเดือนตามธรรมชาติ เหตุนี้เองรัฐบาลสกอตแลนด์จึงได้พยายามพัฒนาแนวทางในการเสริมสร้างการจัดการสุขอนามัยประจำเดือนของเด็กผู้หญิงและสตรีให้เป็นไปตามสุขลักษณะ โดยคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ อันเป็นอุปสรรคในการดำรงศักดิ์ศรีความเป็นสตรีเพศของเด็กผู้หญิงและสตรี (dignity of girls and women) (Tull, 2019) ที่พึงต้องมีปัจจัยพื้นฐานมาสนับสนุนให้การจัดการร่างกายในเวลาที่มีประจำเดือนเป็นไปอย่างถูกสุขอนามัยและถูกสุขลักษณะนั้นหมายความว่ารัฐบาลต้องจัดเตรียมสาธารณูปโภคด้านน้ำประปา อนามัยและสุขาภิบาล (water, sanitation and hygiene facilities หรือ WASH facilities) (WASH Advocates, 2015) ให้เพียงพอและได้มาตรฐานในทำนองที่เอื้อประโยชน์ต่อการจัดการสุขอนามัยประจำเดือนของเด็กผู้หญิงและสตรีให้เป็นไปตามสุขลักษณะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเด็กผู้หญิงและสตรีต้องการชำระล้างอวัยวะเพศและเปลี่ยนผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนเพื่อให้เด็กผู้หญิงและสตรีดำรงตนในขณะที่มีประจำเดือนอย่างมีศักดิ์ศรี สามารถใช้ห้องน้ำที่สะอาดถูกสุขลักษณะ และมีประตูผนังปิดมิดชิดสำหรับทำกิจกรรมชำระล้างอวัยวะเพศและเปลี่ยนผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนได้โดยไม่อับอายใคร พร้อมกับสนับสนุนให้เด็กผู้หญิงที่มีฐานะยากจนและสตรีที่ขาดแคลนทุนทรัพย์สามารถเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนที่จำเป็นต่อการจัดการสุขอนามัยประจำเดือนอย่างเพียงพอและดำรงศักดิ์ศรีของสตรีเอาไว้ได้อย่างเหมาะสม ในปัจจุบันรัฐบาลสกอตแลนด์จึงได้มีแนวคิดที่นำเอาเรื่องของการปกป้องคุ้มครองสิทธิสตรีและสิทธิในสุขอนามัยของสตรีมาผสมผสานเข้ากับการจัดการสุขอนามัยประจำเดือนทุกมิติ ภายใต้กิจกรรมการรณรงค์เพื่อยุติความยากจนในช่วงเวลาที่มีประจำเดือน

(period Poverty) (Weckesser, Williams, Hewett & Randhawa, 2019) ที่เน้นในเรื่องการจัดการทรัพยากรที่จำเป็นให้เกิดการจัดการสุขอนามัยประจำเดือนอย่างมีประสิทธิภาพและปลอดภัย สามารถตอบสนองต่อความต้องการขั้นพื้นฐานสำหรับการจัดการสุขอนามัยประจำเดือน พร้อมกับจัดให้มีผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือน (free sanitary products) สำหรับเด็กผู้หญิงและสตรีทุกวัยได้เข้าถึงได้สะดวกและสามารถใช้งานได้ในชีวิตประจำวันอย่างถูกสุขลักษณะ (Girlguiding, 2020)

ในบรรดาผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้านสุขภาพและสิทธิสตรีของประเทศสกอตแลนด์ ปัญหาเกี่ยวข้องกับผลกระทบจากความยากจนในช่วงเวลาที่มีประจำเดือนต่อสิทธิของเด็กผู้หญิงและสตรีในการจัดการสุขอนามัยประจำเดือนได้อย่างถูกสุขลักษณะที่เหมาะสมและสมศักดิ์ศรีของความเป็นสตรีหรือไม่นั้นมีภาครัฐตลอดจนนักเคลื่อนไหวด้านสิทธิสตรีและสิทธิด้านสุขภาพให้ความเห็นพ้องไปในแนวทางเดียวกันว่าสิทธิดังกล่าวสมควรที่จะได้รับการรับรองอย่างชัดเจนและได้รับการคุ้มครองอย่างเป็นรูปธรรม บนพื้นฐานของการส่งเสริมความเท่าเทียมระหว่างเพศหญิงและเพศชาย ควบคู่ไปกับการสร้างสภาวะแวดล้อมที่ดีต่อการรองรับการมีประจำเดือนตามธรรมชาติของเด็กผู้หญิงและสตรีที่ต้องใช้ชีวิตประจำวันในครอบครัวหรือนอกบ้าน รวมทั้งเสริมสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับการจัดการสุขอนามัยประจำเดือนที่ถูกสุขอนามัยและสุขลักษณะให้กับเด็กผู้หญิงและสตรีที่อยู่ในสังคม

เหตุนี้เองกลุ่มสิทธิพลด้านกิจการสาธารณสุขและกลุ่มผลประโยชน์ด้านสิทธิสตรีจึงได้ต่อสู้ผลักดันให้รัฐบาลสกอตแลนด์จัดความยากจนในช่วงเวลาที่มีประจำเดือน โดยเสนอแนะให้รัฐบาลและท้องถิ่นสกอตแลนด์พึงมีหน้าที่ผูกพันตามกฎหมาย (obligations) (Dickson, 2020) ดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมสนับสนุนสิทธิในการจัดการสุขอนามัยประจำเดือนให้สอดคล้องกับความต้องการขั้นพื้นฐานของเด็กผู้หญิงและสตรีในประเทศและชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งกำหนดให้สถานที่ (place) ที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับเด็กผู้หญิงที่อยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียนและสตรีที่อยู่ในวัยทำงาน ไม่ว่าจะเป็นสถาบันการศึกษา (educational institute) เช่น โรงเรียน วิทยาลัย และมหาวิทยาลัย (university) ก็ดีหรือสถานที่ทำงาน (workplace) เช่น โรงงานอุตสาหกรรม บริษัท และร้านค้าก็ตาม ต่างก็พึงมีภาระหน้าที่ที่จะต้องจัดห้องน้ำสำหรับสุขภาพสตรี (female toilets) ที่สะอาด ถูกสุขลักษณะและได้สัดส่วนมิติขีดที่ถูกต้องเอาไว้ให้เป็นพื้นที่จัดการสุขอนามัยประจำเดือนของเด็กผู้หญิงและสตรี และจัดหาผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนขั้นพื้นฐานนั้นก็คือผ้าอนามัย (sanitary pads) สำหรับให้เด็กผู้หญิงและสตรีเพื่อตอบสนองต่อกลไกทางร่างกายสตรีตามธรรมชาติ โดยนำมาใช้ซับเลือดประจำเดือนของสตรีในลักษณะที่เป็นผลิตภัณฑ์ใช้ครั้งเดียวทิ้ง

อนึ่งในกรณีที่ผู้ชายบางกลุ่มไม่เข้าใจและไม่รู้จักตระหนักถึงธรรมชาติของผู้หญิงที่จะต้องมีการประจำเดือน แต่ผู้ชายบางกลุ่มกลับอาศัยภาวะการมีประจำเดือนตามธรรมชาติของผู้หญิงอันเป็นคุณลักษณะเฉพาะ ที่ผู้ชายบางกลุ่มกลับอาศัยอคติส่วนตัวได้ตัดสินในอย่างหนึ่งอย่างใด ทำให้เด็กผู้หญิงหรือสตรีถูกกีดกันหรือเลือกปฏิบัติเพียงเพราะอยู่ในภาวะที่กำลังมีประจำเดือนหรืออาจมีประจำเดือนในอนาคต ทำให้เด็กผู้หญิงและสตรีนั้นถูกปฏิเสธการเข้าถึงโอกาสบางอย่างในสังคม ถูกตั้งข้อรังเกียจจากผู้ชาย ถูกทำให้แปลกแยกออกไปจากผู้ชาย ทำให้ผู้หญิงนั้นรู้สึกไร้ศักดิ์ศรีด้วยคุณค่าในสังคม เฝือกับความอับอายที่ผู้ชายหยิบยื่นให้ สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นตราบาปที่เกิดจากการมีประจำเดือน (period stigma) ของเด็กผู้หญิงและสตรี (Scottish Parliament, 2019) ตราบาปเช่นนี้จะเกิดขึ้นผู้ชายบางกลุ่มได้ทำการเปรียบเทียบแล้วพบว่าเด็กผู้หญิงและสตรีที่มีประจำเดือนเผชิญสภาพตามธรรมชาติและได้รับผลกระทบจากสภาพดังกล่าวผิดแผกแตกต่างไปจากตน จนผู้ชายบางกลุ่มผลักไสให้เด็กผู้หญิงและสตรีไปอยู่ในกลุ่มคนอ่อนแอในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเด็กผู้หญิงและสตรีมีรอยเปื้อนประจำเดือนบริเวณกระโปรงหรือกางเกงที่กำลังสวมใส่อยู่ แล้วถูกล้อเลียนหรือดูหมิ่นศักดิ์ศรีของความเป็นสตรีเพศเพียงเพราะมีรอยเปื้อนประจำเดือนบริเวณเครื่องนุ่งห่มที่สวมใส่อยู่

จากที่กล่าวมาในข้างต้นการผลักดันและขับเคลื่อนของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับปัญหาความยากจนในช่วงเวลาที่มีประจำเดือนจึงทำให้รัฐบาลสกอตแลนด์ต้องมีการกระทำเพื่อยุติความยากจนในช่วงเวลาที่มีประจำเดือน (Action to end period poverty) ในขณะเดียวกันรัฐบาลสกอตแลนด์ต้องการลดตราบาปที่เกิดจากการมีประจำเดือน (Stop to the stigma around menstruation) โดยรัฐบาลได้พิจารณากำหนดนโยบายและออกมาตรการส่งเสริมสนับสนุนดำเนินการขจัดความยากจนในช่วงเวลาที่มีประจำเดือนเพื่อให้เด็กผู้หญิงและสตรีมีโอกาสเข้าถึงผลิตภัณฑ์ประจำเดือนได้สะดวกและถูกสุขลักษณะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐบาลสกอตแลนด์มุ่งสร้างหลักเกณฑ์และกลไกเพื่อให้เด็กผู้หญิงและสตรีมีโอกาสที่จะเข้าถึงและได้รับแจกผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนแบบให้เปล่า (free sanitary products) (Scottish Government, 2018) โดยมีลักษณะเป็นการช่วยเหลือแบบให้เปล่าในทำนองที่เด็กผู้หญิงและสตรีไม่ต้องเสียมูลค่าหรือไม่ต้องเสียค่าตอบแทนใดเพื่อแลกกับการได้มาซึ่งผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนมาใช้งานในชีวิตประจำวัน กล่าวอีกนัยหนึ่งรัฐบาลสกอตแลนด์ได้พยายามกำหนดกฎหมายเอาไว้เป็นลายลักษณ์อักษรในการรับรองสิทธิสากลที่จะได้รับแจกผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนแบบให้เปล่า (universal right to access free sanitary products) ไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้เด็กผู้หญิงและสตรีสามารถอ้างสิทธิดังกล่าวในการเรียกร้องให้รัฐ หน่วยงานของรัฐ ท้องถิ่น สถานศึกษา สถานประกอบการ สถานที่ทำงาน ธุรกิจร้านค้า ฯลฯ ปฏิบัติการส่งเสริมสนับสนุนสิทธิดังกล่าวอย่างเป็นรูปธรรม

ดังนั้น รัฐสภาสกอตแลนด์จึงได้นำร่างกฎหมายจำกัดความยากจนในช่วงเวลาที่มีประจำเดือนที่ถูกนำเสนอโดย นางสาวโมนีก้า เลนนอน (Monica Lennon) (Lennon, 2017) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแห่งรัฐสภาสกอตแลนด์ (Member of the Scottish Parliament หรือ MSP) ที่นำเสนอในรูปแบบของร่างกฎหมายที่ไม่ได้นำเสนอจากรัฐบาล (non-Governmental Bill) โดยร่างกฎหมายฉบับนี้ถูกนำเสนอต่อสาธารณชนมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 2017 แล้วรัฐสภาสกอตแลนด์นำมาทำการพิจารณาและผ่านร่างกฎหมายรับรองสิทธิในสุขอนามัยของสตรีและสิทธิในการจัดการสุขอนามัยประจำเดือนของเด็กผู้หญิงและสตรีเพื่อจำกัดความยากจนในช่วงเวลาที่มีประจำเดือน ให้เด็กผู้หญิงและสตรีสามารถเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนได้อย่างสะดวกและถูกสุขลักษณะ โดยร่างกฎหมายฉบับนี้มีชื่อว่าร่างกฎหมาย Period Products (Free Provision) (Scotland) Bill 2019 ขึ้น (Scottish Parliament, 2020) แล้วถูกบรรจุสาระสำคัญอันมีเนื้อหาประกอบด้วยบทบัญญัติว่าด้วยผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนแบบให้เปล่า (provision for free period products) สำหรับเด็กผู้หญิงและสตรีที่ประสงค์ที่จะใช้งานผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือน โดยได้กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของรัฐบาลกลาง (legal obligation for the Scottish government) โดยสาระสำคัญของกฎหมายดังกล่าวได้กำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบของรัฐบาลสกอตแลนด์ช่วยบรรเทาความขาดแคลนผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนในชีวิตประจำวันและการขาดโอกาสที่จะเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนได้อย่างสะดวก ภายใต้หลักการของร่างกฎหมายฉบับนี้รัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่นสกอตแลนด์ต้องมีหน้าที่ วางแผนส่งเสริมสิทธิในการเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนและปฏิบัติการให้เด็กผู้หญิงและสตรีเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนได้อย่างสะดวก ไม่ว่าจะเป็นการเปิดโอกาสให้เลือกซื้อผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนในราคาที่ไม่แพงในท้องตลาดทั่วไปหรือได้รับโอกาสให้ได้รับแจกผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนในสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ชีวิตประจำวันของเด็กผู้หญิงและสตรี ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวต้องสอดคล้องกับนโยบายส่งเสริมความเท่าเทียมของผู้คนในสังคม (equality) อีกทั้งสถานที่ประกอบกิจกรรมของเด็กผู้หญิงและสตรีจะต้องดำเนินการให้เป็นไปตามนโยบายต่าง ๆ ของรัฐบาลและได้ให้สิทธิกับเด็กผู้หญิงและสตรีในการจัดการสุขอนามัยประจำเดือนได้อย่างถูกสุขลักษณะที่เหมาะสมและสมควรแก่ความเป็นสตรี

นอกจากนี้ร่างกฎหมายฉบับนี้ยังกำหนดให้รัฐบาลสกอตแลนด์ต้องจัดให้มีโครงการแจกผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนแบบให้เปล่าทั่วทั้งประเทศ (period products scheme) ในสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับการทำงานหรือการใช้ชีวิตของเด็กผู้หญิงและสตรี โดยเฉพาะการจัดให้มีจุดบริการผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนแบบให้เปล่าในห้องน้ำหญิงของสถานที่ทำงานหรือสถานศึกษา เหตุที่ร่างกฎหมายได้บรรจุแนวคิดเช่นว่านี้ ก็เพราะร่างกฎหมายฉบับนี้ต้องการให้อำนาจรัฐดำเนินโครงการแจกผลิตภัณฑ์สุขอนามัย

ประจำเดือนแบบให้เปล่าทั่วทั้งประเทศ เพื่อให้เด็กผู้หญิงและสตรีเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนได้อย่างง่ายโดยสมเหตุผล (reasonably easily) และการเข้าถึงดังกล่าวต้องเป็นการเข้าถึงอย่างเป็นทางการเป็นส่วนตัวโดยสมเหตุผล (reasonable privacy) ซึ่งคณะรัฐมนตรีสกอตแลนด์จึงต้องทำให้โครงการแจกผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนแบบให้เปล่าได้แพร่หลายไปในวงกว้าง

แม้ในปัจจุบันประเทศสกอตแลนด์ยังไม่มีกฎหมายสนับสนุนให้แจกผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนแบบให้เปล่า คงมีเพียงกฎหมาย School Premises (General Requirements and Standards) (Scotland) Regulations 1967 ที่วางหลักเกณฑ์ในทำนองที่กำหนดให้โรงเรียนที่มีนักเรียนหญิงอายุตั้งแต่ 8 ปีขึ้นไป จะต้องจัดให้มีจุดให้บริการผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนในโรงเรียน (requirements for period product facilities in schools) (Lennon, 2017) ในขณะเดียวกันโรงเรียนดังกล่าวก็ต้องจัดให้มีจุดทิ้งผ้าอนามัยที่ใช้แล้ว (disposal of sanitary towels) ในบริเวณห้องน้ำหญิงของโรงเรียนที่มีนักเรียนหญิงอายุตั้งแต่ 8 ปีขึ้นไป เช่น ถังขยะใส่ผ้าอนามัยทั่วไปหรือถังขยะใส่ผ้าอนามัยแบบอัตโนมัติ เป็นต้น แต่นั่นก็ไม่ได้หมายความว่านักเรียนหรือนักศึกษาที่มีฐานะยากจนจะสามารถเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนจากจุดให้บริการได้ แล้วการมีจุดให้บริการก็ไม่ได้หมายความว่าจุดให้บริการดังกล่าวจะเป็นการบริการแจกผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนแบบให้เปล่าแต่อย่างใด

กล่าวโดยสรุป ประเทศสกอตแลนด์มีแนวนโยบายที่สำคัญผ่านการผลักดันโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแห่งรัฐสภาสกอตแลนด์ (นางสาวโมนีก้า เลนนอน) และองค์กรสนับสนุนสิทธิสตรีและสิทธิในสุขภาพ ซึ่งได้ร่วมกันต่อสู้เรียกร้องสิทธิดังกล่าวจนนำไปสู่การจัดทำและนำเสนอร่างกฎหมาย Period Products (Free Provision) (Scotland) Bill 2019 อันประกอบไปด้วยสาระสำคัญนั้นก็คือภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องสัมพันธ์กับเด็กผู้หญิงและสตรี พึงต้องดำเนินการให้เด็กผู้หญิงและสตรีทุกคนสามารถเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนได้ในชีวิตประจำวัน โดยสถานที่ทำงาน โรงเรียน ห้างสรรพสินค้า ร้านค้า และสถานที่ที่ผู้หญิงต้องเข้าไปเกี่ยวข้องสัมพันธ์ต้องจัดเตรียมผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนแบบให้เปล่าเอาไว้ เพื่อให้เด็กผู้หญิงที่มาจากครอบครัวที่ยากจนและสตรีที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ได้มีโอกาสเข้าถึงผลิตภัณฑ์ดังกล่าวได้อย่างเหมาะสมและถูกสุขอนามัย ตลอดจนพึงกำหนดให้สถานที่เช่นนี้จัดห้องน้ำหญิงให้ถูกสุขลักษณะและเป็นสัดส่วนมิดชิดเพื่อบริการเด็กผู้หญิงและสตรี อีกทั้งภาครัฐและท้องถิ่นสกอตแลนด์ พึงต้องกำกับดูแลให้สถานที่ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการทำงานหรือการใช้ชีวิตของเด็กผู้หญิงและสตรีปฏิบัติตามนโยบายและกฎหมายของรัฐเพื่อสนับสนุนให้ผู้หญิงเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือน โดยกรอบแนวคิดสำคัญนั้นก็คือหน่วยงานของรัฐและท้องถิ่นต้องขจัดความยากจนในช่วงเวลาที่มีประจำเดือนให้หมดไปจากประเทศสกอตแลนด์

3.2 ประเทศนิวซีแลนด์

ในประเทศนิวซีแลนด์ แม้ว่าจะเป็นประเทศที่มีภาพรวมเศรษฐกิจภายในประเทศค่อนข้างดี และสาธารณสุขปลอดภัยครบครันที่สุดประเทศหนึ่งก็ว่าได้ แต่ทว่าสภาพความเหลื่อมล้ำในสังคมก็มีให้พบได้ทั่วไป เฉกเช่นประเทศอื่น ๆ ทั่วโลก แต่ที่น่าเป็นห่วงที่สุดในปัจจุบันนั้นคงหนีไม่พ้นปัญหาการศึกษาซึ่งตลอดมานั้นรัฐบาลนิวซีแลนด์ได้มีการให้ความสำคัญกับประเด็นเรื่องการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา และมุ่งกำจัดอุปสรรคต่อการศึกษาของเยาวชนมาโดยตลอด ต่อมาจึงได้พบว่าอุปสรรคที่สำคัญต่อการสร้างความเท่าเทียมทางด้านการศึกษา และความเท่าเทียมทางเพศของประเทศนิวซีแลนด์นั้นกลับเป็นเพราะว่ามีผู้หญิงจำนวนหนึ่งที่ไม่สามารถเข้าถึงผ้าอนามัยได้ เนื่องจากมีราคาที่สูงจนเกินไป ทำให้องค์กรอิสระและนักวิชาการในประเทศนิวซีแลนด์ที่ตระหนักเห็นปัญหาดังกล่าว ออกมาเก็บข้อมูลเพื่อใช้เสนอเข้าสภาเพื่อแก้ปัญหาเชิงนโยบายเป็นลำดับถัดไป

เริ่มต้นจากปี ค.ศ. 2016 DignityNZ องค์กรการกุศลที่มุ่งเน้นเรื่องการช่วยเหลือขานิวซีแลนด์ในการเข้าถึงผ้าอนามัยทั้งในที่ทำงานและที่โรงเรียน โดยได้ทำการวิเคราะห์สภาพปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงผ้าอนามัยของเด็กวัยเรียนไว้ด้วยกัน 4 ข้อ ดังนี้

- 1) ปัญหาความไม่มั่นใจในตนเอง และความอับอายที่เกิดจากการที่ไม่มีเงินซื้อผ้าอนามัย
- 2) อันตรายต่อสุขภาพอันเกิดจากการใช้วัสดุอื่นที่ไม่มีคุณสมบัติในการซับเลือด หรือมีความสะอาดมากพอแทนผ้าอนามัย ก่อให้เกิดความเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุและเลือดประจำเดือนเลอะในที่สาธารณะ
- 3) ขาดเรียน ขาดกีฬา และกิจกรรมทางสังคมอื่น ๆ ในช่วงมีประจำเดือน
- 4) สร้างงานสะสมที่เกิดจากการขาดเรียน ก่อให้เกิดความเครียดสะสมในเด็กเนื่องจากมีความกดดันที่ต้องตามเพื่อน ๆ ให้ทัน

ต่อมาได้มีการดำเนินโครงการโดยใช้วลีที่ว่า “ซื้อ 1 บริจาค 1” หรือ Buy one, Give one ในการดำเนินโครงการที่ไม่ใช่เพียงแค่ให้มีผ้าอนามัยฟรีใช้ในกลุ่มนักเรียนหรือวัยทำงานเพื่อลดรายจ่ายเท่านั้น แต่เพื่อให้ใครก็ตามที่ประสบกับปัญหาการเข้าถึงผ้าอนามัยจนต้องหยุดงานหรือขาดเรียน ได้รับประโยชน์จากส่วนนี้ด้วย โดยการดำเนินโครงการดังกล่าว DignityNZ นั้นได้ทำการรวบรวมเงินบริจาคและจัดซื้อผ้าอนามัยเพื่อแจกจ่ายแก่หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน และผลลัพธ์ที่ได้ก็ทำให้เด็กที่เคยหยุดเรียนกลับมาเรียนในระหว่างมีประจำเดือนได้ถึงร้อยละ 72 เลยทีเดียว (DignityNZ, 2016)

อย่างไรก็ตามเมื่อดำเนินโครงการแก้ปัญหาการขาดแคลนผ้าอนามัย โดยการแจกผ้าอนามัย มาได้ช่วงระยะเวลาหนึ่ง ทางองค์กรกลับได้ตระหนักถึงปัญหาที่สำคัญกว่าการเข้าถึงผ้าอนามัย คือความ ไม่ยุติธรรมในสังคมซึ่งผ้าอนามัยที่มีความจำเป็นที่สุดในวันที่ผู้หญิงมีประจำเดือน กลับเป็นสิ่งที่แทบจะซื้อ หรือหาไม่ได้ในวันที่พวกเขาต้องการมันที่สุด หากใครบางคนสามารถดำรงชีวิตได้ด้วยวันละเพียง 10 ดอลลาร์ แต่วันที่มีประจำเดือนกลับต้อง ใช้เงินกว่า 6 ดอลลาร์สำหรับซื้อผ้าอนามัย 1 ก่อง ทำให้เป็นการ ลดศักยภาพในการซื้ออาหารที่ถูกลงลักษณะและมีประโยชน์ อาจก่อให้เกิดภาวะขาดสารอาหาร ส่งผล ต่อการเรียนรู้และการทำงานได้ ในขณะที่เดียวกันหากเลือกที่จะไม่ซื้อผ้าอนามัยก็สามารถเป็นกลุ่มเสี่ยงต่อ ปัญหาเดิมข้างต้นได้เช่นกัน เพราะฉะนั้นการสนับสนุนให้มีผ้าอนามัยฟรีให้เป็นนโยบายจากรัฐที่มีความ เป็นรูปธรรมมากขึ้นจึงเป็นทางออกที่ดีที่สุดสำหรับการขยายขอบเขตความช่วยเหลือสำหรับบุคคลที่ ตกหล่น และการสร้างความเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นระบบให้กับประเทศนิวซีแลนด์ (DignityNZ, 2016)

ถัดมาในปี ค.ศ. 2018 จากการสำรวจของ KidsCan องค์กรเพื่อการกุศลที่ผลักดันเกี่ยวกับด้านการ พัฒนาการศึกษาศึกษาของเด็กในนิวซีแลนด์ซึ่งได้แนวคิดการจัดทำแบบสอบถามมาจากการทำโครงการ Free Period ในประเทศสกอตแลนด์ ได้ออกมาเปิดเผยถึงตัวเลขกว่าร้อยละ 25 ของผู้หญิงที่ต้องลาหยุดงาน หรือขาดเรียน เพียงเพราะว่าพวกเธอมีประจำเดือนและไม่มีกำลังในการซื้อผ้าอนามัย ซึ่งในจำนวนดังกล่าว มีเด็กผู้หญิงที่อายุต่ำกว่า 17 ปี คิดเป็นร้อยละ 29 ที่มีความจำเป็นต้องขาดเรียนด้วยเหตุข้างต้น โดยส่วนมากผู้หญิงร้อยละ 53.1 ได้แจ้งว่าไม่สามารถซื้อผ้าอนามัยได้เลยเนื่องจากมีราคาแพงจนเกินไป ส่วนที่เหลือจะซื้อผ้าอนามัยเป็นบางโอกาสเท่านั้น นอกจากนี้ในจำนวนของผู้หญิงที่ไม่ซื้อผ้าอนามัยกว่า ร้อยละ 33 ยังได้บอกว่าพวกเธอจำเป็นต้องนำเงินที่มีอยู่ไปซื้ออาหาร ยา และของใช้ที่พวกเธอมองว่า มีความจำเป็นมากกว่าผ้าอนามัย และได้เปิดเผยว่ามีการใช้วัสดุอย่างอื่นทดแทนในบางครั้ง ไม่ว่าจะเป็น กระดาษชำระ เสื้อผ้าเก่า หรือเศษผ้าเท่านั้น (KidsCan, 2018)

จากผลการสำรวจดังกล่าวทำให้ผู้บริหารของ KidsCan อย่างจูลี แชปแมน (Julie Chapman) ออกมาสร้างความตระหนักแก่บรรดาครู อาจารย์ และผู้บริหารสถานศึกษาเกี่ยวกับประเด็นปัญหาเด็กผู้หญิง ขาดเรียนในช่วงมีประจำเดือนเนื่องจากไม่สามารถเข้าถึงผ้าอนามัยที่มีราคาสูงได้ ว่า

“ในฐานะที่เป็นชาวนิวซีแลนด์ การก้าวมาเป็นผู้นำในด้านการสร้างความ เท่าเทียมทางเพศนั้นเป็นสิ่งที่เราน่าภาคภูมิใจยิ่ง แต่ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นเหล่านี้ ก็เหมือนอุปสรรคอันใหญ่หลวงที่เรามองไม่เห็นนั่นแหละ สำหรับเด็กผู้หญิงที่มาจาก ครอบครัวที่มีรายได้น้อย การศึกษาคือทางออกที่ดีที่สุดสำหรับพวกเธอในการ

ปลดเปลื้องตัวเองออกจากความขมขื่น แต่แล้วโอกาสนั้นของพวกเธอก็ถูกพรากจากไป
เพียงเพราะพวกเธอไม่สามารถซื้อผลิตภัณฑ์อนามัยพื้นฐานที่จำเป็นได้..”

ยิ่งไปกว่านั้น การสำรวจครั้งนี้ของ KidsCan (KidsCan, 2018) ยังได้มีการรวบรวมความคิดเห็น
ของกลุ่มตัวอย่างบางส่วนเกี่ยวกับการเลือกที่จะไม่ซื้อผ้าอนามัยซึ่งแสดงให้เห็นว่าราคาผ้าอนามัยนั้นมีราคา
ที่สูงเกินกว่าหนึ่งครอบครัวจะสามารถซื้อแล้วนำมาแจกจ่ายให้กับสมาชิกในครอบครัวที่เป็นหญิงวัยเจริญ
พันธุ์ได้ครบทุกคน อีกทั้งผู้หญิงบางคนก็ยังมองว่าการซื้อผ้าอนามัยเป็นสิ่งที่ไม่มีความจำเป็น มากเท่ากับ
การนำเงินไปรับผิดชอบรายจ่ายอื่น ๆ ในครอบครัว หรือแม้แต่สภาพสังคมที่ทำให้ผู้หญิงคิดว่าการเป็น
แม่และภรรยาที่ดีนั้นต้องเสียสละอยู่เสมอ โดยจะเห็นได้จากความคิดเห็นดังต่อไปนี้

“ผ้าอนามัยราคาแพงเกินไปค่ะ แนนอนว่าผ้าอ้อมกับนมผงสำหรับลูก ๆ ของฉัน
ต้องมาก่อนเสมอ คินหนึ่งฉันต้องเปลี่ยนผ้าอ้อมลูกมากกว่า 1 ครั้งซะด้วย”

“ฉันเป็นแม่เลี้ยงเดี่ยวค่ะ ค่าน้ำ ค่าไฟ ก็ต้องจ่าย อาหารก็ต้องซื้อ ถ้าผ้าอนามัย
ไม่ลดราคาฉันก็ไม่มีปัญญาซื้อหรอกค่ะ”

“ฉันต้องเสียสละเงินค่าอาหารสำหรับวันหนึ่งถึงสองวันเชียวนะ เพื่อซื้อสิ่งที่
ใครหลาย ๆ คนเรียกมันว่าสินค้าฟุ่มเฟือยของผู้หญิงนะ”

“ผ้าอนามัยเป็นสิ่งที่ฟุ่มเฟือยสำหรับเราค่ะ และลูก ๆ ของเราก็ต้องมาก่อนเสมอ
ส่วนฉันเองแค่เอากระดาษชำระมาฉ้วน ๆ ก็น่าจะใช้ได้แล้ว”

“ที่ถุยกานะ แจกกันอย่างกับแจกรางวัล แล้วทำไมไม่แจกผ้าอนามัยบ้างล่ะ ?”

“ตอนที่ลูกสาวของฉันมีประจำเดือนทุกครั้ง ฉันต้องแน่ใจอยู่เสมอ นะคะว่า
ลูกสาวฉันจะมีผ้าอนามัยใส่ แต่พอถึงคราวที่ฉันมีประจำเดือนบ้าง บ้านเราก็มักจะ
ไม่เหลือเงินแล้วทุกที”

ต่อมาในปี ค.ศ. 2019 Youth19 ซึ่งเป็นกลุ่มที่ก่อตั้งเพื่อการสำรวจและเก็บข้อมูลคุณภาพสูง
เกี่ยวกับเยาวชนของประเทศนิวซีแลนด์ จัดทำโดยคณะนักวิชาการอย่าง ดร. เทเรซ่า เฟลมมิง
(Dr. Theresa Flemming) ดร. ซารา โดโนแวน (Dr. Sarah Donovan) และ รศ.ดร.เทอริแอน คลาร์ก
(Ap. Terryan Clark) จากมหาวิทยาลัยวิกตอเรีย มหาวิทยาลัยโอทาโก และมหาวิทยาลัยไอล์แลนด์

ที่ได้ทำการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงผ้าอนามัยของเด็กหญิงชาวนิวซีแลนด์ โดยพบว่า ในเด็กผู้หญิงช่วงอายุระหว่าง 9-13 ปี ที่มีสัดส่วนกว่าร้อยละ 12 ซึ่งไม่สามารถเข้าถึงผ้าอนามัยได้เนื่องจากมีราคาแพงเกินไป โดยอีกร้อยละ 5 นั้น เคยเกิดขึ้นเป็นบางครั้ง หรือหนึ่งถึงสองครั้งเท่านั้น ซึ่งพบว่าสัดส่วนร้อยละ 8 ของทั้งหมดต้องขาดเรียน และจำนวนเด็กที่ต้องขาดเรียนเนื่องจากมีประจำเดือนและไม่สามารถซื้อผ้าอนามัยได้ใน 1 โรงเรียน นั้นคิดเป็นมากกว่าร้อยละ 21 ของนักเรียนในโรงเรียนทั้งหมด ส่วนอีกร้อยละ 14 นั้นคือจำนวนของเด็กผู้หญิงที่ต้องขาดเรียนมากกว่า 1 วัน ใน 1 เดือน ในส่วนของเด็กหญิงชาติพันธุ์พื้นเมืองชาวเมารีนั้นพบว่าเด็กที่ไม่สามารถเข้าถึงผ้าอนามัยได้ถึงร้อยละ 15 จากจำนวนเด็กสาวชาวเมารีทั้งหมด (Youth19, 2020)

อย่างไรก็ตามทาง Youth19 ได้แนะนำแนวทางการแก้ไขปัญหาการไม่สามารถเข้าถึงผ้าอนามัยของเด็กสาววัยเรียน โดยการน้อมนำโครงการของประเทศสกอตแลนด์มาปรับใช้ เช่น การแจกผ้าอนามัยฟรีภายในโรงเรียน รวมไปถึงการเพิ่มการเข้าถึงผ้าอนามัยสำหรับเด็กประถมซึ่งเป็นช่วงอายุที่สามารถมีประจำเดือนได้เช่นกัน พบว่าหากดำเนินการแก้ไขปัญหาตามข้างต้นสามารถสร้างความพึงพอใจต่อนักเรียนได้มากถึงร้อยละ 84 ที่เดียว (Youth19, 2020)

ทั้งนี้ จากความเคลื่อนไหวในแวดวงนักวิชาการและองค์กรอิสระที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ทำให้รัฐบาลนิวซีแลนด์มีอาจเพิกเฉยต่อประเด็นดังกล่าวได้อีกต่อไป ผนวกกับความต้องการแก้ไขประเด็นความยากจนในเด็ก และการขจัดอุปสรรคที่มีต่อการศึกษาแล้วนั้น นายกรัฐมนตรีจาซินดา อาร์เดิร์น (Jacinda Ardern) จึงได้ออกมาพูดถึงกรณีปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเด็กสาววัยเจริญพันธุ์ในประเทศนิวซีแลนด์เนื่องมาจากการที่ไม่สามารถเข้าถึงผ้าอนามัยในช่วงมีประจำเดือนได้ โดยมีใจความเกี่ยวกับการแก้ปัญหาดังกล่าวด้วยการแจกผ้าอนามัยฟรีในโรงเรียน เพื่อให้เด็ก ๆ ได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องโดยปราศจากอุปสรรค หรือข้อจำกัดใด ๆ และ จากการสัมภาษณ์ผ่าน SBS News พบว่า จูลี่ แอน เจ็นเทอร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสตรีแห่งประเทศนิวซีแลนด์ (Ministry for Women) ก็ได้ออกมาเน้นย้ำเช่นกันว่า ผลลัพธ์เพื่อสุขอนามัยของผู้หญิงนั้นมีราคาที่สูงจนเกินไปสำหรับเด็กสาวส่วนใหญ่ เพราะฉะนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำให้ผลลัพธ์เหล่านี้สามารถเข้าถึงได้ง่ายขึ้น เพราะเธอเองมีความเห็นว่าการเป็นประจำเดือนนั้นเป็นสิ่งที่เกิดตามธรรมชาติของมนุษย์ เพราะฉะนั้นผลลัพธ์สุขอนามัยสำหรับผู้หญิงระหว่างมีประจำเดือนนั้นคือสิ่งจำเป็น มิใช่สินค้าในหมวดของฟุ่มเฟือย

อย่างไรก็ตามในขณะนี้รัฐบาลนิวซีแลนด์ได้ดำเนินการตามโครงการข้างต้นแล้วบางส่วน โดยมอบหมายให้กระทรวงศึกษาธิการวางแผนจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการแจกผ้าอนามัยฟรีในโรงเรียนภูมิภาคไวคาโต (Waikato) กว่า 2.6 ล้านดอลลาร์นิวซีแลนด์ และความเกรงว่าปัญหาโรคระบาดจากไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ หรือ COVID-19 ที่ได้มีผลกระทบในเชิงลบต่อหลายภาคส่วนในนิวซีแลนด์จะทำให้ปัญหาการเข้าถึงผ้าอนามัยนั้นแย่ลงกว่าเดิม รัฐบาลจึงได้เพิ่มการสนับสนุนลงไปในพื้นที่ที่คาดว่าจะได้รับผลกระทบหนักก่อนเป็นอันดับแรก ยิ่งไปกว่านั้น รัฐบาลยังมีแผนที่จะขยายกรอบการช่วยเหลือให้ครอบคลุมทั้งประเทศภายในปีค.ศ. 2021 อีกด้วย นอกจากนี้เพื่อสอดคล้องกับนโยบายของรัฐ ห้างสรรพสินค้าบางแห่งในประเทศนิวซีแลนด์จึงได้เริ่มนโยบายเปลี่ยนแปลงคำอธิบายสินค้าจาก สินค้าสำหรับสุขอนามัย (sanitary product (Tu, 2020) เป็น สินค้าสำหรับสตรีมีประจำเดือน (period product) โดยใช้คำที่ตรงไปตรงมาเพื่อแสดงให้เห็นว่าการมีประจำเดือนไม่ใช่สิ่งที่ต้องปกปิดซ่อนเร้นอีกต่อไป

3.3 ประเทศแคนาดา

ผู้กำหนดนโยบายด้านสาธารณสุข (health policy makers) และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้านสุขภาพของกลุ่มสตรี (women's healthcare stakeholders) ในประเทศแคนาดาได้พยายามขจัดอุปสรรคในการเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนของกลุ่มเด็กผู้หญิงที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะยากจนกับกลุ่มสตรีที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ในการดำรงชีพ (Geertz et al., 2016) ในขณะเดียวกันก็ยังพยายามเปิดมุมมองให้สาธารณชนทั่วไปได้เห็นว่าการเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนย่อมต้องมีการจ่ายเงินหรือการชำระราคาผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือน เพื่อให้ได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์ในผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนสำหรับใช้สอยเมื่อเวลาที่มีประจำเดือนหรือเตรียมเอาไว้ในช่วงเวลาที่คาดการณไว้ว่าประจำเดือนกำลังจะมา (Nanos for Plan International Canada, 2019) เหตุนี้เองกำหนดนโยบายด้านสาธารณสุขและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้านสุขภาพของกลุ่มสตรีในประเทศแคนาดา จึงได้ขับเคลื่อนและชี้ให้สาธารณชนได้เห็นว่าการผลิตสินค้าและการวางจำหน่ายผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนย่อมมีต้นทุนในการผลิต (Weir, 2015) ในทำนองเดียวกันการเลือกซื้อสินค้าผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนของกลุ่มเด็กผู้หญิงและสตรีก็ย่อมมีต้นทุนที่จะต้องจ่ายในชีวิตประจำวัน (Frisina & Desprey, 2019) เพื่อแลกกับการได้มาซึ่งผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนเอาไว้ใช้สอยยามที่ตนกำลังจะมีประจำเดือนหรืออยู่ในระหว่างที่มีประจำเดือน เหตุนี้เองผู้กำหนดนโยบายด้านสาธารณสุขและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้านสุขภาพของกลุ่มสตรี จึงได้นำเสนอว่าควรมีการสร้างกลไกสำคัญอย่างหนึ่งในการทำให้เกิดการสะท้อนต้นทุนและ

ราคาผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนที่กลุ่มเด็กผู้หญิงและสตรีจะต้องจ่ายเพื่อให้ได้มาซึ่งผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนที่ถูกสุขอนามัยหรือเลือกใช้ผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนที่เหมาะสมกับสุขภาพอนามัยของตน (Kuhlmann, Bergquist, Danjoint, & Wall, 2019) รวมไปถึงการเลือกใช้ผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพของตนเองให้น้อยที่สุด ดังนั้นผู้กำหนดนโยบายด้านสาธารณสุขและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้านสุขภาวะของกลุ่มสตรีจึงได้นำเสนอว่าควรมีการสร้างมาตรการขจัดอุปสรรคในการเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนด้วยการทำให้ราคาผลิตภัณฑ์สุขอนามัยในท้องตลาดประเทศแคนาดามีราคาที่ถูกลงหรือสร้างกลไกบางอย่างที่มีแนวโน้มทำให้ผู้ผลิต ผู้จัดจำหน่าย ผู้ค้าส่งและผู้ค้าปลีกกำหนดราคาสินค้าผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนในท้องตลาดที่ต่ำไปกว่าราคาที่วางจำหน่ายในท้องตลาดเดิม การลดต้นทุนและการลดราคาสินค้าผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนเพื่อให้กลุ่มเด็กผู้หญิงและสตรีมีความสามารถทางเศรษฐกิจเพียงพอหรือกล้าที่จะตัดสินใจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนมาดูแลสุขอนามัยประจำเดือนของตนเองอย่างเหมาะสม ก็เป็นทางเลือกที่สมเหตุสมผลประการหนึ่ง (a reasonable choice) ที่ถูกหยิบยกขึ้นถกเถียงและอภิปรายในหมู่ผู้กำหนดนโยบายด้านสาธารณสุขและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้านสุขภาวะของกลุ่มสตรีอย่างกว้างขวาง ซึ่งในปี ค.ศ. 2004 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเทศแคนาดาจากพรรคประชาธิปไตยใหม่ (New Democratic Party หรือพรรค NPD) ได้แก่ Judy Wasylycia-Leis ได้นำเสนอแนวคิดจัดทำร่างกฎหมายขึ้นในเอกสาร เพื่อยกเลิกการจัดเก็บภาษีผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนมุ่งหวังให้ผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนเป็นสินค้าที่มีอัตราภาษีเป็นศูนย์ (zero-rated items) นั้นหมายความว่ารัฐหรือหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องต้องกำหนดมาตรการทางกฎหมายทำให้ราคาสินค้าผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนในท้องตลาดให้ถูกลงด้วยการให้ใช้หรือกำหนดอัตราภาษีร้อยละศูนย์ในการคำนวณภาษีมูลค่าเพิ่มสำหรับผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือน (zero rate of value-added tax on menstrual products หรือ rate of 0% Value Added Tax (VAT))(Canadian Menstruators, 2015) การยกเลิกการจัดเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มหรือกำหนดอัตราภาษีร้อยละศูนย์ย่อมส่งผลให้ราคาสินค้าผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนที่วางจำหน่ายในท้องตลาดประเทศแคนาดาถูกลง เมื่อราคาสินค้าผลิตภัณฑ์ดังกล่าวถูกลงแล้ว กลุ่มเด็กผู้หญิงที่มาจากครอบครัวที่ยากจนหรือกลุ่มสตรีที่มีข้อจำกัดด้านเศรษฐกิจ อาจตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนที่ถูกนำออกจำหน่ายในท้องตลาดในราคาที่ถูกลง ถือเป็นทางเลือกอุปสรรคด้านโอกาสในการเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนในประเทศแคนาดาไปอีกทางหนึ่ง ในขณะที่เดียวกันข้อเสนอให้ยกเลิกการจัดเก็บภาษีมูลค่าเพิ่ม เพราะหากยกเลิกการจัดเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มไปแล้วจะทำให้สินค้านี้มีราคาผลิตภัณฑ์สุขอนามัย

ประจำเดือนมีแนวโน้มที่จะคงราคาไว้เท่าเดิมหรือคาดการณ์ว่าจะทำให้ราคาสินค้าผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนถูกลง เมื่อผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนที่วางจำหน่ายในท้องตลาดถูกลง กลุ่มเด็กผู้หญิงและสตรีย่อมมีทางเลือกซื้อสินค้าผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนที่เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจของครอบครัวหรือฐานะทางการเงินของตนได้มากขึ้น รวมทั้งกลุ่มเด็กผู้หญิงและสตรีอาจเลือกซื้อสินค้าผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนในลักษณะที่สอดคล้องกับปัญหาด้านสุขภาพของแต่ละบุคคล (เช่น เด็กผู้หญิงและสตรีบางกลุ่มอาจมีอาการแพ้ผ้าอนามัยในขณะที่ใช้งานย่อมเกิดอาการหรือความรู้สึกแสบคัน บริเวณปากช่องคลอด บริเวณหัวหน่าว หรือบริเวณระหว่างอวัยวะเพศหญิงกับทวารหนัก เป็นต้น) อย่างไรก็ตามรัฐสภาแคนาดาได้ปิดตรากฎหมายของ Judy Wasylycia-Leis ไป (Canadian Menstruators, 2015)

ครั้นมาในปี ค.ศ. 2013 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหญิงประเทศแคนาดาจากพรรค NDP Irene Mathysen Niki Ashton จากเมือง Winnipeg และ Mylène Freeman จากเมือง Ontario ขับเคลื่อนประเด็นความยากจนในช่วงเวลาที่มีประจำเดือนหรือ Period Poverty (Sunderaeson, 2020) ภายใต้อาณัติแนวคิดที่ว่ารัฐหรือหน่วยงานของรัฐแก้ไขกฎหมายภาษีฉบับเดิมเพื่อยกเลิกการจัดเก็บภาษีสินค้าและบริการจากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือน (exempt the sale of feminine hygiene products from the goods and services tax (GST)) (Parliament of Canada, 2015) เพราะการจัดเก็บภาษีเช่นนี้ย่อมถือเป็นการเลือกปฏิบัติ (discrimination) ต่อกับกลุ่มเด็กผู้หญิงและสตรีอย่างหนึ่งด้วยว่าแท้จริงแล้วตามหลักความเสมอภาค (equality) ที่ว่าประชาชนแคนาดาทั้งชายและหญิงพึงมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน โดยต้องปราศจากการกีดกันหรือเลือกปฏิบัติอย่างหนึ่งอย่างใดจากรัฐหรือหน่วยงานรัฐ การที่กลุ่มเด็กผู้หญิงและสตรีต้องจ่ายเงินเลือกซื้อผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนที่วางขายในท้องตลาดประเทศแคนาดา โดยที่ผู้ผลิตหรือผู้จัดจำหน่ายมักผนวกภาษีมูลค่าเพิ่มสำหรับผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนในลักษณะที่ผู้ผลิตหรือผู้จัดจำหน่ายมักผนวกภาษีมูลค่าเพิ่มให้รวมอยู่ในราคาสินค้า ทำให้กลุ่มเด็กผู้หญิงและสตรีต้องจ่ายราคาสินค้าผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนเพื่อนำมาใช้ดูแลสุขอนามัยประจำเดือนในชีวิตประจำวัน ในขณะที่กลุ่มเด็กผู้ชายหรือบุรุษไม่ต้องจ่ายภาษีมูลค่าเพิ่ม เฉกเช่นเดียวกับกลุ่มเด็กผู้หญิงและสตรีที่จำเป็นต้องจ่ายรับภาระในภาษีมูลค่าเพิ่มดังกล่าว การที่รัฐปล่อยให้ผู้ผลิตหรือผู้จัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนทั้งหลายในประเทศแคนาดาสามารถตั้งราคาโดยรวมภาษีมูลค่าเพิ่มเอาไว้ในราคาสินค้าผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนที่วางจำหน่ายในท้องตลาดอยู่ก่อน เท่ากับว่าเป็นเหตุแห่งการเลือกปฏิบัติ (ground of discrimination) โดยเกิดขึ้นในมิติของการดูแลสุขภาพ

อนามัยของกลุ่มเด็กผู้หญิงและสตรีที่มีลักษณะการดูแลเป็นการเฉพาะและแตกต่างไปจากการดูแลสุขภาพอนามัยของกลุ่มเด็กผู้ชายและบุรุษ ซึ่งในเวลาต่อมาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแคนาดาทั้ง 3 ท่านได้นำเสนอร่างกฎหมาย Bill C-282 แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติ Excise Tax Act (feminine hygiene products) ผลที่ตามมารัฐบาลแคนาดา (Government of Canada) ได้ตอบสนองต่อข้อเรียกร้องให้ยกเลิกการจัดเก็บภาษีสินค้าและบริการจากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนและปัญหาเกี่ยวกับการเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนของกลุ่มเด็กผู้หญิงและสตรีที่มีฐานะยากจน (women in poverty) โดยในปี ค.ศ. 2015 รัฐบาลแคนาดาจึงได้ยกเลิกการจัดเก็บภาษีสินค้าและบริการจากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือน (removal of the tax on menstruation products) (Government of Canada, 2020) ในขณะเดียวกันรัฐบาลแคนาดาได้พยายามแสวงหาแนวทางให้องค์กรผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับกลุ่มเด็กผู้หญิงและสตรี โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานที่ทำงานของนายจ้าง (workplaces) ได้จัดหาผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือน (เช่น ผ้าอนามัย) เพื่อให้ลูกจ้างผู้หญิงที่มาทำงานในสถานที่ทำงานของนายจ้าง สามารถเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนแบบให้เปล่าได้ในสถานที่ทำงานของนายจ้าง นั่นหมายความว่านายจ้างพึงต้องมีหน้าที่จัดเตรียมผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนเอาไว้ให้ลูกจ้างผู้หญิงอย่างพอเพียงและถูกสุขอนามัย เฉกเช่นเดียวกับนายจ้างต้องปฏิบัติตามกฎหมายแรงงานแคนาดา ได้แก่ ประมวลกฎหมายแรงงานแคนาดา (Canada Labour Code) ที่กำหนดเอาไว้ให้นายจ้างต้องมีหน้าที่ในการจัดเตรียมผลิตภัณฑ์ดูแลสุขอนามัยประจำวันในห้องน้ำของสถานที่ทำงานของนายจ้าง (เช่น กระดาษชำระ (toilet paper) น้ำสะอาด (clean water) สบู่ (soap) เครื่องเป่ามือแห้ง (hand dryer) เป็นต้น) (Employment and Social Development Canada, 2020) ในทำนองเดียวกันบางรัฐของแคนาดาได้ออกกฎหมายระดับรัฐกำหนดให้โรงเรียนของรัฐทุกแห่งต้องจัดให้มีผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนแบบให้เปล่า (free menstrual products) ให้กับนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในโรงเรียนของรัฐทุกโรงเรียน (all public schools) ตัวอย่างเช่น ในปี ค.ศ. 2019 รัฐบริติชโคลัมเบีย (Government of British Columbia) ได้แก้ไขเพิ่มเติมเนื้อความ มาตรา 85(2)(a) มาตรา 88(1) และมาตรา 168(2)(t) ของรัฐบัญญัติ British Columbia’s School Act 1996 ที่กำหนดให้โรงเรียนของรัฐทุกโรงเรียนต้องจัดให้มีผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนแบบให้เปล่าสำหรับนักเรียนผู้หญิงที่ศึกษาอยู่ในโรงเรียนของรัฐ โดยต้องจัดหาผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนแบบให้เปล่าเอาไว้ในห้องน้ำของโรงเรียน (school washrooms) ให้ครบทุกโรงเรียนของรัฐให้แล้วเสร็จภายในสิ้นปี ค.ศ. 2019 เป็นต้น

อาจกล่าวได้ว่าประเทศแคนาดาได้ดำเนินมาตรการคูปองเพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้กลุ่มเด็กผู้หญิงและสตรีที่ต้องการใช้ประโยชน์จากผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือน สามารถเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือน เช่น ผ้าอนามัย ได้ โดยรัฐบาลแคนาดาได้ดำเนินการแก้ไขกฎหมายภาษีทำให้ราคาผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนในท้องตลาดมีแนวโน้มที่จะถูกลง (โดยกลุ่มเด็กผู้หญิงและสตรีไม่ต้องรับภาระในการจ่ายภาษีมูลค่าเพิ่มที่ถูกรวมอยู่ในราคาสินค้า) ควบคู่ไปกับรัฐบาลแคนาดาและบางรัฐในแคนาดาได้บัญญัติกฎหมายขึ้นสำหรับกำหนดมาตรการส่งเสริมสนับสนุนให้โรงเรียนของรัฐต้องให้บริการผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนแบบให้เปล่าแก่กลุ่มเด็กผู้หญิงและสตรีที่กำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียนของรัฐ พร้อมกับรัฐบาลแคนาดาได้กำหนดมาตรการส่งเสริมสนับสนุนให้นายจ้างจัดเตรียมผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนแบบให้เปล่าเอาไว้ในห้องน้ำที่อยู่ในสถานที่ทำงานของนายจ้างที่มีลูกจ้างหญิงทำงานอยู่ในสถานประกอบการของนายจ้างด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่งรัฐและหน่วยงานของรัฐในประเทศแคนาดามีหน้าที่ในการส่งเสริมสนับสนุนให้กลุ่มเด็กผู้หญิงและสตรีสามารถเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนได้ด้วยการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายภาษี กฎหมายสาธารณสุขและกฎหมายแรงงานในส่วนที่เกี่ยวข้องให้เป็นผลดีต่อการส่งเสริมสนับสนุนให้กลุ่มเด็กผู้หญิงและสตรีสามารถเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนในชีวิตประจำวัน การแก้ไขปรับปรุงกฎหมายในทำนองนี้ ย่อมทำให้เด็กผู้หญิงและสตรีได้รับโอกาสในการเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนด้วยการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมกับการรักษาสุขภาพอนามัยหรือสอดคล้องกับลักษณะทางกายภาพและสรีระของตนเอง รวมไปถึงกลุ่มเด็กผู้หญิงและกลุ่มแรงงานสตรีก็มีโอกาสในการเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยแบบให้เปล่าในสถาบันการศึกษาหรือสถานที่ของนายจ้าง การแก้ไขปรับปรุงกฎหมายในทำนองนี้ย่อมนำไปสู่การลดความเหลื่อมล้ำระหว่างเพศชายกับเพศหญิงและความเหลื่อมล้ำระหว่างเพศหญิงที่มีฐานะร่ำรวย (high-income menstruators) กับเพศหญิงที่มีฐานะยากจน (low-income menstruators) (Montano, 2018) ด้วยการที่รัฐหรือหน่วยงานของรัฐในประเทศแคนาดาสร้างโอกาสด้านสาธารณสุขและสวัสดิการแรงงานสำหรับประชาชนที่เป็นกลุ่มเด็กผู้หญิงและสตรีได้อย่างเสมอภาค ในขณะที่เดียวกันกลุ่มเด็กผู้หญิงและสตรีก็มีโอกาสในการเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยในชีวิตประจำวันเพื่อซึมซับหรือรองรับประจำเดือน อันเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดคราบประจำเดือนเลอะเปรอะเปื้อน (stigma of menstruation) ที่จะเปื้อนเสื้อผ้าหรือเครื่องนุ่งห่มที่สวมใส่ไปได้อีกทางหนึ่ง เพราะหากปล่อยให้เด็กผู้หญิงหรือสตรีบางคนมีรอยคราบซึมเปื้อนประจำเดือนบนเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มแล้ว เด็กผู้หญิงหรือสตรีบางคนอาจเกิดความอับอาย (Hodge, 2019) ในเรื่องปัญหาการซึมเปื้อนของประจำเดือนบริเวณเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม การกำหนดมาตรการส่งเสริมสนับสนุนให้กลุ่มเด็กผู้หญิงและสตรีมีผลิตภัณฑ์สำหรับ

ป้องกันการซึมเปื้อนของประจำเดือนจึงควรเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะธำรงศักดิ์ศรีความเป็นผู้หญิง (woman dignity) (Plan International, 2020) ในฐานะที่ผู้หญิงเป็นสตรีเพศและเป็นมนุษย์ในสังคมแคนาดา

3.4 ประเทศอินเดีย

บางประเทศในภูมิภาคเอเชียได้มีการดำเนินการของรัฐบางอย่างเพื่อให้ตอบสนองต่อข้อเรียกร้องของประชาชนด้านสิทธิในการเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนของเด็กผู้หญิงและสตรี นอกเหนือไปจากนั้นความพยายามของประเทศในภูมิภาคเอเชียบางประเทศในการผลักดันให้หน่วยงานของรัฐออกกฎหมายใหม่หรือปฏิบัติตามกฎหมายเดิมที่มีอยู่แล้ว เพื่อส่งเสริมสนับสนุนสิทธิในการเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนก็มีความสำคัญที่มีความจำเป็นต่อการผลักดันให้เด็กผู้หญิงและสตรีในภูมิภาคเอเชียสามารถเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนประเภทต่าง ๆ ได้ในชีวิตประจำวัน ตลอดจนการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในสิทธิการเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนและการใช้สิทธิดังกล่าวตามกฎหมายพื้นฐานของประเทศในภูมิภาคเอเชียล้วนแล้วแต่จะทำให้ประชาชนตระหนักถึงสิทธิประการนี้มากขึ้น ตัวอย่างเช่น ในประเทศอินเดีย WASH United และ Quicksand อันเป็นองค์กรพัฒนาภาคเอกชน (Non-Governmental Organization หรือ NGO) ที่ดำเนินกิจกรรมด้านสิทธิสุขอนามัยของเด็กผู้หญิงและสตรีได้ดำเนินโครงการ The Great WASH Yatra (TGWY) (Human Rights Watch, 2017) ซึ่งมีการดำเนินโครงการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจและสร้างความตระหนักถึงกลไกของรัฐและหน่วยงานของรัฐในการที่จะทำให้เด็กผู้หญิงและสตรีสามารถเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนที่ปลอดภัยและถูกสุขอนามัยได้ในชีวิตประจำวัน การเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนที่ปลอดภัยและถูกสุขอนามัยได้ในชีวิตประจำวันถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนเพศหญิงที่กำลังจะมีประจำเดือนในอนาคตหรือมีประจำเดือน โครงการนี้สร้างความตระหนักให้ประชาชนทั่วไปและหน่วยงานของรัฐทุกแห่งพึงต้องให้ความรู้และจัดเตรียมผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนในเบื้องต้นไว้ให้พร้อมสำหรับเด็กผู้หญิงและสตรีที่มีประจำเดือนและพึงต้องจัดเตรียมเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารด้านผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนเป็นอย่างน้อยตามความจำเป็นเพื่อให้เด็กและเยาวชนผู้หญิงมีความรู้เพียงพอในการดูแลตนเองในช่วงที่มีประจำเดือนในชีวิตประจำวัน ในขณะที่เดียวกันกลุ่มสิทธิพลและกลุ่มผลประโยชน์ด้านสิทธิสตรีในประเทศอินเดีย (advocacy groups) ก็มีความพยายามในการรณรงค์และผลักดันให้รัฐบาลอินเดียลดภาษีผลิตภัณฑ์ผ้าอนามัยและผ้าอนามัยแบบสอด (tax on sanitary pads and tampons) (Population Services International, 2018) ในอัตราร้อยละ 12 (12% duty on menstrual hygiene products) ผลที่ตามมาทำให้ราคาภาษีผลิตภัณฑ์ผ้าอนามัยและผ้าอนามัยแบบสอดในท้องตลาดอินเดียมีราคาที่ถูกลง

แต่ราคาผลิตภัณฑ์ผ้าอนามัยและผ้าอนามัยแบบสอดที่ถูกกลงในท้องตลาด ก็ไม่อาจทำให้เด็กผู้หญิงและสตรีในประเทศอินเดียสามารถเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนที่ปลอดภัยและถูกสุขอนามัยได้ในชีวิตประจำวันได้ทุกคนอย่างเท่าเทียม เพราะหากเด็กผู้หญิงและสตรีมาจากครอบครัวที่ยากจนหรือไม่มีทุนทรัพย์เพียงพอต่อการดำรงชีพแล้ว เด็กผู้หญิงและสตรีในกลุ่มนี้ย่อมไม่มีเงินเพียงพอสำหรับเลือกซื้อผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนที่ปลอดภัยและถูกสุขอนามัยได้ในชีวิตประจำวันได้ อีกทั้งกฎหมายประเทศอินเดียก็ไม่ได้บัญญัติให้รัฐหรือหน่วยงานของรัฐต้องเตรียมผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนสำหรับแจกให้เด็กผู้หญิงและสตรีเพื่อให้เด็กและสตรีมีผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนที่ปลอดภัยและถูกสุขอนามัยสำหรับใช้งานในชีวิตประจำวันได้แต่อย่างใด เป็นต้น

3.5 ประเทศไทย

แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิสตรี (Women's rights) และสิทธิด้านสุขภาพ (Rights in Respect of Health) เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของเด็กผู้หญิงและสตรีที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนที่ปลอดภัยและถูกสุขอนามัย อันพึงจะได้รับการเคารพ ส่งเสริมและสนับสนุนโดยภาครัฐและหน่วยงานของรัฐ ภายใต้หลักการที่ว่าเด็กผู้หญิงและสตรีทุกคนที่กำลังจะมีประจำเดือนหรือกำลังอยู่ในช่วงที่มีประจำเดือนพึงมีผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนที่ปลอดภัยและถูกสุขอนามัยเอาไว้ใช้งานในชีวิตประจำวันอย่างเพียงพอ ซึ่งหลักการดังกล่าวถือเป็นหลักการสากลที่ได้มีพัฒนาการมาอย่างยาวนาน และหลักการเช่นนี้ได้ถูกนำมาบรรจุเอาไว้ในกฎหมายส่งเสริมสิทธิการเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนในบางประเทศ รวมทั้งประเด็นความเสมอภาคทางเพศหรือความเท่าเทียมระหว่างเพศ (Gender Equality) โดยมีสาระสำคัญในการยุติการเลือกปฏิบัติจากความแตกต่างทางเพศระหว่างเพศชายและเพศหญิงทุกรูปแบบต่อผู้หญิงและเด็กหญิง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเด็กผู้หญิงและสตรีต้องมีประจำเดือนอันเป็นธรรมชาติของเพศหญิงเมื่อเข้าสู่วัยเจริญพันธุ์ ในทางตรงกันข้ามเด็กผู้ชายและบุรุษกลับไม่มีประจำเดือนอันเป็นธรรมชาติของเพศชาย เด็กผู้หญิงและสตรีอาจต้องเผชิญกับความอับอายจากการมีประจำเดือนของผู้หญิง เด็กผู้หญิงและสตรีอาจเผชิญปัญหาการซึมเปื้อนของประจำเดือนในชีวิตประจำวันได้ หากเด็กผู้หญิงและสตรีไม่มีผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนใช้งานในชีวิตประจำวันหรือมีผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนใช้งาน แต่ผลิตภัณฑ์ดังกล่าวกลับไม่ปลอดภัยหรือถูกสุขลักษณะจนเป็นเหตุให้กระโปรงหรือกางเกงของเด็กผู้หญิงและสตรีเปื้อนประจำเดือนได้ ความอับอายที่ถูกคนรอบข้างต่อว่าเรื่องรอยเปื้อนประจำเดือนหรือความอับอายจากการถูกล้อเลียนเกี่ยวกับรอยเปื้อนประจำเดือนจนเป็นเรื่อง

ตกลงข้ามชั้น สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ทำให้เด็กผู้หญิงและสตรีได้รับความอับอาย เดือดร้อน รำคาญใจ สูญเสียศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในความสตรีเพศที่จะดำเนินชีวิตตามที่ธรรมชาติในเพศกำเนิดของตนเอง

สิทธิสตรีและความเท่าเทียมระหว่างบุรุษและสตรีได้ถูกกล่าวถึงและได้รับการรับรองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 จึงบรรจุหลักการสำคัญในรัฐธรรมนูญ ดังนี้

“มาตรา 4 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง

มาตรา 27 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือเหตุอื่นใดจะกระทำได้

มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น หรือเพื่อคุ้มครองหรืออำนวยความสะดวกให้แก่เด็ก สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการหรือผู้ด้อยโอกาส ย่อมไม่ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม

บุคคลผู้เป็นทหาร ตำรวจ ข้าราชการ เจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ และพนักงานหรือลูกจ้างขององค์กรของรัฐย่อมมีสิทธิและเสรีภาพเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป เว้นแต่ที่จำกัดไว้ในกฎหมายเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการเมือง สมรรถภาพ วินัย หรือจริยธรรม

มาตรา 71 วรรคสาม รัฐพึงให้ความช่วยเหลือเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้ยากไร้ และผู้ด้อยโอกาสให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ และคุ้มครองป้องกันมิให้บุคคลดังกล่าวถูกใช้ความรุนแรงหรือปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม รวมตลอดทั้งให้การบำบัด พิ้นฟูและเยียวยาผู้ถูกกระทำการดังกล่าว”

ในขณะเดียวกันสิทธิด้านสุขภาพ ได้ถูกกล่าวถึงและได้รับการรับรองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 จึงบรรจุหลักการสำคัญในรัฐธรรมนูญ ดังนี้

“มาตรา 47 บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับการบริการสาธารณสุขของรัฐ

บุคคลผู้ยากไร้ย่อมมีสิทธิได้รับการบริการสาธารณสุขของรัฐโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย
ตามที่กฎหมายบัญญัติ

บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับการป้องกันและขจัดโรคติดต่ออันตรายจากรัฐโดยไม่เสีย
ค่าใช้จ่าย

มาตรา 48 สิทธิของมารดาในช่วงระหว่างก่อนและหลังคลอดบุตรย่อมได้รับความ
คุ้มครองและช่วยเหลือตามที่กฎหมายบัญญัติ

บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีและไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ และบุคคลผู้
ยากไร้ย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ”

มาตรา 55 รัฐต้องดำเนินการให้ประชาชนได้รับการบริการสาธารณสุขที่มี
ประสิทธิภาพอย่างทั่วถึง เสริมสร้างให้ประชาชนมีความรู้พื้นฐานที่เกี่ยวกับการส่งเสริม
สุขภาพ และการป้องกันโรค และสนับสนุนให้มีการพัฒนาภูมิปัญญาด้านการแพทย์แผน
ไทยให้เกิดประโยชน์สูงสุด

บริการสาธารณสุขตามวรรคหนึ่ง ต้องครอบคลุมส่งเสริมสุขภาพการควบคุม
และป้องกันโรค การรักษาพยาบาล และการฟื้นฟูสุขภาพด้วย

รัฐต้องพัฒนาการบริการสาธารณสุขให้มีคุณภาพและมาตรฐานสูงขึ้นอย่าง
ต่อเนื่อง”

จากที่กล่าวมาในข้างต้นหากพิจารณาหลักเกณฑ์ตามมาตรา 4 มาตรา 27 มาตรา 47 มาตรา 48
มาตรา 55 และ 71 ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 แล้ว ย่อมสามารถอธิบาย
ได้ว่าเด็กผู้หญิงและสตรีย่อมมีสิทธิได้รับการบริการจากภาครัฐเกี่ยวกับสุขอนามัยและความปลอดภัย
ในสุขภาพในชีวิตประจำวัน เด็กผู้หญิงและสตรีย่อมมีสิทธิได้รับผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือน
ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับธรรมชาติของตนเอง รวมทั้งการบริการสาธารณสุขด้านอื่นๆ เพื่อให้การดูแล
การมีประจำเดือนตามธรรมชาติให้ปลอดภัยและถูกสุขอนามัย รวมไปถึงรัฐเองย่อมมีหน้าที่จัดบริการ
ทางด้านสาธารณสุขเกี่ยวกับสุขอนามัยประจำเดือน รวมทั้งเสริมสร้างความรู้พื้นฐานให้เด็กผู้หญิงและสตรี

สามารถดูแลสุขภาพอนามัยของตนเองในขณะที่กำลังมีประจำเดือนในชีวิตประจำวันได้ และรู้จักการป้องกันโรคเนื่องมาจากการมีประจำเดือนตามธรรมชาติ

อย่างไรก็ตาม การคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิการเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนที่ปลอดภัย และถูกสุขอนามัยนั้นตามกฎหมายไทยนั้นยังไม่ชัดเจนแน่นอน เนื่องจากไม่มีกฎหมายเฉพาะที่บังคับใช้ในเรื่องนี้โดยเฉพาะเจาะจง พร้อมกับเมื่อพิจารณาถึงกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิสตรี สิทธิด้านสุขภาพและความเท่าเทียมระหว่างบุรุษและสตรี ในประเทศไทยนั้น จะเห็นได้ว่าประเทศไทยไม่มีกฎหมายเฉพาะเรื่อง และไม่มีกฎหมายแม่บทวางหลักเกณฑ์เป็นการทั่วไปเกี่ยวกับการส่งเสริมสิทธิการเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือน คงมีเพียงพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. 2558 ที่กำหนดกรอบอย่างกว้าง ๆ โดยไม่ได้กำหนดเกณฑ์หรือขยายความมาตรการคุ้มครองกลุ่มเด็กผู้หญิงและสตรีที่อาจถูกล้อเลียนเหยียดหยามศักดิ์ศรีในขณะที่มีประจำเดือนตามธรรมชาติและประจำเดือนซึมเปื้อน เมื่อการซึมเปื้อนของประจำเดือนอาจเป็นสาเหตุทำให้บุรุษเพศบางกลุ่มหรือบางคนล้อเลียนและทำพฤติกรรมในลักษณะที่ทำให้เด็กผู้หญิงและสตรีถูกเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ ประกอบกับพระราชบัญญัติก็ยังมีจุดอ่อนหลายประการด้วยกัน เช่น พระราชบัญญัตินี้ยังไม่มีค่านิยมของการส่งเสริมความเท่าเทียมระหว่างเพศในด้านสิทธิสุขภาพที่ชัดเจน การเลือกปฏิบัติต่อกลุ่มเด็กผู้หญิงและสตรีที่มีประจำเดือนตามธรรมชาติและอัตลักษณ์ทางเพศของผู้มีประจำเดือนตามธรรมชาติ เป็นต้น

โดยสรุป จากการศึกษาแนวนโยบายและกฎหมายเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงผ้าอนามัยของต่างประเทศ จำนวน 4 ประเทศ คือ ประเทศสกอตแลนด์ ประเทศนิวซีแลนด์ ประเทศแคนาดา และประเทศอินเดีย รวมถึงประเทศไทยนั้น จะเห็นได้ว่าในต่างประเทศมีมาตรการในการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงผ้าอนามัยของเด็กผู้หญิงและสตรีหลายมาตรการ โดยสามารถสรุปมาตรการสำคัญได้ 3 มาตรการ คือ (1) การจัดให้มีผ้าอนามัยแบบให้เปล่าในสถานที่ทำงานหรือในโรงเรียน (ประเทศแคนาดา ประเทศนิวซีแลนด์) (2) การใช้มาตรการทางภาษีในการทำให้ราคาผ้าอนามัยถูกลง เช่น การลดหรือการยกเลิกการเก็บภาษีมูลค่าเพิ่ม การลดภาษีวัตถุดิบ (ประเทศอินเดีย ประเทศแคนาดา) (3) การจัดให้มีจุดให้บริการผ้าอนามัย (ขาย) ประจำโรงเรียน (ประเทศสกอตแลนด์) ในต่างประเทศนอกจากมาตรการที่แก้ไขปัญหาการเข้าถึงผ้าอนามัยแล้ว ยังคำนึงถึงเรื่องสุขลักษณะด้านอื่นๆ ด้วย เช่น การกำหนดให้มีถังขยะสำหรับทิ้งผ้าอนามัยใช้แล้ว การกำหนดให้ห้องน้ำหญิงมีความสะอาดถูกสุขลักษณะและมีประตูปิดมิดชิด เป็นต้น

“การศึกษาความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงผ้าอนามัยของกลุ่มสตรี ศึกษากรณีนักเรียนหญิงในจังหวัดเชียงใหม่”
โดย ผศ.ดร.ปิติเทพ อยู่ยี่นยง และคณะ

บทที่ 4

ผลการศึกษา กรณีศึกษาโรงเรียนในจังหวัดเชียงใหม่

โครงการการศึกษาความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงผ้าอนามัยของกลุ่มสตรี ศึกษากรณีนักเรียนหญิงในจังหวัดเชียงใหม่ ได้ทำการเลือกโรงเรียนเพื่อนำมาเป็นกรณีศึกษาในการศึกษาโครงการวิจัยดังกล่าว ซึ่งมีทั้งหมด 8 โรงเรียน โดยได้มีการแบ่งตามลักษณะพื้นที่ ดังต่อไปนี้

1. โรงเรียนในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่
 - 1.1 โรงเรียนดาราวิทยาลัย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
 - 1.2 โรงเรียนพระหฤทัยเชียงใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
 - 1.3 โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
2. โรงเรียนในอำเภอใกล้เคียง
 - 2.1 โรงเรียนแมริมวิทยาคม อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่
 - 2.2 โรงเรียนทางดงรัฐราษฎร์อุปถัมภ์ อำเภอทางดง จังหวัดเชียงใหม่
3. โรงเรียนในอำเภอห่างไกล
 - 3.1 โรงเรียนสะเมิงพิทยาคม อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่
 - 3.2 โรงเรียนยางครก อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่
 - 3.3 โรงเรียนยางเปียง อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่

โดยได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ คุณครู โรงเรียนละ 1 คน เด็กนักเรียนหญิง โรงเรียนละ 5 คน และผู้ปกครองของนักเรียนหญิง โรงเรียนละ 5 คน

จากการศึกษาดังกล่าว มีการนำเสนอผลการศึกษา เป็นประเด็นดังต่อไปนี้

- 4.1 ข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียน
- 4.2 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
- 4.3 ข้อเสนอแนะ

4.1 ข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียน

4.1.1 โรงเรียนในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่

จังหวัดเชียงใหม่ มีอำเภอทั้งหมด 25 อำเภอ 204 ตำบล บริเวณอำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ถือเป็นเขตศูนย์กลางของการบริการ การท่องเที่ยว ความเจริญก้าวหน้าด้านธุรกิจ - การค้า ศิลปวัฒนธรรม มากที่สุดในเขตภาคเหนือตอนบน อำเภอเมืองเชียงใหม่ ตั้งอยู่ใจกลางจังหวัดเชียงใหม่ มีพื้นที่ทั้งหมด 152.4 ตารางกิโลเมตร มีเขตการปกครองส่วนภูมิภาค 16 ตำบล 78 หมู่บ้าน มีเขตการปกครองส่วนท้องถิ่น 1 เทศบาลนคร 1 เทศบาลเมือง 8 องค์การบริหารส่วนตำบล มีประชากร (ปี 2562) จำนวน 233,632 คน มีสถานประกอบการจำนวน 26,511 แห่ง (ปี 2560) (สำนักงานสถิติจังหวัดเชียงใหม่, ออนไลน์, 2562) ในแผนที่ความยากจนของประเทศไทย พ.ศ.2560 ภาคเหนือ อำเภอเมืองเชียงใหม่ ในเขตเทศบาล มีสัดส่วนคนจนอยู่ร้อยละ 4.9 มีดัชนีช่องว่างความยากจน ร้อยละ 1.0 มีดัชนีความรุนแรงของความยากจน ร้อยละ 0.3 มีความเหลื่อมล้ำในด้านค่าใช้จ่ายร้อยละ 29.8 อำเภอเมืองเชียงใหม่ นอกเขตเทศบาล มีสัดส่วนคนจนอยู่ร้อยละ 7.1 มีดัชนีช่องว่างความยากจน ร้อยละ 1.9 มีดัชนีความรุนแรงของความยากจน ร้อยละ 0.7 มีความเหลื่อมล้ำในด้านค่าใช้จ่ายร้อยละ 27.6 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2560)

อำเภอเมืองเชียงใหม่ มีโรงเรียนตั้งแต่ระดับก่อนปฐมวัย-ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวนกว่า 100 โรงเรียน ทั้งโรงเรียนรัฐบาล เอกชนและนานาชาติ ซึ่งในการศึกษาโครงการวิจัยครั้งนี้ ทางคณะวิจัยได้เลือกโรงเรียนในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่เพื่อเป็นกรณีศึกษา ทั้งหมด 3 โรงเรียน ได้แก่

1) โรงเรียนดาราวิทยาลัย

โรงเรียนดาราวิทยาลัยเป็นโรงเรียนเอกชนขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ที่ 96 ถ.แก้ววรััฐ ต.วัดเกต อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50000 เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล-มัธยมศึกษาตอนปลาย โดยเป็นโรงเรียนสังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย และสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.) และ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 1

ประวัติโรงเรียน (โรงเรียนดาราวิทยาลัย, ออนไลน์, 2564)

โรงเรียนดาราวิทยาลัยได้เริ่มก่อตั้งขึ้นเป็นครั้งแรก ในปี พ.ศ. 2421 โดยนางโซเฟีย บรัดเลย์ แมคกิลวารี (แม่ครูหลวง) ต่อมา พ.ศ.2422 คณะมิชชันนารีส่ง Miss Edna Sarah Cole และ Miss Mary Margareta Campbell มารับผิดชอบและจัดระบบโรงเรียนผู้หญิง (Chiang Mai Girls' School) ที่นางแมคกิลวารีตั้งขึ้น

วันที่ 2 พฤศจิกายน พ.ศ.2452 พระราชชายาเจ้าดารารัศมี ได้เสด็จเยี่ยมโรงเรียนนี้และผู้บริหารโรงเรียนได้ทูลขอพระราชทานชื่อของโรงเรียน วันที่ 5 พฤศจิกายน ค.ศ.1909 (พ.ศ.2452) พระราชชายาเจ้าดารารัศมี ได้มีโทรเลขถึงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ปรีक्षाเรื่องชื่อของโรงเรียนผู้หญิงและพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงมีพระราชโทรเลขตอบกลับมาในวันที่ 6 พฤศจิกายน ค.ศ.1909 (พ.ศ.2452) ให้เรียกชื่อโรงเรียนผู้หญิงว่า "โรงเรียนพระราชชายา" (Prarachaya School)

ภายหลัง ปี พ.ศ.2461 ที่มีประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ฉบับแรกของประเทศไทย ผู้จัดการและครูใหญ่ของโรงเรียนพระราชชายาคือ Miss Julia A. Hatch ได้ทำเรื่องถึงเสนาบดีกระทรวงธรรมการ ขอ "ดำรง" โรงเรียนพระราชชายาเป็นโรงเรียนราษฎร์ของคณะมิชชันนารีที่ตั้งมาก่อนการประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ.2461 เป็นโรงเรียนที่ให้การศึกษาแก่นักเรียนหญิง ตั้งอยู่ที่บ้านสันป่าข่อย ตำบลวัดสระเกษ (วัดเกตในปัจจุบัน)

ปัจจุบันโรงเรียนดาราวิทยาลัย เป็นโรงเรียนสหศึกษาขนาดใหญ่ เปิดสอนตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษาจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และตั้งอยู่เลขที่ 196 ถนนแก้ววรัฐ ต.วัดเกต อ.เมืองเชียงใหม่ จ.เชียงใหม่ โดยมีเนื้อที่ทั้งหมด 77 ไร่ 5 ตารางวา

2) โรงเรียนพระหฤทัย เชียงใหม่

โรงเรียนพระหฤทัย เชียงใหม่ ตั้งอยู่ที่ 225 ถ.เจริญราษฎร์ ต.ช้างคลาน อ.เมือง จ.เชียงใหม่ เป็นโรงเรียนเอกชนขนาดใหญ่ เป็นโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเชียงใหม่” เปิดสอนตั้งแต่ระดับอนุบาล-มัธยมศึกษาตอนปลาย

ประวัติโรงเรียน (โรงเรียนพระหฤทัย, ออนไลน์, 2564)

โรงเรียนพระหฤทัย เชียงใหม่ ก่อตั้งโดยคุณพ่อฮอร์ช มิราเบล และคุณพ่อนิโคลาส บัญเกิด กฤษบำรุง มีชื่อภาษาอังกฤษว่า “SACRED HEART COLLEGE” ซึ่งหมายถึง ดวงพระหฤทัยอันศักดิ์สิทธิ์ขององค์พระเยซูเจ้า ซึ่งเปี่ยมไปด้วยความรัก โดยโรงเรียนพระหฤทัยได้รับใบอนุญาตจัดตั้งโรงเรียนอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ.2475 ในระยะเริ่มแรกมีนักเรียนรวมกัน จำนวน 322 คน แบ่งเป็นนักเรียนโรงเรียนเรยีนาจำนวน 96 คน โรงเรียนพระหฤทัย จำนวน 145 คน แบ่งออกเป็น 2 แผนกด้วยกัน คือ แผนกนักเรียนชาย จำนวน 35 คน แผนกนักเรียนหญิง จำนวน 110 คน และนักเรียนโรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย จำนวน 81 คน

โรงเรียนพระหฤทัยเปิดทำการสอนในระดับชั้นอนุบาลปีที่ 1 จนถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในปี พ.ศ. 2542 ทางโรงเรียนได้สร้างอาคารเรียนยอแซพ และอาคารพระหฤทัยขึ้น เพื่อเปิดทำการเรียนการสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนพระหฤทัย ได้รับการรับรองคุณภาพมาตรฐานสากล ISO 9002 จากบริษัท Bureau Veritas Quality International เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2542 นับเป็นโรงเรียนเอกชนแห่งแรกในจังหวัดเชียงใหม่ และของเขตการศึกษา 8 ที่ได้รับการประกันคุณภาพ การบริหารการศึกษาที่เป็นมาตรฐานสากลทั้งองค์กรตามระบบ ISO 9002

3) โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย

โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย เป็นโรงเรียนรัฐบาลแห่งแรกในภาคเหนือ ตั้งอยู่ที่ 238 ถนนพระปกเกล้า ต.ศรีภูมิ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ กลางเมืองเชียงใหม่ และอยู่บนเนื้อที่ 29 ไร่ 3 งาน เปิดการสอนตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 แบบสหศึกษา ปัจจุบันเป็นศูนย์ส่งเสริมผู้มีความสามารถพิเศษทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (โครงการ พสวท.) ประจำภาคเหนือ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2527 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 34

ประวัติโรงเรียน (Wikipedia, 2564ก)

โรงเรียนยุพราชวิทยาลัยเป็นโรงเรียนรัฐบาลแห่งแรกของจังหวัดเชียงใหม่สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2432 และได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นโรงเรียนตัวอย่างประจำมณฑลพายัพ หรือโรงเรียนตัวอย่างประจำภาคเหนือเมื่อปี พ.ศ. 2442 ตามพระบรมราโชบาย ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ในการขยายการศึกษาออกสู่หัวเมือง เพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนบุคลากร และความต้องการจัดการ ศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ

เมื่อแรกเริ่มก่อตั้งนั้น โรงเรียนมีที่ตั้งอยู่ที่ศาลากลางสวน ในจวนของพระยานริศรราชกิจ (สาย โชติกเสถียร) ข้าหลวงใหญ่มณฑลพายัพในขณะนั้น ลักษณะการก่อตั้งโรงเรียนเป็นไปตามแนวพระดำริ ของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ที่ต้องการให้โรงเรียนหลวงตั้งอยู่ริมจวนข้าหลวง หรือในวัด ที่อยู่ใกล้จวนข้าหลวงเพื่อจะได้ช่วยเป็นธุระดูแลและให้ครูได้ตั้งใจสั่งสอนนักเรียน โรงเรียนหลวงที่ตั้งขึ้นมีจุดประสงค์สำคัญอีกประการหนึ่งคือเพื่อเป็นโรงเรียนตัวอย่าง แก่โรงเรียนอื่นๆ ในเมืองเชียงใหม่ จึงมีชื่อเป็นที่รู้จักของคนสมัยนั้นว่าโรงเรียนประจำมณฑลพายัพ หรือโรงเรียนตัวอย่างประจำมณฑลพายัพ เริ่มต้นจากการสอนภาษาพื้นเมือง ภาษาไทย และวิชาชีพต่างๆ รวมทั้งการอบรมความประพฤติให้รู้จักรับผิดชอบ

ในระยะแรกเริ่มนั้นจัดการศึกษาเป็นแบบสหศึกษา มีนักเรียนชาย หญิง พระภิกษุ สามเณร เรียนรวมกัน มีขุนอุปการณศิลปศาสตร์ ข้าหลวงธรรมการมณฑลเป็นครูใหญ่คนแรก

โรงเรียนหลวงประจำมณฑลพายัพ ซึ่งระยะแรกตั้งอยู่ที่ศาลากลางสวน ในจวนของข้าหลวงใหญ่ เริ่มมีจำนวนนักเรียนเพิ่มมากขึ้น จึงได้ขยายที่เรียนมาอยู่ที่โรงละคร ของเจ้าอินทวโรรสสุริยวงศ์ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์ที่ 8 เมื่อปี พ.ศ. 2444 แต่ภายหลังการศึกษาเพื่อให้เกิดความผสมผสานกลมกลืนกันในชาติ โดยใช้วิธีสอนหนังสือไทยกลางให้เหมือนกันทั่วประเทศ และเจ้าผู้ครองนครต่างๆ ในมณฑลพายัพต่างสนับสนุนการจัดการศึกษาของรัฐบาลอย่างดี สำหรับเมืองเชียงใหม่ นั้น เจ้าอินทวโรรสสุริยวงศ์ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ได้สนับสนุนการตั้งโรงเรียนเพื่อสอนภาษาไทยชั้นสูง โดยได้บริจาคที่ดินคือที่ดินตำบลสี่แยกถนนวโรรส ในเมืองเชียงใหม่ ซึ่งมีขนาดเนื้อที่ความยาว 37 วา 2 ศอก ความกว้าง 19 วา 2 ศอก และยกโรงเรียนซึ่งเป็นโรงละครเดิมจำนวน 1 หลัง ประกอบด้วยเสาไม้แก่นมีเครื่องบนและพื้นไม้จริงเพื่อให้สร้างโรงเรียนต่อไป สำหรับตัวอาคารของโรงเรียนหลังแรกนี้ ได้วางรูปแบบเป็นรูปทรงปั้นหยา มี 9 ห้อง มีขนาดความยาว 17 วา 2 ศอก ความกว้าง 6 วา มีเรือนโถงต่อจากเรือนเดิม เพื่อใช้เป็นที่นั่งเล่นหรือประโยชน์อื่นๆ รวม 4 ด้าน การก่อสร้างทำได้ถึงขั้นสร้างโครงและติดเครื่องบนแต่เนื่องจากขาดทุนทรัพย์การก่อสร้างโรงเรียนจึงหยุดชะงักไปชั่วคราว

เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 ครั้นยังดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร ได้เสด็จประพาสมณฑลพายัพ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เสด็จเยี่ยมโรงเรียนเมื่อวันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ. 2448 ดังความปรากฏในลิลิตพายัพ ความว่า

*“...ครั้นรุ่งขึ้นพระองค์ทรงรถยนต์ขึ้นที่ที่ตั้งโรงเรียน อ่านเขียนหนังสือสยาม
เล่าป่นตามกำหนด หมดทั้งเลขวิทยา ราชาทอดพระเนตรเสร็จ ผันพักตร์เสด็จโดยบาท
สู่อ่าวาสเจดีย์หลวง...”*

ในการเสด็จประพาสมณฑลพายัพครั้งนี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดพระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์ จำนวน 500 บาท สมทบการสร้างโรงเรียน และได้พระราชทานนามโรงเรียน ที่ก่อสร้างใหม่ว่า โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย ซึ่งมีความหมายว่าเป็นโรงเรียนของสมเด็จพระยุพราชนั่นเอง

4.1.2 โรงเรียนในอำเภอใกล้เคียง

อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ห่างจากอำเภอเมืองเชียงใหม่ทางทิศเหนือ มีพื้นที่ทั้งหมด 443.6 ตร.กม. ระยะทางจากอำเภอถึงจังหวัด 15 กิโลเมตร มีเขตการปกครองส่วนภูมิภาค 13 ตำบล 120 หมู่บ้าน มีเขตการปกครองส่วนท้องถิ่น 6 เทศบาลตำบล 5 องค์การบริหารส่วนตำบล มีประชากร (ปี 2562) จำนวน 94,337 คน มีสถานประกอบการจำนวน 3,323 แห่ง (ปี 2560) (สำนักงานสถิติจังหวัดเชียงใหม่, ออนไลน์, 2562) ในแผนที่ความยากจนของประเทศไทย พ.ศ.2560 ภาคเหนือ อำเภอแม่ริม ในเขตเทศบาล มีสัดส่วนคนจนอยู่ร้อยละ 2.8 มีดัชนีช่องว่างความยากจน ร้อยละ 0.6 มีดัชนีความรุนแรงของความยากจน ร้อยละ 0.2 มีความเหลื่อมล้ำในด้านค่าใช้จ่ายร้อยละ 31.7 ส่วนในเขตอำเภอแม่ริม นอกเขตเทศบาล มีสัดส่วนคนจนอยู่ร้อยละ 3.6 มีดัชนีช่องว่างความยากจน ร้อยละ 0.9 มีดัชนีความรุนแรงของความยากจน ร้อยละ 0.4 มีความเหลื่อมล้ำในด้านค่าใช้จ่ายร้อยละ 27.3 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2560)

อำเภอแม่ริม เป็นอำเภอขนาดใหญ่ของจังหวัดเชียงใหม่ เป็นที่ตั้งของศูนย์ราชการประจำจังหวัดเชียงใหม่ อำเภอแม่ริม มีลักษณะทางภูมิศาสตร์เป็นภูเขาและมีทัศนียภาพที่สวยงามจึงถือเป็นเขตพื้นที่ที่มีการขยายทางธุรกิจด้านโรงแรมและรีสอร์ทอย่างต่อเนื่อง ทำให้มีสภาพทางเศรษฐกิจที่ดี มีการจราจรที่คับคั่ง โดยเฉพาะในช่วงฤดูท่องเที่ยว เป็นพื้นที่ที่สร้างรายได้ด้านธุรกิจการท่องเที่ยวให้แก่จังหวัดเชียงใหม่เป็นอย่างมาก

อำเภอแม่ริม มีโรงเรียนทั้งหมด 35 โรงเรียน โดยแบ่งเป็นโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่เขต 2 จำนวน 21 โรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน 6 โรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 34 จำนวน 2 โรงเรียน สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว 2 โรงเรียน สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ 1 โรงเรียน สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ 1 โรงเรียน สังกัดเทศบาลตำบลแม่ริม 1 โรงเรียน และสังกัดเทศบาลตำบลสันโป่ง 1 โรงเรียน โดยทางคณะวิจัยได้เลือกโรงเรียนเพื่อเป็นกรณีศึกษา 1 โรงเรียนได้แก่ โรงเรียนแม่ริมวิทยาคม (Wikipedia, 2564ข)

1) โรงเรียนแมริมวิทยาคม

โรงเรียนแมริมวิทยาคม เป็นโรงเรียนรัฐบาลขนาดใหญ่ ตั้งอยู่เลขที่ 668 หมู่ที่ 1 ต.ริมใต้ จ.เชียงใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 34 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ เปิดสอนตั้งแต่ระดับ มัธยมศึกษาปีที่ 1-6 แบบสหศึกษา มีนักเรียนจำนวนทั้งสิ้น 1,569 คน (ชาย 783, หญิง 786) (โรงเรียนแมริมวิทยาคม, ออนไลน์, 2564)

ประวัติโรงเรียน (โรงเรียนแมริมวิทยาคม, ออนไลน์, 2564)

โรงเรียนแมริมวิทยาคม ได้เริ่มก่อตั้งขึ้นเมื่อ วันที่ 7 เมษายน 2514 ตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ โดยให้ทางอำเภอแมริม มีนายเอิบ สโรบล นายอำเภอแมริม และนายรังสรรค์ เลสั๊ก ศึกษาธิการอำเภอแมริม ร่วมกับนายคำป็น ต้อยคัมภีร์ กำนันตำบลริมใต้ ในขณะนั้น ได้หาสถานที่ก่อสร้างโรงเรียนซึ่งอยู่ในบริเวณอำเภอแมริม พบว่ามีที่ของราชพัสดุกระทรวงการคลังอยู่ 2 แห่ง คือบริเวณหน้าแผนกกองพันสัตว์ต่าง ตำบลแม่สา กับบริเวณที่ตั้งปัจจุบัน คณะกรรมการอำเภอตกลงเลือกบริเวณที่ตั้งปัจจุบัน ซึ่งมีเนื้อที่ 34 ไร่ 138 ตารางวา จึงขอใช้ที่ราชพัสดุนี้จากกระทรวงการคลัง และกระทรวงศึกษาธิการ สนับสนุนงบประมาณจำนวน 6,000 บาท สำหรับปรับปรุงพื้นที่ รวมทั้งได้รับความร่วมมือจากพ่อค้าประชาชนและส่วนราชการต่างๆ ปรับพื้นที่จนสำเร็จเรียบร้อย กรมสามัญศึกษาได้ใช้งบประมาณในการก่อสร้างอาคารเรียนแบบ 216 จำนวน 4 ห้องเรียน (เต็มรูปแบบ 16 ห้องเรียน) บ้านพักครู 2 หลัง ห้องน้ำ ห้องส้วม 1 หลัง พร้อมกันนี้ทางอำเภอแมริมได้รับงบประมาณจากกรมพลศึกษา ให้สร้างสนามฟุตบอล และศาลาที่พักนักกีฬาจึงมาจัดสร้าง ณ โรงเรียนแมริม เปิดรับสมัครนักเรียนรุ่นแรกปีการศึกษา 2514 ได้นักเรียน 81 คน 2 ห้องเรียน ครู 4 คน โดยมีนายชำนาญ จินตสกุล เป็นครูใหญ่ ได้อาศัยอาคารเรียนของโรงเรียนบ้านริมใต้ เป็นสถานที่เรียนชั่วคราว และได้ย้ายมาเรียนยังที่ตั้งปัจจุบันในปีการศึกษา 2515 เริ่มแรกใช้ชื่อ โรงเรียนแมริม อักษรย่อ “ม.ร.” และในปีการศึกษา 2520 ได้เปลี่ยนชื่อโรงเรียนเป็นโรงเรียนแมริมวิทยาคม ใช้อักษรย่อ “ม.ร.ว.” จนถึงปัจจุบัน

อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ห่างจากอำเภอเมืองเชียงใหม่ทางทิศตะวันตก ถือเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นกิ่งเมืองกิ่งชนบท อำเภอหางดง มีพื้นที่ทั้งหมด 277.1 ตร.กม ระยะทางจากอำเภอถึงจังหวัด 15 กิโลเมตร มีเขตการปกครองส่วนภูมิภาค 6 ตำบล 103 หมู่บ้าน มีเขตการปกครองส่วนท้องถิ่น 2 เทศบาลตำบล 6 องค์การบริหารส่วนตำบล มีประชากร (ปี 2562) จำนวน 90,128 คน มีสถานประกอบการจำนวน 5,241 แห่ง (ปี 2560) (สำนักงานสถิติจังหวัดเชียงใหม่, ออนไลน์, 2562) ในแผนที่

ความยากจนของประเทศไทย พ.ศ.2560 ภาคเหนือ อำเภอหางดง ในเขตเทศบาล มีสัดส่วนคนจนอยู่ร้อยละ 2.4 มีดัชนีช่องว่างความยากจน ร้อยละ 0.5 มีดัชนีความรุนแรงของความยากจน ร้อยละ 0.2 มีความเหลื่อมล้ำในด้านค่าใช้จ่ายร้อยละ 31.8 ส่วนในเขตอำเภอหางดง นอกเขตเทศบาล มีสัดส่วนคนจนอยู่ร้อยละ 3.6 มีดัชนีช่องว่างความยากจน ร้อยละ 0.9 มีดัชนีความรุนแรงของความยากจน ร้อยละ 0.3 มีความเหลื่อมล้ำในด้านค่าใช้จ่ายร้อยละ 25.3 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2560)

ปัจจุบันอำเภอหางดง ถือเป็นปริมณฑลของเมืองเชียงใหม่ มีความเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ทั้งห้างสรรพสินค้า ซูเปอร์มาร์เก็ตขนาดใหญ่ โรงแรม สถานบันเทิง บ้านจัดสรร ฯลฯ เป็นต้น ทำให้มีลักษณะความเป็นเมืองใกล้เคียงกับอำเภอเมือง เชียงใหม่ มีสภาพการจราจรที่คับคั่งและเป็นพื้นที่สำคัญในการขยายตัวของเชียงใหม่อีกด้วย

อำเภอหางดงมีโรงเรียนทั้งหมด 50 โรงเรียน (Wikipedia, 2564ก) โดยแบ่งเป็นโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่เขต 4 จำนวน 26 โรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน 20 โรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษาเขต 34 จำนวน 1 โรงเรียน สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ 1 โรงเรียน สังกัดเทศบาลตำบลหนองควาย 1 โรงเรียน และสังกัดเทศบาลตำบลหางดง 1 โรงเรียน โดยโรงเรียนที่ทางคณะวิจัยได้เลือกเพื่อใช้เป็นกรณีศึกษา ได้แก่ โรงเรียนหางดงรัฐราษฎร์อุปถัมภ์

2) โรงเรียนหางดงรัฐราษฎร์อุปถัมภ์

โรงเรียนหางดงรัฐราษฎร์อุปถัมภ์ เป็นโรงเรียนรัฐบาลขนาดใหญ่ประจำอำเภอหางดง เปิดสอนแบบสหศึกษา ตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 6 ปัจจุบันมีนักเรียนทั้งหมด 1,184 คน (นักเรียนชาย 581 คน นักเรียนหญิง 603 คน) สังกัดเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษา เขต 34 จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ที่ 312 หมู่ที่ 5 บ้านแม่ซึก ต.หางดง อ.หางดง จ.เชียงใหม่ 50230 (โรงเรียนหางดงรัฐราษฎร์อุปถัมภ์, 2564)

ประวัติโรงเรียน (โรงเรียนหางดงรัฐราษฎร์อุปถัมภ์, ออนไลน์, 2564)

โรงเรียนหางดงรัฐราษฎร์อุปถัมภ์ เริ่มทำการสอนครั้งแรก เมื่อปีการศึกษา 2519 โดยกรมสามัญศึกษาประกาศจัดตั้งโรงเรียนสายสามัญ เมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ. 2519 มีนักเรียนชาย 35 คน นักเรียนหญิง 25 คน รวม 60 คน มีครูจำนวน 3 คน

ในปีการศึกษา 2559 โรงเรียนหางดงรัฐราษฎร์อุปถัมภ์ ได้สังกัดเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษาเขต 34 จังหวัดเชียงใหม่ โรงเรียนมีนักเรียนจำนวนทั้งหมด 1,119 คน แบ่งเป็นนักเรียนชาย

514 คน นักเรียนหญิง 605 คน ฝ่ายบริหารมี 6 คน ครู - อาจารย์ 62 คน นักการภารโรง 3 คน ยามรักษาการณ์ 2 คน แม่บ้าน 4 คน เจ้าหน้าที่ธุรการ 1 คน

แผนการเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายแบ่งเป็น 7 แผนการเรียน ได้แก่

- แผนการเรียนวิทยาศาสตร์ - คณิตศาสตร์
- แผนการเรียนภาษาจีน
- แผนการเรียนภาษาญี่ปุ่น
- แผนการเรียนภาษาไทย - สังคมศึกษา - ภาษาอังกฤษ
- แผนการเรียนพาณิชยกรรม
- แผนการเรียนคณิตศาสตร์ - ภาษาอังกฤษ
- แผนการเรียนวิศึกษา

โรงเรียนทางดงรัฐราษฎร์อุปถัมภ์ เป็นโรงเรียนที่เน้นความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน มุ่งนำความรู้ อนุรักษ์และสืบทอดศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยมีพันธกิจสำคัญ ได้แก่

- พัฒนาศักยภาพและมาตรฐานการศึกษา เพื่อเตรียมความพร้อมก้าวสู่ประชาคมอาเซียน
- พัฒนาคุณภาพความสำนึกในความเป็นชาติไทยและมีวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พรรณไม้
- พัฒนาสื่อเทคโนโลยีและสภาพแวดล้อมทางการศึกษาภายในโรงเรียน ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้
- สร้างเสริมศักยภาพบุคลากรทุกระดับให้เป็นมืออาชีพ
- ส่งเสริมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น
- พัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วม

4.1.3 โรงเรียนในอำเภอท่าม่วง

อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่

อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัดเชียงใหม่ มีพื้นที่ทั้งหมด 898 ตร.กม. ระยะทางจากอำเภอถึงจังหวัด 54 กิโลเมตร มีเขตการปกครองส่วนภูมิภาค 5 ตำบล 44 หมู่บ้าน มีเขตการปกครองส่วนท้องถิ่น 1 เทศบาลตำบล 4 องค์การบริหารส่วนตำบล มีประชากร (ปี 2562) จำนวน 23,780 คน มีสถานประกอบการจำนวน 715 แห่ง (ปี 2560) (สำนักงานสถิติจังหวัดเชียงใหม่, ออนไลน์, 2562) กลุ่มประชากรส่วนใหญ่เป็นประชากรพื้นราบร้อยละ 49 กะเหรี่ยงร้อยละ 48 ที่เหลือได้แก่ ม้ง ร้อยละ 2 ลัวะ ลีซอ และจีนฮ่อ รวมกันร้อยละ 1 (สมพงษ์ ชิวสันต์, 2530) ในแผนที่ความยากจนของประเทศไทย พ.ศ.2560 ภาคเหนือ อำเภอสะเมิง ในเขตเทศบาล มีสัดส่วนคนจนอยู่ร้อยละ 7.3 มีดัชนีช่องว่างความยากจน ร้อยละ 1.7 มีดัชนีความรุนแรงของความยากจน ร้อยละ 0.6 มีความเหลื่อมล้ำในด้านค่าใช้จ่ายร้อยละ 28.3 อำเภอสะเมิง นอกเขตเทศบาล มีสัดส่วนคนจนอยู่ร้อยละ 11.1 มีดัชนีช่องว่างความยากจน ร้อยละ 3.0 มีดัชนีความรุนแรงของความยากจน ร้อยละ 1.3 มีความเหลื่อมล้ำในด้านค่าใช้จ่ายร้อยละ 26.9 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2560)

พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นทิวเขาสูง มีสภาพอากาศเย็นเกือบทั้งปี เป็นพื้นที่ที่ขึ้นชื่อเรื่องความเป็นธรรมชาติ มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สำคัญ คือ อุทยานแห่งชาติขุนขาน พระธาตุดอยนก ถ้ำหลวงแม่สาบ ฯลฯ เป็นต้น จึงถือเป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่มีชื่อเสียงด้านการท่องเที่ยวทางธรรมชาติของจังหวัดเชียงใหม่ มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาจำนวนมาก อีกทั้งยังเป็นแหล่งปลูกพันธุ์ไม้เมืองหนาวและสตรอเบอร์รี่ แหล่งสำคัญของประเทศไทยอีกด้วย (ที่นี่สะเมิง, 2564)

อำเภอสะเมิง มีโรงเรียนทั้งหมด 29 โรงเรียน (Wikipedia, 2564) โดยแบ่งเป็นโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่เขต 2 จำนวน 26 โรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 34 จำนวน 1 โรงเรียน สังกัดเทศบาลตำบลสะเมิงใต้ 1 โรงเรียน และสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลแม่สาบ 1 โรงเรียนโดยโรงเรียนที่ทางคณะวิจัยได้เลือกเพื่อใช้เป็นกรณีศึกษา ได้แก่ โรงเรียนสะเมิงพิทยาคม

1) โรงเรียนสะเมิงพิทยาคม

โรงเรียนสะเมิงพิทยาคม (โรงเรียนสะเมิงพิทยาคม, ออนไลน์, 2564) เป็นโรงเรียนรัฐบาลขนาดกลาง เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 1-6 แบบสหศึกษา มีนักเรียนทั้งหมด 528 คน (ชาย 255, หญิง 303) (โรงเรียนสะเมิงพิทยาคม, ออนไลน์, 2564) ตั้งอยู่ เลขที่ 228 หมู่ 10 ต.สะเมิงใต้ อ.สะเมิง จ.เชียงใหม่ 50250 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 34 (เชียงใหม่-แม่ฮ่องสอน)

ประวัติโรงเรียน (โรงเรียนสะเมิงพิทยาคม, ออนไลน์, 2564)

โรงเรียนสะเมิงพิทยาคม เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาประจำอำเภอได้รับอนุมัติจากกรมสามัญศึกษาให้ทำการเปิดการสอน เมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2515 เริ่มเปิดการสอนแบบสหศึกษา โดยเปิดระบบมัธยมศึกษาตอนต้นจำนวน 1 ห้องเรียน มีจำนวนนักเรียนครั้งแรก 50 คน ซึ่งในครั้งแรกยังไม่มีอาคารเรียนได้ใช้หอประชุมอำเภอสะเมิงเป็นที่เรียนชั่วคราวก่อน ในปีการศึกษา 2515

ปัจจุบันโรงเรียนสะเมิงพิทยาคมเป็นโรงเรียนประจำอำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง มัธยมศึกษาปีที่ 6 มีจำนวนนักเรียนทั้งหมด 589 คน (ข้อมูลกรกฎาคม พ.ศ. 2563) เปิดสอนแบบสหศึกษา

อำเภอมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่

อำเภอมก๋อยเป็นอำเภอที่ตั้งอยู่ทางทิศใต้สุดของจังหวัดเชียงใหม่ มีพื้นที่ทั้งหมด 2,093.80 ตร.กม. ระยะทางจากอำเภอดังกล่าวถึงจังหวัด 179 กิโลเมตร มีเขตการปกครองส่วนภูมิภาค 6 ตำบล 95 หมู่บ้าน มีเขตการปกครองส่วนท้องถิ่น 1 เทศบาลตำบล 6 องค์การบริหารส่วนตำบล มีประชากร (ปี 2562) จำนวน 63,910 คน มีสถานประกอบการจำนวน 1,119 แห่ง (ปี 2560) (สำนักงานสถิติจังหวัดเชียงใหม่, ออนไลน์, 2562) ประชากรส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ลahu (มุเซอ) และม้ง (แม้ว) (ศูนย์อนามัยกลุ่มชาติพันธุ์ชายขอบและแรงงานข้ามชาติ, 2564) ในแผนที่ความยากจนของประเทศไทย พ.ศ.2560 ภาคเหนือ อำเภอมก๋อย ในเขตเทศบาล มีสัดส่วนคนจนอยู่ร้อยละ 12.4 มีดัชนีช่องว่างความยากจน ร้อยละ 3.3 มีดัชนีความรุนแรงของความยากจน ร้อยละ 1.3 มีความเหลื่อมล้ำในด้านค่าใช้จ่ายร้อยละ 28.6 อำเภอมก๋อย นอกเขตเทศบาล มีสัดส่วนคนจนอยู่ร้อยละ 13.4 มีดัชนีช่องว่างความยากจน ร้อยละ 3.7 มีดัชนีความรุนแรงของความยากจน ร้อยละ 1.5 มีความเหลื่อมล้ำในด้านค่าใช้จ่ายร้อยละ 30.9 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2560)

อำเภออมก๋อยมีลักษณะภูมิประเทศที่เป็นภูเขาสลับซับซ้อน ทั้งภูเขาสูงและเตี้ย จึงทำให้มีอากาศค่อนข้างเย็นตลอดทั้งปี จึงทำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงาม เช่น ดอยม่อนจอง ดอยมูเซอ น้ำตกแม่ตื่นน้อย น้ำตกนางนอน น้ำตกห้วยตาด เป็นต้น แต่ด้วยระยะทางที่ค่อนข้างห่างไกลจากอำเภอเมืองเชียงใหม่และการคมนาคมที่ค่อนข้างลำบากโดยเฉพาะในช่วงฤดูหนาว จึงทำให้สภาพทางเศรษฐกิจของอำเภออมก๋อยอยู่ในระดับต่ำ

อำเภออมก๋อย มีโรงเรียนทั้งหมด 41 โรงเรียน (wikipedia, 2564ก) โดยแบ่งเป็นโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่เขต 5 จำนวน 38 โรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 34 จำนวน 2 โรงเรียน และสังกัดเทศบาลตำบลอมก๋อย 1 โรงเรียน โดยทางคณะที่มิวิจัยได้เลือกโรงเรียน 2 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนบ้านยางครก ต.ยางเปียง อ.อมก๋อย จ.เชียงใหม่และ โรงเรียนบ้านยางเปียง ต.ยางเปียง อ.อมก๋อย จ.เชียงใหม่ เป็นพื้นที่กรณีศึกษาในครั้งนี้

1) โรงเรียนบ้านยางครก อ.อมก๋อย จ.เชียงใหม่

โรงเรียนบ้านยางครก ตั้งอยู่หมู่ที่ 7 ต.ยางเปียง อ.อมก๋อย จ.เชียงใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 5 เป็นโรงเรียนขยายโอกาส เปิดสอน 3 ระดับ ได้แก่ ระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ปัจจุบันมีนักเรียนทั้งหมด 216 คน นักเรียนชาย 123 คน, นักเรียนหญิง 93 คน (โรงเรียนบ้านยางครก, 2564ก)

ประวัติโรงเรียน (โรงเรียนบ้านยางครก, 2564ข)

โรงเรียนบ้านยางครก ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 20 เมษายน พ.ศ.2520 โดยมีนายสำราญ พญาเรือน ร่วมกับนายพะแนง ปู่เงิน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านสมัยในนั้น ปัจจุบัน (ปีการศึกษา 2554) โรงเรียนบ้านยางครกเปิดทำการสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล 1 ถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 รวม 11 ห้องเรียน โดยมีนายบรรเจิด อุทรานันท์เป็นผู้อำนวยการ มีนักเรียนทั้งหมด 230 คน แยกเป็น นักเรียนชาย 114 คน นักเรียนหญิง 116 คน มีเขตพื้นที่บริการ ได้แก่ บ้านยางครก หมู่ 7 ครูและบุคลากรทางการศึกษามีทั้งหมด 16 คน แยกเป็น ชาย 5 คน หญิง 11 คน ในจำนวนนี้มีพนักงานราชการ 2 คน ครูอัตราจ้าง 1 คน ครูพี่เลี้ยงเด็กพิการ 1 คน อัตราครู มี 11 อัตรา และมีบุคลากรทางการศึกษา ตำแหน่งช่างไม้ชั้น 3 จำนวน 1 คน โรงเรียนบ้านยางครก ตั้งอยู่หมู่ที่ 7 ตำบลยางเปียง อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 5

2) โรงเรียนบ้านยางเปียง อ.อมก๋อย จ.เชียงใหม่ (โรงเรียนบ้านยางเปียง, 2564ก)

โรงเรียนบ้านยางเปียง เป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ตั้งอยู่เลขที่ 187 หมู่ 2 บ้านยางเปียง ต.ยางเปียง อ.อมก๋อย จ.เชียงใหม่ ปัจจุบันเปิดทำการเรียนการสอน 3 ระดับ คือระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีนักเรียนทั้งหมด 167 คน (ชาย 85 คน , หญิง 81 คน) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 5

ประวัติโรงเรียน (โรงเรียนบ้านยางเปียง, 2564ข)

โรงเรียนบ้านยางเปียง ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ก่อตั้งเมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2481 มีพื้นที่ประมาณ 8 ไร่ 2 งาน 3 ตารางวา มีพื้นที่ในเขตบริการ 2 หมู่บ้าน คือ บ้านยางเปียง หมู่ที่ 2 และบ้านยางเปียงใต้ หมู่ที่ 16 ครูปฏิบัติการสอน (ข้าราชการครู) จำนวน 9 คน พนักงานราชการ 2 คน ครูอัตราจ้าง จำนวน 3 คน โดยมีนายสติ เลาสยามเป็นผู้อำนวยการโรงเรียนโรงเรียนบ้านยางเปียงตั้งอยู่เลขที่ 187 หมู่ 2 บ้านยางเปียง ตำบลยางเปียง อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์และเป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ก่อตั้งเมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2481 มีพื้นที่ประมาณ 8 ไร่ 2 งาน 3 ตารางวา มีพื้นที่ในเขตบริการ 2 หมู่บ้าน คือ บ้านยางเปียง หมู่ที่ 2 และบ้านยางเปียงใต้ หมู่ที่ 16 ปัจจุบันเปิดทำการเรียนการสอน 3 ระดับ คือระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีนักเรียนทั้งหมด 169 คน ครูปฏิบัติการสอน (ข้าราชการครู) จำนวน 9 คน พนักงานราชการ 2 คน ครูอัตราจ้าง จำนวน 3 คน โดยมี นายสติ เลาสยาม เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน

4.2 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง โดยมีโรงเรียนทั้งหมด 8 โรงเรียน สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนหญิงอายุตั้งแต่ 13 – 18 ปี โรงเรียนละ 5 คน ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนละ 5 คน และครูประจำโรงเรียนอีก 1 คน รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 88 คน

คำถามในการสัมภาษณ์เป็นคำถามปลายเปิด (ดูภาคผนวก) ซึ่งมีประเด็นหลักเกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้ผ้าอนามัยในกลุ่มนักเรียนหญิง การเข้าถึงผ้าอนามัยของนักเรียนหญิง และสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในการเข้าถึงผ้าอนามัย จากการสัมภาษณ์จากกลุ่มตัวอย่างดังกล่าว พบข้อมูลตามประเด็นต่างๆ ดังนี้

4.2.1 กลุ่มนักเรียนหญิง

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเด็กนักเรียนหญิง ทั้ง 8 โรงเรียนซึ่งเป็นกรณีศึกษา พบว่า

1) โรงเรียนในอำเภอเมืองเชียงใหม่

1.1) พฤติกรรมการใช้ผ้าอนามัย กลุ่มนักเรียนหญิงจากโรงเรียนในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ ได้แก่ โรงเรียนดาราวิทยาลัย โรงเรียนพระหฤทัยเชียงใหม่และโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย มีพฤติกรรมการใช้ผ้าอนามัยที่ถูกสุขลักษณะ คือ มีการเปลี่ยนทุกๆ 1-2 ชั่วโมง เนื่องจากป้องกันความสกปรก กลิ่นอับชื้นและไม่ต้องการให้ซึมเปื้อน โดยเด็กนักเรียนหญิงกล่าวว่าได้รับความรู้มาจากคุณครูที่โรงเรียนและผู้ปกครอง เป็นผู้คอยบอกและเตือนเกี่ยวกับสุขอนามัยในช่วงเวลาที่เป็นประจำเดือน

1.2) การเข้าถึงผ้าอนามัย กลุ่มนักเรียนหญิงจากโรงเรียนในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ เมื่อคิดเป็นร้อยละประมาณ 100% พบว่า ไม่มีปัญหาในการเข้าถึงผ้าอนามัย เด็กนักเรียนหญิงในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่จะหาซื้อผ้าอนามัยได้ง่าย ซึ่งจะซื้อจากร้านสะดวกซื้อ ห้างสรรพสินค้าหรือซูเปอร์มาร์เก็ต โดยจะซื้อด้วยตนเองหรือให้ผู้ปกครองซื้อให้ (ในกรณีที่ผู้ปกครองซื้อให้เด็กนักเรียนหญิงจะบอกยี่ห้อประเภท ให้กับผู้ปกครองทราบก่อน) และเมื่อมาโรงเรียนก็จะพกผ้าอนามัยมาด้วยเสมอในปริมาณที่เพียงพอในแต่ละวัน

1.3) ค่าใช้จ่ายสำหรับผ้าอนามัยในแต่ละเดือน กลุ่มนักเรียนหญิงจากโรงเรียนในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ มีอัตราเฉลี่ยการใช้ผ้าอนามัยต่อเดือนอยู่ที่ 10-20 ชิ้น (ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพร่างกายของเด็กนักเรียนหญิงแต่ละคนด้วย บางคนจะมีระยะเวลาของการมีประจำเดือนที่ไม่เท่ากัน ซึ่งส่งผลต่อการใช้ผ้าอนามัยในแต่ละเดือนด้วย) อัตราเฉลี่ยของค่าใช้จ่ายสำหรับผ้าอนามัยต่อเดือนประมาณ 80-200 บาท

“คิดว่าเป็นราคาที่พอจะจ่ายได้นะคะ แม้ก็ได้ว่าอะไร เวลาขอเงินซื้อผ้าอนามัยแม้ก็ให้หรือบางที่แม้ก็ซื้อให้เลย ซื้อห่อใหญ่เลย เพราะยังซื้อห่อใหญ่ราคาก็จะถูก”

(เด็กนักเรียนหญิง อายุ 16 ปี, โรงเรียนพระหฤทัย เชียงใหม่)

ซึ่งแต่ละคนจะใช้ยี่ห้อที่แตกต่างกัน ได้แก่ ลอรีเอะ, โซฟี, เอลิส ฯลฯ เป็นต้น ซึ่งเด็กนักเรียนหญิงในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่มองว่า ราคาผ้าอนามัยมีราคาสมเหตุสมผล แล้วแต่ยี่ห้อและประเภทที่เลือกใช้

“ขนาดของผ้าอนามัย ประเภท เช่น กลางวัน - กลางคืน - แผ่นซึมซับ (สำหรับมา
น้อยหรือหลังจากหมดประจำเดือนใหม่ๆ) ราคา ก็จะแตกต่างกันค่ะ แล้วแต่ยี่ห้อ”

(เด็กนักเรียนหญิงอายุ 17 ปี, โรงเรียนคาราวินวิทยาลัย)

“ราคาก็มีผลต่อคุณภาพนะคะ ราคาถูกมักจะไม่ค่อยดี เช่น
กาวไม่แน่น, ขนาดสั้นไป, ห่อตัว, หลุดง่าย”

(เด็กนักเรียนหญิงอายุ 15 ปี โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย)

โดยนักเรียนหญิงในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ มองว่าไม่ได้เป็นภาระของตนเองแต่เป็น
ภาระค่าใช้จ่ายที่ผู้ปกครองรับผิดชอบ เพราะในฐานะของเด็กนักเรียนยังไม่มีรายได้เป็นของตนเอง ต้องขอ
เงินจากผู้ปกครองใช้

1.4) ปัญหาที่พบเกี่ยวกับการใช้ผ้าอนามัย ปัญหาที่พบเกี่ยวกับการใช้ผ้าอนามัยของเด็ก
นักเรียนหญิงในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ส่วนใหญ่ คือคุณภาพของผ้าอนามัย เช่น กาวไม่ติดทน กาวไม่ติด
แน่น เพราะจะกังวลเรื่องของการซึมเปื้อนที่จะส่งผลกระทบต่อการเลอะกระโปรงหรือกางเกง เป็นต้น

“พวกหนูเป็นเด็ก บางทีต้องทำกิจกรรมต่างๆ ที่โรงเรียน ถ้าเป็นประจำเดือนแล้วใช้
ผ้าอนามัยที่ไม่มีคุณภาพ ก็จะทำให้เลอะกระโปรง เลอะกางเกง เวลาใครเห็นก็จะอาย
บางทีเพื่อนผู้ชายก็ชอบล้อนะคะ”

(นักเรียนหญิงอายุ 14 ปี, โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย)

อีกปัญหาที่พบคือ การกำจัดขยะหรือการทิ้งผ้าอนามัยที่ใช้แล้ว เพราะถือเป็นขยะที่
ทำลายยาก ทำให้ต้องทิ้งอย่างถูกวิธีและคิดว่าน่าจะส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมด้วย

1.5) การอำนวยความสะดวกของสถานศึกษาสำหรับนักเรียนหญิงด้านผ้าอนามัยหรือการ
เป็นประจำเดือน นักเรียนหญิงโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย กล่าวว่า ที่โรงเรียนของตนเอง มีผ้าอนามัย
จำหน่ายที่ร้านค้าของโรงเรียน และมีผ้าอนามัยวางไว้ที่ห้องพยาบาลสำหรับคนที่ลืมนำผ้าอนามัยมา หากมี
อาการปวดท้องเนื่องจากเป็นประจำเดือนก็สามารถไปขอยาที่ห้องพยาบาลหรือขอยืมถุงน้ำร้อนมาใช้เพื่อ
ลดอาการปวดประจำเดือนได้

“ที่โรงเรียนจะมีถุงน้ำร้อนให้บริการ มีผ้าอนามัยขายในมินิมาร์ทของโรงเรียน
มีให้บริการสำหรับคนที่ลืมเอาผ้าอนามัยมาที่ห้องพยาบาล”

(เด็กนักเรียนหญิง อายุ 14 ปี, โรงเรียนนุพราชาวิทยาลัย)

“มีวางไว้ในห้องพยาบาล แต่ให้ใช้เวลาที่ลืมเอามา 1 ชั๊นค๊ะ”

(เด็กนักเรียนหญิง อายุ 15 ปี, โรงเรียนนุพราชาวิทยาลัย)

นักเรียนหญิงโรงเรียนดาราวิทยาลัยและโรงเรียนพระหฤทัย กล่าวว่าที่โรงเรียนมีบริการ
ขายผ้าอนามัยที่ร้านค้าของโรงเรียน หากลืมนำผ้าอนามัยมาโรงเรียนก็จะขอยืมจากเพื่อนหรือซื้อที่ร้านค้า
ของโรงเรียนได้ และมีถังขยะสำหรับทิ้งผ้าอนามัย รวมถึงมีการให้ความรู้เกี่ยวกับเพศหญิงในวิชาสุขศึกษา

“ไม่มี ถ้าลืมนำไปก็จะยืมจากเพื่อนหรือคุณครูแทน”

(เด็กนักเรียนหญิง อายุ 17 ปี, โรงเรียนดาราวิทยาลัย)

“ที่โรงเรียนมีถังขยะปิดฝาให้ค๊ะ เพราะทางโรงเรียนจะห่วงเรื่องการกำจัดขยะ
โดยเฉพาะผ้าอนามัยและไม่ให้ทิ้งในชักโครกหรือในโถส้วมค๊ะ”

(เด็กนักเรียนหญิง อายุ 16 ปี, โรงเรียนพระหฤทัย)

1.6) ข้อเสนอแนะและแนวทางเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงผ้าอนามัย เด็ก
นักเรียนหญิงในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ มีความเห็นว่า ในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่เรื่องของความเหลื่อม
ล้ำในการเข้าถึงผ้าอนามัยยังไม่เป็นปัญหามากนัก เพราะสามารถซื้อหาได้สะดวกสบาย แม้แต่ในโรงเรียนก็
มีจำหน่ายในร้านค้าของโรงเรียน แต่อย่างไรก็ดีเห็นว่า รัฐบาลควรจะให้การสนับสนุนเกี่ยวกับการเข้าถึง
ผ้าอนามัยของกลุ่มสตรีโดยเฉพาะนักเรียนในเขตพื้นที่ห่างไกล เพราะผ้าอนามัยเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้หญิง

“ดีมากเลยค๊ะ หากรัฐให้การสนับสนุน เพราะจะทำให้ผู้หญิงทุกคนมีความสะดวกสบาย
ขณะเป็นประจำเดือนมากขึ้นและถ้าสนับสนุนงบประมาณในการจัดซื้อผ้าอนามัยให้แก่ผู้หญิง
โดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกลเพราะหนูคิดว่าอาจจะหายากกว่าในเมือง”

(เด็กนักเรียนหญิง อายุ 14 ปี, โรงเรียนดาราวิทยาลัย)

“คิดว่าควรได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐเป็นอย่างมาก เพราะผู้หญิงบางกลุ่ม อาจมีความลำบากในการซื้อผ้าอนามัย เช่น บนคอยหรือในพื้นที่ห่างไกล หรือบางคนอาจจะมีรายได้น้อยไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน แล้วต้องมาซื้อผ้าอนามัยอีก ก็ทำให้ไม่มีเงินในการใช้อื่นๆ”

(เด็กนักเรียนหญิง อายุ 17 ปี, โรงเรียนดาราวิทยาลัย)

2) โรงเรียนในอำเภอใกล้เคียง

เด็กนักเรียนหญิงในเขตอำเภอใกล้เคียง ได้แก่ โรงเรียนแม่ริมวิทยาคม อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่ โรงเรียนทางดงรัฐราษฎร์อุปถัมภ์ อ.ทางดง จ.เชียงใหม่ พบว่า

2.1) พฤติกรรมการใช้ผ้าอนามัย มีพฤติกรรมการใช้ผ้าอนามัย ลักษณะเดียวกันกับนักเรียนหญิงในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ คือ มีการเปลี่ยนทุกๆ 1-2 ชั่วโมง โดยคำนึงถึงความสะอาด ถูกหลักอนามัย และการซึมเปื้อน

2.2) การเข้าถึงผ้าอนามัย การเข้าถึงผ้าอนามัยของนักเรียนหญิงโรงเรียนทางดงรัฐราษฎร์อุปถัมภ์ ไม่มีความลำบาก สามารถหาซื้อได้ง่าย ไม่ว่าจะเป็น ร้านสะดวกซื้อ ห้างสรรพสินค้า ซูเปอร์มาร์เก็ต เป็นต้น เนื่องด้วยที่กล่าวไปข้างต้น ว่าอำเภอทางดงนั้นเป็นปริมณฑลของอำเภอเมืองเชียงใหม่ที่มีการขยายตัวทางด้านธุรกิจ การค้า ต่างๆ จึงมีความเจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่

2.3) ค่าใช้จ่ายสำหรับผ้าอนามัยในแต่ละเดือน เด็กนักเรียนหญิงโรงเรียนทางดงรัฐราษฎร์อุปถัมภ์ มีค่าใช้จ่ายสำหรับผ้าอนามัยในแต่ละเดือน อยู่ระหว่าง 80-150 บาท และมีความเห็นว่าผ้าอนามัยไม่ได้แต่เป็นภาระ แต่เป็นความจำเป็นมากกว่าเพราะเป็นสินค้าจำเป็นสำหรับผู้หญิง

โดยนักเรียนหญิงโรงเรียนทางดงรัฐราษฎร์อุปถัมภ์ บางคนมองว่า ผ้าอนามัยมีราคาแพง และควรจะปรับราคาให้ต่ำลงเนื่องด้วยผู้หญิงทุกคนต้องใช้อยู่แล้ว ควรทำราคาให้เป็นมาตรฐานที่ราคาไม่แพงจนเกินไป

“หนูคิดว่าผ้าอนามัยตอนนี้ ราคาแพง แพงมาก แพงเว่อร์ๆ ผ้าอนามัยเป็นของใช้จำเป็นที่ผู้หญิงทุกคนต้องใช้ทุก ๆ เดือนไม่ควรราคาแพงขนาดนี้”

(เด็กนักเรียนหญิง อายุ 16 ปี, โรงเรียนทางดงรัฐราษฎร์อุปถัมภ์)

2.4) ปัญหาที่พบเกี่ยวกับการใช้ผ้าอนามัย ปัญหาที่พบเกี่ยวกับการใช้ผ้าอนามัยของนักเรียนหญิงโรงเรียนทางดงรัฐราษฎร์อุปถัมภ์ ส่วนใหญ่คือ คุณภาพของผ้าอนามัย ได้แก่ กาวไม่ติดแน่น ซึมเปื้อนง่าย หรือบางยี่ห้อไม่ควบคุมกลิ่น เป็นต้น

2.5) การอำนวยความสะดวกของสถานศึกษาสำหรับนักเรียนหญิงด้านผ้าอนามัยหรือการเป็นประจำเดือน จากการศึกษาดูด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกของนักเรียนหญิงโรงเรียนทางดงรัฐราษฎร์อุปถัมภ์ พบว่า สถานศึกษาได้มีการจำหน่ายผ้าอนามัยในร้านค้าของโรงเรียน นักเรียนสามารถซื้อได้ แต่ไม่มีบริการแจกฟรี และการบริการอื่นๆ

ด้านความสะดวก จะมีบริการถังขยะสำหรับทิ้งผ้าอนามัยโดยเฉพาะ เพื่อสุขอนามัยและแยกจากขยะทั่วไป ในด้านการพยาบาล มียาแก้ปวดประจำเดือนให้บริการที่ห้องปฐมพยาบาลนักเรียนสามารถไปขอรับได้

2.6) ข้อเสนอแนะและแนวทางเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงผ้าอนามัย นักเรียนหญิงโรงเรียนทางดงรัฐราษฎร์อุปถัมภ์ มองว่าความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงผ้าอนามัยในเขตพื้นที่ของตนเองนั้น ไม่ใช่ปัญหาหลักเนื่องด้วยมีความสะดวกสบายในการเข้าถึงผ้าอนามัยแต่หากมองในเรื่องของราคาผ้าอนามัย และความจำเป็น อยากจะให้มองเป็นเรื่องของสวัสดิการทางเพศที่ผู้หญิงทุกคนควรได้รับการอำนวยความสะดวก เช่น ให้การสนับสนุนค่าใช้จ่ายรายเดือน และควรมีตู้สำหรับบริการผ้าอนามัยในห้องน้ำหญิงโรงเรียน เป็นต้น

รวมถึงการให้ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตนในขณะมีประจำเดือนที่ถูกต้อง ถือเป็นเรื่องสำคัญที่เด็กนักเรียนหญิงทุกคน ควรได้รับ

“การให้ความรู้และการช่วยเหลือเกี่ยวกับการเลือกผ้าอนามัยมีความจำเป็นอย่างมาก เพราะสุขภาพอนามัยของเด็กนักเรียนหญิงแตกต่างกันหลายอย่างซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพร่างกายในวัยทำงาน วัยสูงอายุในการเกิดโรคต่าง ๆ ได้”
(เด็กนักเรียนหญิง อายุ 17 ปี, โรงเรียนทางดงรัฐราษฎร์อุปถัมภ์)

3) โรงเรียนในอำเภอท่าंगไกล

ในการศึกษาครั้งนี้ ทางคณะวิจัยได้เลือกโรงเรียนในเขตอำเภอท่าंगไกล 3 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนสะเมิงพิทยาคม อ.สะเมิง จ.เชียงใหม่ โรงเรียนยางครก ต.ยางเปียง อ.อมก๋อย จ.เชียงใหม่ และโรงเรียนยางเปียง ต.ยางเปียง อ.อมก๋อย จ.เชียงใหม่ โดยผลจากการศึกษาโดยการสัมภาษณ์เชิงพบว่า

3.1) พฤติกรรมการใช้ผ้าอนามัย นักเรียนหญิงโรงเรียนสะเมิงพิทยาคม มีอัตราการใช้ผ้าอนามัยเฉลี่ย 5-10 ชิ้น ต่อวัน โดยจะเปลี่ยนทุกๆ 1-2 ชั่วโมง เพื่อสุขอนามัย ในนักเรียนหญิงโรงเรียนยางเปียงและโรงเรียนยางครก อ.อมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ มีการใช้ผ้าอนามัยเฉลี่ย 5-15 ชิ้นต่อเดือน โดยจะมีการเปลี่ยนประมาณ 1-2 ครั้งต่อวัน โดยประเภทของผ้าอนามัยที่ใช้จะใช้ประเภทเดียวคือแบบกลางวัน (ขนาดสั้น)

3.2) การเข้าถึงผ้าอนามัย เด็กนักเรียนหญิงโรงเรียนสะเมิงพิทยาคม ไม่มีความลำบากในการเข้าถึงผ้าอนามัย โดยหาซื้อได้ตามร้านค้าทั่วไปและร้านสะดวกซื้อ ในขณะที่อำเภออมก๋อย เด็กนักเรียนหญิงทั้ง 2 โรงเรียนสามารถซื้อผ้าอนามัยได้ในร้านค้าในหมู่บ้าน และหากมีโอกาสเข้าไปในตัวอำเภออมก๋อย จะซื้อที่ร้านสะดวกซื้อ (ซึ่งมีแห่งเดียวในอำเภออมก๋อย) และร้านขายของชำขนาดใหญ่ในอำเภออมก๋อย เพื่อเก็บตุนไว้ใช้ในเดือนต่อไป แต่ก็ได้ซื้อจำนวนมากนัก ประมาณ 1-2 ห่อ

จากการสัมภาษณ์พบว่า การเข้าถึงผ้าอนามัยของนักเรียนหญิงทั้งสามโรงเรียนในอำเภอท่าंगไกลยังไม่เป็นปัญหามากนัก หากแต่นักเรียนในโรงเรียนยางเปียงและโรงเรียนยางครก อ.อมก๋อย มีผ้าอนามัยให้เลือกซื้อจะไม่หลากหลายเท่ากับร้านค้าในเขตอำเภอเมือง เนื่องจากร้านค้าในหมู่บ้านจะนำเอาผ้าอนามัยมาขายเพียง 1-2 ยี่ห้อเท่านั้น และมีประเภทให้เลือกน้อย เช่น มีเฉพาะแบบกลางวัน ไม่มีแบบกลางคืน บางร้านก็จำหน่ายเฉพาะผ้าอนามัยที่เป็นแบบธรรมดา คือไม่มีปีก ทำให้ไม่สามารถเลือกได้มากนัก จำเป็นต้องใช้เท่าที่มี เพราะหากจะออกไปซื้อร้านค้าขนาดใหญ่หรือร้านสะดวกซื้อต้องเดินทางออกไปจากตัวหมู่บ้านในระยะทางที่ค่อนข้างไกล

“ถ้าอยู่ที่โรงเรียนจะไม่มี ความลำบากในการซื้อมากนักคะ เพราะที่โรงเรียนจะมีร้านค้าใกล้ๆ ที่สามารถซื้อได้ แต่ถ้าหากกลับบ้าน (บนดอย) จะหาซื้อได้ลำบาก เพราะไม่ค่อยมีร้านค้า หรือร้านค้าไม่ค่อยนำมาขาย บางทีถ้าจะกลับบ้านก็ต้องซื้อกลับบ้านไปด้วย”

(เด็กนักเรียนหญิง อายุ 14 ปี, โรงเรียนยางเปียง)

3.3) ค่าใช้จ่ายสำหรับผ้าอนามัยในแต่ละเดือน ค่าใช้จ่ายสำหรับผ้าอนามัยของนักเรียนหญิงทั้งสามโรงเรียน เฉลี่ยจะอยู่ระหว่าง 50-150 บาทต่อเดือน (ขึ้นอยู่กับตัวนักเรียนแต่ละคน การมามากมาน้อยของประจำเดือน) ซึ่งค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่จะขอจากผู้ปกครอง เป็นรายอาทิตย์ เนื่องจากนักเรียนที่เรียนอยู่โรงเรียนยางครกและโรงเรียนยางเปียงเป็นนักเรียนประจำ (นักเรียนกิน-นอน) ผู้ปกครองจะให้ค่าใช้จ่ายเป็นรายอาทิตย์ ส่วนนักเรียนบางคนก็จะใช้เงินเก็บของตัวเองที่ปกครองให้ไปซื้อผ้าอนามัยใช้

“หนูเก็บจากเงินค่าขนมที่ผู้ปกครองเอาให้มาโรงเรียนมาซื้อ เพราะบางทีเงินเหลือไม่ได้ใช้ก็เก็บเอาไว้ซื้อผ้าอนามัย”

(เด็กนักเรียนหญิง อายุ 14, โรงเรียนยางครก)

ในด้านราคาของผ้าอนามัย นักเรียนหญิงทั้ง 3 โรงเรียนมีความเห็นว่ามีความเหมาะสมแล้วแต่ยี่ห้อและประเภทของผ้าอนามัย แล้วแต่ว่าจะเลือกใช้แบบไหน

แต่นักเรียนหญิงโรงเรียนยางครกและโรงเรียนยางเปียงมีความเห็นตรงกันว่า ผ้าอนามัยราคาแพงจะมีคุณภาพและดีกว่าผ้าอนามัยที่ราคาถูก เพราะจะมีขนาดยาว กว้าง มีปีก และไม่เปื้อนหรือซึมง่าย

“ราคาถูกและแพง แล้วแต่ยี่ห้อค่ะ ที่ดี ๆ หน่อย กาวแน่น ๆ มีกลิ่นหอมจะแพง ใช้ดีไม่ซึมเลย ถ้าแบบธรรมดาจะไม่ค่อยติดแน่น บางทีก็เลอะกระโปรง”

(เด็กนักเรียนหญิง อายุ 15 ปี, โรงเรียนยางครก)

แต่อย่างไรก็ดี นักเรียนหญิงทั้งสองโรงเรียนยังคงมองว่า ค่าใช้จ่ายในการซื้อผ้าอนามัยเป็นภาระของผู้ปกครอง เนื่องด้วยวัยของตนเองยังหาเงินใช้เองไม่ได้ ต้องอาศัยเงินจากผู้ปกครอง หากประหยัดในส่วนนี้ได้ก็จะเป็นการช่วยลดภาระของผู้ปกครองได้อีกทาง

3.4) ปัญหาที่พบเกี่ยวกับการใช้ผ้าอนามัย ปัญหาที่พบเกี่ยวกับการใช้ผ้าอนามัยของนักเรียนหญิงทั้งสองโรงเรียนเป็นเรื่องของคุณภาพทั่วไปของผ้าอนามัย คือ กาวไม่ติดแน่น ห่อตัว ซึมเปื้อน ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการใช้ชีวิตประจำวันในวันที่มีประจำเดือน

3.5) การอำนวยความสะดวกของสถานศึกษาสำหรับนักเรียนหญิงด้านผ้าอนามัยหรือการเป็นประจำเดือน

โรงเรียนสะเมิงพิทยาคม มีร้านค้าของโรงเรียนซึ่งจะมีจำหน่ายผ้าอนามัยให้แก่นักเรียนหญิงของโรงเรียนและมีถังขยะสำหรับทิ้งผ้าอนามัยโดยเฉพาะ

ในขณะที่โรงเรียนยางเปียงและโรงเรียนยางครก ไม่มีบริการแจกผ้าอนามัยให้กับนักเรียนและภายในโรงเรียนไม่มีร้านค้าสวัสดิการภายในโรงเรียน หากนักเรียนหญิงไม่ได้นำผ้าอนามัยมาก็จะขออนุญาตคุณครูออกไปซื้อร้านค้าใกล้โรงเรียน หรือขอยืมเพื่อนนักเรียนด้วยกัน เพื่อใช้ก่อนในกรณีฉุกเฉิน และห้องน้ำของโรงเรียนทั้งสองโรงเรียนไม่มีถังขยะสำหรับใส่ผ้าอนามัย นักเรียนต้องจัดการกับขยะจากผ้าอนามัยที่ใช้แล้วด้วยตนเอง โดยจะใช้กระดาษห่อแล้วทิ้งถังขยะด้านนอกห้องน้ำ

3.6) ข้อเสนอแนะและแนวทางเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงผ้าอนามัย นักเรียนทั้งสามโรงเรียนอยากจะให้ทางรัฐบาลช่วยเหลือในเรื่องของการเข้าถึงผ้าอนามัย เช่น การแจกผ้าอนามัยฟรีให้แก่เด็กนักเรียนในพื้นที่ห่างไกล เนื่องจากความลำบากในการเดินทาง และการที่ไม่มีความหลากหลายของผ้าอนามัยให้เลือกใช้ เช่น ไม่ค่อยมีผ้าอนามัยแบบกลางคืนขาย เป็นต้น และหาทางรัฐบาลมีนโยบายแจกผ้าอนามัยฟรีให้แก่เด็กนักเรียนหญิง ก็จะเป็นการแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายของผู้ปกครองได้อีกทางหนึ่งด้วย

4.2.2 กลุ่มผู้ปกครอง

กลุ่มผู้ปกครองของเด็กนักเรียนหญิงทุกคนในการศึกษาครั้งนี้ กล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่า ค่าใช้จ่ายในการซื้อผ้าอนามัยให้แก่บุตรสาวของตนเองนั้น ไม่ถือว่าเป็นภาระแต่เป็นสิ่งจำเป็นอย่างมาก เนื่องจากการเป็นผู้หญิงที่มีลักษณะทางธรรมชาติที่ต้องมีประจำเดือน เมื่อถึงเวลาที่ต้องหาวิธีในการป้องกันไม่ให้ประจำเดือนเป็นภาระแก่บุตรสาว อันหมายถึง ไหล เปราะ เปื้อน เสื้อผ้า หากไม่มีการป้องกัน

“ไม่ถือว่าเป็นภาระ แต่เป็นเรื่องจำเป็นสำหรับคนที่มียูกสาวมากกว่า
ไม่ควรละเลยอย่างยิ่ง เพราะเป็นเรื่องที่สำคัญมากสำหรับผู้หญิง”

(ผู้ปกครองของนักเรียนหญิงโรงเรียนพระหฤทัยเชียงใหม่ อ.เมือง จ.เชียงใหม่)

“ไม่เป็นภาระ เพราะแม่ก็ต้องใช้อยู่แล้วก็ซื้อเพื่อให้อีกใช้ด้วยกันเลย”

(ผู้ปกครองของนักเรียนหญิงโรงเรียนยุพราชวิทยาลัยเชียงใหม่ อ.เมือง จ.เชียงใหม่)

อย่างไรก็ดี ในกลุ่มผู้ปกครองในเขตอำเภอเมืองและในอำเภอใกล้เคียงมองว่า ค่าใช้จ่ายต่อเดือนในการซื้อผ้าอนามัยให้แก่บุตรสาวของตนเองนั้น ไม่ใช่ค่าใช้จ่ายที่สูง เป็นค่าใช้จ่ายที่สมเหตุสมผลกับคุณภาพของผ้าอนามัยแต่ละยี่ห้อที่เลือกใช้ ทั้งนี้เพื่อสุขอนามัยและความสะอาดของบุตรสาวจึงมีความยินดีที่จะเสียค่าใช้จ่ายในส่วนนี้

“ไม่เป็นภาระ เป็นเรื่องสำคัญและจำเป็นสำหรับผู้หญิง”

ผู้ปกครองของนักเรียนหญิงโรงเรียนสะเมิงพิทยาคม อ.สะเมิง จ.เชียงใหม่

“เป็นสิ่งจำเป็นมากกว่า เพราะถ้าหากไม่ซื้อก็ไม่ได้เพราะเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับลูกผู้หญิง”

ผู้ปกครองของนักเรียนหญิงโรงเรียนสะเมิงพิทยาคม อ.สะเมิง จ.เชียงใหม่

“บางทีก็คิดเหมือนกันว่าเป็นภาระ แต่มีความจำเป็นต้องใช้ ไม่ใช่ก็ไม่ได้”

ผู้ปกครองของนักเรียนหญิงโรงเรียนทางดงรัฐราษฎร์อุปถัมภ์ อ.ทางดง จ.เชียงใหม่

ในขณะที่ผู้ปกครองของนักเรียนหญิงในกลุ่มโรงเรียนที่อยู่ในอำเภอห่างไกล มองว่าค่าใช้จ่ายในการซื้อผ้าอนามัยให้แก่บุตรสาวของตนเองนั้นไม่ใช่ภาระ แต่เป็นสิ่งจำเป็นเช่นกัน เมื่อมีบุตรสาวก็ต้องยินยอมเสียค่าใช้จ่ายในส่วนนี้

“เป็นภาระ แต่ก็จำเป็นเพราะลูกเป็นผู้หญิงจำเป็นต้องใช้ ถ้าไม่ใช่ก็ไม่ได้ไปโรงเรียน”

ผู้ปกครองของนักเรียนหญิงโรงเรียนยางเปียง อ.อมก๋อย จ.เชียงใหม่

“เป็นภาระเหมือนกัน แต่ต้องจำเป็นสำหรับลูกผู้หญิง ต้องไปโรงเรียนถ้าเป็นประจำเดือน ไม่ใช่ผ้าอนามัยแล้วไปโรงเรียนก็จะอายเขา ไปไหนไม่ได้”

ผู้ปกครองของนักเรียนหญิงโรงเรียนยางครก อ.อมก๋อย จ.เชียงใหม่

“เป็นสิ่งจำเป็น ที่ลูกต้องใช้ทุกเดือน ก็ต้องดูแลลูกให้มีใช้ เพราะเป็นเรื่องสำคัญ หาที่ไหนไม่ได้ต้องซื้ออย่างเดียว”

ผู้ปกครองของนักเรียนหญิงโรงเรียนยางครก อ.อมก๋อย จ.เชียงใหม่

มีผู้ประกอบการในโรงเรียนอำเภอต่างไกล เช่น โรงเรียนยางครกและโรงเรียนยางเปียงบางส่วน มองว่าผ้าอนามัยในท้องตลาดปัจจุบันมีราคาที่แพงขึ้น อาจจะเนื่องมาจากมีหลายยี่ห้อ หลายประเภทให้เลือก แต่หากมีราคาที่ถูกลงก็จะเป็นการดี เพราะผู้ประกอบการบางคนมีลูกหลายคน ยิ่งหากมีลูกสาวหลายคน ค่าใช้จ่ายส่วนนี้จะเพิ่มขึ้นตามไปด้วย ที่สำคัญผู้หญิงต้องใช้ผ้าอนามัยอยู่แล้ว อย่างน้อยก็เกือบ 50 ปี ซึ่งเห็นว่าควรปรับราคาให้ถูกลงและมีบริการฟรีให้แก่กลุ่มของผู้ปกครองหรือนักเรียนหญิงในพื้นที่ห่างไกลด้วย อย่างน้อยก็จะเป็นการลดค่าใช้จ่ายส่วนนี้แก่ผู้ปกครอง หรืออาจจะมึนโยบายให้ทางโรงเรียน มีบริการแจกฟรีให้แก่ักเรียนหญิงเหมือนกรณี นมโรงเรียน ก็น่าจะเป็นการดีอย่างยิ่ง

“ไม่ถือว่าเป็นภาระ ถึงแม้ว่าจะราคาไม่แพงมาก คืออยู่ในหลักสิบ แต่ก็ต้องซื้อบ่อย ทุกๆ เดือน เดือนละ 1-2 ห่อ รวมๆ แล้วก็ถือว่าแพง ที่ผ่านมาก็ไม่ได้คิดอย่างจริงจัง พอลองมาคำนวณดูก็เยอะอยู่ เพราะนอกจากผ้าอนามัยแล้วก็มีค่าอื่นๆ อีก”

ผู้ปกครองของนักเรียนหญิงโรงเรียนยางเปียง อ.อมก๋อย จ.เชียงใหม่

“ไม่ถือว่าเป็นภาระ ถึงแม้ว่าจะราคาไม่แพงมาก คืออยู่ในหลักสิบ แต่ก็ต้องซื้อบ่อย ทุกๆ เดือน เดือนละ 1-2 ห่อ รวมๆ แล้วก็ถือว่าแพง ที่ผ่านมาก็ไม่ได้คิดอย่างจริงจัง พอลองมาคำนวณดูก็เยอะอยู่ เพราะนอกจากผ้าอนามัยแล้วก็มีค่าอื่นๆ อีก”

ผู้ปกครองของนักเรียนหญิงโรงเรียนยางครก อ.อมก๋อย จ.เชียงใหม่

4.2.3 กลุ่มครู / ผู้บริหารของโรงเรียน

จากผลการศึกษาโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่าโรงเรียนทั้ง 3 ประเภทที่เป็นกรณีศึกษา ได้แก่ โรงเรียนในอำเภอเมืองเชียงใหม่ โรงเรียนในอำเภอใกล้เคียงและโรงเรียนในอำเภอห่างไกล ทางผู้บริหารโรงเรียนและครูประจำโรงเรียนตอบเป็นเสียงเดียวกันว่า ทางโรงเรียนไม่มีนโยบายในการให้บริการผ้าอนามัยฟรีแก่นักเรียนหญิง มีเพียงการขายผ้าอนามัยในร้านค้าของโรงเรียนเท่านั้น โดยทางโรงเรียน มองว่า การมีประจำเดือน เป็นความรับผิดชอบของนักเรียนเอง

“เท่าที่เข้ามาทำงานที่นี้มาเป็นเวลา 4 ปี ไม่เห็นปัญหาความเหลื่อมล้ำ เพราะเด็กนักเรียน ส่วนใหญ่ค่อนข้างที่จะไม่ขาดสน หรือที่บ้านไม่ได้มีปัญหาเรื่องค่าใช้จ่าย จึงทำให้ไม่มีปัญหา

เรื่องการหาซื้อผ้าอนามัยหรือของใช้ต่างๆ เด็กบางคนก็จะซื้อผ้าอนามัยพกไว้ในกระเป๋าเลย
เพราะไม่รู้ว่าประจำเดือนจะมาตอนไหน ส่วนใหญ่เด็กๆ จะไม่มีปัญหาเรื่องนี้”

คุณครูประจำวิชาสุขศึกษา, โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย อ.เมือง จ.เชียงใหม่

ในขณะที่โรงเรียนยางเปียงและโรงเรียนยางครก อ.อมก๋อย จ.เชียงใหม่ ที่ไม่มีร้านค้าใน
โรงเรียน หรือแม้กระทั่งถังล้างชยะสำหรับทิ้งผ้าอนามัยในห้องน้ำ

“ที่โรงเรียนไม่มี ในห้องน้ำก็ไม่มีถังชยะสำหรับทิ้งผ้าอนามัยให้กับเด็ก,
ไม่มีกระดาดสำหรับท่อผ้าอนามัย ไม่มีผ้าอนามัยแจกฟรี บางทีเด็กเป็นประจำเดือน
ไม่มีผ้าอนามัยใช้ คุณครูก็ต้องเอาของคุณครูให้ใช้แทน”

คุณครูดูแลเด็กนักเรียน กิน-นอน โรงเรียนยางครก ต.ยางเปียง อ.อมก๋อย จ.เชียงใหม่

ทั้งนี้เนื่องด้วย ทางโรงเรียนไม่ได้มีงบประมาณในการจัดสรรเพื่อเป็นค่าผ้าอนามัยในการ
บริการให้แก่ นักเรียนหญิงของโรงเรียน โดยมองว่าผ้าอนามัยเป็นของใช้ส่วนตัวที่นักเรียนต้องจัดหาเอง
แต่อย่างไรก็ดีบางโรงเรียน เช่น โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย ก็มีการให้บริการผ้าอนามัยแก่นักเรียนหญิงใน
กรณีฉุกเฉิน (แต่ขอได้ครั้งละ 1 ชิ้น ต่อ 1 คนเท่านั้น) โดยรับได้ที่ห้องพยาบาล และหากนักเรียนหญิง
มีอาการปวดท้องประจำเดือนทางโรงเรียนก็มียาบรรเทาอากาศปวดประจำเดือนให้แก่ นักเรียนหญิง
นอกจากนี้โรงเรียนทั้ง 3 ประเภทก็จะมีการแยกถังชยะให้ในห้องน้ำนักเรียนหญิงสำหรับทิ้งผ้าอนามัย
ยกเว้นโรงเรียนยางครกและโรงเรียนยางเปียง อ.อมก๋อย จ.เชียงใหม่

“ในสถานศึกษาไม่ได้มีมาตรการหรือให้ความช่วยเหลือเด็กนักเรียนหญิงเกี่ยวกับผ้าอนามัย
เป็นพิเศษ เพราะมองว่าเป็นเรื่องส่วนบุคคลที่ต้องรับผิดชอบ แต่ในความคิดเห็นส่วนตัวมองว่า
ควรจะมีบริการให้กับเด็กนักเรียนด้วย เพราะเด็กบางคนก็ยังไม่มีความรู้เรื่องนี้หรือไม่มีเงินซื้อ หรือ
มีผ้าอนามัยน้อยกลัวจะเปลืองจึงไม่ยอมเปลี่ยน ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับสุขภาพของเด็กที่ต้องดูแลด้วย
แต่อย่างไรก็ดี ทางโรงเรียนก็ไม่ได้มีงบประมาณในด้านนี้สนับสนุน
จึงทำให้ครูต้องนำเอาผ้าอนามัยที่เป็นของใช้ส่วนตัวมาแบ่งให้นักเรียนใช้บ้าง”

คุณครูโรงเรียนยางเปียง ต.ยางเปียง อ.อมก๋อย จ.เชียงใหม่

ทางผู้บริหารและคณะครู มีความเห็นตรงกันว่า หากมีการสนับสนุนให้มีบริการผ้าอนามัยแก่นักเรียนหญิงจะเป็นสิ่งที่ดีอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็น ตู้แจกผ้าอนามัยฟรี หรือมอบงบประมาณให้โรงเรียนจัดการเรื่องผ้าอนามัยแก่นักเรียน อย่างน้อยก็เป็นการลดภาระของผู้ปกครองหรือเป็นการช่วยเหลือเด็กนักเรียนหญิงที่เข้าถึงผ้าอนามัยได้ลำบาก โดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกล แต่อย่างไรก็ดีต้องคำนึงถึงคุณภาพของผ้าอนามัยด้วย เนื่องจากเป็นสิ่งจำเป็นที่มีความละเอียดอ่อนต่อผู้ใช้ เป็นอย่างมาก

“นักเรียนส่วนใหญ่จะมีข้อจำกัดเรื่อง ยี่ห้อของผ้าอนามัย บางคนแพ้มันไม่แพ้มัน บางคนใช้ได้บางยี่ห้อ ทำให้การที่แจกผ้าอนามัย หรือให้บริการผ้าอนามัยก็อาจจะไม่ทั่วถึงด้วยข้อจำกัดของนักเรียน ทำให้บางที่เด็กใช้อาจจะแพ้ได้ และถ้าหากจะทำผ้าอนามัยแจกก็ต้องคำนึงถึงคุณภาพด้วย”

รองผู้อำนวยการโรงเรียน ฝ่ายกิจกรรมนักเรียน โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย อ.เมือง จ.เชียงใหม่

4.3 สรุป

จากผลการศึกษา กรณีโรงเรียนและกลุ่มเป้าหมายที่ได้ทำการศึกษาโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งใช้วิธีการแบบ focus Groups ทำให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาที่แตกต่างกัน โดยแยกเป็นประเภทของโรงเรียนตามที่ได้กล่าวเบื้องต้น เป็นการสัมภาษณ์เด็กนักเรียนที่มีช่วงอายุที่แตกต่างกันระหว่าง 15-18 ปี ทั้งนี้เป็นการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพ จึงได้นำเอาปัจจัยทางด้านสภาพแวดล้อม สังคม และข้อมูลเชิงกายภาพ ได้แก่ ระยะทางที่ห่างไกล โดยวัดจาก อ.เมือง จ.เชียงใหม่ (ซึ่งนับเป็นศูนย์กลางของเมืองเชียงใหม่) ฐานะของครอบครัว ข้อมูลส่วนตัวต่างๆ ฯลฯ เป็นปัจจัยในการวิเคราะห์ข้อมูล จึงสามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

4.3.1 กลุ่มนักเรียนหญิง

1) ด้านการเข้าถึงผ้าอนามัย กลุ่มนักเรียนหญิงในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ อำเภอใกล้เคียง และอำเภอห่างไกล ไม่มีความลำบากในการเข้าถึงผ้าอนามัย แต่นักเรียนหญิงในอำเภอห่างไกล คือโรงเรียนยางเปียงและโรงเรียนยางครก อ.อมก๋อย จ.เชียงใหม่ พบปัญหาเรื่องของความหลากหลายในการเลือกซื้อผ้าอนามัย เนื่องด้วยระยะที่ห่างไกลจากตัวเมืองและข้อจำกัดของร้านค้าในชุมชนที่นำผ้าอนามัยมาจำหน่าย ทำให้ไม่สามารถเลือกซื้อผ้าอนามัยที่ตรงความต้องการได้

2) ด้านค่าใช้จ่ายในการซื้อผ้าอนามัย จากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า ค่าใช้จ่ายต่อเดือนของนักเรียนหญิงในการซื้อผ้าอนามัยอยู่ระหว่าง 50-200 บาท ต่อคน โดยนักเรียนหญิงมองว่าเป็นภาระที่ผู้ปกครองต้องรับผิดชอบเนื่องจาก ตนยังไม่มีรายได้เป็นของตนเอง

3) ราคาและคุณภาพของผ้าอนามัยเป็นไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ ผ้าอนามัยที่ราคาสูงย่อมมีคุณภาพและประสิทธิภาพสูงตามไปด้วย มีผลต่อการเลือกซื้อของนักเรียนหญิง เพราะไม่ต้องการให้เกิดการซึมเปื้อน เลื่อนหลุดหรือท้อตัว โดยนักเรียนหญิงมองว่า ผ้าอนามัยในท้องตลาดปัจจุบันมีราคาที่สมเหตุสมผลตามยี่ห้อและคุณภาพของผ้าอนามัย มีทั้งราคาถูกและราคาแพง อยู่ที่การเลือกใช้

4.3.2 กลุ่มผู้ปกครอง

ด้านผู้ปกครองของนักเรียนหญิงมองว่า ผ้าอนามัยเป็นสินค้าจำเป็นไม่ใช่ภาระ เป็นสิ่งที่ผู้ปกครองต้องดูแลบุตรสาวของตนเองในด้านนี้ เพราะมีผลต่อสุขภาพ สุขอนามัยของบุตรสาว โดยผู้ปกครองในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่และอำเภอใกล้เคียง ส่วนใหญ่จะมีฐานะปานกลางจนถึงฐานะดี ทำให้ไม่มีปัญหาในการเข้าถึงผ้าอนามัยและคำนึงถึงคุณภาพของผ้าอนามัยโดยมีความเห็นว่า ราคาและคุณภาพของผ้าอนามัยเป็นสิ่งที่สมเหตุสมผลกัน

ในขณะที่ผู้ปกครองในเขตอำเภอห่างไกล ได้แก่ อำเภออมก๋อย มีความเห็นว่าราคาผ้าอนามัยอยู่ในระดับที่แพง เมื่อเทียบกับสินค้าจำเป็นอย่างอื่น เพราะผ้าอนามัยเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้สำหรับนักเรียนหญิง อยากจะให้มีการปรับราคาให้ต่ำกว่านี้ โดยผู้ปกครองในอำเภออมก๋อยส่วนใหญ่ มีฐานะปานกลางจนถึงมีรายได้ต่ำ บางครอบครัวมีบุตรสาวหลายคน และส่วนมากประชากรที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ห่างไกล ทำให้มีข้อจำกัดในการเดินทางเพื่อเข้าถึงผ้าอนามัยและหากจะซื้อก็กักตุนไว้ในปริมาณมากก็ จะทำให้มีค่าใช้จ่ายเพิ่ม หากมีการช่วยเหลือในเรื่องของการให้บริการฟรีหรืองบประมาณในการจัดซื้อให้ ก็จะเป็นการดี

4.3.3 กลุ่มผู้บริหารและคณะครู

ทางกลุ่มผู้บริหารและคณะครู มองว่าผ้าอนามัยเป็นของใช้ส่วนตัวของนักเรียนหญิงที่ต้องจัดหาเอง เนื่องจากนักเรียนหญิงแต่ละคนมีการเลือกใช้ผ้าอนามัยที่แตกต่างกัน หากมีการให้บริการฟรี อาจจะไม่เป็นไปตามความต้องการของนักเรียนหญิง อีกทั้งทางโรงเรียนไม่มีงบประมาณในการจัดสรรผ้าอนามัยให้นักเรียนหญิงโดยเฉพาะจึงทำให้ไม่มีการให้บริการตรงนี้ แต่อย่างไรก็ดีทางโรงเรียนได้มีการให้ความรู้ในการใช้ผ้าอนามัยที่ถูกต้อง การปฏิบัติตนให้ถูกสุขอนามัยในระหว่างที่มีประจำเดือน และมีความ

“การศึกษาความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงผ้าอนามัยของกลุ่มสตรี ศึกษากรณีนักเรียนหญิงในจังหวัดเชียงใหม่”

โดย ผศ.ดร.ปิติเทพ อวยุ้ยწყ်ง และคณะ

เห็นชอบเป็นอย่างมากหากรัฐบาลจะให้การสนับสนุนในเรื่องการเข้าถึงผ้าอนามัยแก่เด็กนักเรียนหญิงไม่ว่าจะทั้งการบริการฟรี หรือการสนับสนุนเชิงงบประมาณรายบุคคล โดยเฉพาะโรงเรียนในพื้นที่ห่างไกล



“การศึกษาความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงผ้าอนามัยของกลุ่มสตรี ศึกษากรณีนักเรียนหญิงในจังหวัดเชียงใหม่”
โดย ผศ.ดร.ปิติเทพ อยู่ยั้ง และคณะ

บทที่ 5

อภิปรายผล บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 อภิปรายผลการศึกษา

จากวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยเรื่อง “การศึกษาความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงผ้าอนามัยของกลุ่มสตรี : ศึกษากรณีนักเรียนหญิงในจังหวัดเชียงใหม่” คือ (1) เพื่อศึกษานโยบายและกฎหมายเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงผ้าอนามัยของกลุ่มสตรีของต่างประเทศ (2) เพื่อศึกษาความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงผ้าอนามัยของกลุ่มสตรีศึกษากรณีนักเรียนหญิงในจังหวัดเชียงใหม่ และ (3) เพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายและออกกฎหมายเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงผ้าอนามัยของกลุ่มสตรีที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย

ผลการวิจัยพบว่า ในประเทศที่ถูกหยิบยกมาเป็นตัวอย่างในการศึกษาเป็นประเทศที่มีการกำหนดมาตรการอันเป็นวิธีการเฉพาะเพื่อขจัดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนของกลุ่มเด็กผู้หญิงและสตรีเอาไว้อย่างชัดเจน อาทิ มาตรการจัดหาผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนแบบให้เปล่าเพื่อแจกให้เด็กผู้หญิงและสตรี มาตรการยกเลิกการจัดเก็บภาษีผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือน มาตรการส่งเสริมสนับสนุนให้นายจ้างจัดเตรียมผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนเอาไว้ในห้องน้ำหญิงที่อยู่ในสถานที่ทำงานของนายจ้าง และมาตรการอื่น ๆ เพื่อสนับสนุนให้เด็กผู้หญิงและสตรีสามารถจัดการสุขอนามัยประจำเดือนได้อย่างเหมาะสมและถูกสุขลักษณะ

ในประเทศไทย ผลการศึกษาความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงผ้าอนามัยของกลุ่มสตรี ศึกษากรณีนักเรียนหญิงในจังหวัดเชียงใหม่ โดยได้มีการแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มตามระยะทางของโรงเรียนซึ่งมีศูนย์กลางคือ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ พบว่า

1) นักเรียนหญิง โรงเรียนในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ ไม่มีปัญหาด้านการเข้าถึงผ้าอนามัยสามารถหาซื้อผ้าอนามัยได้อย่างสะดวกสบาย ทั้งที่ร้านสะดวกซื้อ ซูเปอร์มาร์เก็ต หรือห้างสรรพสินค้า โดยสามารถเลือกซื้อได้ตามความชอบส่วนตัว ทั้งยี่ห้อ ประเภท (กลางวัน, กลางคืน, แบบกางเกง) ได้อย่างสะดวก และมีความเห็นว่าราคาของผ้าอนามัยสมเหตุสมผลแล้วแต่ยี่ห้อและคุณภาพที่ได้รับ

2) นักเรียนหญิง โรงเรียนในเขตอำเภอใกล้เคียง พบว่า ไม่มีปัญหาในการเข้าถึงผ้าอนามัยสามารถหาซื้อผ้าอนามัยได้อย่างสะดวก มียี่ห้อและประเภทของผ้าอนามัยให้เลือกอย่างหลากหลาย

มีความเห็นว่าผ้าอนามัยในปัจจุบันมีราคาทั้งถูกและแพง ตามคุณภาพและยี่ห้อของผ้าอนามัย มีหลากหลายให้เลือก

3) นักเรียนหญิง โรงเรียนในเขตอำเภอท่าก้อ พบว่า ปัญหาของการเข้าถึงผ้าอนามัยไม่เป็นปัญหามากนัก แต่สิ่งที่พบคือความสะดวกสบายในการเลือกซื้อผ้าอนามัย เนื่องด้วยระยะทางที่ห่างไกล ทำให้มีร้านค้าที่จำกัด และร้านค้าก็ได้นำเอาผ้าอนามัยไปจำหน่ายในปริมาณที่ไม่เพียงพอและไม่มีความหลากหลายของประเภท ในบางครั้งต้องใช้ผ้าอนามัยแบบกลางวันมาใช้กลางคืน หรือไม่สามารถเลือกยี่ห้อได้ มียี่ห้ออะไรก็ต้องใช้ เนื่องด้วยร้านค้ามีจำหน่ายแค่แบบเดียว ยี่ห้อเดียว ทำให้ไม่มีทางเลือกมากนัก

ในกลุ่มผู้ปกครองของนักเรียนหญิงทั้ง 3 กลุ่ม มองว่า ค่าใช้จ่ายในการซื้อผ้าอนามัยไม่ได้เป็นภาระ แต่เป็นความจำเป็นของผู้ปกครองในฐานะที่มีบุตรสาว เพราะหากไม่ซื้อผ้าอนามัยให้บุตรสาวใช้ ก็จะทำให้เกิดผลกระทบในหลายๆ ด้าน เช่น สุขอนามัย การออกสู่สังคม การไปโรงเรียน เป็นต้น แม้ว่าผู้ปกครองจะมองว่าราคาผ้าอนามัยจะไม่สูงมาก แต่หากต้องใช้จ่ายทุกๆ เดือน ก็ถือว่าเป็นอัตราค่าใช้จ่ายคงที่ที่ต้องรับผิดชอบในเวลายาวนาน

ในกลุ่มของผู้บริหารสถานศึกษาและครู พบว่า โรงเรียนในทุกประเภทไม่มีนโยบายในการช่วยเหลือนักเรียนหญิงเรื่องผ้าอนามัย โดยผ้าอนามัยจะเป็นความรับผิดชอบส่วนตัวของนักเรียนหญิงแต่ละคน ทั้งนี้ถือว่าเป็นของใช้ส่วนตัว ทางโรงเรียนจะมีการจำหน่ายผ้าอนามัยที่ร้านค้าสวัสดิการโรงเรียน (ยกเว้นโรงเรียนยางครกและโรงเรียนยางเปียง อ.อมก๋อย จ.เชียงใหม่ ไม่มีร้านค้าสวัสดิการในโรงเรียน) ให้นักเรียนหญิงสามารถเข้าไปซื้อเพื่อมาใช้ได้ นอกจากนี้จะมีบริการเกี่ยวกับด้านสุขภาพ เช่น การให้ยาแก้ปวดประจำเดือน หรือให้นอนพักในห้องพยาบาลเวลาปวดท้องประจำเดือน เป็นต้น

ทั้งนี้สถานศึกษาทุกประเภทที่ได้ทำการศึกษา พบว่า ไม่มีนโยบายในการให้บริการผ้าอนามัยฟรีแก่นักเรียนหญิง ไม่มีผู้จำหน่ายผ้าอนามัยอัตโนมัติ ซึ่งทางสถานศึกษากล่าวว่าไม่มีนโยบายนี้ของโรงเรียนโดยตรง แต่จะเป็นการให้บริการด้านความสะอาดเช่น การแยกขยะ โดยมีถังขยะสำหรับทิ้งผ้าอนามัยในห้องน้ำหญิง มีกระดานสำหรับห่อผ้าอนามัยสำหรับทิ้ง เป็นต้น

ในเชิงนโยบาย พบว่า ในกลุ่มของนักเรียนหญิงทั้ง 3 กลุ่ม นักเรียนหญิงในกลุ่มโรงเรียนในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ และโรงเรียนในเขตอำเภอใกล้เคียง ยังไม่มีความเห็นในเชิงนโยบายเกี่ยวกับผ้าอนามัยอย่างชัดเจน แต่ให้ความเห็นไปทางเดียวกันว่า ควรจะให้การสนับสนุนแก่กลุ่มนักเรียนหญิงที่มีข้อจำกัดในด้านการเข้าถึงผ้าอนามัยก่อนเป็นอันดับแรก เช่น ในพื้นที่ห่างไกล เพราะเป็นกลุ่มที่ต้องการการ

ช่วยเหลืออย่างแท้จริง และหากจะต้องมีการแจกผ้าอนามัยฟรี ควรจะคำนึงถึงคุณภาพ ความสะอาด การใช้งานได้จริง เพราะผ้าอนามัยเป็นเรื่องละเอียดอ่อนมากสำหรับผู้หญิง

นักเรียนหญิงในกลุ่มโรงเรียนต่างไกล มีความเห็นในเชิงนโยบายว่า หากมีการสนับสนุนในเรื่องของผ้าอนามัย จะทำให้ข้อจำกัดในเรื่องของการเข้าถึงผ้าอนามัยผ่อนคลายลง โดยจะมีการให้บริการฟรี หรือให้ทางโรงเรียนจัดหาให้ตามความเหมาะสมก็ได้ แต่ขอให้มีผ้าอนามัยเพียงพอสำหรับการใช้เพราะถือเป็นเรื่องจำเป็น โดยเฉพาะการอยู่ในพื้นที่ห่างไกลที่การเดินทางเป็นอุปสรรค

ข้อเสนอในเชิงนโยบายของกลุ่มผู้ปกครอง ผู้ปกครองของนักเรียนทั้ง 3 กลุ่มมองว่า หากจะสนับสนุนในด้านผ้าอนามัยถือว่าเป็นการดีอย่างมาก ทั้งนี้ให้ดูตามความประสงค์และรูปแบบในการดำเนินนโยบายที่เหมาะสม เช่น การแจกฟรีต้องคำนึงถึงคุณภาพของผ้าอนามัยเพราะเป็นเรื่องสำคัญสำหรับสุขอนามัยหรือการให้เป็นบัตรสวัสดิการโดยจำกัดต่อคน ต่อเดือน ก็จะทำให้ นักเรียนหญิงสามารถเลือกซื้อผ้าอนามัยได้ตามความต้องการของตนเอง รวมถึงการลดภาษีผ้าอนามัย เพราะถึงแม้ว่าราคาไม่ได้แพงมาก แต่หากมีการใช้จ่ายทุกเดือนก็ถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นที่ขาดไม่ได้ หากลดราคาลงก็จะทำให้การเข้าถึงผ้าอนามัยของนักเรียนหญิงมีความสะดวกสบายมากกว่านี้

ข้อเสนอในเชิงนโยบายของกลุ่มผู้บริหารสถานศึกษาหรือคุณครูมองว่า หากมีนโยบายของโรงเรียน ที่ให้ความสำคัญต่อนักเรียนหญิงโดยเฉพาะเรื่องของผ้าอนามัยก็จะเป็นการดี เพราะปัจจุบันผ้าอนามัยยังเป็นเรื่องที่ต้องเป็นเรื่องส่วนตัวและนักเรียนหญิงเองก็ยังไม่ได้ออกมาเรียกร้องในเรื่องนี้มากนัก หากโรงเรียนมีนโยบายนี้โดยตรง มีข้อบังคับหรือนโยบายที่เข้มงวด ก็จะส่งผลต่อนักเรียนหญิงทั้งในเรื่องของสุขอนามัยและความเท่าเทียมของนักเรียนหญิงทุกคนด้วย

จากผลการศึกษา พบว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงผ้าอนามัยของกลุ่มสตรี : ศึกษากรณีนักเรียนหญิงในจังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่

1) รายได้ จากการศึกษา นักเรียนในกลุ่มโรงเรียนในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่และโรงเรียนในเขตอำเภอใกล้เคียง จะเป็นนักเรียนที่มีผู้ปกครองที่มีรายได้เฉลี่ย ปานกลาง - รายได้สูง ทำให้สามารถเลือกซื้อผ้าอนามัยที่มีคุณภาพได้ซึ่งมีราคาที่สูงขึ้นตามไปด้วย และมองว่าแม้ผ้าอนามัยที่มีคุณภาพจะมีราคาสูง แต่ก็ยังสามารถซื้อมาให้บุตรสาวใช้ได้ เนื่องด้วยคำนึงถึงสุขอนามัยของบุตรสาวเป็นหลัก เช่น อาการแพ้ การเสียดสีผิวหนัง หรือผิวสัมผัส เป็นต้น ทั้งนี้มีทั้งที่ผู้ปกครองให้บุตรสาวเลือกซื้อด้วยตนเองหรือผู้ปกครองจัดหาไว้ให้

ในขณะที่นักเรียนในกลุ่มเขตอำเภอห่างไกล จะเป็นกลุ่มนักเรียนที่มีผู้ปกครองที่มีรายได้เฉลี่ยในเกณฑ์ต่ำ ทำให้มีความเห็นว่าผ้าอนามัยในท้องตลาดมีราคาที่ค่อนข้างสูง อีกทั้งกลุ่มนักเรียนในเขตอำเภอห่างไกลยังเป็นกลุ่มของนักเรียนที่ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ทำให้มีข้อจำกัดในเรื่องของระยะทางและรายได้ ทำให้การเข้าถึงผ้าอนามัยยังคงเป็นอุปสรรคอยู่

2) ระยะทาง นักเรียนในกลุ่มโรงเรียนในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่และโรงเรียนในเขตอำเภอใกล้เคียง เป็นกลุ่มที่ไม่มีปัญหาในการเข้าถึงผ้าอนามัยเนื่องด้วยเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่เป็นพื้นที่เป็นศูนย์กลางของเมืองเชียงใหม่ จึงมีความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่สูง มีร้านค้า ซูเปอร์มาร์เก็ต ห้างสรรพสินค้าขนาดกลางและขนาดใหญ่จำนวนมาก ทำให้สามารถเลือกซื้อผ้าอนามัยได้หลากหลายยี่ห้อ หลากหลายประเภท ตามความต้องการ เช่นเดียวกับเขตอำเภอใกล้เคียงที่ถือเป็นปริมณฑลของเชียงใหม่ก็มีการกระจายตัวทางเศรษฐกิจที่ใกล้เคียงกับอำเภอเมืองเชียงใหม่ จึงทำให้การกระจายตัวของเศรษฐกิจทัดเทียมกันกับอำเภอเมืองเชียงใหม่ รวมถึงเส้นทางคมนาคมที่สะดวกสบาย ทำให้สามารถเดินทางได้สะดวก

ในขณะที่นักเรียนในกลุ่มโรงเรียนอำเภอห่างไกล แม้เส้นทางคมนาคมระหว่างอำเภอจะไม่ลำบากนักแต่ด้วยระยะทางที่ห่างไกล ทำให้การกระจายตัวทางเศรษฐกิจยังมีไม่มาก ร้านค้า ซูเปอร์มาร์เก็ต แม้แต่ร้านสะดวกซื้อจึงมีจำกัด อีกทั้งภายในชุมชน การคมนาคมยังไม่สะดวกนัก โดยเฉพาะหน้าฝน เส้นทางคมนาคมค่อนข้างลำบาก ทำให้การเดินทางในการซื้อเครื่องใช้อุปโภค บริโภค รวมถึงผ้าอนามัยมีข้อจำกัด แม้จะมีให้เลือกแต่จะมีเฉพาะของที่จำเป็น ไม่มีประเภทให้เลือกหลากหลาย จึงเป็นข้อจำกัดในการเลือกซื้อที่เหมาะสมกับความต้องการ

5.2 บทสรุป

จากผลการวิจัยด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก ในสถาบันการศึกษาที่เกี่ยวข้อง พบว่า ผลลัพธ์ที่สุขอนามัยประจำเดือน คือ ผ้าอนามัย เป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญต่อการรักษาสุขอนามัยประจำเดือนของกลุ่มเด็กและเยาวชนผู้หญิงและการดำรงชีวิตประจำวันในขณะที่กลุ่มเด็กและเยาวชนผู้หญิงที่มีประจำเดือน เนื่องจากความแตกต่างในสถานะทางเศรษฐกิจที่ดำรงอยู่ในครอบครัวของกลุ่มเด็กและเยาวชนผู้หญิงที่กำลังศึกษาอยู่ในสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ ย่อมเป็นที่มาของการเกิดภาวะความยากจนในช่วงเวลาที่มีประจำเดือนของกลุ่มเด็กและเยาวชนผู้หญิงที่ขาดแคลนผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนสำหรับใช้สอยในชีวิตประจำวันหรือไม่อาจเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือน

ที่เหมาะสมกับการรักษาสุขภาพอนามัยหรือสอดรับกับลักษณะทางกายภาพและสรีระของตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มเด็กและเยาวชนผู้หญิงที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะยากจนหรือขาดแคลนทุนทรัพย์

เมื่อผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือน เช่น ผ้าอนามัย เป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญต่อการดูแลรักษา สุขอนามัยประจำเดือนของกลุ่มเด็กและเยาวชนผู้หญิงในจังหวัดเชียงใหม่ แต่ปัจจุบันไม่เพียงแต่ภาวะความยากจนในช่วงเวลาที่มีประจำเดือนของกลุ่มเด็กและเยาวชนผู้หญิงจะเป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนเท่านั้น แม้ปัจจุบันระบบกฎหมายไทยยังไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์และมาตรฐานที่ส่งเสริมสนับสนุนให้กลุ่มเด็กและเยาวชนผู้หญิงในประเทศไทยสามารถเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนอย่างทั่วถึง โดยปราศจากอุปสรรคเรื่องของฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม คงมีเพียงรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรและกฎหมายแม่บทระดับพระราชบัญญัติที่วางหลักเกณฑ์กำหนดกรอบอย่างกว้างในเรื่องของสิทธิสตรี (women's rights) และความเท่าเทียมระหว่างหญิงและชาย (equality between men and women) ได้แก่

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้กำหนดหลักการสำคัญเกี่ยวกับสิทธิสตรี และความเท่าเทียมระหว่างหญิงและชายไว้ในรัฐธรรมนูญ ดังนี้

มาตรา 4 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง ปวงชนชาวไทยย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเสมอกัน

มาตรา 27 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือเหตุอื่นใด จะกระทำมิได้ ...

มาตรา 48 สิทธิของมารดาในช่วงระหว่าง ก่อนและหลังการคลอดบุตรย่อมได้รับความคุ้มครอง และช่วยเหลือตามที่กฎหมายบัญญัติ บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีและไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ และบุคคลผู้ยากไร้ย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 71 ...วรรค 3 รัฐพึงให้ความช่วยเหลือเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้ยากไร้ และผู้ด้อยโอกาส ให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ และคุ้มครองป้องกันมิให้บุคคลดังกล่าวถูกใช้ความรุนแรงหรือปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม รวมตลอดทั้งให้การบำบัด พิ้นฟูและเยียวยาผู้ถูกกระทำดังกล่าว

ในการจัดสรรงบประมาณ รัฐพึงคำนึงถึงความจำเป็นและความต้องการที่แตกต่างกันของเพศ วัย และสภาพของบุคคล ทั้งนี้ เพื่อความเป็นธรรม

และมาตรา 90...วรรค 3 การจัดทำบัญชีรายชื่อกฎตามวรรคสอง ต้องให้สมาชิกของพรรคการเมืองมีส่วนร่วมในการพิจารณาด้วย โดยต้องคำนึงถึงผู้สมัครรับเลือกตั้งจากภูมิภาคต่าง ๆ และความเท่าเทียมกันระหว่างชายและหญิง

อีกทั้งพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ.2558 ที่วางหลักเกณฑ์กำหนดมาตรการป้องกันการเลือกปฏิบัติ โดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศที่ชัดเจน อันส่งผลให้บุคคลซึ่งถูกเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศได้รับความคุ้มครองและได้รับความเป็นธรรมตามสมควร โดยพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้วางเกณฑ์มาตรการคุ้มครองผู้ถูกเลือกปฏิบัติ โดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ พร้อมกับป้องกันมิให้มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมาตรา 17 วรรคแรกและวรรคสองของพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ.2558 ได้แก่

มาตรา 17...วรรคแรก การกำหนดนโยบาย กฎ ระเบียบ ประกาศ มาตรการ โครงการ หรือวิธีปฏิบัติ ของหน่วยงานของรัฐ องค์กรเอกชน หรือบุคคลใดในลักษณะที่เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศจะกระทำมิได้

มาตรา 17...วรรคสอง การดำเนินการตามวรรคหนึ่ง เพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพ ได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น หรือเพื่อคุ้มครองสวัสดิภาพและความปลอดภัย หรือการปฏิบัติตามหลักการทางศาสนา หรือเพื่อความมั่นคงของประเทศ ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ

ทั้งนี้จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายต่างประเทศ (ประเทศสกอตแลนด์ และแคนาดา) ประกอบกับการศึกษาทบทวนบทบัญญัติที่วางหลักเกณฑ์ในเรื่องของสิทธิสตรีและความเท่าเทียมระหว่างหญิงและชาย คณะผู้วิจัยพบว่าประเทศไทยไม่มีกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมสนับสนุนให้กลุ่มเด็กและเยาวชนผู้หญิงสามารถเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนได้ โดยปราศจากข้อจำกัดของภาวะความยากจนในช่วงเวลาที่มีประจำเดือนหรือ Period Poverty ของกลุ่มเด็กและเยาวชนผู้หญิงแต่อย่างใด อาทิ มาตรการจัดสรรทุนผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนแบบให้เปล่าสำหรับนักเรียนหญิงที่มีฐานะยากจนหรือขาดแคลนทุนทรัพย์เพื่อช่วยเหลือกลุ่มเด็กและเยาวชนผู้หญิงที่เป็นนักเรียนในสถาบันการศึกษาทั้งของรัฐและเอกชนให้เข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนในชีวิตประจำวันได้ และ

มาตรการกำหนดให้สถานที่ที่กลุ่มเด็กและเยาวชนผู้หญิงอาจเดินทางไปทำกิจกรรม ต้องจัดหาผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนและสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานสำหรับกลุ่มเด็กและเยาวชนผู้หญิงที่เข้าไปทำกิจกรรมในสถานที่ดังกล่าว ซึ่งประเทศไทยไม่มีกฎหมายที่ใช้บังคับเพื่อให้สถานที่เหล่านี้ต้องมีการจัดบริการหรือสวัสดิการเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพอนามัยประจำเดือนสำหรับกลุ่มเด็กและเยาวชนผู้หญิง เช่น การจัดให้มีห้องน้ำแยกเป็นสัดส่วนสำหรับชายและหญิง การจัดให้มีน้ำสะอาดเพื่อชำระล้างคราบเลือดประจำเดือน และการจัดให้มีถังขยะใส่ผ้าอนามัยที่ใช้แล้วเพื่อลดการแพร่กระจายของเชื้อโรค อีกทั้งกฎหมายภาษีของประเทศไทยในปัจจุบันได้มีการวางหลักเกณฑ์เอาไว้ว่าผ้าอนามัยแบบใช้ครั้งเดียวทิ้งถูกจัดเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มเท่ากับสินค้าทั่วไป โดยเก็บภาษีในอัตราร้อยละ 7 ของมูลค่าสินค้า (ภาษีมูลค่าเพิ่ม 7% หรือ VAT 7%) รวมทั้งผลิตภัณฑ์สุขอนามัยบางชนิดที่วางจำหน่ายในท้องตลาดไทย เช่น ผ้าอนามัยแบบสอด จัดเป็นเครื่องสำอางประเภทหนึ่งตามพระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ. 2558 เพราะผ้าอนามัยถือเป็นวัตถุที่มุ่งหมายสำหรับใช้ทา ถู นวด โขย ใส่ อบ หรือกระทำด้วยวิธีอื่นใดกับส่วนภายนอกของร่างกายมนุษย์ และให้หมายความรวมถึงการใช้กับฟันและเยื่อในช่องปาก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อความสะอาด ความสวยงาม หรือเปลี่ยนแปลงลักษณะที่ปรากฏ หรือระงับกลิ่นกาย หรือปกป้องดูแลส่วนต่าง ๆ นั้น ให้อยู่ในสภาพดี และรวมตลอดทั้งเครื่องประทีนต่าง ๆ สำหรับผิวด้วย แต่ไม่รวมถึงเครื่องประดับและเครื่องแต่งตัวซึ่งเป็นอุปกรณ์ภายนอกร่างกาย (เข้าหลักเกณฑ์นิยามความหมายของเครื่องสำอางตามมาตรา 4 ของพระราชบัญญัติฉบับนี้) นั้นหมายความว่า ผ้าอนามัยแบบสอดเป็นเครื่องสำอางที่ถูกจำแนกให้เป็นสินค้าฟุ่มเฟือยตามมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 17 เดือน เมษายน พ.ศ. 2561 เหตุนี้เองผ้าอนามัยแบบสอดสามารถถูกจัดเก็บภาษีในฐานะที่เป็นสินค้าฟุ่มเฟือยได้ โดยหน่วยงานที่มีหน้าที่จัดเก็บภาษีมีย่ออำนาจกำหนดอัตราภาษีที่อาจถูกจัดเก็บได้ถึงอัตราร้อยละ 40 ของมูลค่าสินค้า (40% ของมูลค่าสินค้า) (กรมสรรพสามิต กระทรวงการคลังอาจพิจารณาเก็บตามอัตราเพดานสูงสุดร้อยละ 40 ของมูลค่าสินค้าในฐานะที่ผ้าอนามัยแบบสอดจัดเป็นเครื่องสำอางอย่างหนึ่ง) ซึ่งดูเหมือนว่าการกำหนดนโยบาย กฎ ระเบียบ ประกาศของรัฐ หรือหน่วยงานของรัฐในทำนองนี้ ย่อมเข้าลักษณะที่เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ กล่าวอีกนัยหนึ่งประเทศไทยยังคงเรียกเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มจากกลุ่มเด็กและเยาวชนผู้หญิงที่ผู้ซื้อสินค้าผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนมาใช้งานในขณะที่มีประจำเดือนและกลุ่มเด็กและเยาวชนผู้หญิงทั้งฐานะ ร่ำรวยและฐานะยากจน ก็ยังคงต้องถูกเรียกเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มจากการบริโภคผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือน ในขณะที่หลายประเทศ (เช่น ประเทศแคนาดา) ได้ยกเลิกการจัดเก็บภาษีมูลค่าเพิ่ม โดยมุ่งผลให้ราคาสินค้าผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนที่วางจำหน่ายในท้องตลาดมีแนวโน้มของราคาที่ถูกลง

เมื่อราคาสินค้าผลิตภัณฑ์ดังกล่าวถูกลงแล้ว กลุ่มเด็กและเยาวชนผู้หญิงที่มาจากครอบครัวที่ยากจนหรือกลุ่มเด็กและเยาวชนผู้หญิงที่มีข้อจำกัดด้านเศรษฐกิจอาจตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนที่ถูกนำออกจำหน่ายในท้องตลาดในราคาที่ถูกลง อันนำไปสู่การลดอุปสรรคด้านโอกาสในการเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนไปอีกทางหนึ่ง

อนึ่งในปัจจุบันคณะกรรมการกลางว่าด้วยราคาสินค้าและบริการได้อาศัยอำนาจตามความใน มาตรา 9 (1) และมาตรา 24 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยราคาสินค้าและบริการ พ.ศ. 2543 คณะกรรมการกลางว่าด้วยราคาสินค้าและบริการด้วยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีจึงออกประกาศคณะกรรมการกลางว่าด้วยราคาสินค้าและบริการ ฉบับที่ 53 พ.ศ.2562 เรื่อง การกำหนดสินค้าและบริการควบคุม การออกประกาศฉบับนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อดูแลป้องกันการกำหนดราคาซื้อ ราคาย่อยหรือการกำหนดเงื่อนไข และวิธีปฏิบัติทางการค้าอันไม่เป็นธรรม ซึ่งผ้าอนามัยถือเป็นสินค้าและบริการประเภทที่ 31 ข้อ 3 (31) ที่ถูกควบคุมราคาให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบัน อีกทั้งการควบคุมราคาผ้าอนามัยยังส่งผลดีป้องกันไม่ให้ผู้ผลิต ผู้จัดจำหน่าย ผู้ค้าส่งและผู้ค้าปลีกตั้งราคาจำหน่ายที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้บริโภค ไม่ว่าผู้บริโภคนั้นจะเป็นกลุ่มผู้หญิงทั่วไปหรือกลุ่มเด็กและเยาวชนผู้หญิง แต่นั่นไม่ได้หมายความว่ารัฐได้ยกเลิกการจำกัดเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มสำหรับผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนทุกชนิดถือเป็นสินค้าที่มีอัตราภาษีเป็นศูนย์แต่อย่างใด ในทางตรงข้ามผ้าอนามัยแบบใช้ครั้งเดียวทิ้งได้ถูกจัดเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มในอัตราที่เทียบเท่ากับสินค้าทั่วไปและผ้าอนามัยแบบสอดสามารถถูกจัดเก็บภาษีในฐานะที่เป็นสินค้าฟุ่มเฟือย

กล่าวโดยสรุป ประเทศไทยมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิสตรีและความเท่าเทียมระหว่างหญิงและชาย ไม่ว่าจะเป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ.2558 แต่ก็ยังคงพบปัญหาที่ว่าประเทศไทยไม่มีกฎหมายแม่บทเพื่อสร้างหลักเกณฑ์ส่งเสริมสนับสนุนให้กลุ่มเด็กและเยาวชนผู้หญิงสามารถเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนได้ โดยปราศจากข้อจำกัดของภาวะความยากจนในช่วงเวลาที่มีประจำเดือนของกลุ่มเด็กและเยาวชนผู้หญิง นั้นหมายความว่าประเทศไทยยังมีความล้มเหลวไม่มีการจัดทำมาตรการส่งเสริมสนับสนุนการเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนโดยภาครัฐ อีกทั้งกฎหมายที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบันก็ไม่ครอบคลุมการแก้ปัญหาภาวะความยากจนในช่วงเวลาที่มีประจำเดือนของกลุ่มเด็กและเยาวชนผู้หญิงในทุกมิติ

5.3 ข้อเสนอแนะ

เมื่อประเทศไทยยังไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์และมาตรฐานที่ส่งเสริมสนับสนุนให้กลุ่มเด็กและเยาวชนผู้หญิงในประเทศไทยสามารถเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนอย่างทั่วถึง โดยปราศจากอุปสรรคเรื่องของฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ประกอบกับกฎหมายว่าด้วยการจัดเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มที่ผู้ชายผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนจำพวกผ้าอนามัยแบบใช้แล้วทิ้ง สามารถผลักภาระไปให้กับกลุ่มเด็กและเยาวชนผู้หญิงที่เป็นผู้ซื้อผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนจำพวกผ้าอนามัยแบบใช้แล้วทิ้ง เป็นผู้ชำระแทนโดยการผนวกภาษีมูลค่าเพิ่มเอาไว้ในราคาสินค้าและการกำหนดให้ผ้าอนามัยแบบสอดเป็นเครื่องสำอางที่สามารถถูกจัดเก็บภาษีในฐานะที่เป็นสินค้าฟุ่มเฟือยได้ สิ่งเหล่านี้ย่อมสร้างความเหลื่อมล้ำหรือความไม่เท่าเทียมกันในด้านโอกาสการเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มเด็กและเยาวชนผู้หญิงที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะร่ำรวยหรือไม่ขาดแคลนทุนทรัพย์ย่อมมีโอกาสเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนได้มากกว่ากลุ่มเด็กและเยาวชนผู้หญิงที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะยากจนหรือขาดแคลนทุนทรัพย์

ดังนั้นจึงควรเป็นหน้าที่และบทบาทสำคัญของรัฐ หน่วยงานของรัฐและท้องถิ่นในการส่งเสริมสนับสนุนการเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือน โดยปราศจากการกำหนดนโยบาย กฎ ระเบียบ ประกาศ มาตรการ โครงการ หรือวิธีปฏิบัติของหน่วยงานของรัฐ องค์กรเอกชน หรือบุคคลใดในลักษณะที่เป็นการเลือกปฏิบัติอันนำไปสู่การขาดโอกาสในการเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนของกลุ่มเด็กผู้หญิงและสตรีที่ใช้ชีวิตหรือเดินทางมายังประเทศไทย เหตุนี้เองรัฐ หน่วยงานของรัฐและท้องถิ่นจึงต้องพยายามที่จะกำหนดมาตรการเพื่อจะส่งเสริมสนับสนุนและช่วยเหลือให้เข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนที่เหมาะสมกับการรักษาสุขภาพอนามัยหรือสอดคล้องกับลักษณะทางกายภาพและสรีระของตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มเด็กและเยาวชนผู้หญิงที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะยากจนหรือขาดแคลนทุนทรัพย์

เมื่อได้ทำการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลกฎหมายแม่บทและกฎหมายลำดับรองที่เกี่ยวข้องกับมาตรการทางกฎหมายในการส่งเสริมสนับสนุนการเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนทั้งของต่างประเทศและประเทศไทย พร้อมทั้งศึกษาวิเคราะห์ข้อดีและผลกระทบในด้านบวกของการกำหนดมาตรการทางกฎหมายในการส่งเสริมสนับสนุนการเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนของต่างประเทศในทางตรงกันข้ามการวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายและผลกระทบในด้านลบของการปราศจากการกำหนด

มาตรการทางกฎหมายในการส่งเสริมสนับสนุนการเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนในระบบกฎหมายไทย คณะผู้วิจัยขอให้ออกเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ดังต่อไปนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1) ประเทศไทยควรออกกฎหมายกำหนดให้สถาบันการศึกษาของรัฐและเอกชนทุกแห่งต้องจัดให้มีผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนแบบให้เปล่า ให้กับนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในสถาบันการศึกษาของรัฐและเอกชน โดยกำหนดให้สถาบันการศึกษาของรัฐและเอกชนทุกแห่งต้องจัดให้มีผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนแบบให้เปล่าสำหรับกลุ่มเด็กผู้หญิงและสตรีที่เป็นนักเรียน นิสิต และนักศึกษาผู้หญิงที่กำลังศึกษาอยู่ในสถาบันการศึกษาของรัฐและเอกชน โดยต้องจัดหาผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนแบบให้เปล่าเอาไว้ในห้องน้ำหรือห้องแต่งตัวของสถาบันการศึกษาของรัฐและเอกชน พร้อมกับกำหนดให้สถาบันการศึกษาของรัฐและเอกชนทุกแห่งต้องจัดให้มีห้องน้ำในสถาบันการศึกษาของรัฐและเอกชน ต้องแยกห้องน้ำชาย/หญิงที่เป็นสัดส่วน รวมทั้งสถาบันการศึกษาของรัฐและเอกชนต้องจัดให้มีผลิตภัณฑ์อื่น ๆ เพื่อการสุขอนามัยประจำเดือน (MHM) ของกลุ่มเด็กผู้หญิงและสตรีที่กำลังศึกษาอยู่ในสถาบันการศึกษาของรัฐและเอกชน เช่น กระดาษชำระ น้ำสะอาด สบู่ เครื่องเป่ามือแห้ง และถังขยะใส่ผ้าอนามัย เป็นต้น

2) ประเทศไทยควรยกเลิกการจัดเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มในสินค้าผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือน โดยมุ่งหวังให้ผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนเป็นสินค้าที่มีอัตราภาษีเป็นศูนย์ ซึ่งต้องมีการกำหนดมาตรการทางกฎหมาย ทำให้ราคาสินค้าผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนในท้องตลาดให้ถูกลงด้วยการกำหนดอัตราภาษีร้อยละศูนย์ในการคำนวณภาษีมูลค่าเพิ่มสำหรับผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือน นั้นหมายความว่าประเทศไทยควรยกเลิกการจัดเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มในสินค้าผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือน ทำให้กลุ่มเด็กผู้หญิงและสตรีที่เป็นผู้บริโภคสินค้าผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนไม่ต้องรับภาระภาษีมูลค่าเพิ่มเช่นเดิม การยกเลิกการจัดเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มหรือกำหนดอัตราภาษีร้อยละศูนย์ย่อมส่งผลให้ราคาสินค้าผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนที่วางจำหน่ายในท้องตลาดประเทศไทยมีแนวโน้มที่จะถูกลง เมื่อราคาสินค้าผลิตภัณฑ์ดังกล่าวถูกลงแล้ว กลุ่มเด็กผู้หญิงที่มาจากครอบครัวที่ยากจนหรือกลุ่มสตรีที่มีข้อจำกัดด้านเศรษฐกิจอาจตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนที่ถูกนำออกจำหน่ายในท้องตลาดในราคาที่ถูกลง ถือเป็นการลดอุปสรรคด้านโอกาสในการเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนในประเทศไทยไปอีกทางหนึ่ง

3) ประเทศไทยไม่ควรจัดให้ผ้าอนามัยเป็นสินค้าฟุ่มเฟือย ที่สามารถถูกจัดเก็บภาษีในอัตราสินค้าฟุ่มเฟือยได้ อีกทางหนึ่งหน่วยงานที่มีหน้าที่จัดเก็บภาษีอาจใช้ดุลพินิจกำหนดอัตราภาษีที่อาจถูกจัดเก็บให้เป็นไปในอัตราที่ต่ำที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ (กรมสรรพสามิต กระทรวงการคลังอาจใช้ดุลพินิจกำหนดอัตราภาษีสินค้าผลิตภัณฑ์ผ้าอนามัยในเขตแดนสูงสุดร้อยละ 40 ของมูลค่าสินค้าในฐานะที่ผ้าอนามัยแบบสอดจัดเป็นเครื่องสำอางอย่างหนึ่ง)

4) ประเทศไทยควรนำเอาเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ มาใช้ในการส่งเสริมสนับสนุนการเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือน มาใช้ในการจูงใจให้สถาบันการศึกษาของรัฐและเอกชนจัดให้มีผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนแบบให้เปล่า กับนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในสถาบันการศึกษาของรัฐและเอกชน เพื่อแลกกับการที่รัฐหรือหน่วยงานของรัฐมอบสิทธิพิเศษบางอย่าง (เช่น การจูงใจทางภาษีและการได้รับเงินอุดหนุน) เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการจัดให้มีกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมสนับสนุนการเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือนในสถาบันการศึกษาของกลุ่มเด็กผู้หญิงและสตรีที่เป็นนักเรียน นิสิตและนักศึกษา

5) รัฐ หน่วยงานของรัฐและท้องถิ่นควรจัดโครงการรณรงค์เกี่ยวกับสิทธิสตรีและความเท่าเทียมระหว่างหญิงและชาย ในประเด็นที่เกี่ยวกับการส่งเสริมสนับสนุนการเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยประจำเดือน

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ศึกษากรณีกลุ่มตัวอย่างในปัจจุบันกว้างขึ้น เพื่อให้เห็นถึงทัศนคติ ความคิด และพฤติกรรมของกลุ่มสตรีในการเข้าถึงผ้าอนามัย ที่หลากหลายมากขึ้น เช่น อายุ อาชีพ รายได้ เป็นต้น เพราะปัจจัยเหล่านี้ล้วนเป็นตัวกำหนดในการเข้าถึงผ้าอนามัยของกลุ่มสตรี

2) ศึกษาทางด้านลักษณะทางชีววิทยาหรือด้านร่างกาย แม้ว่าประจำเดือนจะเกิดขึ้นเฉพาะผู้หญิง แต่การมีประจำเดือนของผู้หญิงแต่ละคนจะมีปฏิริยาที่แตกต่างกัน อันเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้ผ้าอนามัยและการเข้าถึงผ้าอนามัยได้ด้วย

3) คุณภาพ ยี่ห้อ และชนิด ประเภท ของผ้าอนามัย เป็นอีกปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจเลือกใช้ผ้าอนามัยของกลุ่มสตรี ซึ่งจะเป็นตัวบ่งบอกถึงคุณภาพผ้าอนามัยที่เหมาะสมต่อกลุ่มสตรี และคุณภาพผ้าอนามัยที่กลุ่มสตรีต้องการ อันส่งผลต่อการกำหนดเป็นนโยบายในอนาคตเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงผ้าอนามัยได้

4) ศึกษากระบวนการรับสตรีเข้าทำงานในหน้าที่ “การป้องกันประเทศ” และตำรวจหญิง
ซึ่งทำงานด้านสอบสวน / สอบสวนให้มากขึ้น รวมถึงการทำงานในด้านกฎหมายอื่นๆ ของประเทศ



บรรณานุกรม

เอกสารภาษาไทย

The 101. (2562). *เริ่มหวั่นแม้วันมามาก : การเมืองเรื่องผ้าอนามัย*. สืบค้นเมื่อ 16 มิถุนายน 2563, จาก <https://www.the101.world/sanitary-products-policy/>

The MATTER (2562ก). *#FreePeriod* สสำรวจนโยบายเรื่องผ้าอนามัย แต่ละประเทศเขาทำอะไรบ้าง? สืบค้นเมื่อ 16 ธันวาคม 2563, จาก <https://thematter.co/social/tampon-tax-policy-around-the-world/92311>

The MATTER. (2562ข). *เทียบแบรนด์ผ้าอนามัย ต้องจ่ายเท่าไรให้ของใช้ประจำเดือน*. สืบค้นเมื่อ 26 มกราคม 2564, จาก <https://thematter.co/quick-bite/compare-sanitary-pad/91588>

Wikipedia. (2564ก). *รายชื่อโรงเรียนในจังหวัดเชียงใหม่*. สืบค้นเมื่อ 26 มีนาคม 2564, จาก th.wikipedia.org/wiki/รายชื่อโรงเรียนในจังหวัดเชียงใหม่

Wikipedia. (2564ข). *โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย*. สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2564, จาก th.wikipedia.org/wiki/โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย

เจตน์ สถาวรศิลปพร. (2553). *การบังคับใช้กฎหมายให้เกิดความยุติธรรมในสังคม : ข้อพิจารณาบางประการ ว่าด้วยกฎหมาย การบังคับใช้กฎหมาย ความยุติธรรม กับสังคม*. สืบค้นเมื่อ 26 มกราคม 2564, จาก http://admincourt.go.th/admincourt/upload/webcms/Academic/Academic_111212_152818.pdf

โรงเรียนแมริมวิทยาคม. (2564). *โรงเรียนแมริมวิทยาคม*. สืบค้นเมื่อวันที่ 12 เมษายน พ.ศ. 2564 จาก http://www.maerim.ac.th/web2016/?page_id=3598.

โรงเรียนดาราวิทยาลัย. (2564). *ประวัติโรงเรียนดาราวิทยาลัย*. สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2564, จาก sites.google.com/web1.dara.ac.th/dara2020/เกี่ยวกับโรงเรียน/ประวัติโรงเรียน

โรงเรียนบ้านยางเปียง. (2564ก). *ข้อมูลนักเรียน*. สืบค้นเมื่อวันที่ 12 เมษายน 2564, จาก https://data.bopp-obec.info/web/index_view_stu.php?School_ID=1050130786

โรงเรียนบ้านยางเปียง. (2564ข). *ประวัติหน่วยงาน*. สืบค้นเมื่อวันที่ 12 เมษายน 2564, จาก https://data.bopp-obec.info/web/index_view_history.php?School_ID=1050130786&page=history

-
- โรงเรียนบ้านยางครก. (2564ก). *ข้อมูลนักเรียน*. สืบค้นเมื่อวันที่ 12 เมษายน 2564, จาก https://data.bopp-obec.info/web/index_view_stu.php?School_ID=1050130787
- โรงเรียนบ้านยางครก. (2564ข). *ประวัติหน่วยงาน*. สืบค้นเมื่อวันที่ 12 เมษายน 2564, จาก https://data.bopp-obec.info/web/index_view_stu.php?School_ID=1050130787
- โรงเรียนพระหฤทัย เชียงใหม่. (2564). *ประวัติและความเป็นมา*. สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2564, จาก <https://www.sch.ac.th/sc-history/>
- โรงเรียนสะเมิงพิทยาคม. (2564). *โรงเรียนสะเมิงพิทยาคม*. สืบค้นเมื่อวันที่ 12 เมษายน 2564, <http://smpk.ac.th/web59/webpage/index/4>
- โรงเรียนหางดงรัฐราษฎร์อุปถัมภ์. (2564). *โรงเรียนหางดงรัฐราษฎร์อุปถัมภ์*. สืบค้นเมื่อวันที่ 12 เมษายน 2564, จาก <https://www.hangdong.ac.th/webnew/index.php#module=history>.
- ไพลิน ภูจินาพันธุ์. (2560). บทบาทผู้หญิงในการสร้างความเสมอภาคทางการเมืองและงานอาสาสมัครพัฒนาสังคม. *วารสารสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร*, 14(1), 171-172.
- กระทรวงการต่างประเทศ. (2522). อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ. สืบค้นเมื่อ 12 เมษายน 2563, จาก <http://humanrights.mfa.go.th/th/humanrights/obligation/international-human-rights->
- กฤตยา อาชวนิจกุล, และกุลภา วจนสาระ. (2558). *มองผ่านเลนส์เพศภาวะและความหลากหลาย : ข้อเสนอการพัฒนายุทธศาสตร์เพื่อสุขภาวะผู้หญิง*. นครปฐม: สมาคมเพศวิถี.
- ที่นี้สะเมิง. (2564). *ที่นี้สะเมิง*. สืบค้นเมื่อ 12 เมษายน 2564, จาก www.at-samoeng.com/samoeng
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2562). *ภาพรวมความเหลื่อมล้ำของไทยในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: ธนาคารแห่งประเทศไทย.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2543). *คนจนกับนโยบายทำให้จนของรัฐ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์.
- ปฐมาภรณ์ บุชประจักษ์. (2546). *ก้าวใหม่ของผู้หญิง: สตรีนิยมกับนโยบายสังคม*. ใน สิทธิ สิทธีรักษ์ (บรรณาธิการ), *ผู้หญิงกับความรู้ 1 (ภาค 2)*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประเวศ วะสี. (2542). *เพื่อคนจน : ถอนโครงสร้างความยากจน*. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
-

ประพิน นุชเปี่ยม. (ม.ป.ป.). หน่วยที่ 14 การเข้าถึงความยุติธรรมและธรรมาภิบาล. ใน เอกสารการสอน
ประจำชุดวิชา 82427 การพัฒนามนุษย์ในบริบทโลก มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. สืบค้น
เมื่อ 26 มกราคม 2564, จาก <https://www.stou.ac.th/Schoolnew/polsci/UploadedFile/82427-14.pdf>

มติชนออนไลน์ (2561). เนคเทคสำรวจคนจนทั่วประเทศ พบ ‘เชียงใหม่’ คนจนเยอะสุด ‘สมุทรสงคราม’
น้อยสุด. สืบค้นเมื่อ 20 ธันวาคม 2563, จาก https://www.matichon.co.th/local/quality-life/news_1140491

มูลนิธิชัยพัฒนาและสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550). จะแก้ไข
ปัญหาความยากจนกันอย่างไร: แข่งขันแจกจ่ายหรือสวัสดิการ. กรุงเทพฯ: มูลนิธิชัยพัฒนาและ
สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

วารุณี ภูริสินสิทธิ์. (2545). สตรีนิยม: ขบวนการและแนวคิดทางสังคมแห่งศตวรรษที่ 20. กรุงเทพฯ:
โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.

วิทยากร เชียงกุล. (2547). พัฒนาการแบบยั่งยืนกับการแก้ปัญหาคนจน. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์
พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

ศิริวรรณ พิทยรังสฤษฏ์, จิรบูรณ์ โตสงวน, และหทัยชนก สุมาลี. (2553). บทบาทองค์กรปกครองส่วน
ท้องถิ่นในการสร้างเสริมสุขภาพและข้อเสนอเชิงนโยบายเรื่องการกระจายอำนาจด้านการ
เสริมสร้างสุขภาพ. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข

ศูนย์วิชาการคุ้มครองผู้บริโภคด้านสุขภาพ. (2562). #FreePeriods เพื่อผ้าอนามัยฟรีและสิทธิการเรียนรู้
ของเด็กทุกคน. สืบค้นเมื่อ 10 ธันวาคม 2563, จาก <http://www.thaihealthconsumer.org/news/freepisodes>

ศูนย์อนามัยกลุ่มชาติพันธุ์ชายขอบและแรงงานข้ามชาติ (2564). อำเภอมก๋อย. สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน
2564, จาก <https://hhdc.anamai.moph.go.th:8080/hhdcdashboard/frontend/web/ethnics/default/tambon?ap=5018>

สถาบันบัณฑิตบริหารธุรกิจศศินทร์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2554). โครงการศึกษาวิจัยประเด็น
นโยบายเชิงลึกด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนและสังคมไทยภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงทาง
วัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงในโลกยุคใหม่หลังวิกฤตเศรษฐกิจ. สืบค้นเมื่อ 10 ธันวาคม
2563, จาก <http://social.nesdb.go.th/>

-
- สมชัย จิตสุชน. (2558). รายงานการวิจัย ความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย : แนวโน้ม นโยบายและแนวทาง
ขับเคลื่อนนโยบาย. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- สมชัย จิตสุชน. (2563). ความเหลื่อมล้ำ 2020 (1): เรารู้อะไร เราควรรู้อะไร. สืบค้นเมื่อ 16 มิถุนายน
2563, จาก <https://tdri.or.th/2020/01/what-we-dont-know-about-thai-disparity/>
- สมพงษ์ ชิวสันต์. (2530). การเจ็บป่วยและการตายในกลุ่มชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงในอำเภอสะเมิงและอำเภอ
แม่แจ่ม. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สถณี อาชวานันทกุล. (2554). ความเหลื่อมล้ำฉบับพกพา. นนทบุรี: สำนักงานปฏิรูป.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์
ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์
ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ปี 2560. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการ
พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2561). พจนานุกรมศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับรัฐธรรมนูญ การปฏิรูปประเทศ ยุทธศาสตร์ชาติ
ประชารัฐ และประเทศไทย ๔.๐. สืบค้นเมื่อ 26 มกราคม 2564, จาก [https://www.orst.go.th/
FILEROOM/CABROYINWEB/DRAWER004/GENERAL/DATA0000/00000978.PNG](https://www.orst.go.th/FILEROOM/CABROYINWEB/DRAWER004/GENERAL/DATA0000/00000978.PNG)
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2560). แผนที่ความยากจนของประเทศไทย พ.ศ. 2560 ภาคเหนือ. กรุงเทพฯ:
สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2562). รายงานสถิติจังหวัดเชียงใหม่ (ข้อมูลสถิติจำแนกตามสาขา). สืบค้นเมื่อ
26 มีนาคม 2564, จาก [http://chiangmai.old.nso.go.th/nso/project/search/
result_
by_department.jsp](http://chiangmai.old.nso.go.th/nso/project/search/result_by_department.jsp)
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (ม.ป.ป). เกี่ยวกับ SDGs. สืบค้นเมื่อ 26 มิถุนายน
2564, จาก <http://sdgs.nesdc.go.th>
- อรจิรา อัจฉริยไพบูลย์. (2560). “สตรีนิยม”: การศึกษาวิถีวิทยาผ่านงานวิทยานิพนธ์ร่วมสมัยของไทย.
วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 14(3), 137-148.
-

เอกสารภาษาต่างประเทศ

- Abu-Ghaida, D., & Klasen, S. (2004). The Costs of Missing the Millennium Development Goal on Gender Equity. *World Development*, 32(7), 1075–1107.
- Adisa, T. A., Abdulraheem, I., & Isiaka, S. B. (2019). Patriarchal Hegemony: Investigating the Impact of Patriarchy on Women’s Work-life Balance. *Gender in Management*, 34(1), 19-33. doi: 10.1108/GM-07-2018-0095
- American Civil Liberties Union. (2019). *Menstrual Equity: A Legislative Toolkit*. New York, NY: American Civil Liberties Union.
- Balamurugan, S. S., Shilpa, S., & Shaji, S. (2014). A Community Based Study on Menstrual Hygiene Among Reproductive Age Group Women in a Rural Area, Tamil Nadu. *Journal of Basic and Clinical Reproductive Sciences*, 3(2), 83-87.
- Bible Gateway. (2019). *Leviticus 18-19 New International Version*. Retrieved September 25, 2020, from <https://www.biblegateway.com/passage/?search=Leviticus+18-19&version=NIV>
- Buchholz, K. (2020). *Women Pay High Tax Rates for Period Supplies*. Retrieved September 12, 2020, from <https://www.statista.com/chart/18194/sales-tax-rate-on-feminine-hygiene-products-in-selected-countries/>
- Canadian Menstruators. (2015). *About the Canadian Menstruators Campaign: The History of the Battle for Tax Fairness*. Retrieved April 17, 2021, from <http://www.canadianmenstruators.ca/>
- Children and Young People's Commissioner Scotland. (2017). *Ending Period Poverty: A Proposal for a Bill to Ensure Free Access to Sanitary Products, Including in Schools, Colleges and Universities*. Edinburgh: Children and Young People's Commissioner Scotland.
-

- Cook, R. J. (1994). *Women's Health and Human Rights: The Promotion and Protection of Women's Health through International Human Rights Law*. Geneva: World Health Organization.
- Dickson, E. (2020). *Engender Submission of Evidence to the Scottish Parliament Local Government and Communities Committee Call for Evidence on the Period Products (Free Provision) (Scotland) Bill*. Edinburgh: Engender.
- DignityNZ. (2016). *Period Poverty*. Retrieved September 10, 2020, from <https://www.dignitynz.com/period-poverty>.
- Dollar, D., & Roberta, G. (1999). *Gender Inequality, Income and Growth: Are Good Times Good for Women?* Washington, DC: Mimeograph, World Bank.
- Employment and Social Development Canada. (2020). *What We Heard: Proposal on the Provision of Menstrual Products in Federally Regulated Workplaces*. Retrieved April 15, 2021, from <https://www.canada.ca/content/dam/esdcedsc/documents/services/health-safety/reports/MenstrualProducts-WhatWeHeardReport-EN-Dec-2020.pdf>
- Enrenreich, B. (1976). What is Socialist Feminism. *Win Magazine*.
- Forbes, K. (2000). A Reassessment of the Relationship Between Inequality and Growth. *American Economic Review*, 90(4), 869–887.
- Frisina, A., & Desprey, N. (2019). *Menstrual Products (BOH19019) (City Wide) (Outstanding Business List Item)*. Hamilton, Ontario: City of Hamilton.
- Geertz, A., Iyer, L., Kasen, P., Mazzola, F., & Peterson, K. (2016). *An Opportunity to Address Menstrual Health and Gender Equity*. Geneva: FSG.
- Girlguiding. (2020). *Period Poverty*. London: The Girl Guide Association.
- Government of Canada. (2020). *Excise Tax Act (R.S.C., 1985, c. E-15)*. Retrieved April 21, 2021, from <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/e-15/page-179.html>
-

- Guterman, Mark A. (2017). *Menstrual Taboos Among Major Religions*. Retrieved September 30, 2020, from <http://ispub.com/IJWH/5/2/8213>
- Hall, Duncan. *Tutor2U*. Retrieved September 30, 2020, from <https://www.tutor2u.net/sociology/reference/sociology-feminist-views-on-the-role-of-religions>
- Hennegan, J., Dolan, C., Wu, M., Scott, L., & Montgomery, P. (2016). Schoolgirls' Experience and Appraisal of Menstrual Absorbents in Rural Uganda: A Cross-sectional Evaluation of Reusable Sanitary Pads. *Reproductive Health*, 13(1), 143.
- Hill, A. M., & Elizabeth, K. M. (1995). Women's Education and Economic Well-Being. *Feminist Economics*, 1(2), 1–26.
- Hodge, S. (2019). *#Menstruation: Instagram Users Challenging Social Stigma* (Master of Arts dissertation, University of Ottawa).
- Human Rights Watch. (2017). *Understanding Menstrual Hygiene Management & Human Rights*. Chicago, Illinois: WASH United & Human Rights Watch.
- IISD. (2019). *The Need for a Global Collective to Advance Menstrual Rights*. Meeting, IISD.
- International Federation of Gynecology and Obstetrics. (2019). *Month After Month: Period Poverty*. Retrieved September 30, 2020, from <https://www.figo.org/news/month-after-month-period-poverty>
- International Planned Parenthood Federation. (2017). *Leading the Realization of Human Rights to Health and Through Health: Report of the High-Level Working Group on the Health and Human Rights of Women, Children and Adolescents*. Geneva: World Health Organization.
- Jayachandran, S. (2015). The Roots of Gender Inequality in Developing Countries. *Economics*, 7(1), 63-88.
- Jewitt, S., & Ryley, H. (2014). It's a Girl Thing: Menstruation, School Attendance, Spatial Mobility and Wider Gender Inequalities in Kenya. *Geoforum*, 56, 137-147.
-

- KidsCan. (2018). *KidsCan Survey Exposes Extent of Period Poverty in New Zealand*. Retrieved September 12, 2020, from <https://www.kidscan.org.nz/news/kidscan-survey-exposes-extent-of-period-poverty-in-new-zealand>.
- Klasen, S. (2002). Low Schooling for Girls, Slower Growth for All? Cross-Country Evidence on the Effect of Gender Inequality in Education on Economic Development. *World Bank Economic Review*, 16(3), 345–373.
- Klasen, S., & Lamanna, F. (2009). The Impact of Gender Inequality in Education and Employment on Economic Growth: New Evidence for a Panel of Countries. *Feminist Economics*, 15(3), 91-132.
- Knowles, S., Paula, L., & and Dorian, O. (2002). Are Educational Gender Gaps a Brake on Economic Development? Some Cross-Country Empirical Evidence. *Oxford Economic Papers*, 54(1), 118–149.
- Kuhlmann, A. S., Bergquist, E. P., Danjoint, D., & Wall, L. L. (2019). Unmet Menstrual Hygiene Needs Among Low-Income Women. *Obstetrics & Gynecology*, 133(2), 238-244.
- Lagerlöf, N. -P. (2003). Gender Equality and Long-Run Growth. *Journal of Economic Growth*, 8(4), 403–426.
- Lennon, M. (2017). *Ending Period Poverty: A Proposal for A Bill to Ensure Free Access to Sanitary Products, including in Schools, Colleges and Universities*. Retrieved September 1, 2020, from https://www.parliament.scot/S5MembersBills/FINAL_Ending_Period_Poverty_consultation_document.pdf
- Mason, L., Nyothach, E., Alexander, K., Odhiambo, F.O., Eleveld, A., Vulule, J., Rheingans, R., Laserson, K.F., Mohammed, A., & Phillips-Howard, P. A. (2013). ‘We Keep It Secret So No One Should Know’ – A Qualitative Study to Explore Young Schoolgirls Attitudes and Experiences with Menstruation in Rural Western Kenya. *PLoS ONE*, 8(11), 1–11.
-

- Miuro, G., Rutakumwa, R., Nakiyingi-Miuro, J., Nakuya, K., Musoke, S., Namakula, J., Francis, S., Torondel, B., Gibson, L. J., Ross, D. A., & et al. (2018). Menstrual Health and School Absenteeism Among Adolescent Girls in Uganda (MENISCUS): A Feasibility Study. *BMC Women's Health*, 18, 1–13.
- Montano, E. (2018). The Bring Your Own Tampon Policy: Why Menstrual Hygiene Products Should Be Provided for Free in Restrooms. *University of Miami Law Review*, 10(1), 370-411.
- Montgomery, P., Hennegan, J., Dolan, C., Wu, M., Steinfield, L., & Scott, L. (2016). Menstruation and the Cycle of Poverty: A Cluster Quasi-Randomised Control Trial of Sanitary Pad and Puberty Education Provision in Uganda. *Plos One*, 11(12). E0166122.
- Nanos for Plan International Canada. (2019). *Female and Male Views on Menstruation in Canada (Survey & Summary)*. Toronto, Ontario: Plan International Canada.
- Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. (2008). *The Right to Health Fact Sheet No. 31*. Geneva: World Health Organization.
- Paria, B., Bhattacharyya, A., & Das, S. (2014). A Comparative Study on Menstrual Hygiene Among Urban and Rural Adolescent Girls of West Bengal. *Journal of family Medicine and Primary Care*, 3(4), 413–417.
- Parliament of Canada. (2015). *Private Member's Bill C-282 Navigate Bills Previous Bill (sequential) Next Bill (sequential) An Act to amend the Excise Tax Act (feminine hygiene products)*. Retrieved April 22, 2021, from <https://www.parl.ca/legisinfo/BillDetails.aspx?billId=6253557&Language=E>
- Plan International. (2020). *Periods in a Pandemic: Menstrual Hygiene Management in the Time of COVID-19*. Surrey, UK: Plan International.
- Scottish Government. (2018). *Access to Free Sanitary Products Programme for Government Commitment: Business and Regulatory Impact Assessment*. Edinburgh: Scottish Government.
-

- Scottish Parliament. (2019). Proposed Sanitary Products (Free Provision) (Scotland) Bill - Monica Lennon MSP: Summary of Consultation Responses. Retrieved September 12, 2020, from https://www.parliament.scot/S5MembersBills/Consultation_Summary_FINAL.pdf
- Scottish Parliament. (2020). Period Products (Free Provision) (Scotland) Bill. Retrieved September 12, 2020, from <https://beta.parliament.scot/bills/period-products-free-provision-scotland-bill>
- Sunderaeson, A. (2020). *Provincial Progress in the Campaign to End Period Poverty in Canada*. Retrieved April 21, 2021, from <https://www.policyalternatives.ca/publications/monitor/provincial-progress-campaign-end-period-poverty-canada>
- Tu, J. (2020). *Women's Agenda*. Retrieved September 12, 2020, from <https://womensagenda.com.au/latest/jacinda-ardern-announces-free-sanitary-products-for-all-schoolgirls/>
- Tull, K. (2019). *Period Poverty Impact on the Economic Empowerment of Women*. Retrieved September 12, 2020 from <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5c6e87b8ed915d4a32cf063a/period.pdf>
- UDC David A. Clarke School of Law. (2018). *Periods, Poverty, and the Need for Policy: A Report on Menstrual Inequality in the United States*. Washington, DC: Bringing Resources to AID Women's Shelters.
- UN Women Asia and the Pacific. (2021). Thailand. Retrieved September 12, 2020, from <https://asiapacific.unwomen.org/en/countries/Thailand>
- United Nations Children's Fund. (2019). *Guidance on Menstrual Health and Hygiene*. New York: United Nations Children's Fund.
- United Nations Population Fund. (2020). *Menstruation and human rights - Frequently asked questions*. Retrieved September 12, 2020, from <https://www.unfpa.org/menstruationfaq>
-

- United Nations. (2014). *Women’s Rights are Human Rights*. Geneva: United Nations.
- United Nations. (n.d.). *Sustainable Development Goals (SDGs)*. Retrieved June 21, 2021, from <https://sdgs.un.org/goals>
- WASH Advocates. (2015). *Water, Sanitation, and Hygiene and Menstrual Hygiene Management: A Resource Guide*. Washington, DC: WASH Advocates.
- Weckesser, A., Williams, G., Hewett A., & Randhawa, A. (2020). *Inclusivity & Diversity - UK Expert Views*. Birmingham. UK: Birmingham City University.
- Weckesser, A., Williams, G., Hewett, A. & Randhawa, A. (2019). *Best Practice and Innovations in UK Period Poverty Initiatives*. Birmingham: Birmingham City University.
- Weir, S. C. (2015). *In the Red: A Private Economic Cost and Qualitative Analysis of Environmental and Health Implications for Five Menstrual Products* (Bachelor of Science dissertation, Dalhousie University).
- World Health Organization. (2007). *Women’s Health and Human Rights: Monitoring the Implementation of CEDAW*. Geneva: World Health Organization.
- World Health Organization. (2017). *Human rights and health*. Retrieved September 12, 2020, from <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/human-rights-and-health>
- World Medical Association. (2020). *Right to Health: An Inclusive Right for All*. Retrieved September 12, 2020, from <https://www.wma.net/what-we-do/human-rights/right-to-health/>
- World Vision. (2017). *Menstrual hygiene rights are human rights. Period*. Retrieved September 12, 2020, from <https://www.wvi.org/blogpost/menstrual-hygiene-rights-are-human-rights-period>
- Yamarik, S. & Sucharita, Ghosh. (2003). *Is Female Education Productive? A Reassessment*. Medford, MA: Tufts University. Mimeograph.
- Youth19. (2020). *Period Poverty Fact Sheet*. Retrieved September 19 2020, from <https://www.youth19.ac.nz/publications/2020/2/19/period-poverty-fact-sheet>
-

“การศึกษาความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงผ้าอนามัยของกลุ่มสตรี ศึกษากรณีนักเรียนหญิงในจังหวัดเชียงใหม่”
โดย ผศ.ดร.ปิติเทพ อยู่ยั้ง และคณะ

ภาคผนวก

“การศึกษาความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงผ้าอนามัยของกลุ่มสตรี ศึกษากรณีนักเรียนหญิงในจังหวัดเชียงใหม่”
โดย ผศ.ดร.ปิติเทพ อยู่ยั้ง และคณะ



Period Products (Free Provision) (Scotland) Act 2021

2021 asp 1

Explanatory Notes have been produced to assist in the
understanding of this Act and are available separately

£6.90

Period Products (Free Provision) (Scotland) Act 2021 (asp 1)



Period Products (Free Provision) (Scotland) Act
2021
2021 asp 1

CONTENTS

Section

Duties to ensure period products obtainable free of charge

- 1 Local authorities to ensure period products generally obtainable free of charge
- 2 Education providers to ensure period products obtainable free of charge by pupils and students
- 3 Specified public service bodies to ensure period products obtainable free of charge by persons in their premises
- 4 Arrangements under sections 1, 2 and 3: particular requirements

Guidance

- 5 Guidance

Additional duties on responsible bodies

- 6 Statement on exercise of functions
- 7 Consultation
- 8 Information to be provided to public

Final provisions

- 9 Key definitions
- 10 Interpretation
- 11 Commencement
- 12 Short title



Period Products (Free Provision) (Scotland) Act 2021 2021 asp 1

The Bill for this Act of the Scottish Parliament was passed by the Parliament on 24th November 2020 and received Royal Assent on 12th January 2021

An Act of the Scottish Parliament to secure the provision throughout Scotland of free period products.

Duties to ensure period products obtainable free of charge

1 Local authorities to ensure period products generally obtainable free of charge

- (1) Each local authority must ensure that, within its area, period products are obtainable free of charge (in accordance with arrangements established and maintained by the local authority) by all persons who need to use them.
- (2) The period products obtainable free of charge by a person under such arrangements (whether obtained under one or more than one local authority's arrangements) are to be sufficient products to meet the person's needs while in Scotland.
- (3) Arrangements established and maintained under subsection (1)—
 - (a) must include provision under which period products are obtainable by another person on behalf of the person who needs to use them,
 - (b) may, where they include provision under which period products may be delivered to a person, require the person to pay costs associated with packing and delivery (except where the person could not reasonably obtain products in accordance with the arrangements in any other way).
- (4) For the purposes of subsection (2), the needs of a person who lives in Scotland are to be regarded as all arising while in Scotland.

2 Education providers to ensure period products obtainable free of charge by pupils and students

- (1) Each education provider must ensure that period products are obtainable free of charge (in accordance with arrangements established and maintained by the education provider) by the persons mentioned in subsection (5).

2

Period Products (Free Provision) (Scotland) Act 2021 (asp 1)

- (2) An education provider is to do so by providing period products, or securing their provision, in such locations within each institution in Scotland managed by the education provider as are specified in arrangements established and maintained under subsection (1).
- (3) The locations specified in the arrangements established and maintained under subsection (1) for an institution must include at least one location in each building which is normally used by pupils or, as the case may be, students at the institution.
- (4) But where the education provider considers, having consulted under section 7, that a building of the type mentioned in subsection (3) is not a suitable place for the provision of period products, no location in the building need be specified in the arrangements established and maintained under subsection (1).
- (5) The persons referred to in subsection (1) are persons who—
 - (a) need to use period products, and
 - (b) are—
 - (i) pupils at a school managed by the education provider, or
 - (ii) students undertaking, in Scotland, a course (or part of a course) of education at a further education institution or higher education institution managed by the education provider.
- (6) The period products obtainable free of charge by a pupil or, as the case may be, a student under the arrangements established and maintained under subsection (1) are to be sufficient products to meet—
 - (a) in the case of a school, the pupil’s needs during the school’s term times,
 - (b) in the case of a higher education institution or further education institution, the student’s needs during the term times for the course of education that the student is undertaking.
- (7) In this Act, “institution” (except in the terms “higher education institution” and “further education institution” and in the definitions of those terms in section 10) means—
 - (a) a school,
 - (b) a higher education institution,
 - (c) a further education institution.
- (8) The Period Products in Schools (Scotland) Regulations 2020 (S.S.I. 2020/183) are revoked.

3 Specified public service bodies to ensure period products obtainable free of charge by persons in their premises

- (1) Each public service body specified in regulations made by the Scottish Ministers (a “specified public service body”) must ensure that period products are obtainable free of charge (in accordance with arrangements established and maintained by the body) by persons in its premises who need to use them.
 - (2) A specified public service body is to do so by providing period products, or securing their provision, in such locations within those premises as are specified in arrangements established and maintained under subsection (1).
-

Period Products (Free Provision) (Scotland) Act 2021 (asp 1)

3

- (3) Where a specified public service body operates over a number of sites in Scotland, the locations specified in the arrangements established and maintained under subsection (1) must include locations in premises at each such site.
- (4) The period products obtainable free of charge by a person under the arrangements established and maintained under subsection (1) are to be sufficient products to meet the person’s needs while the person is in the premises.
- (5) Before specifying a body under this section, the Scottish Ministers—
 - (a) must consult the body, and
 - (b) may consult any other body or person they think appropriate.
- (6) Bodies may be specified for the purposes of this section by reference to a class that they are in.
- (7) Where they are proposed to be so specified, subsection (5) applies in relation to each of those bodies.
- (8) Regulations under this section may specify that different provisions of this Act are, in relation to a public service body specified in the regulations, to take effect on different days.
- (9) Regulations under this section may—
 - (a) make incidental, supplementary, consequential, transitional, transitory or saving provision,
 - (b) make different provision for different purposes.
- (10) Regulations under this section are subject to the affirmative procedure.
- (11) In this section, “public service body” means a body—
 - (a) constituted by or under an enactment, and
 - (b) having functions that consist of or include providing public services or otherwise serving the public interest.

4 Arrangements under sections 1, 2 and 3: particular requirements

Arrangements established and maintained under section 1(1), 2(1) or, as the case may be, 3(1) must provide for—

- (a) period products to be obtainable—
 - (i) reasonably easily, and
 - (ii) in a way that respects the dignity of persons obtaining them,
- (b) a reasonable choice of different types of period products to be obtainable.

Guidance

5 Guidance

- (1) The Scottish Ministers must issue guidance to—
 - (a) local authorities and education providers about the exercise of the functions conferred on them by—
 - (i) section 1 or, as the case may be, 2, and
 - (ii) section 8,

- (b) any specified public service bodies about the exercise of the functions conferred on them by sections 3 and 8.
- (2) The first guidance issued—
 - (a) to local authorities and education providers under subsection (1)(a) is to be issued as soon as reasonably practicable after this section comes into force,
 - (b) to a particular specified public service body (or to a particular class of specified public service bodies) under subsection (1)(b) is to be issued as soon as reasonably practicable after the body (or class of bodies) is specified in regulations under section 3.
- (3) Guidance issued under subsection (1)—
 - (a) must in particular include guidance about the matters in relation to which section 4 imposes requirements,
 - (b) may also include guidance about the exercise of the functions conferred on responsible bodies by sections 6 and 7.
- (4) Each responsible body to which guidance is issued under this section must have regard to the guidance as it relates to that body.
- (5) Subsection (6) applies in relation to the first issue of guidance—
 - (a) to local authorities and education providers under subsection (1)(a),
 - (b) to a particular specified public service body (or a particular class of specified public service bodies) under subsection (1)(b).
- (6) Before issuing the guidance mentioned in subsection (5), the Scottish Ministers—
 - (a) must consult such persons or bodies as appear to them to represent the interests of each type of responsible body to which the guidance relates, and
 - (b) may consult any other person or body they think appropriate.
- (7) The Scottish Ministers must, as soon as reasonably practicable after issuing guidance under subsection (1), publish the guidance in such ways as they think appropriate.
- (8) In this Act, “responsible body” means, in relation to the function conferred—
 - (a) by section 1, each local authority,
 - (b) by section 2, each education provider,
 - (c) by section 3, each specified public service body.

Additional duties on responsible bodies

6 Statement on exercise of functions

- (1) Each responsible body—
 - (a) must, as soon as reasonably practicable after guidance is first issued to the body under section 5,
 - (b) may, at any other time,prepare a written statement describing the plans mentioned in subsection (2).
- (2) The plans are the responsible body’s plans for—
 - (a) the exercise of its functions under section 1, 2 or, as the case may be, 3 (including in particular a summary of the arrangements required, by subsection (1) of

whichever of those sections applies, to be established and maintained by the responsible body),

(b) the provision of information under section 8.

(3) A statement prepared under subsection (1) must also explain—

(a) the ways in which the arrangements mentioned in subsection (2)(a) comply with section 4, and

(b) how, in developing the plans and arrangements mentioned in subsection (2), the responsible body has had regard to guidance issued under section 5 (as the guidance is in force at the time the statement is prepared and as it relates to the body).

(4) Subsection (5) applies where guidance issued to a responsible body under section 5 and in force at the time the responsible body prepares a statement under subsection (1) includes guidance about the exercise of the functions conferred by this section and section 7.

(5) The statement must also explain how, in exercising the functions mentioned in subsection (4), the responsible body has had regard to that guidance (as it relates to the body).

(6) A statement prepared under subsection (1) may include such other information as the responsible body thinks appropriate.

(7) The responsible body must publish each statement prepared under subsection (1) in such ways as the body thinks appropriate.

7 Consultation

(1) Before preparing a statement under section 6, each responsible body—

(a) must consult the persons mentioned in subsection (2), and

(b) may consult any other body or person the body thinks appropriate,

about the responsible body's exercise of the functions conferred on it by section 1, 2 or, as the case may be, 3 and by section 8.

(2) The persons referred to in subsection (1)(a) are, in the case of a responsible body with functions under—

(a) section 1—

(i) such product users who live or are otherwise likely to be present in the local authority's area as the local authority thinks appropriate,

(ii) such persons who may seek to obtain period products on behalf of product users as the local authority thinks appropriate,

(b) section 2, such product users who are pupils or, as the case may be, students at institutions managed by the education provider as the education provider thinks appropriate,

(c) section 3, such product users who are likely to be in the premises of the specified public service body as the body thinks appropriate.

(3) Consultation under subsection (1) must in particular include consultation—

(a) about the ways in which product users ought to be able to obtain period products free of charge,

(b) about the matters mentioned in subsection (4), and

6

Period Products (Free Provision) (Scotland) Act 2021 (asp 1)

- (c) about the types of period products which ought to be obtainable free of charge.
- (4) The matters referred to in subsection (3)(b) are—
- (a) where the consultation relates to the exercise of functions under section 1—
- (i) the premises, and
- (ii) the locations in those premises,
- in which period products ought to be obtainable free of charge,
- (b) where the consultation relates to the exercise of functions under section 2—
- (i) the locations in buildings of the type mentioned in section 2(3), and
- (ii) any other locations in the education provider’s premises,
- in which period products ought to be obtainable free of charge,
- (c) where the consultation relates to the exercise of functions under section 3, the locations in the specified public service body’s premises in which period products ought to be obtainable free of charge.
- (5) In this section, “product users” means—
- (a) persons who need to use period products, and
- (b) except in subsections (2)(a)(ii) and (3)(a), persons who may need to use period products in the future.

8 Information to be provided to public

- (1) In addition to complying with section 6, each responsible body must take such steps as it thinks appropriate to inform the persons mentioned in subsection (2) of the matters mentioned in subsection (3).
- (2) The persons referred to in subsection (1) are, in the case of a responsible body with functions under—
- (a) section 1, members of the public within the local authority’s area generally,
- (b) section 2, pupils or, as the case may be, students at—
- (i) each institution managed by the education provider,
- (ii) where an institution managed by the education provider operates across a number of campuses within Scotland, each such campus,
- (c) section 3, persons in the premises of the specified public service body.
- (3) The matters referred to in subsection (1) are—
- (a) that period products are obtainable free of charge, and
- (b) the arrangements for obtaining products free of charge, including in particular how, where and when products may be obtained.

Final provisions

9 Key definitions

In this Act—

- (a) “period products” means manufactured articles the purpose of which is to absorb or collect menstrual flow,

Period Products (Free Provision) (Scotland) Act 2021 (asp 1)

7

- (b) types of period products include tampons, sanitary towels and articles which are reusable,
- (c) references to a person’s needs (including to a pupil’s or a student’s needs) are references to the person’s needs for period products arising from menstruation by the person.

10 Interpretation

(1) In this Act—

“education provider” means—

- (a) an education authority,
- (b) the proprietor of an independent school,
- (c) the managers of a grant-aided school,
- (d) the governing body of a higher education institution or a further education institution,

“further education institution” means—

- (a) a body listed in schedule 2 of the Further and Higher Education (Scotland) Act 2005 under the heading “*Institutions formerly eligible for funding by the Scottish Further Education Funding Council*”, or
- (b) a college of further education which is assigned to a regional strategic body by order made under section 7C(1) of that Act,

“higher education institution” means a body listed in schedule 2 of the Further and Higher Education (Scotland) Act 2005 under the heading “*Institutions formerly eligible for funding by the Scottish Higher Education Funding Council*” or under the heading “*Other institutions*”,

“institution” has the meaning given in section 2(7),

“pupil” has the meaning and construction given in section 135(1) of the Education (Scotland) Act 1980,

“responsible body” has the meaning given in section 5(8),

“school” has the meaning given in section 135(1) of the Education (Scotland) Act 1980,

“specified public service body” means a public service body specified in regulations made under section 3,

“student” means a person for whom education is being provided by a higher education institution or, as the case may be, a further education institution.

(2) In subsection (1)—

“education authority”, “grant-aided school”, “independent school”, “managers” and “proprietor” have the meanings given in section 135(1) of the Education (Scotland) Act 1980,

“governing body” has the meaning given in section 35(2) of the Further and Higher Education (Scotland) Act 2005.

11 Commencement

- (1) Sections 9, 10 and 12 and this section come into force on the day after Royal Assent.
- (2) The other provisions of this Act come into force on such day within the period of 2 years beginning with the day of Royal Assent as the Scottish Ministers may by regulations appoint.
- (3) Regulations under subsection (2) may—
 - (a) include transitional, transitory or saving provision,
 - (b) make different provision for different purposes.

12 Short title

The short title of this Act is the Period Products (Free Provision) (Scotland) Act 2021.

© Crown Copyright 2021

Printed and published in the UK by The Stationery Office Limited under the authority and superintendence of Jeff James, the Queen's Printer for Scotland.

“การศึกษาความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงผ้าอนามัยของกลุ่มสตรี ศึกษากรณีนักเรียนหญิงในจังหวัดเชียงใหม่”
โดย ผศ.ดร.ปิติเทพ อัยยีนง และคณะ



a Williams Lea company

Published by TSO (The Stationery Office), a Williams Lea company,
and available from:

Online
www.tsoshop.co.uk

Mail, Telephone, Fax & E-mail
TSO
PO Box 29, Norwich, NR3 1GN
Telephone orders/General enquiries: 0333 202 5070
Fax orders: 0333 202 5080
E-mail: customer.services@tso.co.uk
Textphone: 0333 202 5077

TSO@Blackwell and other Accredited Agents

ISBN 978-0-10-590379-6



“การศึกษาความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงผ้าอนามัยของกลุ่มสตรี ศึกษากรณีนักเรียนหญิงในจังหวัดเชียงใหม่”
โดย ผศ.ดร.ปิติเทพ อยู่ยั้ง และคณะ
